

manca la 1 ll. (c. A8)

PII·II·PON·M·

ASIAE EVRO
pæq́ elegantiſs. deſcriptio, mira feſtiuitate tum ueterū tum recentium res memoratu dignas complectens, maxime quæ ſub Frederico.III. apᵈ Europeos Chriſtiani cum Turcis, Prutenis, Soldano, & cæteris hoſtibus fidei, tum etiam intˢ ſeſe uario bellorum euētu commiſerunt.

Cum Priuilegio Imp. ad quadriennium.

Anno dñi 1 5 3 1

FINIS.

ERRATA.

Folio.236.versu.16.quę.
Folio.240.versu.2.eo peracto.
Folio.258.versu.4.succedit.
Folio 22.versu.27.aureas.
Folio.350.versu.3.a fine reliquit.
Folio.253.versu.3.a fine prouincia,
Folio.397.versu.23.mentio.

PII ·II· PONTIFICIS MAXIMI IN historiam rerum ubique gestarum locorumq́ descriptionem Præfatio.

VAECVNQVE mortales agunt siue priuatim siue publice: calumniæ subiacent, nec diuinis operibus maledica lingua parcit. tantum sibi humanus arrogat intellectus. Quid nos speremus historiam cum ueterum aliquorum tum nostrorũ temporum tradituri? An fugiet laborem nostrum malignus interpres? Minime quidem, nec tantum nobis arrogamus. Vnde hoc inquient ocium pontifici maximo? quod in scribendo tempus absumpsit, Christianæ plebi detraxit: Cur non utilius sese exercuit? tempora nostra & res uulgo notas inculcat. quis fructus? quæ legendi uoluptas? Nec uera prodit, nec prodita ita exornat, ut auditorem delectent. Verum qui scripta nostra fastidit, prius legat deinde uituperet. Non ingentia solum facta, sed tenuia quoq; nouisse sæpe ex usu fuit. nec tempora nostra non admiranda minoribus uidebuntur. Quod si lectorem scribentis elegantia non tenebit, uarietas rerum & nouitas abire non sinet. nec liber tã ineptus est, qui non afferat aliquid emolumenti. nec nos falsa pro ueris astruemus, scientes nil tam contrarium esse historiæ quàm mendacium. Nugas in fabulis, in historia uerum quærimus & seriũ. Nec nos plebem suo tempore fraudauimus, qui nec rem diuinã

Nil tã contrariũ historiæ q̃ mendaciũ.

neglexímus,ne consistoria seu publica seu secreta preter misimus, nec supplices audire contempsimus. Sed nostrum seniũ sua quiete priuauimus: ut ea memoriæ mã daremus quæ digna cognitu nostra pertulit ætas, cum breui ueterum recensione. Nocturni sunt hi labores. nã quæ somno debebantur horarum maximam partẽ scribendo consumpsimus. Fatemur, melius suas uigilias expendisset alius, sed dandum fuit aliquid menti, quę his lucubrationibus oblectata est. Nec nos latet Damasos, Gregorios, Leones, Bonifacios, Innocentios, & alios q̃ plureis ex nostris antecessoribus longe utilius ocio suo fuisse usos. Sed neq; hoc nostrum non frugi est. Historiã enim texuimus quàm nostri maiores uitæ magistrã appellauerunt. Ne ab re, siquidem prudẽtia est quæ uitam ducit. Prudentiam uero, multarum & magnarum rerũ cognitio parit, quàm nemo inter scriptores melius historico tradit. Sed quid contendimus tanquam maledicis occursuri clausuriq; ora? frustra nitimur, & in dextro & in sinistro latrant itinere canes. nullius uita sine reprehensiõe cucurrit. Cõmunem sortẽ æquo animo ferre decet. Quodcũq; de nobis iudiciũ fuerit: non inuiti subibimus, qñ in hac historia nec optimorũ speramus laudẽ, neq; pessimorum timemus uituperium, neq; qui nobis detraxerit id gloriæ assequetur, ut omnes ei consentiant & fortasse futura ætas id approbabit, quod nostra reiecerit. Scribendi ordo sic erit. Quæ per nostrum æuum gesta sunt memoratu digna (quantum cognouimus) enarrare curabimus, prisca nonnulla præmittentes, quæ uel cognitionem maiorem rerum, uel ornatum afferãt. Digeremusq; singula per sua loca, & ab orientali plaga facientes initium, per medias prouincias narratione deducta, ad occiduas nostrasq; oras remeabimus. De lo

Historia uitæ ma- *Ordo libri.*

eorum gentiumq́ natura & situ, quæ uidebũtur necessaria, inserentes. Et quoniam rerũ quas scribimus, quasq́ mortales agitant: campus est ipse terrarum orbis, quatenus colitur cum interiectis & circunfusis aquis, pauca de ipso in communi attingenda sunt, priusquam parteis eius & locorum historiam aggrediamur.

De mundo in uniuerso, forma eius & plagis terræ,
CAPVT PRIMVM:

VNDI formam omnes fere consentiunt rotundã esse, Idemq́ de terra sentiunt, quæ in medio rerum cõstituta, grauia quæq́ ad se trahit, aquis maiori ex parte submersa. Sunt qui arbitrantur quatuor eius plagas apparere, quas magnus interfecet oceanus, duobus amplissimis fluminibus eas ambiens, quorum alterum Zodiaco subijciatur, alterum ab aurora dextra leuaq́ per polos defluens extra columnas Herculeas cõiungatur, atq́ in hunc modum totius terræ quatuor portiones. uelut ingentes insulas mergere, quæ cælo subiectę benigno mortalium habitationes admittant. Parmenides terram sicut & cælum in quinq́ zonas partitus est, quarum duas polis propinquiores nimio rigore frigoris, & tertiam quæ cursui solis obijceretur, excedenti æstu inhabitabileis existimauit. Reliquas hinc atq́ inde inter torridam & gelidas felici temperamento culturã *Terra in quinque zonas parti-*

recipere,quam plures,cum Græci tum Latini,secuti sunt. Pleriq; unam tantummodo terræ partem emersisse tradiderunt, inter septentrionem & æquinoctialem circulum,idq; diuinam mentem hominum causa statuisse,digna sententia quam Christianus approbet. Huius figuram alij sphæricam, alij oblongam faciunt,his Claudius Ptolemæus cõsentit,& probabilior uidetur opinio. Homerus terram omnem quam incolimus ablui oceano prodidit,neq; alienum est insulam eam esse: nam quocunq; accedere ad extrema terræ mortalibus permissum est,mare inuenitur,quod oceanum appellamus,& hunc nostræ habitabilis terminum quaq; uersum existimant. Ptolemæus habitationem nostram à quatuor orbis partibus terra incognita claudit, quamuis plerisq; in locis oceano terminari affirmet.

An mare circũnauigari queat sentẽtiæ. Capuτ II.

CIrcumnauigari an hæc insula queat, dubitatũ est. Strabo Gnosius australe pelagus propter intolerabilem æstum,boreale quoniam frigore concretum esset,minime nauigari posse putauit.Iulius Solinus Iubæ testimonium adducit,qui uniuersæ partis terræ meridianæ, quamplurimi propter solis ardorem peruiam negauerunt.(facta uel gentium uel insularum commemoratione,ad confirmandæ fidei argumentum) omne mare quod ab India usq; in Hispaniam retro Aphricam cingit,nauigabile affirmauit,adiectis stationũ locis, & spaciorum modo præscripto. Plinius Veronensis scribit in Arabico sinu,res gerente Cæsare Augusti filio,signa nauium ex Hispaniensibus naufragijs fuisse recognita, & Hannone florente, Carthaginis potentia circũuentum,

à Gadibus ad finem Arabiæ: eam nauigationem scripto prodidisse: Cornelium quoq; nepotem autorẽ facit, per Eudoxium quendam sua ætate cũ Lathyrũ regẽ fugeret Arabico sinu egressum Gades usq; profectum commemorat: Cælium'q; Antipatrem à se uisum, qui ex Hispania commertij gratia, usq; in Aethiopiam nauigarit. De septentrionali oceano maior contentio est, quem tamẽ magna ex parte Diui Augusti auspicijs: circa Germaniã nauigatũ constat usq; ad Cimbrorum promontorium: Caspia uero littora Macedonum armis Seleuco & Antiocho regnantibus ita explorata & pernauigata sunt, ut paruo breuius, quàm totus hinc atq; illinc septentrio sit remigatus. Plinius Nepotis testimonio utitur: qui Metello Celeri Galliæ proconsuli donatos à rege Sueuorũ Indos astruit: qui ex India commercij causa nauigantes tempestatibus essent in Germaniam arrepti. Nos apud Othonem legimus, sub imperatoribus Teutonicis Indicam nauim & negociatores Indos in Germanico littore fuisse deprehensos, quos uentis agitatos ingratis ab orientali plaga uenisse constabat, quod accidere minime potuisset, si ut plerisq; uisum est septentrionale pelagus innauigabile concretũq; esset, à columnis Herculeis Mauritaniæ atq; Hispaniæ & Galliarũ circuitus, totus'q; ferme occidens hodie nauigatur. Orientem nobis incognitum, cum religionum atq; imperiorũ diuersitas, tũ barbaries immensa reddidit. Veteres tamen nauigatum produnt, & oceano qui extremas amplectitur terras, à suis littoribus nomina indiderunt, Hispanicum, Gallicũ, Germanicum, Scythicum, Caspium, Sericum, Eoum, Indicum, Libycum, Atlanticum appellantes.

Eudoxius. *Cælius antipater.* *Metellus Celer.*

De marium & sinuum diuersita-

te secundum uarios autores.

Caput III.

STrabo habitabilem nostram circũfluam esse dicit, & ab exteriore mari multos in se sinus admittere, è quibus aquilonarem, modo Caspium, modo Hyrcanũ uocat, duos ab australi pelago effundit in uiscera terræ, Persicum & Arabicum tradit, & illum aduersum maxime Caspio. Quartum hos magnitudine superare: qui mare nostrum quod interius appellamus efficit. Omeis autem ab extremo mari angusto æstu influere. Straboni multi consentiunt. Ptolemęus plurimum aduersatur, qui omne illud mare quod Indicum appellatur cum suis finibus Arabico, Persico, Gangetico, & qui proprio uocabulo magni nomen habet, undiq; terra concludi arbitratus est. Hyrcanũ quoq; quod & Caspium nominat, ab omni parte terra cinctum tanquam insulæ similitudinem ex opposito ducat: nostrum tantummodo pelagus ab exteriori per arctissimas fauces terram irrumpere, quod cum finibus sibi adiunctis usq; in Euxinum & Mæotim paludem exit. Herodotus etiam Caspium mare ait per sese esse: neque cum alio quoquam misceri longitudinis quindecim dierum cursu nauis quæ remis agatur: latitudinis ubi amplius, octo. Baltici sinus nemo ueterum meminit: Oceanum esse crediderunt, eius partem qui Germanicus appellatur, sed ambitur hic etiam continenti, nec magnis circa Daniam ostijs ab Oceano irrumpens sinum amplissimum efficit, mulasq; & ingenteis circunfluit insulas. Iordanus huius maris mentionem facit, sed errat: quamuis Gothus cum priscis oceanum esse putet. Albertus Magnus ingentem hunc sinum esse cognouit: homo Germanicus qui nationis suæ limites non ignorauit.

De longitudine & latitudine & climatibus terræ.

Caput IIII.

TOtius terræ siue ambitum siue diametrum quærere, furor. longitudinem habitabilis ab ortu in occasum. septuaginta millium stadiorum extendi proditũ est. Latitudinem ab Austro in Boream triginta millibus minorem esse Straboni uisum. Ptolemæus de latitudine consentiens longitudinem uariam prodit, quàm sub arcu æquinoctialis circuli nonaginta milliũ stadiorũ esse cõtendit, totũq; ambitũ noti orbis stadijs centũ octoginta millibus constare censet. Latitudine terræ quatenus habitatũ existimarũt, maiores nostri in septẽ climata diuiserunt, Quorũ primum ab insula Meroe usq; Syenẽ per millia passuũ quadringẽta & quadraginta protendit. A cuius fine secundum incipiens in Alexandria Aegypti finitur, quadringentis passuum millibus amplum. Tertium in Rhodo definit, huius latitudo trecentis & quinquaginta millibus passuum extensa est. Quartum Rhodiense appellant, eiq; trecenta millia passuum latitudinis attribuunt. Quintũ Romanũ ducentorum & quinquaginta quinq; millium. Sextũ ad Borysthenem usq; amnẽ producunt, ducentis & duodecim millibus patens. Septimum ad Rhiphæos monteis per millia passuum centum & octogintaquinq;. Atq; ita omniũ climatũ latitudo supra uicies centena centũ quadraginta duo millia passuũ complectitur, quemadmodum his uisum, qui de terræ climatibus scriptitarunt. Longitudo climatum ab ortu in occasum protrahitur, tantumq; alterum ab altero superatur, quantum ab æquinoctiali circulo procul abest. Haud tamen his climatibus omnis habitabilis

Terra in. 7. climata.

continetur. Siquidem longe ultra Meroen degere homines, & Ptolemæus, & multi alij prodiderunt, & ultra septimum clima: quod Riphæis mõtibus terminatur, magna pars Germaniæ sita est, & tota Noruegia, ipsaq́ Britãniæ insula atq́ Hiberniæ, in qui bus maximi dies, haud minus quàm duas deuiginti horas assumunt: quos in septimo climate horis terminari quindecim tradiderunt.

An sub æquinoctiali circulo ac torrida zona sint habitationes.

Caput V.

AN uero sub æquinoctio habitatio sit, dubitatũ est. Heratosthenes per benignam ibi temperiẽ esse arbitratur. Idem sentit Polibius, qui solum illud sub lime asserit: & hymbribus irrigatum. Possidonius sub æquinoctiali montana esse negauit. Quidam æquinoctialem circulum extra omnẽ terram, per oceanũ ferri putauerũt. Sic em̃ Homero uisum est, qui solis equos ex oceano bibere, & sidus ipsum inde nutriri putauit: quẽ secutus est Macrobius. Nec magnus Albertus ab hac sententia procul fuit, qui tantum humoris sub torrida zona consumi existimauit, quantum sub polis assidue gigneretur: quibus in locis ab excellenti frigore aquas ex aere perpetuo generari asseruit. Ptolemæus aduersus est, qui Taprobanæ insulæ partem sub æquinoctio collocat, & multas Aethiopum gen:eis. Nonnulli paradisum terrestrem sub ea cæli parte sitam crediderunt quibus sacrarum reluctatur autoritas literarũ, quæ Tigrim & Euphratem fama notissimos amneis ex Paradiso defluere commemorat, quos à septentrionali plaga in Persicum deuolui sinum non ignoramus. Minime tamen propinquitas solis directiq́ sideris radij habitationem impedi-

Taprobana. *Paradisus terrestris.*

unt, locorum opacitate opitulante, & noctium humiditate, quæ diebus per omne tempus æquales existunt, esse tamen sub æquinoctio, & per omnem torridam zonã multas uastitates, & terras humore carenteis, ac prorsus humanę naturæ incõmodas nemo negauerit, quanuis circa lucos & amneis Aethiopũ populi degant. Plinius refert Dalionem quendam & Aristocleonem, & Bionem, & Basilidem ultra Meroen longe subuectos. Simonidem uero, qui Aethiopiã descripsit, in Meroe quinquennio moratum, quam insulam per noningenta & septuaginta duo millia passuum, ultra Syenem Aegypti sitam esse affirmat, sicut Neronis exploratores renunciauere. Apud Syenem uero conuersionem solis æstiuam ponunt, & ibi torridam incipere zonam, ab æquinoctiali tractu gradibus quatuor & uiginti distantem, hoc est stadijs duodecim millibus: quæ passus efficiunt quindecies cẽtena millia, ex quo fit, ut paulo ultra medium, inter æquinoctium & Syenem iacentem Meroen accipiamus. Ptolemæus ultra æquinoctium Agisimbain regionem habitatam ponit, & Lunæ monteis, ex quibus Nili paludes oriũtur, & Antropophagos Aethiopas per gradus circiter sexdecim, atq; in hunc modum, per decies cẽtena millia passuum, cultura hominum trans ęquinoctium inuenitur, quod spacium non minus terræ quã duo climata complectitur.

Partitio nostræ habitabilis in Asiam, Africã & Europam treis principales parteis & ubi coniungantur.

Caput VI.

Consensu omnium receptum est, totius habitabilis treis præcipuas existere portiones, quarum præ

magnitudine,prima est Asia,secunda est Aphrica, tertia Europa. Asia coniungitur Aphricæ,(sicut Ptolemæo uisum est)per dorsum Arabiæ,quod mare nostrũ ab Arabico sinu disiungit.Nemo id negat,sed adijcit ille alio in loco coniungi per terram incognitam:quæ indicum pelagus circunplectitur, in qua sententia pene solus est. Omneis enim quos offendimus de situ orbis scribenteis, mare Indicum ad austrum & orientem sine terminis ponunt,& partem oceani esse uolunt,sicut ab his traditum est,qui ab Arabico sinu in Atlãticum mare, & ad columnas Herculis nauigarunt. Europæ & Asiæ cõiunctio fit per dorsum,quod inter paludem Mǫotim & Sarmaticum oceanum excurrit super Tanais fluuij fonteis. Aphrica nusquam per sese Europæ cohǫret, hinc freto Herculeo,illinc Asia interiacente discreta. Fuerũt qui eã ab Asia disiungere uoluerũt, id terræ intercidere meditati,quod inter rubrum & nostrũ pelagus medium est,cuius latitudinem nõ amplius quàm mille & quingentorũ stadiorum esse dixerunt. primusq; omnium Sesostris Aegypti rex id efficere, cogitauit. Mox Darius Persarum, deinde Ptolemǫus sequens,qui fossam eduxit,latitudine centum pedum,altitudine triginta: longitudine passuũ triginta septem milliũ,& quingentorum. Vltra progredientem metus inundationis deterruit excelsiore tribus cubitis rubro mari comperto, quàm terra Aegypti. Plinius omissam fossionẽ asserit,ne mare immissum aquã Nili corrumperet,quæ sola potus præbet Aegyptijs.

Qui Aphricæ,Europæ,Asiæ limites:et de diuisione Asiæ per Taurum montem,

Caput VII.

NIli amnem plerique limitem esse inter Asiam & Aphricam uolunt. Melior per maria certiorq; partitio est, ita ut peninsulam Aphricam accipiamus, undiq; mari cinctam præter Hiscinum: qui à Pelusio in Arabicum sinum excurrit. Nec usquam septentrionalior est Alexandria: quę triginta & uno gradibus ab æquinoctio distat, nisi fortasse promontorium aliquod aut in nostrum, aut in Atlanticum pelagus paulo amplius procumberet. Europa per Hispaniam, Italiam, & Peloponesum australior est, parallelum qui per Rhodum ducitur attingens, in septentrionem per Germaniam & Noruegiam maxime protensa. Quinto & sexto climate felix ulterius non adeo benigna Asia & ad septentrio em & ad meridiē extenditur. Australiora eius latera Meroe sunt opposita, quamuis aurea Chersonesus in India ad ęquinoctialē usq; circulum protendāt, partes eius magis Boreales ad Scythas pertinēt, intra & ultra Imaum montē, quæ ad parallelū usq; per Thulē proferunt. Taurus mediūquodammō scindit, qui ab occidēti in orientē excurrens, partē ad aquilonē, partē ad meridiē relinquit Gręci alterā interiorē nocant, alterā exteriorē. Latitudo mōtis plerisq; in locis stadioꝝ tria millia continet. Longitudo quātū Asia, stadioꝝ circiter quinq; & quadraginta millia, ab ora Rhodiensi usq; ad Indiæ & Scythiæ extrema orientē uersus caput eius inter Cariā Lyciāq; consurgit: quibus in locis mō Cadim mōs, mō Cragus appellat, neq; altitudine, neq; latitudine memorabilis, multæ sunt eius ptes: et multa illi nomina uetustas indidit. Progressus intra cōtinentē quantū Lyciæ fines extendunt: tū primū & attollit promontoriū Masicitū ad dexterā emittit quod in mare Pāphilicū usq; procūbens Pāphiliā ipsam Lyciāq; disiūgit, mox ad septētrionē uergēs, Celenoꝝ ef

ficit iugum,quod ad magnam Phrygiam Lycaoniamq́ respicit:transmissa uero hinc atq; inde Pisidia Ciliciam attingit:& Antiochia à sinistris relicta in duo cornua diuiditur,quorum dextrum Tauri nomen retinet,sinistrū Antitaurum uocant, qui septentrionem uersus incedens minorem Armeniam à maiori disterminat,relicto ad sinistram iugo uersus Euxinum pontum, cui Scordisco est nomen,& orientalia Cappadociæ à minori Armenia seiungit.Ex Tauro uero cum ad extrema Ciliciæ peruenit, Amanus oritur, qui Syriā à dextris relinquēs ad Euphratem usq; uersus orientem digreditur, nec interruptus(ut Straboni placuit)nomen amittit:sed multum in altum latumq́ crescens,multifidus efficitur. Pars australior Taurus est,qui Armeniam à Mesopotamia disterminat, pars septentrionalior in multos quasi ramos scinditur.Ptolemæus post scissionem Euphratis Amanum montem iterum appellat Taurum,inter Armeniā, Mesopotamiamq́ protensum, donec rursus ab amne Tigridis interrumpitur, ultra uero Niphatem nominat,cui Assyria in dextro latere subiacet,& Adiabena regio,qua dimissa ultra Capri amnis fonteis,Niphates in duas scinditur parteis:Ea quæ ad septentrionem uergit, Caspios monteis efficit:qui ad Hyrcanum pelagus deferuntur. Quæ uero ad meridiem inclinat, Choatras mōs appellatur:qui iuxta Assyriam aliquādiu progressus, in austrum rursus in duo cornua diuiditur, quæ Medorū prouinciam includunt. Septentrionale nunc Zageius mons,nunc Orontes appellatur, Australi Parthoatras est uocabulum,quo Media disiungitur à Perside. Coniunguntur iterum hæc inter se cornua circa finem Mediæ ad orientem,& iterum disiunguntur,Ragianam Sigrianamq́ terram includentia. Circa finem uero Sigria

næ denuo propemodum cohærent,ita ut portam quandam uideantur efficere,quę in Parthiā iter aperiat.Nam & Parthia Tauro cingitur:cuius pars ſeptētrionalis Coros uocat. Inter Hyrcaniam Parthiamq́ diſcurrens orientalis Maſdoranus,qui Parthos ab Aria ſeparat, Auſtralis Parthoatras ſicut circa Perſidem Mediamq́ nominatur,hic Parthos à Carmania prohibet. Coros autem Hyrcaniam prætergreſſus promontorium nō paruum à ſe dimittit,quod ad Hyrcanum mare procumbēs Margianam ab Hyrcania ſeparat. Ipſe inter Margianam & Ariam dilapſus Sariphus appellatur, ex quo brachium aliud excurrit ſeptentrionem & occidentem uerſus, Bactrianam à Margiana diſiungens,quod ubi ad Hyrcanum prope pelagus peruenit, rurſus ad orientē ſeptentrionemq́ decurrit:uſq́ Iaxartem fluuiū.Ipſe uero poſtquā Bactrianā, Ariamq́ tranſmiſit, Paropamiſſus uocitatur,à quo regio quæ ad auſtrum uergit, Paropamiſadum nominatur,eius concluſa iugis. Vlterius iam Indiā ingreſſus Caucaſus dicitur, quod nomen ab Alexandri militibus accepiſſe uidetur.Eius gloriæ cauſa & per adulationem,quę regum comes eſt,tanquam ille Caucaſi iuga & Promethei miracula tranſcendiſſet: hæc altiſſima uidentur,& admodum lata Indiæ montana,quæ ad Sacas pertingentia Comedorum nominantur: deinceps Imaus incipit,& uſq́ ad fonteis Gangis extendit, ex quo dorſum deriuatur,quod in ſeptentrionem uergens, in oceano procumbit, & iuxta Ptolemæi traditionem Scythas in duas parteis diuidit: multosq́ ramos producit, qui Boreales Aſiæ parteis multifariam partiūtur. Is ubi per aliquantum ſpatium Gangem prætermiſit,& ad exteriorem Indiam peruenit Emodus nominatur,qui circa finem Indiæ in duos ramos diuiditur,uſque in eorum

excurrentes pelagus, alteri Ortorocoras nomen est: & Seras respicit, alteri Semantinus ad Sinas terrarum ultimos, medij inter utrunq; Semantini degunt, & ipsi orientalium extremi, ac pene incogniti, sic Taurus se habet totius Asiæ diuisor, cui per Antitaurum & Caspium montẽ Caucasia iuga, & quæcunq; per Asiam mõtana excellunt propemodũ coniuncta sunt. Nec male existimasse putauerim: si quis per iuga Syriç, quæ de Tauro deriuãtur. & dorsum Arabiæ quod inter mare nostrum Arabicum'q; decurrit, Trogloditarum monteis usq; ad eos qui lunæ uocantur, & deinde per iuga incognita in Atlãtem usq; peruenire posse affirmauerit, rursus'q; Hispaniarum monteis Pyreneis cõtineri, & illos per mõtana Galliarum gelidas Alpeis attingere. Ex quibus hic Apenninus Italiam omnem intersecat, illinc per Istriã & Dalmatiam usq; in Peloponnesum & in Thraciam altissima iuga decurrũt: & inter Rhenum ac Danubium dorsum assurgit, quod ex alpibus deriuatum per Germaniam, Sarmatiam'q; dilapsum, supra fonteis Tanais ad Riphæos monteis attingit, & per illos Caucaso iungitur, exinde per Caspium Antitaurum, deniq; Taurus ipsa cõpræhenditur. Vltra quem regnare magnum Antiochũ Romani permisere, ex quo fit ut totius continentis una mõtium series intelligatur, quamuis plerisq; in locis tumor non satis appareat.

Generalis distributio Asiæ in sex præcipuas parteis.

Caput VIII.

Asiæ parteis, alij plureis, alij pauciores efficiunt, nostra descriptio sex tãmodo continebit. Treis citra Taurũ, & totidem ultra. Prima intra Taurũ & oceanum septẽtrionalem, ab oriente sole usq; ad Hyrcanum

pelagus extendet, popinario cultro similis, continebitq́ Scytharum plurimas genteis, quæ ultra Imaum montem, citraq́ habitant, cum quibus & Bactriani memorabuntur, & Gordiani & Sacæ, & Massagetæ & ultimi ad auroram Seres, & qui sinum circum habitant Atacenum. Secunda ab eodē Hyrcano mari usq; ad amnem Tanaim & paludem Mȩotidem proferetur, habens à septentrione terram incognitam in oceanum uersa, à meridie pontum Euxinū: & qui ab eo in Hyrcanū pelagus excurrunt Moschicos monteis. In hac Albani, Iberes & Colchi collocabuntur, atq; alij quāplures populi, quos uno uocabulo Scythas appellant. In tertia parte Romanis inuicta uiribus Parthia claudetur Medorumq́ terra, & utraq; Armenia, & quicquid hodie minor Asia appellat, inter Euxinū & Hellespontū, & Cilicū pelagus Hystino claudit, qui ab Issico sinu in Phasidem uergit. In quarta designabit India cum Sinarum populis ad orientem extremis, & insulam Taprobanæ, quȩ ad meridiem sita circulū æquinoctialē trāscendit. Quinta ab Indo fluuio usq; ad amnē Tigrim intra Taurū & mare Indicū sinūq́ Persicū iaces, Paropamissadas, Aracosios, Arianos, Drāgianos, Gedrosianos, Carmanos, Persas, Assyrios, & Susianos complectet. Sexta eadēq; postrema ab ipso Tigri de amne, usq; ad Issicū sinū nostrūq́ pelagus extendetur, om̄ia cōplexa quæ à Tauro monte in Persicum & Arabicū sinū, atq; in Aegypti septentrionalia uergunt. His in locis priores ad orientem Mesopotamij occurrent, Babylonij ac Chaldȩi, quibus contermina est Arabia deserta. Ad occidentē triplex Syria collocabit Palæstina, Comagena, ac Phœnicia cū Cilicia, & Pamphylia ac Lycia, & A cū his rabia Petrea. Ad meridiem felices Arabes inuenientur inter sinum Persicū Arabicumq́ conclusi,

arduis montibus à reliquis sui nominis gentibus diuisi usq; ad insulam prope Dioscuriadem in Indicum protensi pelagus.

De Seribus populis.
Caput IX

HAec nobis totius Asiæ certior cōmodiorq; partitio uisa. nunc parteis partium attingere oportet. Seres ut ante diximus ad orientem æstiuum ultimi reperiuntur: quibus ad ortum terram incognitam Ptolemæus & alij eorum, oceanum posuere ad meridiem, Emodi mõtes & Otorocoras Indos ac Sinas excludũt. A septentriõe Antropophagi iacent Scythæ, quibus humana corpora cibi sunt: & ut Ptolemæo uisum est ignota terra: ut alijs scythicus oceanus, ab occidente scytharū natio. Montes apud Seras excellentes Annibi, Auzaci, Casij & Asmiræi, ex quibus Tagurus assurgit. Amnes nominat Ptolemæus Oertadem & Banthisum. Plinius Veronensis Psitaram, Cambrim, & cui nomen est Lanos. Inter urbeis metropolim Serā ponunt, Otorocoræ monti uicinam. Inter gentes maximam Essedonum esse dicunt: quæ Taguri iuga montis, & adiacentes incolit campos. Iulius Solinus sicut & alij complures mare Hyrcanum ad Scythiam oceanũ habere ostium dixit: ibiq; ab exordio eiusce plagæ uersus orientem à dextris profundas iacere niues, mox longa deserta, Post Antropophagos gentem asperrimam & efferatam, quę dimidiam ferme itineris partem inpenetrabilem reddidit, usq; ad iugum mari imminens, quod Tabin Barbari uocant. Vltra quod, post lõginquas solitudines morę tractu, quæ spectat æstiuum orientem, & ultra inhumanos situs ad Seres demum perueniri: homines inter se mites & quie-

tissimos, sed qui per alios mortaleis refugiunt, hos aquarum aspergine inundatis frondibus arborum uellera liquoris adminiculo depectere, & lanuginis tenerum subtilitate, humorem ad obsequium domare asserit: & hoc esse illud Sericum in usum publicum damnosæ uanitatis admissum. Ex quo potius est ostendere corpora quàm uestire, quod primo fœminis, postea etiam uiris luxuriæ persuasit ambitio. Mercatores fama est primum eorum fluuium pertransire, atque in eius ripis nullo linguæ commercio negociari: sed oculis tantum rerum precia extimare, aurumque offerre: cum Seres sua tradãt, nostra non emant. Strabo Apollodori Adramictini utens testimonio scribit, Menandrum ac Demetrium qui ex gente græca post Alexandrum in Bactria regnauerunt, res orientaleis aggressos, longe ulterius quã Alexander processisse, & usque ad Seras & Faunos imperium protulisse.

Vellera ab arboribus depexa.

Seres sua tradũt nostra nõ emunt.

De gẽte Atocorum. Ciconib. pop. seu ut alij uolunt Sementinis. & quæ de Macino puincia denarrauit Nicolaus Venet⁹

Capút X

HIs Atacenus annectitur sinus, & gẽs Atocorũ, quibus temperiei prærogatiuam miram dicunt aeris clementiam subministrare, & arcere afflatum noxiũ colles, qui salubri apricitate, secluso undique obiectu pestilentes auras prohibent, atque ideo par illis, & Hyperboreis uitæ genus esse crediderũt. Plinius tradit Homerum de his priuatim uolumina cõdidisse, sicut de Hyperboreis Hecatæum. Inter hos & Indos nonnulli Ciconas locauerunt. Ptole-

mæus Semantinos posuisse uidetur, qui Seras inter & Sinas orientaliores existunt, adquos nulli nostratum hodie perueniunt, immensa barbaries iter. claudit, & imperantium multitudo, quã nemo probarit pacis amicus, & qui orbis situm nosse cupiat, ignota esset terrarũ maxima pars, nisi Romanorũ principatus, & Alexãdri potentia orbẽ aperuisset.

Nicolaus Venetus. de Macino. Nicolaus tñ quidam Venetus cognomẽto comes, nostra ætate in hæc loca peruenit, si vera sunt quæ ab eo narrata ferũtur: is ait mare Indicũ vltra Gangem cũ mense toto nauigasset ad Ratham fluuiũ se peruenisse, eoq́ sex diebus nauigato, ciuitatẽ inuenisse, quę noĩe fluminis appellaretur. Exin per desertos habitaculis mõtes, q̃s Tauri partem fuisse crediderim, decem & septẽ diebus in campestria descẽdisse, quibus duabus hebdomadibus magno labore peragratis flumẽ offendisse Gange maius, quod ab incolis Daua diceretur: atq; in eo mensis nauigatione peracta ciuitatẽ nobilissimã appulisse, stadiorum centũ viginti circuitu patentẽ, cui nomen Dua: hic lasciuienteis fœminas, & supra modũ libidini deditas esse affirmat. Viros aũt vxore vnica cõtentos esse. Prouinciã Macinũ appellari, elephantis refertam, quorũ decem millia rex ad bellũ nutriat, ipse albo vehatur Elephanto: cui catena aurea gẽmis distincta, colloq́ circũdata, ad pedes vsq; pendeat. Viros ac mulieres stilo ferreo varijs coloribus figurisq́ corpora pingere, idola omneis colere, surgentes è lecto ad orientẽ se solem vertere, iunctisq́ manibus orare, in oratiõe trini dei opem petere. Serpẽtes assos in cibũ pro delicijs habere, rubeasq́ formicas pipere cõditas, paruulis gammaris similes. Ani-

x. millia elephantũ ad bella nutriuntur.

mal hoc in loco nasci suillo capite, bouis cauda, vnico in fronte cornu, eoq; cubitali, colore & magnitudine elephãtis, quibus cum bellũ continue gerit: id cornu veneno medetur, atq; idcirco in honore est. Qua regio ad Cathaũ vergit, boues albos nigrosq; gigni equina cauda, sed pilosiore ad pedes vsq; protensa: pilos caudæ subtilissimos, in modum plumæ volatilis, magno in precio esse, quos equites in cacumine lancearũ suspendentes egregiæ nobilitatis insigne ducunt. Hęc de Macino Nicolaus tradidit, quã prouinciã ad orientẽ versam inter Indiæ montes, & Cathaium collocans, haud dubie regionẽ Sericam denotasse videtur, quæ Scytharũ gentibus & à septentrione, & ab occidente iungitur. Scythas autẽ orientales nostra ętas in Cathaio ponit, magno Cani subiectos: sic enĩ illi suum imperatorẽ appellant. Sed illud difficile est credere, quod de amne Dua cõmemorat, quem Gange maiorem dixit, cui veteres cuncta cedere flumina tradiderunt. Nec illud dignũ fide, decem millia elephantũ belli causa regem alere, nec notũ esse aut fama clarum: sed longinquitas redargui non facile potest. *Boues equina cauda.*

De Sacis pop. quos & Nomadas appellant. Caput XI.

POst Seras occidentem versus Sacę sunt, & Massagetæ, & Taburei, & Suebi, & vltimi ad septẽtrionem Alanorũ. Ptolemæus Massagetas duplices esse dixit, alteros Hyrcano mari vicinos, & Margianæ regioni, alteros inter Sacas posuit. Sacarum gentem ab occasu Comedo monte & amne Iaxarte conclusit: à septentrione Scythia, quæ intra

Imaum est & Ascantici montis iugo, ab oriente Seris, ad austrum montibus indicis: Sacæ Nomades sunt, qui carentes urbibus nemora & speluncas habitant. Fama est Sacarum gentem usque in Hyrcaniam & Parthiam prędari solitam, quamuis multa & deserta siccaque regio interiacet. Parthos amore pacis tributa illis pependisse, id erat permittere, ut statis temporibus in agros excurrerent, & prędã agerent, cum præter conuenta facerent, bellum gerebatur, rursumque pax fiebat: fuitque Nomadum uita ita instituta, ut semper uicinos infestarent, rursusque reconciliarẽtur. Sacæ multas inuasiones fecere, modo propinquas, modo longinquas: Bactrianam occuparunt, & optimam Armeniæ regionem, quæ postea Sacasina ab eis est appellata. Inuaserunt & Cappadocas, qui ad Euxinum uergentes Pontici nominãtur. Sed cum ex spolijs festa celebrarent, Persarũ imperatores eos funditus deleuere. Sunt qui tradant Cyrrum Persarum regem ducto aduersus eos exercitu prælio superatum, sed fugientem eo in loco castrametatũ ubi impedimenta reliquerat, bonis omĩbus & præsertim uino instructa, indeque postquam exercitus paulum quieuerat, relictis uesperi tabernaculis progressum quantum sibi commodum uisum fuit, cõsedisse: Ingruenteis Sacas & castra uiris deserta, ac rebus uoluptuosis plena comperienteis, immodice se impleuisse: Cyrrum conuersum uino lentos, atque attonitos ad internecionem cęcidisse, diemque illum patriæ deæ consecrasse, Sacamque nominasse: quæ cum celebrabantur positis die ac nocte bacchanalibus, uiri simul ac mulieres eo usque potabant, donec stupore comprehenderẽtur, tamque sim-

Excursiones gentis Sacarum.

Sacæ uicti à Cyrro rege.

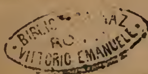
plex purissimaq́ꝫ diuinitas fœdissimis hominū moribus oblectaretur, & Sacarum Massagetarumq́ꝫ genteis Athasios & Corasmos esse putāt, ad quos Spithamenes ex Bactrianis ac Sogdianis confugit, unus ex Persis, qui Alexandro resistere conati sunt. Citius ad insequendum Spithamenem ab Alexandro missus, barbaros pugna superauit, illi per deserta tamdiu fugerunt, donec Alexandrum ipsum aduersus se uenire cognouerunt. Tunc autem placatu ri hostem, Spithamæni caput amputauerūt, & Alexandro miserunt, nec amplius ab eo uexati sunt.

De Massagetis, ubi & de adolescente q tempore Pij papæ solem adorabat.

Caput XII.

Post Sacas ad septentrionem Massagetæ reperiuntur: & ipsi Nomades Scytharumq́ꝫ genus, qui uirtutem suam maxime in bello aduersus Cyrum ostenderunt. Horum alij monteis habitāt: alij campos, alij paludes, & quæ sunt in paludibus insulas. Margū amnem per hos labi dicūt, quē alij Araxen uocant, eumq́ꝫ plureis in parteis diuidūt: & uno tantum ostio Hyrcanum ingredi pelagus, reliquis in oceanum septentrionalem exonerari. Ptolemæus Margum fluuium duobus fontibus ex montibus Sariphijs descendere tradit, & per Massagetas, qui Margianis uicini sunt, ac Derbitas in Oxum deferri amnem, qui iuxta Ribios Hyrcanum pelagus ingreditur. Massagetæ equum soli mactant, eumq́ꝫ tantummodo deum putant, multos hic error antiquorum præcipitauit, inter quos fuit Dion Prusen-

Massagetæ solem deum putant.

sis, Plinius Veronensis, Macrobius, & omnis fermè illa ætas, quæ à Vespasiano Cæsare vsque ad Traianũ cucurrit, & Adrianum. Nuper quoque in arce quę sub ipsa Adriani mole magnificẽtissime structa est, Vrbinas quidam adolescens repertus est huius stultitiæ sequax, alioqui non ignarus: qui cùm arcem prodere conaretur, essetque deprehensus, votum Christo vouit ei se crediturum, relicturumque solis cultum, si libertatem, atque impunitatem assequeretur. Sed raptus ad supplicium stultum se fuisse testatus est, qui ab eo salutem sperasset, qui seipsum saluare non potuisset, tanquam Christus Iesus & dominus noster crucem tulisset inuitus, qui pro nostra vita sua sponte moriens, mortem occidit. Stultus adolescens sub nostro pontificatu sui sceleris pœnas dedit, laqueo suspensus, & in Tiberim proiectus. Massagetis mos fuit singulis, vxores singulas ducere, neque tamen alienis abstinebant, cum quibus suspensa è curru pharetra in propatulo coibant. Fœda gens & brutis simillima, apud quem genus mortis maxime optimum iudicabatur, vt senio confecti, in frustra cæderentur, & cum carnibus ouillis promiscue ederentur: eos qui morbo decederent, vt impios abijcientes, tanquam dignos, qui à feris deuorarentur. Equites ac pedites inter eos optimi fuere; arcu, gladio, thorace ac securi ænea vtentes: aureas zonas, aurea equorum frena ac pectoralia habentes. Ferri parum apud eos fuit, argento carebant; ære & auro abundabant, insularum cultores, herbarum radices edebant, & agrestes fructus, ex quibus pocula exprimebant. Vestis erat arborum cortex, qui paludes inhabitabant, piscibus vescebã-

Vrbinus adolescens solis cultor.

Massagetarũ obscœnus mos.

tur, phocarum coria e mari prodeuntium induebant. Montani pomis syluestribus alebantur, non ausi oues occidere, cum paucas haberent, eisque lactis & lanæ gratia parcerent. Campestres & si regionē late patentem occupabant, non tamen agros excolebāt, sed ex ouibus piscibusque viuebāt. Bellicosi hōies quãuis simplices & in contractando minime versuti.

De Antropophagis, Essedonibus, Arimaspis, & id genus immaniū hominum. Capur XIII.

His ad Orientem ac Septentrionem Antropophagi sunt, quibus execrandi cibi humana viscera esse creduntur, & circa hos tristiss. ma solitudo, & mare quod Tabin vocant, & Essedones, qui ossa capitum suorum parentum auro cincta in poculorū tradere ministerium afferunt, & Scythotauri qui pro hostijs cædunt aduenas. Iulius Solinus in hac parte terras esse locupletes, sed inhabitabiles dicit. Nam cum auro & gemmis affluant, Gryphes tenere vniuersa testatur, alites ferocissimos & vltra omnem rabiem sæuientes, quorum immanitate obsistente, rarus pateat ad diuites venas accessus. Discerpere enim homines, tanq̃ genitos ad plectendam auaritiæ temeritatē. Arimaspos cū his dimicare gentē monoculā, si credere par est, vt intercipiāt lapides. Smaragdis hic primā esse, quibus tertiā dederit Theophrastus dignitatē, quibusque nihil videant oculi iocūdius. Christallū quoque optima hinc auferri, cuius frustū Liuia Augusti ad pondus centū & quinquaginta librarum inter Capitolina donaria dicauerit. Sub Massagetis, Tapirenis, & Alanorsis *Gryphes auri custodes.*

occidentem versus, usque amnem Ras & Asiaticos Sarmatas, Ptolemæus quamplurimas Scytharum genteis enumerat. Quibus ad meridiem Iaxartes fluuius & mare caspium occurrit, à septentrione terra incognita iacet. Iaxartem apud Sacas oriri arbitratur, & in septentrionem fluere: postea ad occidentem verti inter Scythas & Sogdianos, demumque ad meridiem inclinãtem, Hyrcanum ingredi pelagus, multa & magna flumina vna trahentem: quę partim Sogdij, partim Noroxi, Aspisij & Tapuri mõtes effundunt. Ras vero amnem Hyperboreos emittere mõteis existimat, qui modo in orientem, modo occidentem versus, postremo ad meridiem tendens Hyrcanias auget aquas. Inter Iaxartem, & Ras duo ingentia ponit flumina, Rhimmũ, qui & ex Rhimmicis oritur iugis, & Daixem Noroso monte cadentem.

Qui pop. inter Iaxartem fluuium & Hyrcanum mare incolunt. & de habitantibus sub polo Arctico, & Hyperboreis populis.

Caput XIIII.

INter hos monteis, & Iaxartem fluuium, Hyrcanũque mare, Orgasos, Erimnos, Asiotas, Norossbes, Norossos, & Catagas, Scytharum populos collocat: transmonteis autem septentrionẽ versus Galactophagos, Aspisios, Thabrenos, Samnitas, Pamardos, & alios quamplures, & Albanos iuxta montes qui admodum septentrionales sunt, ab Australi parte Saxonibus locum præbet, ex quibus fortasse orti sunt qui Germaniam incolunt, quamuis suam ori-

Origo Saxonum.

ginem ex Macedonibus repetant:à Boreali parte Nessæis & Subocis sedes dedit,qui non minus ad septentrionem vergunt q̃ Thule. In cuius parallelo Scythas Alanos descripsit,& hyperboreos Sarmatas,quibus ad austrum monteis collocat Hyperboreos,& Asiaticos facit,q̃q̃ pleriq; Europęos esse tradiderint,nonnulli hoc genus hominum vltra Aquilonem iacere putauerũt, gentemq; beatissimã esse, quam alij mediam statuerunt inter vtrumq; solem Antipodum occidẽtem, & nostrum renascentem, Iulius Solinus aspernari rationem dixit tam vasto mari duos orbeis interfluente & in Europa circunscripsit,apud quos mundi cardines essent, & extimi siderum ambitus nox,quę vna sex mensium,& vna totidem dies,magnam his de cælo clementiam concessam esse,auras spirare salubreis,nihil noxij flatus habere,domos esse nemora, victum arbores ministrare,discordiam nescire, egritudine nõ inquietari,ad innocentiam om̃ibus æquale votum esse,mortem accersire,& voluntario interitu obeundi tarditatem castigare,consuesse olim primitias frugũ per virgines Apollini Delio missitare, quibus perfidia hospitum violatis, Pontificio intra fineis suos recepto,missionem neglexisse. Fabulosa hæc, nam quis credat? virgines tam longo terrarũ tractu tantasq; montium fluminumq; ac mariũ difficultates singulis annis penetrare potuisse, aut gentẽ esse quę trans aquilonem habitet nobis cognitam? Diodorus Hecatæo teste vtens,oppositam Zeltis iuxta occeanũ esse insulam dicit,haud multo Sicilia minorẽ pone arctos,habitariq; ab ijs qui Hyperborei appellantur,eo q̃ vento Boreæ sunt expositi, insulam valde

fertilem in qua fructus annui bis nascũtur. Latonã in ea natam fabulantur, & Apollinẽ ibi præ cæteris dijs coli, esseq́ homines eius insulę veluti quosdã sacerdotes Apollinis, cuius laudes & hymnos quotidie in cantu celebrent. Lucũ prętereà ingentẽ, templumq́ Apollinis, forma rotunda, multis donis atque ornamẽtis cumulatũ. Vrbem ei sacrã cuius incolę maiori ex parte citharœdi existant, continueq́ in templo sonãt, & hymnos canant: habere hyperboreos propriã linguam, & Gręcis, maxime Delijs atq́ Atheniensibus, societate ac beneuolentia iunctos à priscis tẽporibus cœpta. Gręcos eñ quosdã olim ad Hyperboreos transisse ferũt, & dona sumptuosa in templo apposuisse Gręcis literis inscripta. Ex Hyperboreis vero Abarmi venisse in Græciam, amicitiamq́ cũ Delijs antea cõtractã firmasse aiũt, & Lunã apud hyperboreos videri parũ à terra distantem, ac terrestres quosdã veluti cumulos habẽtem in se manifestos, deumq́ Apollinẽ, per annos vndeuiginti adiri insulã, in quibus astrorũ reuolutiones perficiãtur: imperare ciuitati, temploq́ præesse Boreadas. Borei progeniemq́ per genus recipit principatũ, quæ omnia tanq̃ fabulosa referens Diodorus videtur contemnere.

Sacra Apollinis.

Prospectus lunæ apud hyperboreos.

De Arimphæis popu. non absimilibus Hyperboreis, Cataio, & quæ de his locis enarrat Nicolaus Venetus.

Caput XV.

HYperboreis similes Arimphęos esse dicunt, Asiaticos Scythas, qui baccas edunt, comas

viri & fœminę tondent, nullū lędunt, quietē amant, nec lęduntur ab alijs, fugientes ad eos tuti sunt tanquā asylo tegātur, sacri omēs habentur. Sic forsitan olim fuit, nūc gentis huiusce nulla cognitio. Iaxartē fluuiū nōnulli Tanaim esse crediderūt, qui Asiā ab Europa disterminat, inter q̄s fuisse Policletū Strabo cōmemorat, cuius errorē Alexandri comites secuti sunt, qui eum transmisso Tanai aduersus Europæos Scythas belligerasse tradiderūt. Sed Dimas dux Seleuci & Antiochi satis idoneus vero autor, hunc transuectus amnē, ac titulos omniū supergressus, aliū esse q̄ Tanaim deprehendit, ob gloriā sui nominis altaria ibi Apollini Didymeo ædificauit, & hoc esse colliminiū inter Scythas & Persas ostendit, non ꝙ Persia Scythas attingat, sed ꝙ imperiū Persaꝝ per Bactrianos & Gordianos ad Iaxartem vsq; fluuiū protendatur. Iaxartis nomen à Bactrianis inditum ferunt. Plinius à Scythis vocatum Scythim tradit, hic aræ conditæ feruntur ab Hercule ac Libero patre, Cyrro quoque & Semiramide, & postremo ab Alexādro: quas profectionis metas ad septentrionem ostenderūt, qui nostra ætate orbis situm figurant. Cathaium his in locis designant, quæ vltra Iaxrrtem commemorauimus, multasque prouincias & multa regna circunscribunt, quibus vnus præsit imperator, qui apud eos Can appellatur. Nicolaus Venetus apud eum se fuisse affirmat, & Vrbem inuenisse, quæ duo de triginta millibus passuū pateret in quadrū Gambalesc hiā nomine, in cuius medio arx munitissima & ornatissima haberet, in qua rex habitaret, & ex qua muri arcuati ad q̄tuor vrbis angulos protēderent, per q̄s accessus regi eēt,

Magnus Can imperator.

si quid in vrbe tumultus excitaretur, ad arces quæ ipsius in angulis eminent, quarum quælibet passuũ quatuor millia in ambitu continet, & omnis generis arma tormẽtaq; bello apta concludit. Asserit insuper & alteram se vrbem reperisse quindecim dierũ itinere ab hac distãtem, Neptai appellatam, nostro æuo aut paulo ante ab imperatoribus eius gentis conditam, cuius ambitus triginta millibus passuũ contineatur, eamq; populosissimam esse omnium: In vtraq; ciuitate domus, palatia, templa, cæteraq; vrbium ornamenta, Italicis similia esse affirmat: homines modestos atq; vrbanos, & multis diuitijs affluenteis: quod si credimus magna profecto morũ mutatio facta est, ab his quos antiqui prodiderunt, qui Scythas fermè omneis pastorales esse affirmauerunt, & propemodum intractabileis: nec horrida septẽtrionis ora eos admittit mores, quibus vel Græcia olim claruit, vel Italia nunc floret: aut certe Cathaium ipsum quod tantopere laudant, minus septentrionale est q̃ pictura demonstrat. Nam quicquid vltra Iaxartem colitur: si Ptolemæo fides est, vltra septimum clima protenditur: & parallelũ trãscendit, qui per Borysthenem describitur: nisi respõdeat aliquis magni Canis imperium, & vltra & citra Iaxartem extendi, ac Gordianos, Bactrianos, & alias genteis, vsq; ad Indiæ atq; Ariæ monteis comprehendere: quod facile persuaderi potest his, qui Scytharũ res gestas aliquãdo legerunt: à quibus magnam Asiæ partem olim subactam fuisse, constat: nec imperia suos tenent perpetuo limites; sed pro fortunæ varietate, nunc magna sunt, nunc parua. Strabo in hac parte Scythię, ad occidẽtem, quã Pto

lomæus Ras fluuio terminauit, Hyrcani pelagi fauces collocauit, ab vtraque parte cultas: De quibus postea differemus.

De Sogdianis & Bactrianis.

Caput. XVI.

INter Iaxartem & Sariphos Paropamissosque montes Sogdiane & Bactriani iacent, Oxo discreti fluuio: Sogdiani ad Iaxartem magis accedunt: Bactriani ad Paropamissi iuga, per quos fluuius Ochus dilapsus, in Oxum fertur. Bactrianis ad occidentẽ Margiani sunt. Sogdianis montes Oxij, quos inter rumpit Oxus, per Ribios & Derbitas, in Hyrcanũ cadens pelagus. Margianis ad occidentem Hyrcania occurrit, quæ nomen pelago dedit olim, sicut Strabo afferit. Sogdiani & Bactriani, nec vita multum, nec moribus à Nomadibus differebant: quãuis Bactriani mitiores essent. Nec vera locutus Onesecritus existimatur, qui Bactrianos senio, aut morbo confectos, apponi canibus viuos scripsit: ad hoc ipsum de industria enutritis, quos patria lingua sepulchrales vocabant: quam legem sustulerit Alexander, quem ferunt alij octo, alij duodecim vrbes in Bactriana & Sogdiana condidisse, nonnullis euersis: quarum Cariata fuit in Bactriana, vbi Callisthenes comprehensus est, & in vincula coniectus, qui diuinos honores Alexandro negauit exhibendos esse. In Sogdiana, Paracanda, & Cyra, vltimum Cyri opus ad Iaxartem flumen conditũ, quod Persici imperij confinium erat: nec pepercit Alexander memoriæ Cyri, quãuis illũ coleret, propter continuãs oppidanorum rebelliões. In Bactriana Petram Sisimetræ altitudinis stadiorum quindecim cœpit, cuius

ambitus octuaginta continebatur: in superiore parte planam ac feracem, vt viros quingentos alere posset. In ea Alexander & hospitio sumptuose acceptus est, & Rosanam Oxiartis filiam duxit vxorem. In Sogdiana secus Oxum Aria mare petram occupauit, quæ duplo altior fuit Sisimetra. Xerxes in his locis vrbem condiderat, & Branchidas in ea collocauerat: propterea quod dei pecunias ac thesauros qui apud Didyma erant, sibi tradidissent: & secum è patria sponte migrassent. Alexauder eos sustulit, proditionem & sacrilegium exosus, quæ scelera nulla non ætas improbauit. Per Sogdianam amnis labitur: qui postquam multam regionẽ irrigauit, in desertam arenosam terram euadit, atq; ibi absorbetur: quemadmodum in Ariana fluuius Arius, qui regioni nomen dedit. Macedones propter Alexandri gloriam hunc amnem nobilitarũt: qui apud Ochum flumen olei fontem inuenientes, multi fabulati sunt: tanquam miraculum fuerit, nitrosam & aluminosam terram, sulphure ac bitumine intermistam, id liquoris fundere: hunc fluuium alij per Bactrianam labi dicunt (quos Ptolemæus secutus est) alij secus eam: Alij ab Oxo diuersum vsq; ad ostia, atque australiorem: & ambos in Hyrcanum mare decurrere. Alij ab initio diuersum, & deinde in vnum coire. Oxus, sicut Ptolemæo videtur, in Caucaso Indiæ intrare, prope Paropamissades fontem habet: & in septentrionem longo flexu directus, maiori demum in occasum vergit: multa & magna flumina in mare Caspium secum ferens, inter quæ Ochus est, per quem nauigasse Pompeium crediderim, sicut ante diximus, cum descendit

Fons olei.

in Oxum: nam & Ochi fontes in Paropamisso monte reperiuntur. Oxi alueum multis in locis, sex septẽue stadiorum latitudinem habere tradiderunt. Alexander Bessum insequens, hunc amnem ponte ex vtribus facto traiecit, misitq; Ptolemæum Lagi, cum parte exercitus, qui Bessum à Barbaris derelictum in villa quadam intercepit, & nudum ac catena ligatum adduxit. Quem cum Alexander vidisset: interrogauit cur regem suum simul & propinquum & benefactorem Darium interfecisset: ad quem Bessus non solum sibi soli id agere visum fuisse respondit, sed omnibus qui circa Darium erant, vt inuenirent sibi salutem ab Alexandro: quibus dictis publice fustigatus est, & in Bactra remissus, vt ibi moreretur. Sogdianam à septentrionali parte Iaxartes claudit amnis: inter quem & Oxum duos fluuios decurrere Ptolemæus scribit, Poletimetum & Iaxartem: qui ex montibus Oxijs in Hyrcanum mare descendunt: Inter Oxij & Iaxartis ostia nonnulli octuaginta parasangas esse dixerũt, Persicum autem parasangam: alij sexaginta stadiorum fecere. alij ter centorum quadraginta: qualem amplitudinem vix omnem Scythiam crediderim continere. Eratosthenes his aduersus est, qui (vt ait Strabo) ab Oxij fluminis ostio, apud Hyrcanos sito, vsq; ad Iaxartem fluuium, duo millia & quadringenta stadia intercurrere affirmat. Alexander de suo nomine vltra Oxum amnem duas vrbes condidit: alteram versus septentrionem, alterã versus oriẽtem, in Vandabanda regione, ab Hyrcania vsq; in Sogdianã ad orientẽ eunti solẽ, intra Taurũ

Pōs ex utribus factus.

& Iaxartem fluuium, quæcunq; gentes occurrunt: primo Persis, deinde Macedonibus, postremo Parthis, subiectæ fuerunt. Romanorum signa raro apud eas visa sunt, quis magis nauigationem per Oxum & Hyrcanum pelagus Varro commemoret: quę vltra Iaxartem ad septentrionem recedunt intactæ remansisse videntur: In quas Alexander expeditionē aggressus, propter Bessum & Spittamęnem, qui ad eos confugerant, Besso captiuo ad eum deducto, & Spittamęne à Barbaris interempto, destitit ab inceptis: cuius in Bactrianam reuersi horrendum scelus commemoratur, occisi inter bibendum Cliti amici veteris & collactanei fratris, nō aliam ob causam, nisi quia Philippi laudes pertinacius tueretur: sed vini magis q̄ hominis fuisse crimen pœnitentia docuit, mox secuta, quando ægre retentus est, ne se occideret, occisor amici: Bactria sub imperio Macedonum, qui Persas deleuere, vsq; ad secundū Seleucū Antiochi nepotem retenta est. Tunc vero Theodotus præfecturæ titulum mutauit in regnum, & se regem vocauit, reliquitq; successorē sui nominis, qui cum Arsace Parthorum rege contra Seleucum se coniunxit, regnumq; tutatus est, quod sub Eucratide ad magnam gloriā peruenit. Is enim cum obsidionem Demetrij regis Indorum pateretur, audacia inaudita cum trecentis militibus sexaginta hostium millia assiduis eruptionibus vicit, & quinto mense liberatus, magnam Indiæ partem in potestatem suam redegit. Vnde cum se reciperet, à filio, quem regni socium fecerat, in itinere interfectus est: qui velut hostem non patrem interfecisset, per sanguinem eius currum egit: & corpus abigi insepultum iussit: & in

Bactriam Sogdianorum Indorum & aliorum bellis fatigati, tandem velut exangues oppressi sunt.

De Aria & Hyrcania, & mirifica harũ regionum uite.

Caput XVII.

ARia bactrianæ cõtermina est ad meridiem, & monti subiecta, qui Bactrianam habet, et Hyrcania sex millibus fere stadiorum abest: ipsi autem Arianæ ad Austrum Arachosia subiacet, vsque ad Indum flumen: de quibus alio loco dicetur. Margiana Bactrianis ad occidẽtem adiacet, & campis desertis ambitur: fama est Antiochum, cui Sother cognomentũ fuit, loci naturam admiratum, magnã terræ partem muro circunclusisse: cuius ambitus mille & quingẽtorum fuerit stadiorum, & vrbem Antiochiam condidisse. Vites hic optimas inueniri, quarum truncum vix duo viri complecti queant, racemumque duorum ferè cubitorum. Ptolemæus Tapyros vltra Margianos ad orientem posuit; Strabo inter Derbitas & Hyrcanos habitare putauit: quibus mos fuerit, proprias vxores alijs viris nuptui cõcedere, cum duos tresúe filios ex eis suscepissent, quemadmodum apud Romanos Cato indigenti Hortensio Martiam concessit. Hyrcaniam valde opulentam esse dicunt & magna ex parte planã, præclarissimis vrbibus adornatam, quarum Talabrotam, & Samariam, & Chartam, & Tapen, paulo supra mare sitam extollunt. Opulentiæ signum addu cunt, quòd vitis vini metretam afferat: ficus, sexaginta modios: frumentũ ex semine nascatur, quod cadit ex culmo; in arboribus mellificetur, perfluatque

Vites miræ magnitudinis

Mos in permutandis uxoribus.

Attẽde Hyrcaniæ fe-

mel ex folijs, nec in his opus sit diligentia: illud admi ratione dignũ, quod ab Eudoxo, & ab alijs de Hyrcania scribitur, ripas quasdam cauernosas stare ante mare humili interiacente littore, & superioribus rupibus flumina decurrere, tanta vi delata, vt cum ad ripam peruenerint, aquam in mare iaculentur, subiectum littus aspergine intactum relinquentia, vt etiam exercitui vnda tecto peruiũ sit: indigenas in eum locum epulandi & sacrificandi gratia sæpe descendere, & interdum in antris discumbentes, interdum sub ipso fluctu apricantes, alio atq; alio modo oblectari, cum simul hinc mare pateat, hinc littus propter humorem herbidũ floridumq; cõspicia tur: Nobilitatem huius gentis hinc licet intelligere, quod vicino mari ab ea nomen est inditum. In Hyrcania res gerenti Alexandro, Thalestris regina Amazonũ, quam alij Minithcam vocãt, cum trecẽtis mulieribus occurrit, trigintaquinq; dierũ inter confertissimas gentes itinere facto, liberos ex rege quæsitura, cuius cõspectus aduentusq; omnibus admirationi fuit, propter insolitũ fœminis habitum, ob hoc tredecim diebus prolis gratia cum rege datis, vt est visa vterũ implesse, discessit. Hoc mare q̃d Hyrcaniã abluit, Ptolemæus (vt ante diximus) lacũ esse affirmat, vndiq; terra conclusum: cuius septentrionalia Scythæ occupant, Australia Medi atque Hyrcani, qui & orientis partẽ attingunt, cũ Margianis, Derbitis, ac Rhibijs: occidẽtalia Armenij, Albaniq; ambiunt, quorũ pars septentrionẽ attingit. Polycletus quoq; vt affirmat Strabo lacum esse, & dulces aquas habere, & serpentes nutrire, hoc pelagus asseruit: in eo vero maxime errauit, quod vnum es-

Cõgressus Thalestris cum Alexãdro magno.

Polycleti error

se cum Mæotica palude existimauit:inde coniectu-
ram faciens,quia Tanais in ipsum emittit, non ani-
maduertens duos inueniri huius nominis amnes,
vt ante diximus.Quod si Mæotidi iungeretur Hyr
canus sinus,nequaq̃ lacus esset,cum Mæotis ab Eu
xino ponte marinas aquas accipiat: Pontus vero
per Hellespontum, & mare nostrum ab Herculeo
freto salsis impleatur vndis.Plinius Veronensis,Iu
lius Solinus,Strabo Capadorus, Priscianus Cæsari
ensis,& alij complures,Hyrcanum pelagus oceani
Borealis sinum esse tradiderunt, ex quo liceat vsq;
in orientem & mare Indicum nauigare:aiuntq́; ab
oceano meridiem versus recedere, ab initio arctũ,
in progressu dilatatum: & præsertim in vltimo re-
cessu,vbi à quinq; millia fermè stadiorum latitudi-
ne patet: & ostij vtramq; ripam tenere Scythas:re-
liqua littora aut Scythas,aut similes Scythis: quales
Hyrcani sunt,Albani,Clusi,Narisci,ac Mardi. Ma-
gnitudinem huius maris Patrocles pontico simi-
lem existimauit. Plinius autore Claudio, refert id
terræ spatium quod inter Mæotim & Hyrcanum
iacet pelagus centum quinquaginta millia passuũ
cõtinere:idq́ue perfodere excogitasse Nicanorem
Seleucum, quo in tempore à Ptolemæo Cerau-
nio sit interfectus. Verum alij trecenta septua-
gintaquinque millia passuum id esse existimant.
Cornelius Nepos ducenta quinquaginta millia:
quod alij cẽtum & quinquaginta millibus passuũ,
alij paulò ampli⁹ cõtineri dixerint,magno errore:
neq; enĩ retro Mæotim ad Boreã Hyrcanus offert
sinus,vt illis visum est;sed Pontico mari ad orientẽ

occurrit, Histinumque Colchi, Iberi, & Albani inter duo maria obsident. Nec longum iter ab Euxino Ponto per hunc Histinum & Hyrcanum pelagus, ad Indiam transeunti peragendum, Plinius existimauit: quem secutus Solinus Pompeium magnum octo diebus ex India ad Bactros usque Alicrum flumen peruenisse affirmat: quo influit Oxum, per quem mare Caspiũ ingressus ad Cyri amnis ostia penetrauit: qui armeniæ & Iberiæ fines interluit: à Cyro vero diebus non amplius quinque, terreno itinere, subuectis nauibus ad alueum Phasidis pertendisse: atque inde in Pontum Sororia, Strabo dicit, qui multas Indiæ merces teste Aristobolo in Hyrcanũ mare per Ochum amnem deuehi tradidit: deinde in Albaniam, atque per Cyrum & sequentia loca in Euxinum & Ochum in Oxum putat exonerari: quæ duo flumina Hyrcaniam irrigare censet: & Niseam partem esse Hyrcaniæ, per quam Ochus decurrit: quem Aristobolus nauigabilem esse retulit, & oĩm fluminũ maximum quæ ipse in Asia viderit, prẹter indica. Sed hoc iter multo breuius eo est: quod per Aegyptum & Arabiam multasque alias gentes ducit in Indiam: neutrum tamen hodie nostratibus est apertum: qui terræ formã nostra tempestate figurant, Ptolemæo consentiunt, & lacus speciem Hyrcano concedunt. Solinus Xenophontem Lapsacenum autorem facit, à littore Scytharũ, & quo sinus irrumpit Hyrcanus Abaltiam insulã triduo nauigari: cuius magnitudo immensa, & penè similis continenti existat: nec longe Oenas separari, quas qui habitent, viuant ouis auium marinarũ, & auenis vulgo nascentibus, propter quas & alias constitutas

Oenæ incolæ

quarum indigent humana vsq; ad vestigium forma in equinos desināt pedes. Feruntur & alia pleraq; quæ tanq̄ fabulosa relinquimus: apud Hyrcanum pelagus, desinit Asiæ prima pars. ouis ui ctitant.

De secunda Asiæ parte & Sarmatis generatim.

Caput XVIII.

SEcunda incipit in occidentali littore, quæ vsq; ad paludem Męotidem & amnem Tanaim extenditur, inter mare Ponticum iacens & oceanum septentrionalem. Ptolemæus hanc partem ab orienti Ras flumine clausit & Hyrcano mari, cui negauit in oceanum patere exitum: & omnes Sarmatas Asianos appellauit: qui hanc terram incolerent: prę ter Colchicos, Iberos, & Albanos, atq; alios qui circa Caucasum Coraxemq; montem ad meridiem siti sunt. Sarmatas autem in plurimas gentes, & multa nomina diuisit. Vltimos ad septentrionem hyperboreos posuit: & sub eis Basilicos: deinde Zachatas, Suardenos, Chenides, & magis ad meridiē per Hierbidorum numerosum genus: quorum sedes illic esse ostendit, vbi Ras fluuius ad occidentem solem, & Tanais ad orientem maxime vergunt, sibiq; inuicem propinquiores existunt. Sub his versus meridiem & vltra Hippicos montes, Syracenos collocauit, Iaxamatas, Persessios, & Melandanos, apud quos Mithridatis regionem fuisse arbitratur. Rursus ad orientem Ras flumini proximos, & vltra Ceraunios montes Sapothremos posuit, & sub illis

paulul̃u auſtraliores Scymmitas & Amazones de quibus poſtea dicemus, quando imperiũ fama eſt eas q̃ maximum obtinuiſſe: Ceraunios montes partem eſſe Cauca$\int$i, verſus Septentrionem vergentẽs: quibus proximi ſiut ad orientalem plagam Vali, Serbi, Diduri, & Vdę, ad occidentalem Sacani & Tuſci prope Sarmaticas pilas: vbi à Caucaſijs iugis Ceraunia videntur obrupta. Forſitan & hinc Tuſcorũ genus ortum, qui Hetruſcos ex Italia pepulerunt. Tria flumina in Hyrcanum pelagus ex Caucaſio monte cadere Ptolemæus oſtendit: Hudonem qui ſeptentrionalior eſt: Alontem & Saonam: & inter ea Olondas & Iſondas collocat: & citra Saonam Gerros. Inter Caucaſium montem, & Vardanum amnem, Sananeis & Agoritis ſedes dedit. Vltra Vardanum verſus Pſatim fluuium & Boream, Conapſenos, Arinchios, Metibos, Zinchos, & Aſturicanos memorat. Vlterius Tirambas & Marubio flumini proximos Themeotas, fluuios ex Aſia in Mæotim magnos decurrere, præter Tanaim octo dinumerat, Inter quos Vardanus auſtralior eſt, Marubius ſeptentrionalior: cui proximus eſt Rhombites maior: deinde Theofanus: poſtea Rhombites minor, dehinc Acticies & Vardano propinquior Pſatis. Multa ẽ inter veteres diſcordia: q̃ inde naſci arbitramur: quia nec montium, nec fluminum, nec gentium nomina perſeuerant: & prouinciarum regnorumq́ termini multam varietatem accipiunt à Strabone: qui ſub Tyberio Cæſare vixit vſq; ad Ptolemæum Alexandrinum: qui per tempora Antonini Pij ſitum orbis deſcripſit. Haud equidem magnũ tempus eſt: & tamen tanta nominum variatio in-

terceſſit: vt pauciſſimos Scytharum populos ex his nominari videamus apud vnum, quos nominauerit alter. Sed ad rem redeamus. Strabo Cyrum amnem, & Araxem, & Hyrcanum pelagus ab occidentali plaga immittere arbitratur: & Araxem per Armeniam, Cyrum per Iberiam & Albaniam decurrere: & ab oſtio Cyri per Albanos, Iberas, & Colchos, à mari in mare tria fere ſtadiorum millia eſſe, & Iſthmi rationem obtinere huius partis quam de ſcribimus. Poſſidonius hanc Iſthmũ mille & quingenta ſtadia continere putauit: quantum inter Peluſium eſt & mare rubrum, tantundemq́ꝫ ſpacij à Mæotide in oceanum eſſe cenſuit: indignus fide q̃uis Pompeio familiaris fuerit: & res eius ſcripſerit. *Poſſidonius notatur*

De Albanis, & de bonitate ſoli ſui, & ſimplicitate gentis, & priſca eorum ſuperſtitione.

Caput XIX.

Albani in hac deſcriptione primi occurrunt, quos paſtorales fuiſſe conſtat, & Nomadico generi proximos, non tamen vagos atque iccirco minus bellicoſos. Inter Iberas & mare Caſpium habitant, ab ortu ſolis mari coniuncti, ab occaſu Iberiæ finitimi, & reliquis lateribus. Boreale Caucaſis montibus munitur: qui campis imminentes, & mari plurimum coniuncti Ceraunia vocantur, vt Strabo putauit, & complures alij: quanuis Ptolemæus (vt ante diximus) aliter ſentiat: auſtrale latus Armeniam contingit, quæ partim campeſtris eſt, partim montana: ſicut &

Cambisena, ad quam Armeni simul & Iberi & Albani coniunguntur. Cyrus per Albaniam fluit: & alia flumina quæ quis eum augent fœcundioremq́; terram exhibent, mare tamen confundunt propter limum quem afferunt. Raxes prope emittit, asper ex Armenia cadens, sed quem limum propellit alueum peruium faciens, eum Cyrus repellit: Homines in Albania inertes fuisse feruntur: nam qui ibi militarunt, Cyclopicam eos degere vitam dixerũt: & terram omnis generis fructum etiam domesticũ afferre, & stirpes omnes, & ea quæ semper virent: & q̃uis ne minimã quidem cultã habeat, bona tamen omnia sine satione & inaratam gignere: multisq́; in locis semel satam, bis terq́; fructum reddere: ac primo quod modios quinquagenos, idq́; minime renouatam, aut ferro proscissam, vineas ineffossas manere, quinq; annis putari, in bimatu nouellas fructum ferre, adultas tantũ reddere, vt pars maxima in palmitibus relinquatur: mira res, cum Ptolemæus Albaniam in sexto climate ponat. Pecora cũ mitia, tum agrestia, pulcherrimos edere fœtus aiũt: staturam hoĩm pulchram & magnam esse. Simplex mortaliũ genus, minimeq́; cauponarium: nummi vsum magna ex parte ignorauerunt: neq; numerũ vltra cẽtenarium nouere. Commercia inter se mercibus facere: in cæteris quæ ad vitam pertinent inertes, exquisitorũ ponderum ac mensurarum totiusq́; ciuilitatis & agriculturæ prorsus ignari: si quando ad bella prodierunt expediti & armati, vt Armenij fuere. Exercitum maiorem emittere consueuerunt q̃ Iberes: nam peditum ad sexaginta millia, equitũ ad vigintiduo millia cõtra Pompeium magno suo

Albani inertes

Attẽde huiusce terræ feracitatem.

damno armaueruut. Iaculatores sunt & sagittarij clypeos & thoracas habentes, & quemadmodum Iberi firmas galeas, hos Nomades ab exteris defenderunt, sicut Iberas & ijsdem de causis. Aliter vero sæpe eos adoriebantur: nec sinebant agriculturam exercere. Deos Albani solem & lunã gentili dementia coluere. Lunæ templũ Iberiæ proximum summa religione colebant: cuius sacerdos honore post regem secundus habebatur, & sacris seruis, & sacræ regioni præerat: quæ multa fuit & hominibus plena. Seruorum quidã afflati numine videbãtur, & quodammodo diuinare: qui plurimũ numine correptus fuit, diu per syluas solus errauit: exin sacerdos compræhensum sacra catena deuinxit, ac per annũ sumptuose aluit: postea ad sacrificium deæ cum alijs hostijs mactandum produxit: tumq; negocij quidam gnarus sacram hastam tenere, qua mos fuit hoĩem mactari, ex multitudine procedens illam in conserui afflati per latus adegit, & cadente seruo quędam diuinationis signa captauere, atq; in commune prætulere, corporeq; in locum quendã delato, oẽs super illud transiere: sic enim stulta natio & à dæmonibus possessa, expiari, si quid peccati fuerat, arbitrabatur. Senectus honore pręcipuo apud Albanos fuit, non parentum modo, sed etiam reliquorum: cũ mortuis pecunias defodiebant, nec aliã defunctorum curam gerebant. Strabo sex & viginti linguas Albanorum fuisse tradit, & totidem aliquando reges, postea ad vnius imperiũ cuncta redijsse: terram serpentia quædam lœtifera gignere, & scorpios, & araneas, quarum quædã ridendo mori cogunt, quædam flendo desiderio suorum, quemadmodum de Taran-

Serui numine afflati diuinabant.

Senectus in honore

Araneariũ mi

ra natura. tulis in Calabria rumor est. Et Caspianam & Albanos pertinere aiunt, eiusdem nominis cum gente Caspia, quæ postea obscurior facta est, & mare Caspium attingit. Ingressus ex Iberia in Albaniam per Cambisenam patuit, regionem asperam & siccam, quamuis flumine Alazanio pars eius irrigetur: Albani & eorum canes excellentes venatores fuere, studio magis quàm arte: originẽ eorum ex Iasone ductam existimant, qui cum Armenio Thessalo in Colchos nauigauit, & vsque ad mare Caspium, per Iberiam & Albaniam processit, & Armeniæ ac Iberiæ multùm peragrauit: sicut Iasonia, & alia compluria monumenta testantur, Trogus Pompeius Albanorum originem Italicam dicit, asserens Albanos Herculem ex Italia ab Albano monte, cum Gerione extincto, armenta eius per Italiam duceret, secutos fuisse: & originis Italicæ memores, exercitum Cnei Pompeij bello Mithridatico fratres salutauisse. Albania sub imperio Persarum fuit, postea Macedonum, deinde Romanorum: sed Traianus imperator his regem dedit, nunc non satis certum est cui pareant, quanuis sub regno Magni Canis degere credantur, ab his Albani orti sunt: quorum pars hodie in Peloponnesso, pars in Macedonia sedet, iuxta Pyrrachium, quorum dux est Georgius Scanderbei, qui multa per nostram ætatem aduersus Turcas pro Christi nomine prælia gessit, magnanimus & inuictus copiarum ductor, in Gothorum exercitu fuere, cum illi Græcorum imperium afflixerunt: deinde longæ militiæ affecti tedio, in Adriatico littore consederunt.

Albani unde orti.

De Amazonibus & Gargarensibus, & ex quibus prolem suscipiebant.
Caput XX.

THeophanes qui cum Pompeio militauit, & Albaniam procurauit, Inter Albanos & Alazonios habitare Gelas & Lelegas dicit: & inter hos & Amazonas, Mermandalim delabi fluuium: Metrodorus Scepsius & Ipsicrates locorum non ignari (vt Strabo refert) Amazonas septentrionem versus Gargarensibus finitimas tradiderunt, sub radicibus montium Caucasiorum, qui Ceraunia vocantur: cum quibus & Ptolemæus sentit: qui eas (vt diximus) inter Ras fluuium & Ceraunia iuga collocauit: quanuis de Ceraunijs paululum discordare videatur: de Amazonibus multi meminerũt, & apud Græcos, & apud Latinos, non Poetæ solum, qui fabulosa tractant, verum etiam historici, quos à vero recedere turpissimum est, Trogus Pompeius, Iustino teste, duos regios iuuenes ex Scythia pulsos per factionem optimatum, iuuentutem ingentem vsque in Cappadociam & amnem Thermodoontem subiectosqúe Themiscyræ campos, secum traxisse affirmat: ibiqúe per multos annos fiintimos spoliare assuetos, postremo conspiratione populorum trucidatos: Sed vxores cum vidissent exilio suo additam orbitatem, arma sumpsisse: finesqúe suos summouentes primo, mox etiam inferentes bella, defendisse: nubendi quoque vicinis animum omisisse, seruitutem non matrimonium appellantes: & ne feliciores alijs aliæ viderentur, viros qui domi remanserunt interfecisse, vltionem

De Amazonibus ex Trogo

Nubere seruire appellãt.

cæſorum coniugum excidio finitimorꝝ conſecutas; deinde pace armis quæſita, ne genus interiret, cum circunſtantibus populis concubitũ iniuiſſe: ſi q̄ mares naſcerentur interficientes, fœminas nõ ocio aut lanificio, ſed armis & equis & venationibus exercẽtes, inuſtis infantium dexterioribus mammis, ne ſagittarum iactus impedirentur: vnde Amazones dictæ ſunt. Duas quorum his reginas fuiſſe Martheſiam & Lampedonem, quæ vicibus bella gererent, & ſe marte genitas prædicarent: à quibus magna pars Europæ ſubacta ſit, & vrbes condiderint. Sed cum partem exercitus domum dimiſiſſent, reliquas quæ ad tuendum Aſiæ imperiũ remanſerant, concurſu barbarorꝝ cum regina Martheſia interfectas: In cuius locum filia eius Orithyia ſucceſſerit, cui præter ſingularem belli ſcientiam, eximia in om̃e æuũ virginitatis admiratio fuerit. Herculem cui imperatũ erat, vt arma reginæ Amazonũ ad regem deferret, tanq̃ impoſſibile id eſſet, eo profectum longis nouem nauibus, comitante principum Græciæ iuuentute, inopinãtes aggreſſum, voti compotem factũ: duas tunc ſorores regnum tenuiſſe Anthiopem & Orithyiam, quæ foris bellum gerebat, cum Hercules ad littus Amazonũ applicuit: Quæ domi manſerant repentino tumultu excitatas arma ſumpſiſſe, ſed facilem victoriã hoſtibus dediſſe, cæſas captasq́ꝫ fuiſſe, & in his duas Anthiopæ ſorores Menalippẽ & Hippolytem: Theſeum captiuam Hippolytem vxorem duxiſſe, ex qua genuit Hippolytũ, qui nouercæ fraude perijt: Herculem Menalippem captiuam ſorori reddidiſſe, & precium arma reginæ accepiſſe, atq; ita functũ imperio ad regem rediſſe. Sed

Hercules in Amazonas.

Orithyiam vbi comperit sorori bellum illatũ, & raptorem fuisse Atheniensiũ principem, hortatã in vltionem comites, auxiliũ à Sigilo Scytharũ rege petijsse: ex cuius genere orta esset, ab illo filium Panaxagorum auxilio missum: sed ante præliũ dissensione orta, ab auxilijs desertas, bello ab Atheniensibus victas fuisse: receptaculũ tamen habuisse castra sociorum, quorũ auxilio intactæ ab alijs gentibus, in regnum redierint. Post Orithyiam regno potitam fuisse Panthasileam, cuius troiano bello magna virtutis documenta extiterint: qua interfecta, & assumpto eius exercitu, paucas quæ domi remanserant ægre se aduersus finitimos defendisse, vsq; ad Alexãdri magni tempora: cum Thalestris (vt ante diximus) ad eum in Hyrcaniam venit. Hæc Trogus de Amazonibus. Sed quid Diodorus de his scribat nõ incongrue referendum est. Sic enim duorũ autorũ, qui magni habentur, quanta sit vel concordia vel discordia, cognoscemus: Diodorus penes Thermodoontem fluuiũ primo gentem Amazonum fuisse ostendit, quæ viris similes corporeis viribus, & bellicis artibus præstarent. Earum reginã, exercitu mulierum coacto, nonnullas vicinas gentes expugnasse, filiamq; genuisse, quam Martis filiam appellauerit: viros ad texturam, & muliebria exercitia deputasse: lege edita, vt solæ fœminæ in re militari erudirentur: viris interdicta essent arma: maribus qui ex eis nascerentur, quo bello inutiles fierent, crura & brachia debilitasse: fœminis dextram inussisse mammam: à regina vrbem præclaram in ostio Thermodoontis fuisse conditam, & Themiscyram appellatam: atq; in ea insignem regiam magno splendore

Item de eisdem Amazonib. ex Diodoro.

erectam, ab hac propinquas gentes vsque ad Tanaim fluuium domitas fuisse: cui in pugna cadenti filia successerit matre præstantior, quæ vltra Tanaim exercitu traducto, omnes eius oræ gentes ad Thraciam vsque deuicerit, domumq; reuersa magnifica deis templa construxerit: & ad alteram fluminis partem versis armis, Asiamque vsque Assyriam bello subegerit. Multis post seculis, vulgata Amazonum per omnem orbem virtute, Herculi Semeles ac Iouis filio, ab Euristeo mandatum fuisse, vt Hippolytæ Amazonis balteum ad se deferret: Herculem illato bello, acieque profligatis Amazonibus, victam Hippolytam cum balteo cepisse: quo prælio Amazonum regnum ceciderit. Siquidem barbaræ gentes contempto earum nomine, & iniuriarum memores, adeo Amazones continuis bellis contriuerunt, vt ipsarum nomen & genus extinguetur: quanuis paulopost Herculis expeditionem, Panthasilea troiano bello ab Achille interfecta fuerit: quibus in rebus quantum à Trogo differat Diodorus diligēs lector facile metietur. Ephorus Amazones inter Mysiam Cariam ac Lydiam prope Cumam patriam suam, habuisse sedes arbitratur: forsitan aliquādo ibi habitauerunt, vbi Ephesum, Smyrnam, Cumā & Magnesiā cōdidere, Sed Aeolibus & Ionibus postea cessere, cū quibus ante Troianū bellum Priamus in societate Ionū belligerauit, vt Homerus affirmat. Sunt qui Gargarenses cū Amazonibus è Themiscyra in vlteriorē Scythiā migrasse ferunt, postea ab illis discissos, cū Thracibus & Euboibus quibusdā errabundis aduersus eas bellū gessisse. Quo composito his inter se conditionibus cōue-

Ephorus de Amazonib.

nisse, vt in filiorum prole cõmunicarent, viuerent autem vtrique separatim. Amazonum alias his intentas fuisse, quæ ad aratione᷉ insitionẽmque pertinebãt: alias equorum venatione᷉, ac bellorum curã gessisse: arcu, securi, & pelta vtẽtes, galeas & subligacula & alia operimenta è ferarũ pellibus confecisse, duos his anni menses fuisse sacros, quibus montem proximũ conscendebant, qui eas à Gargarensibus disiungit, quo & illi more peruetusto conuenientes sacrificabant, & prolis gratia cũ mulieribus coibant: idque obscure, & inter tenebras in quascunque inciderent. Quæ si fœminam peperissent, apud se retinebant: si mares, Gargarensibus tollendos reddebant. Vnde propter ignorantiam, valde se inuicem diligebant, cum quælibet affinem sibi quamlibet existimaret. Strabo de Amazonibus nõ satis certam sententiã fert, & quod Thalestris regina, prolis gratia, cum Alexandro in Hyrcania permista fuerit, incertum dicit: & rerum scriptores inter se discordare: nec fide dignum esse, Clitarcum, qui Thalestrim scribit à Caspijs portis & Thermodoonte profectã, ad Alexandrum venisse: cum Caspiæ portę supra sex millia stadiorum distent à Thermodoonte, nec verisimile censet, vel exercitum, vel ciuitatem, vel gentem vnquam ex solis mulieribus constitisse, quæ sua custodierint, & aliena inuaserint. Vicinisque subactis, vsque in Ioniam processerint, & exercitum trans Pontum in Anticam miserint: quod perinde sit, ac si quis dicat viros tunc mulieres fuisse, & mulieres viros: suo autem tempore paucos fuisse, qui traderent, vbi Amazones essent, & id quidem sine demonstratione. Nobis non impossibile videtur,

Strabo de Amazonib. nõ satis recte sentit.

Vbi fœminæ principatum olim habuerint. quod prisci scriptores de Amazonibus tradiderũt: qui & in Bohemia tenuisse fœminas principatũ legimus, & in Hungaria Marina viriliter imperasse: q̃ non reginam, sed regem se appellauit In regno Neopolitano duas Ioannas rerum potitas scimus, quarum altera nostra ætate, altera paulo ante, res magnas gessit. Sed puella Franciæ, de qua suo loco dicemus, non parum dubietatis affert: cuius ductu sæpe Anglorũ copiæ nostro æuo profligatæ fuerunt, sub Claudio imperatore secundo, qui de Gothis magnificentissime triũphauit: decem mulieres ante currum ductæ fuerunt, quæ in bello captæ virilem habitum gestabant, & Amazonũ genus esse putabãtur: nunc de his nulla cognitio apud nos est, nec affirmare tam vetusta, neq; negare, audemus: nec miramur antiquissimarũ rerum scriptores inter se discordare, quando nec nouissima vno modo referũtur. *x. mulieres cũ habitu uirili in bello captæ.* Ex his quæ prisci scribunt, illud constare videt, Amazonas primo Themiscyrã, & subiectos Thermodoonti campos, & imminentes montes incoluisse: postea inde pulsas in Scythiam migrauisse, vnde illarum erat origo: atq; id asserere Trogus videtur, qui Albanis vicinas Amazones dicit, & Thalestrim reginã inde ad Alexandrum venisse putat in Hyrcaniã. Mermedonas amnis, vt Straboni videt, è montibus descendens, per Amazonũ regionem, & Syracenã, & loca intermedia, quæ deserta sunt, in Mæotim emittit: quod multũ est Ptolemæo aduersum, qui aquas per Amazonũ agros fluẽtes in Ras fluuium, & Hyrcanum pelagus decurrere quodãmodo indicare videtur, nisi montes aliqui ex Amazonibus in occidentem inclinent. Ex quibus Mer-

medonas ortus, longissimo cursu Mæotim perquiras: nonnulli, qui nostro tempore orbem figurauerunt, Amazones insulam habitasse designant, quã fluuius efficit, quem Edil appellant: hunc esse Ras arbitramur, cuius supra meminimus.

De Iberia, Iberis, uictu, uestitu, & respub. eorũ, & quomodo, quoúe tempore Christi fidem susceperunt, ꝙ ꝗ Georgiani nunc appellentur.

Caput XXI.

IBeria post Albanos ad occidentem occurrit, cui ad Septentrionem Nomades adstant, & Caucasij montis accolę: ad meridiem Armenia est, ad occidentem Colchis. Tota regio Caucasijs montibus circundatur: nam cubiti quidam fertiles ad meridiẽ procurrunt, qui vniuersam Iberiam comprehendentes, sese ad Armeniam & Colchidem coniungunt: planitiem in medio relinquentes fluminibus irriguam, præsertim Cyro, qui ortum ex Armenia trahens planitiem ipsam ingreditur, & Aragũ amnẽ à Caucaso defluentem, atq; alias aquas in se recipiens, per angustam fluminis regionem euadit in Albaniam, inter quam & Armeniam, multus in latus per vberes campos compluribus fluminibus auctus, è quibus Alazonius & alia tria nauigabilia sunt, in mare Caspium erumpit. Quatuor aditus in Iberiam ducunt admodum difficiles, ex Colchide per medios Sarapanos itur, & angustias montis, p quas Phasis excurrit, centum ac viginti pontibus transmeandus: hic amnis propter flexiones asper ac violentus, ex Iberia in Colchidem fertur, conual *Phasis ubi 120 pontib. trãsmeandus.*

lium torrẽtibus multo hymbri adauctis, & propter imminentes mõtes arctus, q̃ plurimis impletur fontibus. In campos aũt delatus, alia & alia in se recipit flumina: è quibus est Glaucus & Hippus, quibus auctus ac nauigabilis factus, exiit in pontũ: secus eum vrbs iacuit eiusdem nominis, & lacus non procul: aditus igitur ex Colchide in Iberiam huiusmodi est, petris, munitionibus, fluminibus, & cõuallibus clausus: nec minus difficilis ex Nomadibus patet, septẽtrionem versus, trium dierũ itinere: deinde angusta regio, circa flumen Aragum, dierũ quatuor: cuius viæ finem murus inexpugnabilis munit. Ex Albania primo aggressus est per petram excisam, dehinc per stagnũ quod amnis efficit, cadens ex Caucaso: Ex Armenia per angustias itur, quæ secus Cyrum sunt, atq; Aragum, qui prius q̃ inuicem coucurrant, duas vrbes natura munitas ambierunt: quæ saxis impositæ sedecim inter se stadiis aberant, propter Cyrum, Armozicam, propter Aragum seu Samoram. Pompeius ex Armenia mouens, hoc itinere vsus est, & post eum Canidius. Iberiæ campos agricolæ habitant, homines ad pacem intenti: Armenico & Medico cultu montanã regionem pars eorũ maxima ac bellicosa Scytharum more viuẽtes, quorum cognati sunt, & contermini: agriculturam tamen exercent, & cum tumultus ingruerit, multa ex se atq; Nomadibus hoĩm millia contrahunt: fuitq; Iberia maxima ex parte vrbibus & habitatoribus plena, & tecta fictilia habuit, & fabrefactas ædificiorum structuras, & fora, & publica ornamenta, & ad sextum clima pertinet, sicut Albania. Quatuor olim genera hoĩm apud Iberas fuere. Primũ, ex quo re-

Tecta fictilia

ges duo deligebantur: alter, qui propinquitate & ætate antecederet: alter, qui iura daret, & exercitum duceret. Secundum sacerdotũ, qui iura finitimorum curarent. Tertium militum & agricolarum. Quartũ, vulgi, quod regibus seruiebat, & omnia quæ ad vitam pertinent ministrabat: his omnia per familias erant communia, rem tamẽ tenebat qui senior erat. Magnus Pompeius Iberiam Romano imperio subiecit, quam sub Constantino Cæsare, Helenæ filio verbi dei fœdera, & fidem futuri regni suscepit. Mulier captiua tanti boni causam præstitit: quæ cũ vitam pudicam duceret, & dies ac noctes in oratione consumeret, admirationi Barbaris fuit: quibus sciscitantibus, cur tantopere se affligeret, ita se suum deum colere respondit, qui Christus esset. Nihil ex hoc amplius admirati barbari, q̃ nouitatem nominis, mulierculam in honore habuerunt. Mos gentis erat, paruulos, cum ægrotarent, per vicinas domos à matribus circunferri, remedia exquirentibus. Mater quædam cum puerum aliquandiu circũ tulisset, nec salutare quicq̃ inuenisset, captiuã adiens eius opem petijt: illa se humani nihil scire testata est, sed deum quem coleret Christum desperatam ab hominibus salutem posse conferre: paruulumq́ue cilicio suo superimponens, & orationem ad deũ fundens, sanum matri reddidit. Impleuit vrbem facti rumor, & ad reginam perlapsus est, quæ dolore quodam afflicta, ad captiuam se ferri curauit: cum illa regiam domũ ingredi recusasset, reddita est regina sanitati, atq; admonita vt in Christum crederet, & eum coleret, qui salutẽ prębuisset: rogauit regina virum, vt Christianus efficeret, quod q̃q̃ ille promisisset,

Miraculũ captiuæ mulieris pro Christiana fide apud Iberiã factum

Regina sanitati restituitur.

segnis tamen erat, nec sæpius ab vxore commonit⁹ baptizari curabat: non tam fidei hostis, q̃ dubius. Contigit eum in altissimas syluas ire venatum, quo cum peruenisset, coorta subito tempestate, ita tenebræ cuncta operuere, vt nec ipse comites cerneret, nec cerneretur ab illis: ignarus quid ageret, promissionis coniugi factæ recordatus est, Christumq́ rogauit, vt si deus esset, ex tantis eum periculis eriperet: nec mora dies reddita mundo est, & rex ad vrbẽ incolumis perductus, qui reginæ quæ gesta erant miraculi loco exposuit: vocatur captiua, audit consilium eius, illa reijcienda idola, & Christum colendum dicit: eiq́ supplicandum, & basilicam faciendã: conuocato populo rex Euangeliũ prædicat, & nõdum sacris initiatus, fit suæ gentis apostolus: credũt viri per regem, fœminę per reginã, constituitur templum magni operis, & eleuato pertinaciter muros ambitu, columnæ collocantur: Sed prima ac secunda erecta, tertia nullis machinis erigi potest, nullisq́ viribus: cum ad noctem vsq́ laboratũ esset, recedentibus omĩbus, sola captiua apud templũ in oratione perseuerat: postera die, prima luce, redeunte populo, columna reperta est, supra basim in aere suspensa, quantum esset vnius pedis spacium: magnificauerunt omnes deum, veramq́ captiuæ fidem recognouerunt: quibus mirantibus ac stupentibus, sensim supra basim suam, nullo contingente, deposita est, & summa cum libratione descendit: mox reliquæ columnæ magna facilitate erectæ & collocatæ sunt: perfectum templum: &, populi fide confirmata, suadente captiua, totius gentis legatio ad imperatorem Constantinum mittitur, res gesta exponi-

Rex Euãgeliũ suis prædicat.

Colũna in aere diuinitus suspensa.

tur, & sacerdotes petuntur, qui cœptum erga se munus impleant. Ferunt Constantinũ non minus hoc nuncio lætatum, quam si gentes Romano imperio incognita, & ignota regna, vicisset, Iberis iocundissimo vultu satisfecisse. Ruffinus in ecclesiastica historia hæc sibi Bacchuriũ ipsius gentis regem narrasse affirmat, virum fidelissimum, cum Hierosolymis secum humaniter degeret: veri periculum ad eũ referendum est. Iberas hodie Georgianos appellãt, quorum legatio ad nos venit, cum ex Mantua Romam rediissemus: colunt & hi hodie Christũ, q̃uis procul ab apostolica sede veritatis magistra, & barbaris circunfusi gentibus, non omnem Euangelii puritatem seruant. Georgiani Christi

De Colchis, & quæ flumina Colchidẽ claudunt, de melle amaro, & de Tragelapho, & quantum Colchis olim claruit.

Caput XXII.

COlchis (vt placere Ptolomæo videmus) monte Coraxe à septentrione clausa est, quẽ Caucasi partem esse ostendit, & Nomades excludere: ab oriente, Iberia: à meridie, Phasi flumine, & Armeniæ montibus: ab occidente, Euxino ponto, in quẽ Hippum flumẽ cadere arbitratur: & inter eius ostium & amnem Phasim, duo flumina decurrere in pelagus Cariustum & Ganeum: & post Hippum, vltra Dioscuriadem, septentrionem versus, Coraxem fluuium in idem mare exonerari, qui ex monte sui nominis oriatur. Strabo vero Hippum cadere in Phasim asserit, & Colchidem, magna ex parte ad mare protensam, Phasim irrigare, ingentem fluuiũ

qui ortus in Armenia Glauco & Hippo in se receptis, vsq; ad Sarapanos nauigetur: exinde pedestri itinere curribus vectos, quatriduo in Cyrum profi cisci: ad Phasim vrbem iacere eiusdem nōīs Colcho rum emporium, quod ex alia parte amni procingitur, ex alia lacu, ex alia mari: hinc biduo triduoúe amissum, Sinopemq; nauigari: littora hæc & fluminis ostia amœnissima esse, regionem fructibus & omnibus quæ ad fabricandas naues pertinent, abū dare. Mel tamen frequentius amarum esse: linum, cannabem, cæram. & picem gignere: linificium vul gatum & multum, in peregrina exportari loca: propter quod cognatiouem inter Colchos & Aegyptios esse quidam voluerint. Plinius Veronensis, animal ceruo simile, barba tantum & armorum villo distās, iuxta Phasim amnem, & non alibi nasci affir mat: quod Tragelaphon vocatur: Secus Phasim Leucothoæ fanum fuisse, quod Phrixus condiderit, atque illius oraculum vbi aries non mactabatur, id olim diues habitum, deinde à Pharnace, & paulopost à Mithridate Pergameno direptum: nā læsa religione, etiam diuina patiuntur, nec coli pos sunt, vt Euripides inquit: vana garrulitas quæ religionem pauperibus aufert: Deus & inopum & diuitum pater est, neq; aliud ab homine q̃ voluntatē requirit. Quantam olim Colchis claritatem habuerit, fabulæ declarant, Iasonis exercitum innuentes, qui ad Medos vsque processit, ac prius etiam Phrixi expeditionem, postea cum reges succederent, & regionem haberent in prouincias diuisam, mediocriter agebant. Cum vero Mithridatis Eupatoris potentia vehementer esset adaucta, tota ei regio pa

Mel amarū

Tragelaphon animal

Leucothoæ fanum.

ruit: a quo ſemper aliquis ex amicis regionis præfectus & adminiſtrator mittebatur. Strabo refert Moaphernem matris ſuæ patruum Colchis adminiſtratorem fuiſſe: ſed, Mithridate ſublato, regionē omnem quæ ſuberat, euerſam, & multis diſtributam. Polemonem poſtremo Colchidem habuiſſe, atque eo mortuo coniugem eius Pithodorim, quæ & Colchorum, & Trapezuntis, & Pharnatiæ, & vlteriorum barbarorum regnum tenuit. Strabo exiſtimat mōtem Caucaſum Pontico mari & Caſpio imminere, Hiſtinum'qȝ munire interiacentem: Iberiam quoque & Albaniam ab eodem monte diſterminari, qui Sarmatas ad ſeptentrionem dimittit. Ptolemæus quoque Caucaſia iuga inter Iberas & Colchos procurrere arbitratur, & ab vtriſque gentibus diſiungere Sarmatas: Eratoſthenes eundem eſſe Caucaſum & Caſpium exiſtimauit, & ab eo quaſi cubitos quoſdam ad meridiem procurrere, qui complectens Iberiam Armenis & Moſchitis montibus coniungantur. Secadiſſæ quoque & Pariadræ. Idem'qȝ ſentire Ptolemæus videtur, & hos eſſe Tauri partes, qui auſtrale Armeniæ latus efficit: & ab eo quodam modo obruptas. Septentrionem verſus vſque ad Caucaſum & maritimam Euxini oram procurrere.

De Dioſcuriade, & apud eam linguarum uarietate, & aurati uelleris ficta fabula, de uictu & ueſtitu eorum, qui apud Dioſcuriadem conueniunt,

Caput XXIII.

QVæ à Colchide in Themiscyram tendit, Dioscuras & Sebastopolis à Ptolemæo vocata est. sicut Straboni placet, orientalis sinum totius Euxini pelagi signum obtinet, & extrema nauigatio appellatur. Vnde illud quod in prouerbio dicitur, in Phasim vbi cursus carinis vltimus, sic intelligendum est: non quod Poeta qui Iambicum fecit de flumine dicat, nec de vrbe eiusdem nominis, quæ ad flumen iacet, Sed de tota Colchide. Nam de Phasi, vsque ad intimum Dioscuriadis recessum sexcenta esse stadia putant, & Dioscuriadem initium Histini tenere, qui duo inter maria eminet. Ptolemæus vero Iambicum intellexit ad verbum, & intimum Euxini sinum ad orientem in Phasis ostio terminauit, ibique Histinum incipere ostendit. Dioscuriadem vero septentrionalem Ponti ripam tenere, non procul ab amne Coraxe. Dixerũt aliqui qui res parum animaduertunt, septuaginta, & quibus minor veri cura fuit, trecentas gentes apud Dioscuriadem conuenire solitas, omnes diuersarum linguarum: propterea quod sparsim & impermiste, ob asperitatem atque intractabilitatem habitent: quarum pleraque pars Sarmatæ sint. Vniuersæ tamen Caucasiæ, inter quas Phthiraphagorum natio fuit, cui nomẽ à sordibus datum est, quibus proximos Seranes esse Strabo putauit, nihil fama meliores, q̃uis robore præstarent, vicinisque gentibus dominarentur, eosque Caucasi extrema obtinere, quæ imminent Dioscuriadi. Ptolemæus Saonam fluuium quendã memorat, qui ex Caucaso cadit in Hyrcanum pelagus, à quo Soanes dici potuerunt. Sed hi Albanorum extrema versus

In Phasim cursus carinis vltim⁹.

Quot apud Dioscuriadẽ gentes cõueniredicãtur.

septentrionem colerent, ij quos Strabo nominat Colchis imminebant, qui ad Euxinum pertinent. Ferunt his regem fuisse, & trecentorum virorum collegium: & quis inordinatam gentem, bellicosam tamen, ducenta hoīm millia in exercitum cogere consuesse. Torrentes apud eos aurum detulisse, quod perforatis tabulis, ac lanosis pellibus excipiebant: atque hinc aurati velleris confictam fabulam, & fortasse Iberes his contermini eodem noīe vocantur, quo occidentales, ab auro quod apud vtrosque inuenitur. Soanes veneno ad spicula mirifice vtebātur, cuius tanta vis fuit, vt etiam odore ad modum lederet. Reliquæ gentes quæ circa Caucasum iacuere, tenuem habuisse regionem feruntur. Mosticos montes partim Colchi habuere, partim Iberes atque Armeni. Polignium quod Phrixus in Iberia condidit, id Cessa postea dicta est, locus optime munitus. Altissimæ veri Caucasi partes ad austrum versæ, quæ Albaniam, Iberiam, & Colchos, & Heniochos respiciunt, ab his habitantur, quos apud Dioscuriadem conuenisse relatum est: nam salis gratia frequenti⁹ conueniebant: horum alij montium tenuere cacumina, alij in collibus habitauere, ferina carne & lacte viuentes: montiū vertices hyeme sunt inaccessibiles, æstate caligas bubulas in tympani modum latas calceati per glaciem ac niuem ascendunt barbari, & cum oneribus super pelle dilapsis, descendunt ad montis ima.

Torrētes aurū deferentes.

Saones ueneno spicula armabant.

De Syracoris & Troglodytis, & nominum mutatione, & de pellibus quæ ab ijsdem manant.

Caput XXIIII.

DEscendenti regio septentrionalior occurrit, mitior tamen quæ Syracorum iungitur cãpis. Insunt etiam Troglodytæ quidam, qui propter frigora habitant in cauernis, & pane abundãt. Post eas Cheanitæ reperiuntur, & Polyphagi, & aliorũ quorundã vici agriculturã patientes: deinceps Nomades inueniũtur, Paxani, & Nabiani, qui inter Mæotim Caspiumq; habitant: mox Syracoræ Aorsorumq; nationes, quas superiorum Aorsorum exules fuisse putant, magis ad septentrionem expositas. Abeatus Syracorum rex, dum Pharnaces Bosphorum haberet, equitum misit viginti millia. Spadines rex Aorsorum totidem superiores. Aorsi plura cum terræ haberent, & maxima ex parte oræ Caspiæ imperarent, vnde camelis iter agentes, Indicas & Babylonias merces, ab Armenijs Medisq; accipiebant: atq; propter opulentiam auro adornabantur. Strabo Aorsos Tanaim accoluisse tradit, Syraces Archedeum amnem, qui ex Caucaso fluens, emittit in Mæotim. Ptolemæus Aorsorum in hac plaga nusquam meminit, Syracenorum mentionẽ facit, quos vltra Hippicum montem prope Ras fluuium iacere ostendit: sed mutatis temporibus gentes quoque situs, & nomina mutant. Tanais (vt ante diximus) Europæ atque Asiæ terminus est, ferturq; à septentrione Nilo contrarius, paulo tamen orientalior originem eius incertam aliqui putant. Ptolemæus ex montibus Riphæis prodire arbitratur, qui magis australes sunt quàm Hyperborei. Nos hominem allocuti sumus Verona oriundum, qui per Poloniam & Litanam, ad fontes Tanais

peruenisse se affirmauit: eosq; transcendisse, & oēm illam Barbariæ borealem perscrutatum. Is aiebat paludem esse non admodum magnam, ex qua Tanais nasceretur, qui duobus ostijs Mæotim ingreditur, quæ stadijs intra se circiter septuaginta distare feruntur. Theophanes Mithyleneus ex Caucasis montibus oriri Tanaim existimauit, & in septentrionem diu currere. Postea conuersum ad meridiem, in Mæotim emittere. Ferunt Græcos qui Bosphorum habitauere ad flumē Tanaim vrbē condidisse, quam postea Polemo rex depopulatus est, cum minus obtemperaret. Commune in ea emporium erat Nomadum, Asiæ atque Europæ, & eorum qui è Bosphoro lacum nauigabant: quorum alij mancipia, pelles, & si quid aliud est Nomadicum vehebant: alij vestem, vinum, & cætera, qui mitis vitæ sunt propria onerabant. Nunc his locis propinquū est Venetorum castellum, quod Tanam vocant, vnde & nobilissimæ pelles feruntur, & mancipia, quæ à Scythis emunt, quos appellant Carcassos.

Tanais duobus ostijs Mæotim ingreditur.

De Alopetia in Mæotide insula, quæ mistorum hominum domicilium continet, q̄taue opprimātur glacie & frigore.

Caput XXV.

IN Mæotide insulā memorant Alopetiam, quæ mistorū hominum domiciliū fuit, stadij scentū à veteri emporio distans ab ostio Tanais, quod magis orientale est: ad sinistram terrestri itinere pergenti, post octingenta stadia magnus Rhombites

occurrit,vbi piscatio multa,& conditurae apta: pari deinde interuallo minor Rhombites se offert, nõ adeo piscibus abundans. Ptolemaeus Rhombitem maiorem & minorem duo flumina esse dixit. Strabo promontoria significare videtur, qui populos ab eis Rhombitarios nominari asserit, & maiores insulas habere stationibus plenas, minores operari os esse,& omnes vocari Meothas non minus q̃ Nomades bellicosos,& in gẽtes plurimas diuisos: quorum qui Tanaim accolerent,agrestiores essent: qui Bosphoranis cohaererent,mitiorem vitam agerẽt. A minore Rhombito in Anticetam flumen,& Tyramben,stadia esse sexcenta dixerunt: hinc in vicũ Cymbricum,centum ac viginti: vnde soluebant, q lacum nauigabant. Ex quo fit vt longitudo Maeotis per trecenta fere miliaria esse videatur à Bosphoro Cimmerico vsq; in ostium Tanais. Cimmericũ vrbs in Cherroneso oriẽtali fuit,quae fossa & aggere Histinum claudebat: Nam Cimmerij potentiam olim maximã in Bosphoro habuere,à quibus Cimmericus appellatus est. Hi à Ponti dextra mediterraneam regionem habitantes,vsq; in Ioniam excurrebant: sed à Scythis ex his sedibus pulsi sunt. Scythae à Craecis qui Panthicapeum & alias in Bosphoro vrbes habitauere,à Cimmerico vsq; in vicũ Achilleum stadia viginti numerabantur. Templum hic Achillis fuit,iuxta quod angustissimũ ostij Maeotidis fretum,ad stadia viginti, vel pauloplura patet: hinc ad Satyri monumentũ, stadia nonaginta esse dixerunt. Id fuit in promontorio quodã positum, hominis in Bosphoro clarissimi ac potentissimi,cui proximus fuit Vicus petreus,à quo vsq; in Choro-

Satyri monumentũ.

cundam, stadia excurrunt centum & triginta, atq; ibi finis est Bosphori, qui Cimmericus appellatur, cuius longitudo stadiorum est ducentorum ac viginti, in cuius initio in parte Asiæ Achilleum fuit, in parte Europę Minetum, versus Mæotim: versus Euxinũ in Asia Cyrocondama, in Europa vicus noĩe Aera Panthicapensis agri, quæ duo loca septuaginta stadijs inter se distabant: huc vsq; glacies pertendit, cũ riget hyems. Mæotide adeo frigore concreta, vt pedibus permeetur. In his angustijs multi fuere portus, & supra Chorocundã locus Chorocundamentis appellatus, qui decem stadijs à vico emittebat: In mari pars Anticetæ fluminis abrupta lacum influens insulam efficiebat, quę hoc lacu & Mæotide & flumine vndiq; abluebatur, & mari Anticetam non nulli Hypanim vocauerunt, quemadmodum & fluuium Borystheni proximum.

Mæotis frigore cõcreta pedibus permeatur.

De Phanagoria, de Gigãtibus Venerẽ adorantibus, de Polenionis regis morte.

Caput XXVI.

VLtra hunc locum nauiganti versus Orientem Phanagoria olim occurrit, ciuitas memoratu digna, & Cepœ, Hermonassa, & Apaturũ Veneris fanum. Phanagoria & Cepœ in insula fuere: quicunq; olim Bosphori potentibus obediebant, Bosphorani appellabantur, & alij Asiani, alij Europei: horum metropolis Panthicapeum fuit, Asianorum phanariũ, sic enim postea Phanagoria est appellata, earum rerum emporium quæ ex Mæotide, & vlteriore barbarorum regione importantur, earũ vero quæ mari aduehuntur, Panthicapeum. In Pha

nagoria templum fuiſſe inſigne tradunt, Veneris Apaturiæ fabulã afferentes: quod cum gigantes Vẽnerem adorirẽtur, illa Hercule inuocato, tamdiu in lateribus quibuſdam latitauerit, donec gigantes ſigillatim dolo excipiens, occidendos exhiberit Herculi. Nulla enim mulier tam ſui corporis prodiga eſt, vt vim libenter admittat, & ſæpe dolis potentia ſuccumbit. Inter Phanagoriam & Gorgophiã quingentorum ſtadiorũ ſpacium ponunt, quod Aſpurgitani habitauerunt, & ipſi Meoræ: quos cum Polenio rex ſimulata amicitia adoriretur, nec id eos lateret, ſed contra inſtructi exirent, captus interemptusq́ eſt, pœnasq́ cogitati ſceleris dedit. Boſphoranorum duces ad Tanaim vſque imperium protulere, præſertim Pharnaces Caſſander ac Polenio regionem à freto vſque Gorgophiam Syndicam appellauere.

Fabula Veneris Apaturiæ.

De Zogoris & Heniochis, de lemborũ magnitudine, eorum maritimis furtis, de Enochiorum regum pluralitate.

Caput XXVII.

POſt Gorgophiam Achæi, Zogori, & Heniochi, ſequuntur, montana & importuoſa colentes loca, quæ Caucaſi partes ſunt. His vita ex maritimis latrociniis fuit, lembos exiles ac leues habentes hominũ vigintiquinq́ capaces. Fama eſt Phthiotas, Achæos, ex Iaſonis exercitu Achaiam hanc habitaſſe, Laconas vero Heniochiam: quorum duces Rhaccas & Amphiſaſtrus fuerint, Caſtoris & Pollucis aurigæ: ii mari dominabantur more piratarum, prædam Boſphoranis vendentes, & ab eis comea-

tum accipientes, lembos humeris impositos in syluis cum mare nauigari non poterat, occulentes, tenue solum arantes: Vicini principes eorum iniurias vlciscebantur, sed Romanorum subditi propter negligentiam præfectorum sæpe inulti fuerunt. Heniochi quatuor reges habuere, cum Mithridates Eupatore paterno regno fugiens, Bosphoranorum regionem permeauit, quæ quidem ipsi peruia fuit. Zogorum vero terram, propter locorum difficultatem atque asperitatem accedere diffisus, ægre maritima ora profectus est: sæpe mare ingressus, quousque in Achæorum agrum peruenit, quibus adiutoribus iter ex Phaside consumauit, ad quatuor fere millia stadiorum. Hanc Zogorum terram eam esse arbitramur, ex qua populi exicrint, qui nostra ætate cum liberis & vxoribus Europam peruagantur, Zigari appellati: insignes fures, & inter nostros homines Nomadum more viuentes: A Chorocundame orientem versus recta nauigatio est, ad stadia centum & octuaginta, vbi Sindicus portus, & ciuitas cuius meminit Ptolemęus: dehinc ad quadringenta stadia sunt ea quæ Batha nominātur, vicus & portus vbi: Sinope austrum versus, huic oræ plurimum videtur opponi. Ptolemęus hic amnem Psycam ingredi mare arbitratur, & hic Achęos esse. Strabo Arthemidorum secutus Cercetarum oram esse tradit, octingentorum & quinquaginta fere stadiorum, quæ stationes & vicos habeat: dehinc Achæorum regionem stadiorum quingentorų. postea Heniochorum mille, dehinc Pitherintem trecentorum fere ac sexaginta, vsque Dioscuriadē: totaq; nauigatio à Chorocundame vsque huc, stadia

Zigari cū pueris et uxoribus Europam peruagātur, suntq; fures insignes.

complectitur tria millia centum & quinquaginta. Qui Mithridatica conscripserunt (vt Strabo refert) prius Achæos posuere, deinde Zigos, mox Heniochos, post Certetas, & Moschos, & Colchos, & Phthiophagos: qui vltra hos habitauere, Toonas, & alia circa Caucasum paruas gentes, quæ anstralia Caucasi occupant, loca Euxini: quæ Ponti, septẽtrionale latus: vltra Caucasum vsque ad oceanũ innumerabiles iacent gentes, quas ab occidente Tanais claudit, ab oriente (vt Ptolemæo placet) Ras fluui⁹: vt Straboni, Plinio, & multis alijs, longissimus Caspij maris sinus: omnes qui hanc terram incolũt Scytharum nomine continentur, q̃uis Ptolemæus Sarmatas appellat: quos bifariam partitus est, & alios Asiaticos vocat, à Tanai vsque ad flumen Ras: alios Europeos, qui Germaniam inter & Tanaim iacẽt. Scythas vero vltra & intra Imaum montem collocat, vt à nobis ante relatum est. Scriptores alij Scytharum nomen multo maius efficiunt, quos à germanico limite, vsque ad ipsos Seras, & orientale pelagus occupare arbitrantur: & sicut habitabilis terræ australia Aethiopibus tradiderunt, pari modo septẽtrionalia Scythis, q̃s cum Sarmatis cõfuderunt.

De Scythis, eorum origine, de sedibus incertis, eorum uictoria, & qualiter in hos triumpharint Romani.

Caput XXVIII.

Scytharũ origo ex Diodoro.

Diodorus Scytharũ gentem apud Araxim flumen originẽ habuisse putat, paruamque ab initio nationem fuisse, & modicæ terræ cultricem, ac propter ignobilitatem à vicinis contemptam,

nactamq́ꝫ deinde regem quendã bellicosum, & militari virtute præcipuum, agros ampliasse montanos quoadusq́ꝫ ad Caucasum, campestris vero vsq́ꝫ ad Oceanũ & Mæotidem, flumenq́ꝫ Tanaim. Fabulam quoq́ꝫ adducit: Natam apud Scythas ex terra virginem, vmbilicotenus hominis forma, reliqua viperæ, quæ puerũ genuerit noĩe Scytham, qui oĩm ante se clarissimus euadens, nomen ex se populis vocabulum indiderit, inter cuius posteros duo fratres extiterint, summa virtute, alter Pluto, alter Napis appellatus, qui magnis rebus gestis, regno inter se diuiso, alteros populos Plutones, alteros Napas vocitauerunt. quorum progenies regiones vltra Tanaim, vsq́ꝫ ad Thraciam subegerit: versisq́ꝫ deinde in alteram partem armis, ad Nilum Aegypti peruenerit: redactis in potestatem omnibus, quæ inter mediæ erant, gentibus: & vsq́ꝫ ad orientis Oceanũ, & mare Caspium imperiũ protenderit: multosq́ꝫ reges habuit memoria dignos. Scytharũ autem populos Sacas, alios Massagetas, alios Arimaspos, alios alio noĩe vocari dicit: Coloniasq́ꝫ plures ab eis deductas fuisse, sed duas maximas, vnam ex Assyriis inter Paphlagoniã ac Pontum, alteram ex Medis pone Tanaim flumen, cuius populũ Sauromatas appellauerint: qui multis post annis, imperio late diffuso, magna ex parte vastata Scythia, eam penitus desertam cultoribus reddiderint. Trogus Pompeius Scythas cum Aegyptiis de generis vetustate contendisse dicit, eisq́ꝫ datam palmã tanq̃ loco editiori natis. Parthos & Bactrianos eorum sobolem esse. Scythiam ab vno latere Ponto, ab altero Riphęis montibus, à tergo Asia & Phasi flumine clausam:

Fabulæ de Scythis.

multũ in longitudinem & latitudinem patere hoĩbus, inter se nullos fines, neq; tecta, aut certas sedes, & armẽta pecora semper pascẽtibus, & per incultas solitudines errare solitis. Iustitiam genti ingenijs, nõ legibus, cultam: furtum iuter eos grauissime vindicari, argentum & aurum pariter aspernari, ac cæteri mortales appetunt, lacte & melle vesci, ferarũ pellibus vestiri. Darium regem Persarum ab his turpi fuga submotum, Cyrum cum omni exercitu à regina eorum trucidatum, Alexandri magni ducem Sophiriona pari ratione cum copijs vniuersis deletũ, Vesoim regem Aegyptiorũ exercitu cum omni apparatu belli relicto repulsum, ac fugatum. Scythas ab Aegypto paludes prohibuisse, qui reuersi Asiam domuerint, vectigalemq; fecerint, ac per mille & quingentos annos tenuerint, vsq; ad Ninum regẽ Assyriorũ: Romanorũ arma audierint, magis q̃ senserint. Pulchre Trogus, sed arbitramur Græcos eũ aliquos secutum, quibus mos est omnia in maius extollere. Scytharum natio barbara est, nec iusti nec recti tenax, fœdissima apud eos vita, religionũ mille modi, idola & serpentes colunt, in libidinem profusi, aurum non concupierunt donec fuit ignotum, vbi splendorem eius conspicati sunt, nihil non auri causa patrauere, & propter regnum sæpe parricidia commisere, neq; inter se iusti, neq; cum alijs veraces, cui plus virium est, huic & iuris magis, potentiæ omnia cædunt. Nec Romani intactos eos reliquere, neq; Græci: Alexander vltra Iaxartem fluuiũ eos cecidit: successores eius plurimis cladibus Scythas affecerunt: Cneus Pompeius magnos Scytharum exercitus fudit, qui Mithridati suppetias tule-

Victoria Scytharũ varia.

runt,in Septentrionem Scythicum iter tanquam in mari stellis secutus,& omnis Albania atque Iberia, ab eo domita est:Regem Colchorum Orodem, positis sub ipso Caucaso castris,iussit in plana descendere,quarum prouinciarum, & si Græca origo fuit, in Scytharum tamen mores populi declinauerant: Imperante Claudio Mithridates Bosphoranus, amissis opibus vagus, postquam Didium Romanum ducem, ac robur exercitus abiisse cognouit, spreto Cothi iuuene,ac rudi & nouo rege, cum Iulio Aquila equite Romano,nationes sibi allexit: & perfugas,& coacto exercitu regem Dandariorum exturbauit, & imperio eius potitus festinauit in Bosphorum,Aquila & Cothis, quia Iorsines Saracorum rex hostilia resumpserat, ad Eunonem, qui Adroscorum genti præcellebat, legatos misere, eúmque sibi sociarunt: Pellitur hostis,venitúrque Soxam Dandanice oppidum,quod desertum à Mithridate præsidio muniuit, & in Saracos pergunt, & transgressi amnem Pandam, circunueniunt vrbem Huspediam, eámque excidunt. Iorsines rex Saracorum, diu pensitato, Mithridati ne rebus extremis, an primo regno consuleret: postquam præualuit gentilis vtilitas, datis obsidibus, apud effigiem Cæsaris procubuit: magna gloria exercitus Romani, quem inuictum & victorem tridui itinere abfuisse ab amne Tanai constitit, Mithridates nullo in armis subsidio fratrem Cothim proditorem atque hostem metuens, ad Eunonē cōfugit:qui eū, impetrata tantū vita ad Claudiū misit. Multi prӕterea imperatores,& apud vrbē Romā,& apud Constantinopolim, de Scytharum

Dandariorum rex exturbatus.

gente gloriosissime triumpharunt. Quod autem ad interiora eorum, & vltima versus boream non est itum, paupertas soli fecit, & itineris asperitas, atque intolerabile frigus, & nullũ vincentis præmiũ. Multos Romani populos (vt Appianus tradit) sese spõte dedentes reiecere, quod nullo esset emolumento eorum imperium: quis arma sumat, & cum mortis periculo dimicet, cum sciat victoriam sterilem esse? id perinde est, ac si quis laudis causa cum bestijs pugnam ineat. Nec Scytharũ robur insuperabile est, magis q̃ elephantum & taurorum, quos ingenio vincimus: sed in his inest aliquid vtilitatis, Scythas illos exteriores si prælio superaueris, non tam tibi q̃ illis viceris pane alendis, qui multis est incognitus, vbi eorum seruitia quæras. Fatemur tamen ab his exisse q̃ plures, qui res magnas gessere. Facile eñ migrant quibus sterilis sedes est, & melioris soli famã multos trahit.

Multarũ gentiũ imperium tanq̃ inutile Romani reiecerunt.

De Asiaticis, Scythis, & eorum ferocitate, unde Attilas, de eorum fœditate, & quomodo Hungaros uelint esse Scythas: quomodóue quidam Hungaria lingua sint loquentes.

Caput XXIX.

EX Asiatica Scythia migrauerunt in Europã Huni, feroces populi, quos Iordanus, & alij nonnulli, ex mulieribus magis & dæmonũ semine natos crediderunt: qui transmissa Mæotide, omnẽ barbariem inter Tanaim & Danubium, occupauere: ex his magnus ille Attilas ortus est, qui subactã

Huni ex quibus nati.

Pannonia, Italiā ingressus, Aquileiam subuertit, & in Germaniam transiens, plurimas vastitates edidit, ac transmisso Rheno, in agris Catelaunicis memorabile illud prælium commisit, in quo supra centum sexaginta millia hominū cecidere: & q̄uis vict⁹ esset, id tamen solacij tulit, quod Theodoricum Gothorum præstantissimū ducem obtruncatū cognouit. Is domū reuersus, dum nouis nuptijs uperā dat, vino plenus, effuso è naribus multo sanguine, suffocatus est: de quo etiam in posterioribus nonnulla erunt dicenda. Scytharū quoq; genus est Turcarū fœdissima gens, qui vt Heticus Philosophus tradit, in Asiatica Scythia vltra Pyriceos montes, & Taracontas insulas, contra Aquilonis vbera sedes patrias habuere. Natio truculenta & ignominiosa in cunctis stupris, ac lupanaribus fornicaria: comedit quæ cæteri abominātur, iumentorū, luporum, ac vulturū carnes, & quod magis horreas, hominū abortiua: diem festum nullum colunt, nisi mense Augusto Saturnalia: Romanorū imperium admirata magis, q̄ experta est: Octauiano Augusto in auro littorico censum dedit, & id quidem sponte, nam cum vicinas gentes annua illi tributa reddere animaduertisset, nouum dierū ac temporū exortum esse deum arbitrata, munera illi quotannis misit. Otho historicus, qui Phrisingensis fuit episcopus, tradit Turcas imperantibus Græcis, ac regnante apud Francos Pipino, annis ab hinc supra sexcentis, Caspias portas egressos, cum Auaribus ferocissima pugna, multis vtrinq; desideratis, conflixisse. Nicolaus Segundin⁹ multa eruditione præditus, græcas ac latinas literas apprime callens, de Turcis ad nos scribens, Asiati-

Grādis Hunorū strages.

Attilas uino plenus suffocatus est.

Nicolaus Segūdin⁹ ad Piū papam de Scythis

cos Scythas illos esse fatetur, qui Pontum Cappadociamq; transgressi, ad reliquas finitimas gentes sensim illapsi sint: ij more latronũ clandestinis quibusdam excursionibus, vires sibi vendicantes, occupatis montibus & claustris oportunis, vnde per occasionem irruptiões facile fieri possent, vsqueadeo emersere, atq; animis sublati sunt, vt palam iam, & pari marte aduersum finitimos de agri possessione certarent, & deniq; procedenti tempore Galatia, Bithynia, & vtraq; Phrygia, in potestatem redacta, omnem Asiam quæ minor vocatur, vltra citraq; Taurum, ad oras vsq; Ioniæ & littora græci maris occupauerint: & vnum quendam principem, sed alios alij duces, & varia auspicia, quasi per factiones secuti, de quibus alio loco dicendum erit. Ferunt & Hungaros, qui Danubij ripas incolunt, Scytharum genus esse, non quasi ab Hunnis ortos quod propter verbi cognationem aliqui crediderunt, sed ab alijs Hungaris, quorũ Iordanus meminit, qui Nothos eos dicit, suo tempore fuisse, propter commercium pellium Mardurmarũ. Fuit autem Iordanus sub imperio Iustiniani, quo tempore nondum Pannoniam Hungari attigerant, longe post Hunnos, Gothos, ac Longobardos, Hungari Scythiam egressi, ad Danubium peruenere: Pulsisq; prioribus incolis, aut sub iugum missis, regnum sibi fecere: de quibus suo loco dicemus. Noster Veronensis, quem supra diximus, ad ortum Tanais peruenisse retulit populos in Asiatica Scythia, non longe à Tanai sedes habere. rudes hoĩes, & idolorũ cultores, quorũ eadẽ lingua sit cum Hungaris Pannoniã incolẽtibus, voluisseq; cum plerisq; sacrarũ literarũ professoribus, vi

Hungaros Scytharũ genus eẽ.

ris religiosis,& ex ordine beati Francisci,qui linguã illam nossent,eo proficisci,& sanctũ Christi Euãgelium prędicare:sed prohibitũ à dño,quẽ de Mosca vocauit,qui cũ esset græca perfidia maculatus,ęgre ferebat Asiaticos Hungaros, latinæ cõiungi ecclesiæ,& nostris imbui ritibus.Fuerunt & qui Gothos ex Asiatica Scythia erupisse putarũt, quorũ est peruulgatũ nomen pręsumptio,hinc oritur quod Alani inter eos militauere,& vsq; in Hispaniã transiere,ibiq; sedes obtinuere,in quibus hodie Catelani tanq̃ Gothi,Alani vocantur:Alanos autẽ Ptolemęus in Asiatica Scythia vltra Hyperboreos mõtes collocat,ad septentrionẽ maxime vergentes.Iordanus Europeos fuisse Gothos affirmat, quẽ sequi nõ pudet,suæ gẽtis initia referentẽ:neq; alienũ fuerit,Alanos postquam in Europam migrassent, cũ Gothis societatẽ inisse,ex qua facta sit Catelanorũ natio. Multa de Gothis inter res Europeas dicenda erunt,quę nunc relinquimus,illud conclusisse sat fuerit,non idcirco Scytharũ genus in aliena prorupisse,quia cęteris virtute pręstarẽt,sed auiditate melioris agri,& quod in patrio solo nutriri nõ possent. ¶ Sequit Asiæ ad nostram supputationẽ tertiũ membrũ,cui Parthia dabit initiũ,q̃uis recta in orientẽ iter habenti Aria occurrat,& Paropamissadũ regio,quæ mõtanæ sunt, & in eodẽ parallelo qui per Rhodũ est cum Parthia continent:sed nobis placuit quinto loco de illis agere,qui post Indiã ad occidentẽ primi reperiuntur. Nos Parthiã in hac descriptiõe,Mediãq;,& vtranq; Armeniã,ac magnã minoris Asię Cheronesum cõprehẽdemus:q̃uis aliq̃ vltra citraq; Taurũ iaceant,& nonnulla in ipsis montium cacuminibus sita sint.

De Parthis, apud eos uario terræmotu, sermone misto, de eorum uario incessu, & de regum uaria successione, atque in bellis multa nunc regni populatione, nũc autem auctione.

Caput XXX.

PArthia vt Ptolemæo visum est, ab ortu Ariam habet, & Masdoranum mõtem: ab occasu Mediam, & quibus dissecatur iuga: ad meridiem Carmaniam desertam, & Parcoachiæ montis sublimẽ verticem: à septentrione Hyrcaniam: & qui medius intercurrit mons coronis, regiones in ea quatuor collocat: Comissenam quę Hyrcanis imminet: Thabienam, quæ ad Carmaniam respicit: Patauricenã, quæ Arsiam: & Sindacam, quæ Mediam intuetur. Ciuitates cõmemorat plures, de amnibus qui eam irrigent nullam efficit mentionem, q̃uis Bagradam in ea ortum indicare videatur, qui longo itinere per Carmaniam desertam & Hippophagos, non longe à Sureis Persicum illabitur sinũ. Strabo fluminibus irriguos Parthiæ campos esse commemorat, quos partim Arius, partim Margus, inundet. Iulius Solinus Parthiam Rubro mari à meridie claudit, à septentrione Hyrcano salo, non Parthiam hoc pacto, sed Parthicum circunscripsit imperium, quod in duo deuiginti regna diuisum dixit, & vndecim superiora ab Armenico limite & Caspio littore incipientia, ad terram Scytharũ porrecta, quibus cõcordes essent reliqua septem inferiora. Sic enim vocat ab ortu Arianos habere, à meridie Carmaniam, ab

Solin' de Parthia.

occasu Medos, à septentrione Hyrcanos. Plinius, quæ fuerant olim Persica regna, postea Parthorum intelligi voluit, inter duo maria, Persicum, & Hyrcanum: montana Parthiæ Scenatas tenere populos. Strabo refert loca optima,, & mõtibus clausa, Trogus Pompeius vrbem claram in monte à Partheno primo Arsace conditam dicit: cuius loci ea conditio fuerit, vt nec quicq̃ munitius inueniri, neque amœnius posset, prǽruptis vndiq; rupibus cinctus, vt tutela nullis egeat defensoribus: & soli circuniacentis tanta vbertas sit, vt proprijs opibus expleat. Fontium ac syluarũ ea copia, vt & aquarũ abundantia irrigetur, & venationũ voluptatibus exornetur. Apollodorus Hecatompylon Parthorũ regiam appellauit, per mille & septingenta sexaginta stadia distantem à portis Caspijs. In Parthia terræ sunt, q̃s Rhagas vocauerunt, propter terræmotus qui ibi frequenter fiunt, à quibus multæ vrbes (vt Possidonius refert) & duo millia vicorũ euersa sunt. Strabo affirmat Parthiam ab initio non multam fuisse, Parthosq; cum Hyrcanis Persice vixisse, eisq; subfuisse, cumq; regio esset nemorosa & mõtana atq; inops, reges eam cursu prǽterisse, cum ne minimã quidem exercitus partem alere possit: successu vero temporis auctam esse: Camisenamq; atq; Cormam, & totam fere regionem: vsq; ad Caspias portas & Aragos & Tapyros, quæ prius Medorum erãt, ad Parthos transisse: atq; Apamiam & Heracliam insignes vrbes, & Rhagis vicinas, in Parthia videtur describere. Parthorũ collegium duplex fuisse affirmat, alterum affinium, alterum Magorũ & sapientum, atque ex his duobus reges creari, nationem Barbarã esse

Hecatompylos. i. 100. portas habens

Parthorũ collegium

tem procurrentibus equis, aut terga dantibus sæpe fugam simulantes, vt incautiores aduersum vulnera insequentes haberent. Signum his in prælio non tuba, sed tympano dabatur, nec pugnare diu poterant, de quibus Lucanus: Pugna leuis, bellumq; fugax, turmæq; vagãtes. Et melior cessisse loco quàm pellere miles. Illita terra dolis, nec martem cominus vnquam Ausa pati virtus, sed longe tendere neruos: Et quæcunque velint permittere vulnera ventis. Cæterum intolerandi fuissent, si quantus erat impetus, vis tanta & perseuerantia fuisset: plerumque in ipso ardore certaminis prælia deseruerunt, vt cum maxime te vicisse putas, tunc tibi discrimen subeundũ sit, munimentum ipsis equisq; loricæ plumatæ fuerunt, quæ vtrũq; toto corpore texere, auri, argentiq;, nullus, nisi in armis, vsus: vxorea dulcedine libidinis singuli plures habuere, nec vlla delicta adulterio grauius vindicarunt: ob quã rem fœminis non conuiuium virorum tantum, verum etiam conspectum ĩterdicebant, carne non nisi venatibus quæsita, vescebantur. Equis omni tempore vectabantur, illis bella, illis cõuiuia, illis publica, ac priuata officia obibant: super illos consistere, mercari, colloqui. Hoc deniq; discrimẽ inter seruos liberosq; fuit, quod serui pedibus, liberi non nisi equis incedebant. Sepultura vulgo, aut auium, aut canũ, laniatus fuit. Nuda demum ossa terræ obruere, in superstitionibus, atq; cura deorũ præcipua omnibus veneratio. Ingenia genti timida, seditiosa, fraudulenta, procacia: quippe violentiã, viris, mansuetudinẽ mulierib9, assignabãt: semp ĩ externos, aut ĩ domesticos, mot9 inquieti: nã taciti ad faciẽdũ, quã ad

Serui pedib9 Liberi equis omni tẽpore incedebant.

dicendum promptiores. Secunda atq; aduersa silentio tegebant, principibus, metu, non pudore parebant. In libidinem proiecti, in cibum parci, fides dicti promissiq; nulla, nisi quatenus expedit. Libet hic paulo altius ordiri, & res Parthicas quæ memorabiles fuerunt, longius attingere. Orientis imperiũ primo Assyriorũ fuit, postea Medorũ, deinde Persarũ, quarto loco Macedonum, quos Parthi simul & Romani debellarũt: seu verius hodie domestica & execranda parricidia, post mortem Alexandri magni Parthiam tanq̃ vilem & inopem nemo Macedonũ dignatus est. Ob quam rem, Stragonori externo socio eam tradiderunt. Exin, Macedonibus inter se ciuili bello contendentibus, Parthi Eumenem secuti sunt, & eo victo, ad Antigonum transiere. Post hũc à Nicanore Seleuco, & Antiocho, & successoribus eius possessi sunt. Demum vero à Seleuco, Antiochi nepote, defecerunt impunitatem assecuti, quia Seleucus cum Antiocho fratre, de regno contendebat, quo tempore & Theodotus Bactriæ præfectus defecit, quem Strabo Eucedamũ appellare videtur: qui cum se regẽ appellare iussisset, exemplũ toti orientis populis præbuit, vt à Macedonibus deficerent. Nullum est enim imperiũ, quod ciuilis discordia non euertat. Parthianæ defectionis auctor Arsaces fuit, cui alij Bactrianã originem præbent, alij Scythicam, & qui Scytham fuisse putant, ex paruis ortum affirmant, quos Dahas credũt, & Dahis profectos, qui vltra Mæotim habitauere Xandros siue Parios dictos: nonnulli Dahas circa ostium Caspij maris posuere, ex quibus ortus Arsaces cum plerisq; Nomadibus Ochum accolentibus Parthiam

Orientale imperium quoties mutatum.

De regni Parthici initio.

inuaserit, atque obtinuerit: Trogus incertę originis dicit, qui solitus latrociniis & rapto viuere, ac cœpta opinione quod Seleucus à Gallis in Asia victus eēt, cum prædonum manu Parthiam ingressus, Mandragoram regionis pręfectū oppresserit. & imperiū gentis inuaserit: duarumque ciuitatū imperio potit⁹, parato grandi exercitu, aduersus Theodotum Bactrianorum, & Seleucum Persarum regem, se tueri conaretur. Theodoto cito mortuo, filius eius eiusdē nominis, pacem & fœdus cum Arsace percusserit: nec multo post, cum Seleuco rege ad defectores persequendos veniente congressus, victor euaserit. atque is dies Parthorum imperii initium fuerit, qui ab eis solemnis habetur. Ex quo libertas genti orta, reuocato deinde Seleuco, nouis in Asiam motibus, dato laxamento, regnū Parthicum formā accepit, & rectè viuendi normam, constitutis magistratibus, qui belli pacisque munera sub rege gererent. Arsaces quæsito, constitutoque regno, matura senectute decedit, cuius memoriæ hunc honorem Parthi tribuerunt, vt omnes deinde reges suos Arsaces appellauerint. Huius filius & ipse Arsaces noīe, aduersus Antiochum Seleuci filium centum millibus peditū, & viginti millibus equitum instructū, tanta virtute pugnauit, vt ad postremum in societate eius reciperetur. Tertius Parthis rex Priapatius fuit, & ipse Arsaces dictus, qui actis in regno quindecim annis decessit, Mithridate & Phraate filiis relictis: quorum maior Phraates, more gentis hæres, Madros validā gētem bello domitā regno adiecit, nec multo post decessit, instituto fratre hærede, q̄uis multos reliquisset liberos. Quo tempore Eueratides apud Bactros

Seleucus à Gallis in Asia victus.

regnauit (de quo supra meminimus cum de rebus Bactriæ ageremus) Mithridates aduersus Medos bellum gerens, victoria demum potitus, ac virib⁹ auctus, Pharsacem Mediæ præposuit, & Helimeorum gentem regno suo adiecit, rege ipsorum in prælio superato. Imperiumq; Parthorum a monte Caucaso, vsq; ad flumen Euphraten, protulit: nec minor Arsace proauo gloriosa senectute decessit, relicto Phraate filio herede, qui cum bellũ inferre Antiocho regi statueret, Scytharum motibus ad sua defendenda reuocatus est, profectusq; aduersus Scythas Hymerũ quẽdam ad tutelam regni reliquit, qui oblitus vicarij officij, tyrannica crudelitate Babylonios, multasq; alias ciuitates importune vexauit. Ipse autem Phraates Græcos secum contra Scythas adduxit, quos prius in bello aduersus Antiochũ gesto, superbe crudeliterq; tractauerat: ij cum inclinatam Parthorum aciẽ vidissent, arma ad hostes transtulere, insigni proditione contumelias vlti: Phraates obtruncatus est, & in eius locum Arthabanus patruus constitutus, Scythæ victoria contenti, populata Parthia, in patriam redierunt. Arthabanus bello Thegarijs illato, vulneratus in brachio statim decedit. Mythridates filius succedit, cui res gestæ magni cognomẽ dedere. Multa enim bella cum finitimis summa virtute gessit, & cum Scythis prospere dimicauit, vltorq; iniuriæ parentum fuit, ad postremũ Arcoadisti Armeniorum regi bellum intulit, deinde propter crudelitatem a senatu Parthico pulsus est. Frater eius Herodes cũ regnum vacans occupasset, Babyloniam quo Mithridates confugerat, diu obsedit: & fame coactos in deditionem oppidanos compulit, & Mithrid-

Herodes fratrẽ oc-

tem in conspectu suo adductum, trucidari iussit: Deinde cum Romanis bellum gessit, Crassumq́ cũ filio & omni exercitu deleuit: huius filius Pacorus missus ad persequendum Romani belli reliquias, magnis rebus in Syria gestis, reuocatur in patriam: patri suspectus, nam quem non timeat, qui fratrem occidit? Exercitus Parthorum illo absente in Syria relictus, à Cassio questore Crassi cum omnibus ducibus trucidatur: Post hęc ciuili bello Parthi Pompeianarum partium fuere, cum Crassi alterum filium in partibus Cæsaris esse audirent, victo Pompeio auxilia Bruto & Cassio aduersus Augustum & Antonium misere, & post belli finem rursum Pacoro duce, inita cum Labieno societate, Syriam & Asiam vastauere: castráque Ventidij, qui post Cassium, absente Pacoro exercitum Parthicum fuderat, magna mole aggrediuntur. Sed ille simulato timore diu continuit, & insultare Parthos aliquantisper passus, ad postremum in securos lætósque partem legionum emisit, quarum impetu fusi Parthi in diuersa abiere. Pacorus cum fugientes suos abduxisse Romanos secum legiones putaret, castra Ventidij aggreditur: ille reliqua parte legionum emissa, vniuersam Parthorum manum cum ipso Pacoro interfecit. Herodes audita nece filij, diu sine cibo fuit, nec aliud loquebatur, nisi Pacorum: erant enim triginta filij, ex diuersis pellicibus, quarum quælibet suum filium loco Pacori substituendum petebat: Dum Herodes deliberat, vnus ex filijs Phraátes eum interfecit, pœnásque occisi ab eo fratris exegit: sed Phraátes multo sceleratior patre, vniuersos fratres

cidit et Crassũ cũ filio exercitu deleuit.

Cassi Parthos trucidauit.

Herodis.39. filij.

ſuos trucidat, nec filio ſuo parcit, veritus ne illum optimates ſequerentur, qui ſibi erant infeſti: hinc Antonius propter auxiliũ Bruto miſſum, cum ſedecim validiſſimis legionibus intulit bellũ: ſed grauiter multis prælijs vexatus, & amoris impatiẽs, quo Cleopatram ardebat, à patria refugit. Phraátes inſolentior ea victoria redditus, à populo in exilium pellitur, nec multo poſt tempore Scytharũ auxilio in regnum reſtituitur. Nullius eſt enim tanta nequitia q̃ non inueniat adiutores, ſi quid auferre vtilitatis poſſe videtur. Subſtituerant interim Parthi Tyridatẽ, qui audito Scytharũ aduentu, cum magna amicorũ manu ad Octauianũ in Hiſpaniam belligerantem confugit, obſidem Cæſari Phraátis filiũ ferens, quẽ negligentius cuſtoditũ rapuerat, paritur ſe omni tempore Romanis affirmans, ſi ad recuperandũ regnum adiuuaretur. Phraátes, & ipſe legatos ad Cęſarem mittit ſeruum ſuum Tyridatem, & filium remitti poſtulat: Cæſar his cognitis, neq; contra Tyridatem ſe Parthis dixit, neq; aduerſus Parthos Tyridati auxilia daturum. Phraáti tamen filiũ ſine precio remiſit, & Tyridati quoad manere apud Romanos vellet, opulentũ ſumptum pręberi iuſſit. Sed finito Hiſpanienſi bello, cum in Syriam ad componendum orientis ſtatum veniſſet, metũ Phraáti incuſſit, ne bellum Parthiæ inferret: Itaq; tota in Parthia captiui, ſiue ex Craſſiano, ſiue ex Antonij exercitu recollecti, ſignaq; cum his militaria Auguſto remiſſa: ſed & filij nepoteſq; Phraátis obſides Auguſto dati: pluſq; Cæſar magnitudine noĩs ſui fecit, q̃ armis alius imperator facere potuiſſet. Miſit tamen Auguſtus anteq̃ moreret̃, aduerſus Parthos,

Cæſar Phraáti filiũ ſine precio remiſit

rebus nouis studentes, Germanicū Drusi filium, Caligulæ patrem: qui anno quarto Tyberij Cęsaris, de illis clarum triumphum egit. Sub Nerone Parthi Armeniam sustulerunt, & Romanas legiones sub iugum misêre, ægreq; Syria retenta est. M. Antonio & Aurelio Commodo imperiū tenentibus, Vologesus rex Parthorū graui eruptione facta, non Armeniam modo, sed Cappadociam, Syriamq; vastauit. Antonius tamen per duces suos eum repressit, ac Seleuciam Assyriæ vrbem super Hydaspem fluuiū sitam, & multa hoīm millia in deditionem accepit, & cum fratre de victoria Parthica magnifice triumphauit. Traianus qui vsq; ad Indos imperium protulit, Parthos pluribus bellis vicit, eisq; non modo australia regna, sed Armeniam quoq; abstulit. Sub Hadriano Cæsare, qui Traianū secutus est, iterum res Parthicæ auctæ sunt, & Euphrates vtriusq; imperij limes factus, contenderunt cum Seuero Cæsare Parthi: & ab eo superati sunt. Aurelius Bassianus cognomēto Caracalla, inter Edissam & Cannas cō, misso cum Parthis prælio, interfect⁹ est. Helius Lampridius non in prælio, sed cum ex prælio recessisset, ad requisita naturæ, insidijs eum à Macrino præfecto occisum dicit: Deinceps ad orientale imperiū, nunc Parthicum, nunc Persicum appellatum reperimus: q̄uis imperio Persico Macedones finem imposuerunt. Sed scriptores non tam gentem, quæ imperaret, q̄ locum cui imperabatur, intuiti sunt: ideoque Persarum reges, pro Parthicis acceperunt. Aurelius Alexander Xerxem regem Persarum maximo prælio superauit. Cordianus Parthis bellum intulit, qui iam moliebantur erumpere, feliciterq; prę

Germanicus Drusi filius de Parthis triumphauit.

liis ingentibus eos afflixit:rediens autem, nō longe à Romanis finibus,interfectus est, fraude Philippi qui post eum imperauit. Valerianus, qui septimo & vigesimo loco post Augustum imperio præfuit, à Sapore rege Persarum captus, luminibus orbatus, ignominiose in Persarum seruitute consenuit: id officij apud eos sortitus, vt Sapore equum ascendente, incuruatus regem non manu sed dorso leuaret, Sub Galieno Parthi Mesopotamia Syriaq; potiti sunt: sed Odenatus his recuperatis, vsq; ad Thesiphontē penetrauit. Carus Narbonensis secundus & trigesimus ab Augusto, Persas prælio vicit, Senem & Thesiphontem notissimas vrbes cepit:& cū castra sup Tigrim flumē haberent, nō armis hostium, sed ictu fulminis interijt. Maximianus, aduersus Narseum Persarum regem, inter Gallinicū & Carras, congressus. superatus est, fugitq; ad Dioclecianū in Mesopotamiam, à quo turpiter receptus, & admodū reprehēsus, instauratis viribus, iterum cū Narseo Ormisade & Saporis auo in Armenia maiore pugnauit: Victorq; pulso Narseo castra eius diripuit, vxores, sorores, & liberos cepit, & cū ingenti prēda ad Dioclecianum rediit. Constātius magni Constantini filius, à Persis multa & grauia damna perpessus est: videbatur tamē superaturus in fine, nisi ad ciuile bellū contra Iulianū redire cōpulsus esset. Iulianus rerum potitus, Parthis intulit bellū, oppida aliquot & castella eorū in deditionē accepit, & vi expugnauit: Assyriā populatus est, castra apud Thesiphontē statiua aliquā diu habuit, rediensq; victor, dum se incōsultius prælijs inferit hostili manu interfectus est, sicut Eutropius refert, qui eius expeditioni interfuit. Nōnulli diuinitus interemptū asserunt, qui ex Christiano ad gen-

Valeriani ignominiosa seruit⁹

tilitatem rediſſet, propter quod mox vt vulneratũ ſe intellexit dixiſſe fertur, viciſti Galilæe (ſic eñ apoſtota per irriſionẽ appellabat Chriſtũ. Iouinianus duobus pļijs victus, pacẽ cum Sapore Parthorꝝ rege neceſſariã, ſed ignobilẽ fecit, abbreuiatis imperij finibus: & parte ſuperiore Meſopotamiæ tradita, q̃d ante eum annis trecẽtis & duobus de viginti, ex q̃ Romanũ imperiũ conditũ erat, nuſq̃ acciderat. Iuſtinianus Parthos bella mouẽtes per ſuos duces pluribus prælijs ſuperauit, poſtea apud Euphratẽ eius exercitus victus eſt: Sed per Belliſariũ reſarcita ſunt damna, & fœdus cũ Parthis initum. Zeliorbes Hunorũ rex intra Scythiã manentiũ, cum viginti millibus aduerſus Iuſtinianũ Coſdroam adiuturus aduenit: ſed ſuſpectus ab eo habitus, multis vulnerib9 confoſſus, interfectus eſt.

Iuliani apoſtatæ diuinitus illata mors.

De Coſdroa tyrãno & uictoria Heraclij, crucẽ dñi ablatã ac iterũ eſſe reſtitutam, de Maumethe pſeudopropheta, necnon inſigni uictoria Tharmerlanis Parthorum ducis. Caput XXXI.

SVb Foca imperatore Coſdroas Meſopotamiam occupauit, & paulopoſt Palæſtinã cũ Hieroſolyma, & nonaginta millia Chriſtianorꝝ interfecit, partẽq; crucis dñicæ ſecũ aſportauit, Heraclio imperiũ tenente: & deiñ in Aegyptũ arma vertit, Alexandriãq; occupauit: nec morat9 Aphricã ingreſſus eſt, & Carthagine capta, imperio potit9 eſt Libyæ. Heracli9 pacẽ ab eo petijt, etiã cũ dedecore imperij, neq; ĩpetrauit à ſupbiẽte rege. Itaq; dux ĩ eũ oĩa bella fortunæ cõmittẽs, ille ex Azoto Syriæ fugit ĩ Perſidẽ.

relictis ducibus, qui Romanorum impetum morarentur. Heraclius flexo ad sinistram itinere, & superato monte Tauro, in Persidem transiuit, vicitque Sabbarum & Saym duobus prælijs; & tertio Razatenem alium ducem superatum, interfecit, & vigintiseptem militaria signa intercepit. Cosdroas Medarsem filium regni consortem appellauit, Syrochio præterito, qui natu erat maior: propter quod captus ab eo cum Medarse & vxoribus in carcerem coniectus est, atque deinde cum filio necatus. Syrochius Heraclio victori captiuos reddit, & crucem domini, & insuper munera dedit. Hoc tempore Maumethes Pseudopropheta exortus est, qui Arabes ad defectionem compulit: Crux domini Hierosolymam reportata est. Heraclius non multo post in hæresim lapsus, per desidiam languens, Saracenorum vires tum primum nascentes propagari & crescere sinit, qui sub falsa lege Maumethis imperium erexêre. Arabes enim cum Parthos in suam perfidiam trahere non possent verbis, armis eos agitauêre. Decesserat primo regni sui anno Syrochis, eique filius successerat Adheser, cui pariter infra annum defuncto Ormisda, suffectus est, quem Arabes prælio superatũ interfecêre, eiusque imperium obtinuêre. Arabes autem tantis victorijs aucti: nam & Romanorum arma longe propulerant, Antiochia occupata, & in Aphricam manus iniecerant, transmissa Aegypto Saracenorum nomen assumpsêre: atque ita & Parthi, & Persæ, & Arabes, & Aegyptij, & multæ aliæ gentes in Saraceni cum nomen transiêre: neque postea nomen Parthicũ auditum est quasi magnũ, vsque ad tempora nostra, anno circiter decimo priusquam nasceremur. Thamer-

Crux domini Hierosolymã reportata.

lanes genere Parthus,gregarius miles,adeo interſu os vimentis & corporis agilitate excelluit, vt breui multarũ gentium dux fieret:quibus Parthorũ imperio potitus, Scythas, Iberos, Albanos, Perſas, Medosq́ ſibi ſubegit: Meſopotamiam inuaſit, atq; Armeniam,tranſitoq́ Euphrate, cum quadringentis millibus equitum,ſexcentis millibus peditum, oẽm Aſiam quam minorem appellamus,obtriuit. Regẽ omnium potentiſſimũ Pazaitem Turcarũ dñm, cũ pari equitum numero, & magnis peditum copijs, fines ſuos tutantem,apud Armenos prælio ſuperatum,ducentis millibus hoĩm interfectis,viuum cepit,caueaq́ in modum feræ incluſum, per omnem Aſiam circuntulit,egregium &admirandum humanarum rerum ſpectaculũ. Caſtra eius in vrbis modum ordinata fuêre, ſtatuto cuiq; arti loco, atq; in partes ſuas diſtributis exercitijs, vt oĩa imprompu eſſent:ad vitæ vſum neceſſaria ſumma ſemper rerum copia inueniebatur,cum nullus eſſet latrocinijs locus,tutoq́ oĩa comportarentur: nulla vnq̃ ſeditio,nullus tumultus inter milites fuit, aduerſam fortunam nunq̃ expertus eſt. A Tanai flumine vſq; ad Aegyptum,vniuerſam Aſiam percurrens,Smyrnas,Antiochiam, Sebaſtiam, Tripolim, Damaſcũ, multasq́ validiſſimas vrbes vi cepit,diripuit,atq; incendit. Soldanum Aegypti bello ſuperatum,vltra Peluſium repulit: Aegyptum ingredi parantẽ vaſtæ ſolitudines & deſerta loca auerterũt, virum belli artibus inſignem, ad ea maxime obeunda promptũ quæ ardua & dura cæteris videbantur:Damaſco capta,cum arcis antiquæ expugnatio difficilior videretur, conſtructa è regione altera, quæ antiquam al

Pazaites rex caueæ incluſus per omnem Aſiam circunfertur.

titudine superaret, vi cepit: q̃uis multa suorũ cæde. Capha vrbs est Genuensium, Colonia in Taurica Cherroneso, non procul à Bosphoro Cimmerico: hanc cum Thamerlanes inuadere statuisset, Scythas negociatores præmisit, qui pretiosissimas animaliũ pelles minori q̃ consueuerunt precio venũdarent, sciens aurũ abscondi posse, pelles suffodi nõ posse: moxq; bello indicto, admotis vrbi machinis, expugnata vi atq; armis ciuitate, & auro & pellib⁹ potitus est. In obsidionibus vrbiũ, prima die albo tentorio vtebatur, secunda rubeo, tertia nigro: qui sese dabant in albo sedenti, salutẽ consequebãtur. Rubeus color moriendũ patribus familiarũ indicabat: niger ciuitatis excidiũ, & oĩa in cinerẽ conuertenda. Fama est populosæ cuiusdã ciuitatis, quę prima die deditionẽ neglexisset, pueros puellasq; oẽs in candida veste ramos oliuæ præferentes exiuisse, vt principis iram placarent: illũ oẽs ab equitatu conculcari atq; conteri iussisse, & vrbem captã incendi. Interrogatũ aliquãdo ab hoĩe Genuensi, qui ei familiaris esset, cur tanta crudelitate vteretur: Commotum ac veluti furentẽ, distorta facie, ac spirantibus ignem oculis, respõdisse. Tu me hoĩem esse arbitraris? falleris: ira dei ego sum & orbis vastitas: caueto ne posthac mihi occurras, nisi velis interrogationis tuæ pœnas dare. Abijt Genuensis, neq; vlterius oculis Tyranni obiectus est. Ferebãt qui Thamerlanẽ viderunt, eum Hannibali fuisse similem, secundũ ea quę de Pœno scribunt: nihil eius animo seuerius, nihil magis q̃ latrocinia vindicasse, vt ipse vnus esset, qui latrocinari impune posset. Quærebat tanq̃ virtutis opus quibuscum bellũ gereret. Deletis regib⁹

Distincta coloribus tentoria quid indicent.

Dira tyrãni responsio.

ac tyrannis permultis, vastatis pluribus prouincijs, onustum de victarū gentium spolijs exercitū in patriam reduxit: & ciuitatē Marchantē condidit, quā varij generis captiuis repleuit, & hostiū spolijs exornauit. Quod si aliquod excellens ingeniū eius acta reperissent, inter clarissima ducū gesta legerentur: vita functus, duos filios reliquit regni successores, qui discordia laborantes effecerunt, ne Parthorum imperiū rursus posset emergere. Thomas Apostolus Euangelium Christi, ad Parthos detulit, per quē Medi, Persæ, Hyrcani, & Bactriani nostræ fidei sacramenta receperunt. Corpus eius alij in India, alij in Mesopotamia sepultum asserunt. *Thomas Apostol.*

De situ Mediæ ac diuisiōe generatim, de montibus eius, fluminibus, Atropatia regione: & lacu Spantha. Ca. XXXII.

Media vulgati noīs terra post Parthiam ad occidentem occurrit: quæ (sicut Ptolemæo placet) à septentriōe Hyrcano mari terminatur, ab occasu maiori Armeniæ & Assyriæ parte, à meridie Perside, ab oriente Hyrcania ac Parthia, quæ montibus excluditur: Hyrcaniā Charindas disterminat fluuius: inter Persidem ac Mediā Parcoatras excurrit mons: Assyriam choatras excludit. Armeniā Caspia iuga, & Cambisus amnis. Sagrus & Orontes altissimi mōtes interiora Mediæ percurrunt: Ex Orōte Straton oritur in Hyrcanū defluens pelagus, ex Zagro Amardes in idem mare decurrens. Eleucus quoque fluuius, ex Australi parte Zagri descendens, Mediæ magnam partem irrigat, & Parcoatram scindēs montē, per latissimas terras in Persicū

defluit ſinum. Cyrus amnis Choatra monte dimiſſus, inter Cambiſem & Amardem in Caſpium labitur mare. Regiones quatuor memorantur apud Medos: Propatena quæ occidentalis eſt, & ad ſeptētrionem vergit inter mare Caſpiū & Zagrum montem: ad quam Magarſi, Mardi, Marundę, Cadurchi, & Caduſij pertinere videntur: Elimeis, quæ ad ſeptentrionem vergens orientem reſpicit: & Tapuros, ac Tribuces populos. Daritis magna in conualle iacet: hinc Parcoathia inde Oronte clauſa. Syromedia regio tota montana eſt, & ad orientem vergit, cōiuncta Parthię, & Ragianę regiōi, Parcoathię mōtis inſidet iuga, & ad meridiē reſpiciēs ſuperemi net Perſidi ac Parethacinę regiōi, quā nonnulli Medię tradiderūt. Oppida ſupra quinqͅginta memorāt, quorū noīa referre plus tedij q̄ vtilitatis habet, tm̄ eſt q̄d Ptolemęus nobis de Media tradit. Strabo dicit Mediā multū & olim potentē regionem, in medio Tauro ſitam eſſe, qui circa hęc loca multifidus, & cōualles magnas comprehendit. Mediam in duas partes diuiſerunt, quarū alteram maiorem vocauêre, alteram Antropatiā. Maioris metropolis Ecbatana fuêre, magna ciuitas, & imperij Mediæ caput, qua & Parthi poſtea vſi ſunt. Nam reges ibi æſtatem agebant, cum ſit frigida: hyemem vero Seleutiæ, quæ ſecus Tigrim eſt, prope Babylonem. Atropacia ab Atropato duce noīata eſt, qui obſtitit, ne ea Macedonibus ſubigeretur, vt maioris Mediæ pars. Is poſtea rex declaratus, regionem hanc à Media ſequeſtrauit: cuius ſucceſſores regnū continuantes, cum Armeniorum regibus affinitatem contraxêre: deinde cum Syris, & poſtremo cum Parthis. Atropacia

Mediæ regiones.

Armeniæ & Macianæ ad orientem sita est, Mediæ vero maiori ad occidentem, vtrinq; ad aquilonẽ habitantibus, circa Hyrcani maris recessum: & Matranam ab Austro iacet. Araxis fluuius Armeniam & Atropaciam disterminat à Zeumate, quod est iuxta Euphratem, quousq; in Atropaciam perueniat octo millia stadiorum esse feruntur. Maior Media ab oriente Parthia terminatur, & Cosseorum montibus, & Parescitacinis, qui etiam montani sunt, & latrones, ac Persis continui. Sed hos Ptolemæus Mediæ ad Austrũ opponit, à septentrione Cadusijs, & ab alijs supra Hyrcanũ mare habitantibus, qui à Ptolemæo inter Medos collocantur, & vt Patrocles ait, ad quinq; millia stadiorum oræ montanæ circa Caspium occupant mare, loca tenuia & aspera incolentes, ab austro Apollomatide (quã Sitacinam veteres appellarunt) & monte Zagro, apud quem Massabatica est, quæ ad Mediam pertinet: Quidam ad Helimeã dixerunt pertinere. Ptolemæus, q̃uis Sitacinam regionem & Apolloniatẽ, q̃tum ad Mediã meridionalem facit, nonnihil tamen occidentis illis attribuit, & Zagrum montẽ per Mediam assurgere: Mediam ostẽdit ab occidente Atropacijs, & Armeniorum quibusdã Media concluditur. In Atropacia lacus est noĩe Spantha, in quo sales nascuntur & congelascunt: eius regionis loca opulenta sunt, præter septentrionalia, quæ montana aspera sunt & frigida. Apollonides ait, ex ea regione equitũ decem millia, peditum quadraginta millia ad bellum cogi posse. Multa eis cum Parthis & Armenijs prælia fuerunt, tenueruntq; dignitatem suã, si quid amiserũt, forti manu recuperantes. Amicitiam cum Parthis,

10. millia equitum, et peditũ 40. millia Atropacia ad bellum cogit.

Gaza oppidū ab Antonio obsessū & cum Romanis quęsiuêre. Regia eorum æstiualis Gaza fuit in campo sita, & Vera castellum munitissimum, quod Antonius in Parthica expeditione obsedit. Id ab Araxe stadijs abest duobus millibus & quadringentis, vt Adelphius refert, qui Antonio familiaris fuit, & illius in Parthos expeditionem conscripsit, in qua non affuit modo, verumetiā præfuit.

De Media magna, & solo equis pascendis apto, ex hac uescos equos genus habere, de herba, quæ Medica uocatur, equorū nutritura, abundantia.

Caput XXXIII.

MEdia magna ex parte alta & frigida, cuiusmodi sunt montes Batanis imminentes, & qui apud Ragas & Caspias partes consurgunt, & omnes deniq; septentrionales partes, vsque in Matianam & Armeniam, huiusmodi sunt. Regio vero quæ sub Caspijs portis, & in humili, & in concauo solo iacet, opulenta est: & omnia fert, pręter oleam, quæ & si ibi nascatur, arida tamen & sicca est. Media sicut Armenia eximie pascendis equis apta est, vnde pratum quoddam est, quod Hippoboton vocatur, per quod iter faciunt, qui ex Perside & Babylone in Caspias portas proficiscuntur: in eo pasci dicuntur equarum quinquaginta millia, regium id armentum est. Vescos equos, quibus reges vtebātur, optimos ac magnos, alij hinc genus habere, alij ex Armenia dixerunt: quibus propria forma quędam fuit, quemadmodum Parthicis prę Gręcis cæterisq; qui apud nos sunt. Herba quæ pcipue nutrit equos,

Hippoboton pratū.

eo quod ibi abundet, proprie Medica vocatur. Longitudo ac latitudo Mediæ penè par, maxima eius lõgitudo ea videtur, quę est à Zagri transitu, qui vocatur Medica porta, per Sigrianã ad Caspias portas, stadiorũ quatuor milliũ supra centũ. Tota Media inter quartũ & quintũ clima continetur: Parallelus qui per Rhodũ est, australia eius attingit, secundũ Ptolemæi descriptionẽ: parallelus qui per Hellespõtum, septentrionalia, circa Hyrcanũ mare percurrens. Ditissimã fuisse Medorũ terram (sicut Vergilius ait) ex tributo licet intueri, quod Persis pendebant: duplo enĩ maius fuit, eo quod à Cappadocibus exigebat: quos asserit Strabo, pręter argentũ, mille & quingẽtos equos, mulorũ duo millia, & ouiũ quinquaginta millia pendisse quotannis: Græcas vrbes in Media Macedones condidêre, Laodiceã, Apamiam, & Rhagam, quæ apud Rhagas est, & prius Aropus nõiata fuit. Parthi Arsaciam ædificarunt, quæ australior est, q̃ Caspiæ portæ, quingentis fere stadijs (vt Apollodorus Adriamittinus ait) Ecbatanam Mediæ caput Plinius à Seleuco rege conditã dicit, à portis Caspijs per viginti millia passuum distantẽ: Idem Margianã regionẽ quã Strabo videtur à Media seiungere, inter Medos collocare videtur, apricitatis inclytæ: quæ sola in eo tractu vitifera sit, vndique montibus inclusa amœnis: ambitu stadiorum mille quingentorum penè inaccesso, ob incommodum arenosæ solitudinis, quæ per centum viginti millia passuum vndiq; versum circunfusa est: cuius amœnitatem Alexander magnus vsqueadeo miratus est, vt ibi primam condiderit Alexandriam, quam mox à Barbaris excisam,

Medica herba

Antiochus Seleuci filius reformauit, & de nuncupatione suæ domus dixit Seleuciam: cuius vrbis circuitus, in stadia septuagintaquinq; diffundit, Margus fluuius eam interluit. In hanc Orodes Romanos Crassiana clade captos deduxit, nostri imperij magnũ dedecus. Iulius Solinus Tigrim fluuium in Armenia regione caput attollere dicit, in loco edito, ex lucido conspicuoq; fonte: nec ab exordio statim totum esse, primo pigre fluere, non cum suo nomine: At cum fines Medorũ inuectus sit, Tigrim statim vocari (ita enim Medos sagittam nominare) Arethusam lacum influere grauia pondera sustinẽtem, cuius pisces nunq̃ se alueo Tigridis immisceant, sicut nec amnici stagnũ attingant Arethusæ, per quod dissimili colore volucri meet cursu: Mox Tauro resistente in profundũ mergatur, quem subter labens in altero eius latere emicet, vluas, & purgamenta plurima secum trahens, identidem abscõdatur: & Adiabenos Arabasq; præterfluens, Mesopotamiã amplectit: & amnem nobilissimũ Hydaspen accipiens, Euphratem quoq; defert in sinum Persicum. Sed Ptolemæus nihil ad Mediam pertinere Tigrim demonstrat, q̃uis in Armenia fontes habere fatetur. Apud Cordicam montem multi inter Medos latrociniũ exercuêre, sicut Cadusi, Mõtani, & Amardi, & Tapirdi, & Circitij, & huiusmodi plures. Nam Zagrus & Niphates montes has gentes sparsas habuêre, q̃uis Circitij, & Amardi, in Perside & Armenia essent eodem noĩe appellati, & eandem formam seruantes. Cadusi peditũ multitudine non multum ab Acianis superabantur, iaculatores optimi existentes. Cossei olim aduersus Susios & Baby-

Mira- lacus Are- thusæ natura

tonios, Helimeorū socij sagittariorū tredecim millia exhibuêre. Nearchus tradidit quatuor fuisse gẽtes, quæ illis in regionibus latrociniũ exercebant. Mardos, qui Persis erant finitimi: Vxios & Helimeos, qui Persis ac Susijs imminebant: & Cossæos, q Medis, atq; omes tributũ regib⁹ pẽdisse, Cossęos tamẽ cum rex æstate Herbatanis peracta, Babylonẽ descenderet, dona accepisse: quorū audaciam Alexander contuderit, hyeme eos adortus, Sed Ptolemęus Mardos & Helimeos boreales facit Hyrcano mari vicinos, & inter Medos connumerat. De portis Caspijs multa memoria est. Nemo tamẽ satis explicat vbi terrarū existant. Quidam Amazonas portis Caspijs egressas, ad Alexandrũ venisse in Hyrcaniam prodidêre: sed illę Caucasiæ fuerunt, per quas transitus est ex Iberia in Scythiam. Neronis quoq; principis comminatio ad Caspias portas (vt inquit Plinius) ad eum tranfitũ respiciebat, qui per Iberiã ducit in Sarmatas. Verum mons Taurus tribus in locis interruptus, quasi portis quibusdam pertrãsitur in Armenia, in Cilicia, & in Media: sed ille tantũmodo Caspiæ portæ appellãtur, quæ apud Medos existunt, quemadmodũ ex Ptolemæo, Plinio, & Strabone licet intelligere: ac per has transitus est ex Babylone ac Perside, ad mare Caspium, & hinc fortasse Caspiæ dictæ sunt: & quod aliquæ gentes vicinis insident montibus, appellatę Caspiæ. Iuga vero Caspia ꝑcul hinc absunt, & ad Armenios vlterioresq; populos pertinent. Portæ autem Caspiæ (vt Iulius Solinus tradit, Pliniũ secutus) panduntur itinere manu facto, millibus octo passuum longo. Nam latitudo vix est plaustro permeabilis, in his angustijs, & il

Portæ Caspiæ

Quanta portis Caspijs lõgitudo et latitudo sit

lud difficile, quod præsciforum laterũ saxa liquentibus inde salis venis exundãt: præterea octo & viginti millia passuũ tractus omis, quoquo inde pergitur, humus arida, nullis puteis aut fontibus sine præsidio sitit, eum serpentes vndiq; gentiũ cõuenæ à verno statim die illuc confluunt: ita periculi ac difficultatis concordia, ad Caspias portas accedere nõ nisi hyeme conceditur.

De Medorum in Venerem profusiõe, de uxorum pluralitate, & Medea quæ hic regnauit.

Caput XXXIIII.

HAEC de situ Mediæ dicenda reperimus, mores gentis diuersi, montanorũ ingenia ferociora sunt, qui campos habitant mitiorem agũt vitam, illi regem eligere consueuerunt, qui fortissimus esset, vt qui præda & latrocinio viuerent, isti sapientiam genusq; sequebãtur. Magna ex parte Armenis similes, omnes in Venerem profusi, regibus multas habere vxores mos fuit, nec pauciores q̃ septem mulieres quoq; pulchrum sibi existimarunt, vt viris nuberent compluribus, paucioribus q̃ quinque calamitosum putauêre. Equitandi & sagittandi magnũ his studium, à quibus & stola reperta est, & cultus, & ornatus: & religiosa à subditis in reges salutatio: & tiara & cithara: & pileus & manicatæ tunicæ, quibus postea Persæ vsi sunt, qui subactis Medis in eorum mores transiuêre: nam qui propemodum nudi videbantur, leuissimis induti vestibus, muliebria gestare, & velamentis contegi passi sunt,

Medorũ mores.

Medeã q̃ ibi regnauit, ferunt eam prius veste cõmonstrasse, quæ cũ pro rege exiret, faciẽ suã occultabat. Medi à Medio dicti sunt, Aegei regis Atheniensium & Medeæ filio. Scribit eñ Trogus Pompeius Iasonem, cũ victa Colchide domũ rediisset, rursum à Peliæ filijs Thessalia pulsum, cũ ingenti multitudine, comite Medea vxore, quã repudiatã miseratiõe exilij rursum receperat, & Medo priuigno, Colchos repetisse: socerũq; regno pulsum, restituisse: magna bella cũ finitimis gessisse, captasq; ciuitates, partim regno soceri adiunxisse; partim populis, quos secũ aduexerat, assignasse: primũq; humanorũ post Herculem, & Liberũ patrẽ, qui reges orientis fuisse tradunt, eam cæli plagã domuisse, q̃ ad septentrionẽ & orientẽ vergit. Post eius mortẽ Medũ priuignũ virtutis eius æmulũ, in honorẽ matris Medeã vrbẽ cõdidisse, regnũq; ex noĩe suo Medorũ constituisse, sub cuius maiestate orientis imperiũ fuerit: Paruêre tamen Medi Assyriorũ regibus, vsq; ad Sardanapalũ. Sed Arabaces Medis præpositus, ignauum regem aspernatus, Medis ad defectionem persuasis, victo Sardanapalo, imperium ad Medos transtulit: quod sub Astyage in magno culmine fuit: Cum iam per trecentos & quinquaginta durasset annos, Cyrus ex filia nepos Astyagis Medorum extinxit imperium, & ad Persas detulit, victo Astyage: quem regno Mediæ priuatum, maximę genti Hyrcanorum præposuit, non tam victorem, q̃ nepotem agens. Post Persas Medi Macedonibus paruêre, deinde Parthis, quanuis pars eorum Romanam amicitiam secuta sit, & aliquando victricia Romanorum signa Mediam pertransiuerint. Thamerlanes hi-

imperauit, hodie sub magno Cane degere creduntur cuius imperiũ quis latissimũ esse tradit, nostratibus tamen inaccessum ac pene incognitum est.

De Armenia, ꝙ Tigris in ea nascatur.

Caput XXXV.

ARmenia maior post Mediam ad occidentẽ occurrit: Ea, q̃tum ex Ptolemæo licet intelligere, à septentrione Colchidẽ habet, Iberiam, & Albaniam: ab occasu magnũ Euphratis cursum, q Cappadociam, minorem Armeniam, & Syriã Comagenem relinquit à dextris, & versus Euxiuũ Moschios montes: ab oriente partem Hyrcani maris, ac Mediam, qua montes assurgunt Caspij: à meridie Mesopotamiam, atq; Assyriam: Montes in Armenia memorantur, Moschici, qui supra partem Põti ad Cappadociam se efferunt: Pariades, in quo fontes habent Euphrates & Araxes: Antitaurus, qui ab Euphrate scissus, & Mediam percurrens, Armeniã postremo Albus appellat: Cordica, ex quo Tigris oritur, & in paludem Tospitis defertur: Taurus ac Niphates, qui Mesopotamiam atq; Assyriã ab Armenijs disterminãt: Caspij qui vergunt ad Medos, & Caucasij, qui septentrionalia Iberiam versus, Albaniamq; concludunt. Flumina quatuor nominantur. Cyrus qui monte ortus Caucaso, à sinistris Iberiam, Albaniamq; dimittens, Armeniã à dextris, in Hyrcanũ defertur pelagus, Araxes, ex Pariade (vt diximus) cadens, diu ad ortum excurrit, deinde ad septentrionem flectitur, & longum iter emensus, in duos diuiditur amnes: alter, borealem tenẽs viam,

Mõtes Armeniæ.

Flumina Armeniæ.

in Cyrum cadit: alter, ad orientem versus, mare Caspium petit. Euphrates eodem monte dimissus, ad Moschicos vsq; montes, & Cappadocũ limitem, in occidentem excurrit, ibi versus ad austrũ, non paruum iter efficit: & Antitaurum offendens, apud Armeniam minorem, eum intersecat: pergensq; recta in meridiem, Melan in se fluuiũ accipit, ex Arga monte cadentem: Deinde Taurũ attingit, quo scisso, Syriam à dextra, Mesopotamiã à sinistra cadẽs, in Arabiam vsq; desertam prolabitur, multũ in meridiem prouectus. Deinde in orientem ac septentrionem vergens, Babyloniam Mesopotamiamq; disterminat, rursusq; auroram petens, nõ procul à Seleucia, in meridiẽ flectitur: peractoq; nõ paruo cursu, apud Apamiam denuo in orientem currens, miscetur Tigri: & cum eo in austrum flexus, Persicum ingreditur sinum. Tigris quoq; in Armenia nascitur, ex monte Cordica, de quo alio loco dictũ est, secundum Iulij Solini conscriptionem. Nos (si deus dabit) alio loco secundum Ptolemæũ de ipso dicemus, & paulo inferius secundũ Strabonem. Regiones Armeniorũ nomen habent prope Moschicos montes, Cotharenà inter Cyrum & Araxem. Thotena vltra pariadem montem, versus Boream, Sacapena apud Euphratem, qua vergit in Cappadociã Basilicene: & iuxta eam, oriẽtem versus, Obordma: apud Antitaurũ, in Boreali parte, Sophena: & illi cõtigua Astannetis, ad ortum inter Album, & Niphatem montem Cagrandanena, & Corea, circa Chordicam montem: Gordena & Tospitis, circa paludẽ eiusdem nominis: & demum Anzitena, inter Taurum & Antitaurũ: Nõ procul ab Euphrate paludes *Armeniæ regiones.*

tres inueniuntur, quę magnę exiſtunt: Toſpitis, quā Tigris ingreditur. Arſiſſa, quæ non procul à Caſpijs mōtibus inuenitur: & huius limitis, Araxi fluuio proxima oppida, q̃ plura referuntur: verum ſine dignitate à Ptolemæo, qui tantum noīa ponit. Paralleli qui per Byzantiū & Helleſpontū feruntur, mediam quodammodo Armeniā interſecant: quæ nunq̃ auſtralior eſt parallelo qui per Rhodum deducitur, neq; illum attingit à quarto climate, in ſextum vergens, quod minime aſcendit: Tantum eſt quod nobis de Armenia Ptolemæus inſinuat. Profuſior & ſuauior Strabo eſt, quem referre haudquaq̃ pigebit, ſecundum quem Armenia nuſq̃ extra Taurum ad Auſtrum porrigitur: ſicut nec Media. Auſtrales Armeniæ partes Taurum obijciūt, qui eam ab omī regione dirimit. Quæ inter Tigrim eſt atq; Euphratem, Meſopotamia dicta.

De Armeniæ montibus uarijs, ꝙ arca Noe in montibus Armeniæ hæſerit, & quanta niue hi ſunt obruti.

Caput XXXVI.

ORientales maiori Mediæ, & Atropaciæ ſunt contiguæ: ſeptentrionales, montes ſunt Paracoathiæ Caſpio mari imminentes. Item Albani, & Iberes, & Caucaſus, qui gentes has circuit, & Armeniæ, & Moſchicis, & Colchicis montibus coniūgitur: vſq; ad eos, qui Tibareni appellantur. Ab occaſu ſunt gentes hæ atq; Pariadra, & Cidiſſa, vſq; in Armeniam minorem, & fluuialem Euphratis regi-

onem, quę Armeniam à Cappadocia dirimit: & Comagena: Montana fere, sed aspera est Armenia paucis exceptis Mediam versus, ac propterea cum diluuium desedit, arcam Noe in montibus Armenię terræ primũ hæsisse, sacra tradit historia. Taurus mõs ab vlteriore Comagenorũ & Medianorũ regione incipiens, in Armeniam erigitur. Masius quoq; ex Mesopotamia & austro Armeniã irrumpit, inter quẽ & Antitaurũ est Sophina regio, cuius regia est Carcathocerta. Antitaurus autem ab Euphrate, Tauróq; initium sumens, ad orientales Armeniæ partes definit: cui ad alteram partem Acilesina est, inter Taurum & Euphratis Mesopotamiam sita, priusquàm is ad austrum deflectat. Masio, orientem versus, iuxta Gorgodilenam Niphates mons imminet: dehinc Abus quem Ptolemæus Album appellare videtur, ex quo Euphrates & Araxes fluunt: Deinde Nibarus vsq; in Mediam extenditur. Multi montes & multi colles sunt in Armenia, in quibus non facile vitis nascitur: multæ etiam conualles, aliæ modicæ, aliæ opulentæ, quemadmodum campus Araxinus, per quem Araxes fluit. Est & Sacasena regio, quam existimo Sacapenam vocari à Ptolemæo, Albaniæ & Cyro flumini finitima. Deinde Gorgarena, fructibus ac domesticis arboribus affluens, & his quæ semper virent: fert etiam oleam. Faunena quoq; Armeniæ pars est, & Orchisena, quæ equis abundat. Corzena, & Cambisena, quæ septẽtrionales & valde niuales sunt, Caucasis montibus & Iberiæ & Colchidi contiguæ: vbi iter agentes, in summis montium cacuminibus, niue obrui dicuntur, quæ ibi plurima cadit: ob quam rem baculos secũ

Arca Noe in montibus Armeniæ post diluuium resedit.

ferunt, quos in summã niuem dilapsi, respirãdi gratia exerunt, & vt eo signo auxilium à transeuntibus consequantur: quapropter sæpe effossi seruantur. In niue glebas quasdam concauas cõgelascere prodiderunt, aquã optimã tanq̃ in tunica continentes.

Aquã in niue cõgelatã mire contineri.

Qui fluuij sint in Armenia, & de Arsino lacu, aqua quæ in illo propter celeritatem impermista feruet, de equorum apud eos bonitate, & eorumdem opulentia.

Caput XXXVII.

MVlti amnes sunt in Armenia: sed clarissimi Phasis & Lycus in mare Ponticũ exeuntes. In Caspium, Cyrus & Araxes emittunt. In rubrum mare, Euphrates & Tigris. Araxes ex monte Abo descendens, ad orientem illatus, vsq; in Atropaciam ad occasum septentrionẽq; deflectit: & primo Azara præterlabitur, deinde Artaxata Armeniæ vrbes: postea per Araxinum campum, in mare Caspium emittit. Euphrates à boreali Tauri parte, qua Abus vocatur, exoriens, primo per Armeniam fluit, occidentem versus: deinde ad austrum flexus, inter Armenios & Cappadocas, Taurũ recidit: egressus vero cum prope Syriam peruenerit, ad hyemales ortus reuertitur, vsq; ad Babylonẽ, & ad Tigrim Mesopotamiam efficit, & ambo in Persicum sinũ finiunt. Arsinus lacus est in Armenia, quem etiam Toarim vocant, nitrosus, vnde vestes dilacerat ac rumpit, & propterea eius aqua non bibitur: per hunc lacũ Tigris fertur, & à montana regione iuxta Niphatem ruens, propter celeritatem vndam impermistã seruat, vnde & nomen habet: nam Medi (vt ante dixi-

mus)sagittam Tigrim vocant. Lacus hic varios pisces fert: in interiore lacus recessu flumen in voraginem quandã incidens, longo spatio subter terram delatũ, iuxta Calonetim exoritur: inde iam ad Opã & Semiramidis murũ defertur, à dextris Gordicos & totam Mesopotamiam relinquens, econtrario Euphrates à sinistra eandem regionẽ habet: cum vero inter se iam appropinquarĩt, ac Mesopotamiam fecerint, alter per vrbem Seleuciam fertur, Persicũ sinum versus: alter per ipsam Babylonem. Mantianis lacus, qui Ceruleanus interpretatur, in Armenia magnũ nomen habet, & post Mȩotim maxim⁹ creditur: qui vsq; in Atropaciam progreditur, & salis habet fontes. Armeniæ claræ vrbes habitæ sunt: Artaxata, quã Hannibal Artaxiæ regi condidit: & Araxata, ambæ prope Araxem: Araxata iuxta fines Atropatiæ: Artaxata, apud Araxinũ campũ bene habitata, & regionis eius caput, iacens in flexu quodam, qui peninsulam facit, pro muro flumẽ opponens prȩter Histinũ, quem vallo & fossa diuisum habuit, nec procul ab vrbe castella quædam munitissima fuerunt Barbisa & Olana, vbi Tigranis & Artabassi thesauri custodiebãtur: regionis latitudinem Theophanes schœnoꝝ centum esse tradidit, longitudinẽ duplam, quadragenũ stadioꝝ Schœnũ faciens, in quo veritatem transgredi videtur. Est tamen veritati proximũ ponere longitudinem ab illo dictam, latitudinem dimidium vel paulo plus. Effodiebantur & auri metalla apud Armenios in Sispiretidæ regione apud Cambala, ad quæ Alexã der Memnonem cum militibus misit. Fuerunt & alia metalla, eius scilicet quæ Opandix dicitur, quã

Armenium colorem vocant, Calthę uirgultis persimilem, vt fœniculum est. Nec minus Armenia pascendis equis apta ē, quā Media. Vnde Nisei equi, quibus Persarum reges vtebantur, hinc fuisse creduntur: & Armeniæ præfectus quotannis regi Persarum viginti millia pullorū in Phœbeis sacris mittebat. Artabazus Antonio, præter alios equos, Cataphrattorū instructorū sex millia ostendit, quando in Mediam cum illo simul irrupit: quorum equorum non Medi solum & Armenij studiosi fuêre, sed etiā Albani: nam & illi cataphrattis vtebantur.

Armenia pascendis equis apta.

De opulētia Armeniorū, auctiōe, Thanaide dea, de uestitu atque Sarapetis popu.

Caput XXXVIII.

OPulentos fuisse Armenos hinc documentū sumitur, quod cum Pompeius Tigrani patri Artabazi sex millia talentorū argenti scripsisset, mox Romanorū copijs viritim distribuit, militi quīquagenas dragmas, cēturioni millenas, singulis pręfectis prouinciæ & Chiliarchis talentū. Tradunt Armeniam, cum prius parua esset, ab Artaxia & Zaliadra auctam, qui magni Antiochi imperatores fuêre: quo superato, alter Sophinæ, & Acisenem, & Odomantidi, & quibusdā alijs locis: alter regioni, quę circa Artaxata est imperantes, multū cōualuêre: & vicinis loca plurima abstulerunt: Medijs, Caspianā, & Pharnitem, & Basoropedam: Iberibus, circū mōtanam Peadri regionē, & Corzenam, & Gogarenam: trans Cyrum Chalybū gentibus & Mosinoicis, Parenitam, & Xerxenā, quæ Armeniæ minori conterminæ, vel eius partes sunt. Cathaonibus,

Adiſſienam, & regionem quæ circa Antitaurum eſt: Syris vero, Thamonitam: adeo vt cuncti lingua vtantur eadem. Armeniorum mores non multum à Medis alieni fuerunt, & circa religionem quidam Armenij Mediq́ Perſarum ritum ſequebantur. Coluerunt tamen Armenij Thanaidem quandam deam præcipuo & ſingulari cultu, eiq́ plurima templa ædificarunt, tū in Acileſina, tū in alijs locis: dedicabantq́ illi nō ſolū ſeruos ac ſeruas, verū etiā nobiliſſimorum hoīm filias, quibus lex fuit, vt diu apud deā proſtitutę nuptui darent, nec erat qui talibus renueret cōiugari. Armeniacā veſtē.i. longas tunicas ex Theſſalia ſumptā putāt. Equitādi quoq́ ſtudiū tam Armenijs q̄ Medis Theſſalicū eſſe. Armenius ex Armenia Theſſaliæ vrbe, quæ inter feras iacet, & Lariſſam iuxta Beida, vnus ex numero ducū Iaſonis recollecta multitudine, quæ amiſſo Iaſone rege, paſſim vagabat̄, Armeniā occupauit, eiq́ nomē & mores dedit: ob quā rem maxime circa veſtitum Armenij Theſſalos ſecuti ſunt, qui longas veſtes geſtauerunt, cū inter oēs Gręcos valde Boreales eēnt, & frigida incolerēt loca. Dicunt̄ etiā Thraces quidā, Sarapatæ appellati.i. decapitatores, vltra Armeniā habitaſſe, prope Guramos ac Medos, mōtani homines, Brachati indociles & immanes. *Armeniorū ueſtit⁹.*

De regib. & tyrānis qui Armeniā uiciſſim inuaſerūt, atq́ grauiſſima īter ſe prælia commiſerunt.

Poſt vetuſtiores illos Caput XXXIX. Armenij ſucceſſores, Perſæ Armeniam inuaſerunt, poſtea Macedones, qui Syriā Mediamq́

habuêre: postremus Orontes & Hidarni genere, vnus ex septem Persis: Postea ab imperatoribus magni Antiochi, qui cum Romanis bellum gessit. Artaxia & Zariadra (quorum paulo ante meminim⁹) in duas partes diuisa est: hi enim permittente rege imperauerunt: quo superato, Romanos adorti ac reges appellati, magnũ sibiipsis nomen fecêre: è genere Artaxiæ fuit Tigranes, is qui eam habuit, quæ proprie Armenia est appellata. Ea Medis, Albanis, & Iberibus cõtigua erat, vsq; in Colchidem & Cappadociam, quæ iuxta Euxinum est. Ex Adriada fuit Arthanes Sophinus, qui australes partes habuit, eas maxime, quæ vergunt ad occidentem: hic à Tigrane deletus est, qui q̃q̃ rerum omniũ potitus, varia tamen fortuna vsus est. Nam in initio apud Parthos obses fuit, deinde septuaginta Armeniæ vallibus in precium datis, reuersus est. Auctus vero ea loca recepit, & Parthorũ regione vastata, Perinium, & loca circum Arbela, Atropatinum quoq; & Gordicum regulos, & cum his reliquã Mesopotamiam subegit. Præterea Syriam, Phœniciam vi cepit. Euphratem transgressus elatusq; animo penes Iberiã vrbem ædificauit quam Tigranocerta appellauit, inter Iberiam & Euphratis põtem prope zeugma Mediç, hominibus duodecim Græcarũ vrbium à se euersarum, in ea congregatis. Sed Lucullus qui aduersus Mithridatem bellũ gessit, continuo subsecutus, habitatoribus in sedes suas dimissis, opus quod adhuc erat imperfectũ facto impetu demolitus est, atq; in paruum vicum redegit, Tigrane ex Syria ac Phœnicia pulso, victus in ponto à Lucullo Mithridates, desperatione rerum suarum coactus, ad Ti-

granem Armeniæ regem confugerat: Lucullus in Armenia profectus Mithridatem & Tigranem, & ingentes vtriusq; regis copias pluribus prælijs fudit. Sed ne summã victoriæ imponeret, seditio militũ impedimento fuit. Cn. Pompeius ei suffectus, Pharnacem Patthorũ regem aduersus Tigranem armauit, Tigranemq; filium aduersus patrem bellũ gerere suasit: ipse Mithridatem nocturno prælio aggressus, victum ac profligatum in Bosphorũ profugere compulit, moxq; Tigranem in deditionem accepit: & adepta Syria, Phœnice, ac Cilicia, in Armenia regnare permisit. Artabasus aũt Tigranis filius, q̃ diu mansit in amicitia populi Romani, tam diu fortunatus fuit: Postea vero q̃ Antoniũ in Parthico bello hostibus prodidit, perfidiæ pœnas dedit. Expeditionem eñ Antonij in Mediam, nõ loci natura grauem reddidit, sed viarum dux Artabazus rex Armeniorum, quem ille sibi insidiantem consilij participem fecit, ac bellicæ sententiæ compotem. Ingressus Mediam Antonius cum legionibus peditũ decem & octo, & sexdecim millibus equitum, bellũ intulit Parthis: & cum duabus legionibus amissis nulla re prospere cedente retro rediret, insequentibus Parthis, ab Artabazo per deuia & aspera loca deduct⁹, multa incommoda perpessus est: q̃uis & desideriũ Cleopatræ maioris incommodi causa fuerit. Nolẽs enim in Armenia hyemare, octo millia hoĩm tempestatibus amisit. At cognita q̃uis sero Artabazani fraude, eum cepit vinctumq; duxit Alexandriam, & contumeliose per vrbem circunlatum, postremo in carcere necari iussit, regnumq; Armeniæ filio suo ex Cleopatra Naro concessit. Mithridates tamen

Lucullus Mithridatem et Tigranẽ bello uicit

Antonius ab Artabazo proditus.

alius ex genere Tigranis Armeniã obtinuit, quem Cæsar Augustus captũ vinctumq; Romã deduxit. eius Pharasmenes Iberorũ rex, regnante Claudio, nũciauit Parthos qui Armeniã occupauerant, inter se discordes esse, magnisq; bellis implicitos, facile posse Armenia detrudi, si Mithridates eo mitteret. Annuit Claudius, Mithridates in orientẽ profect⁹, Armeniã occupat vi militis Romani, fuso qui prelium committere ausus erat. Demonacte præfecto paululum cunctationis attulit rex minoris Armeniæ Chotis, sed illo literis Cæsaris coërcito, cuncta in Mithridatem fluxêre, atrociorem q̃ nouo regno conduceret. Bardanes qui Gottharze expulso Parthorum imperio potitus erat, Armeniã recuperare aggressus, à Iulio Marso Syriæ legato bellum minitante cohibitus est. Nec diu post, inter Armenias & Iberos bellum exortum est, quod etiam Parthos ac Romanos inuoluit. Pharasmenes (vt diximus) Iberis imperabat: frater eius Mithridates Armenijs, præsidio Romanorũ. Radamiscus Pharasmenis filius simulata aduersus patrem discordia, tanq̃ nouercæ odijs impar, peregre ad patruum primoresq; Armeniorum ad res nouas illicit: deinde spe reconciliationis ad patrem reuertitur, paratasq; insidias aperit. Pharasmenes bellũ Mithridati indicit, causas confingens, quod sibi aduersus regem Albanorũ & Romanos noluerit opem ferre, copiasq; filio tradit, qui subita irruptione Mithridatem campis exutum in castellum Gorgoneas compellit, militibus & loco tutum. Cælius Polio militibus præerat, & cum eo centurio Casperius viri Romani: oppugnatur frustra castellum, sed auaritia præfecti spem ho-

stri facit. Centurio resistit, tempusq; paciscitur, vt ad præsidem Syriæ Quadratum res referatur. Polio impatiens, milites corrupit, vt pacem flagitent: compulsus Mithridates diem locumq; fœderi accipit: Ibi mox catenæ & compedes ei iniiciuntur. Pharasmenes cui regni cupido fratre potior ac filia fuit, non ferro aut veneno, sed multa grauiq; veste opertos & humi proiectos, Mithridatem ac vxorem necari iussit: filij quoque trucidati sunt, quia parentum cædibus illachrymauerant, atque ita perfidus rex neque fratri, neque filiæ, neque nepotibus pepercit. Quadratus qui Syriæ præerat mittit ad Pharasmenem, iubetque à finibus Armenijs filium abstrahere. Iulius pelignius ignaui animi ac ridiculo corporis iuxta despiciendus, Cappadociæ procurator erat, Claudio perquam familiaris: is contractis auxilijs prouincialium, tanquam recuperaturus Armeniam, dum socios magis quàm hostes prędatur, abcessu suorum & incursantibus Barbaris præsidij egens ad Radamiscum venit, donisq; eius euictus, vltro regium insigne sumere cohortatur, sumentiq; adest auctor & satelles. Eluidius priscus legatus cum legione montem Taurum transgressus, redire in Syriam iubetur. Vologesus Parthorum rex, materna origine ex pellice Græca natus, fratrem suum Tyridatem in Armeniam deducit: pulsisq; sine Acie Iberis Artaxata & Tigranocerta Armeniorum vrbes occupat, fratrique tradit: sed hyeme superueniente parum prouisis comeatibus, & tabe exorta ex Armenia recedit. Radamiscus reuertitur, truculentior q̃ antea: qui dum vastare agros pergit, & multa crudelitate vtitur, subiectorum

Mithridates cum uxore uestib⁹ suffocatur.

conſpiratione in periculum adductus, pernicitate equorũ cum coniuge ſimul militante ſaluatur: quæ grauida, primã vtcunque fugam, & metum hoſtilem mariti charitate tolerauit: poſt, feſtinatione continua vbi quatitur vterus, & viſcera vibrantur, orat, vt morte honeſta contumelijs captiuitatis eximat. Radamiſcus amplecti, alleuare, adhortari: modo virtutem admirans, modo terrore æger, ne quis relicta potiretur. Poſtremo violentia amoris & facinorum non rudis diſtringit Acinacem, vulneratamque ad ripam Araxis trahit, fluminique tradit, ne corpus etiam auferretur, ipſe præceps per Iberos ad patriũ regnum peruadit. Interim Zenobiam (id mulieri nomen) placida illuuie ſpirantem, ac vitæ manifeſtã aduertêre paſtores, & dignitate formæ haud degenerem reputantes, obligant vulnus: agreſtia medicamina adhibentur, cognitoque nõie & caſu, in vrbẽ Artaxatam ferũt: inde publica cura deducta ad Tyridatem, comiterque excepta, cultu regio habita eſt.

Radamiſcus in fuga uxorẽ ſeminecem reliquit.

Nero qui Claudio ſucceſſit, cognitis quæ in Armenia geſta erant, legiones orientis iuuentute ſupplet, & prope Armeniã collocari iubet. Mittitur Corbulo, qui partem exercitus ab Humidio Quadrato ſuſcipiens, rebus afflictis conſulat: exoritur in tempore æmulus Vologeſo filius Bardanis: abcedunt Armenia Parthi, tanq̃ differrent bellum: traduntur obſides nobiliſſimi ex familia Arſacidarum, & prior ſolitaque reuerentia in Romanũ populũ à Vologeſo innouatur, gloriã facti Quadratus in ſe trahit, cuius cẽturio obſides acceperit: Corbulo ſibi vẽdicat, q̃a nõ prius cõuerſus rex obſides dederit, q̃ ipſe dux bello delectus, ſpes eius ad metã mutauerit: ſed nõ diu po-

ftea bellū refumit,cū Vologefus Tyridatē fratrē in Armeniæ regno folidare vellet & Corbulo dignū duceret,parta à Lucullo & Pompeio recipere: Armenij dubia fide vtraq; arma inuitabant,fitu terrarum,fimilitudine morum,Parthis propiores, cōnubijsq; permifti,ac libertate ignota,illuc magis ad feruitium inclinantes. Tyridates ope Vologefi fratris adiutus,Armeniam infenfat, vbi Romanis fidos effe arbitratur. Corbulo præfidiū impartitur oppreffis,& regem Antiochum proximas fibi præfecturas petere monet. Pharafmenes interfecto filio Radamifco,quafi proditore fuo,quo fidem iu Romanos teftaretur, vetus aduerfus Armenios odium Pompeius exercebat. Tyridates fpe delufus,per oratores quæritur,cur datis obfidibus, Armenia pellatur. Corbulo fuadet ad Neronem mittat,regnumq; petat,tractatur de colloquio,neq; conuenitur. Interea Corbulo oppidū Volandum,vi capit,& trucidatis puberibus,militi diripiendū concedit. Artaxatā caput gentis Armeniæ,cuius Mœnia (vt ante diximus) Araxis abluit,vltro fe dedentibus oppidanis, cum fine valido præfidio retineri non poffet,igne deleuit,ac folo æquauit: Barbaros ad fpeluncas cōfugientes,fumo & igne cōfumpfit: Mardos fuo more latrocinijs Armeniā infeftantes, immiffis Iberis vaftauit,hoftilemq; audaciam externo fanguine vltus eft. Tigranocerta petens aureā coronam à ciuibus oblatam accepit,dataq; populo pace, præfidiū quod ferox iuuentus claufcrat, non paruo certamine expugnauit. Hyrcanorū legatos qui ad principē Romanū focietate contra Parthos oratum ierant, regredientes, ne tranfgreffi Euphratis oftium, cu-

Corbulo Artaxatā folo æquauit.

stodijs circumuenirentur, dato præsidio ad littora maris Rubri deduxit. Vñ vitatis Parthorum finib⁹, ad primas sedes remeauêre. Tyridatē per Medos extrema Armeniç intrantem, abire procul, & specie belli amittere coëgit. Interea Tigranes ex nobilitate Cappadocū regis Archelai nepos, qui diu Romæ obses & vsq; ad seruilē patientiā dimissus fuerat, ad capessendū Armeniæ regnū, à Nerone delectus, cū præsidio Romanorum militū Euphrate transmisso Armenia potitur, rebusq; secūde cedentibus, Adiabenos conterminā nationē vastat. Monabazus quē penes Adiabenorum regimē erat, auxiliū à Parthis petit. Tyridates quoq; Armenia pulsus ne deseratur, Vologesus & Adiabeno & fratri⁹ auxilia decernit. Monesemq; aduersus Tigranē ducem declarat, qui & si in famam sui præiret, non tamen incautū Tigranē offendit: cui Corbulo, qui iam Syriam acceperat, morte Hinnidij legati vacuā, duas legiones auxilio miserat: reliquas pro ripa Euphratis locauerat. Tigranes igitur in Tigranocertam sese recepit, copia defensorum & magnitudine mœniorum valida, quorum partem Nicepharius amnis haud spernenda latitudine ambit, ibiq; obsessus est. Corbulo Casperium centurionē ad Vologesum mittit, qui obsidionē solui iubeat: reperitur rex apud Nisibim oppidū, septē & triginta millibus passuum à Tigranocerta distans: qui acceptis Corbulonis mādatis, missurum se ad imperatorē Romanū legatos dicit, super Armenia petenda, & firmanda pace: & nihilominus Monesem Tigranocertam dimittere iubet. Scripserat pauloante Corbulo, vt proprius dux ad res Armeniæ mitteretur. Nero Cesenniū Petum cū

Tigranes obsidetur

quatuor legionibus,& Galatarum Cappadocumq; auxilijs eo transmisit, legatis Parthorum absque spe vlla remissis. Reuocauerat præsidia ex Tigranocerta Corbulo, & Parthi vrbem inuaserant. Petus transmisso Tauro in Armeniam gloriabundus exercitum duxit. Captísque quibusdam castellis, gloriæ ac prædæ non parum nactus erat: si aut gloriam cum modo, aut prædam cum cura, habuisset. Sed corrupto qui captus erat commeatu, & instante iam hyeme, reduxit exercitum. Magnifica de se ipso Cæsari scribens, quasi iam bellum confecisset. Parthi interea in Syriam irrumpere conati, à Corbulone, cum Euphratis transitu prohiberentur, in Armeniam verterunt. Nesciúmque Petum atq; improuisum magmo & infenso agmine inuadunt. Petus quasi prælio certaturus obuiam procedit, deinde amisso centuriõe & paucis militibus, quos visendis hostium copijs præmiserat, trepidus remeauit. Tria millia peditum proximo Tauri iugo imponens, quo transitum regis arceret. Alares quoq; Pãnonios robur equitatus in parte campi locauit, coniugem & filium in castello (cui Arsamasota nomẽ erat) data in præsidium cohorte, abdidit. Sed Vologesus nihil mutato consilio, vi ac minis alares exterruit, legionarios obtriuit, ipsumq; Petum obsedit, qui cognito periculo missis ad Corbulonẽ precibus, auxilium petijt, sed minime expectauit. Nam dum Corbulo per Comagenam & Cappadociam in Armeniam ducit, ad colloquium cum Vologeso veniens, pręsente Monabazo Adiabeno, ita conuenit, vt liberatis obsidione legionibus, oĩs milesfinibus Armenior; decederet, Castellaq; & com

Petus magnifica de seipso Cæsari scripsit

meatus Parthis traderentur, fieretq́ꝫ copia Vologeso mittendi ad Neronem legatos. Petus vna die quadraginta milliũ spatium emensus, desertis saucijs ad ripam Euphratis, Corbulonem obuium habuit: Pauca inter se locuti sunt, Corbulo irritũ laborem questus est, potuisse Parthos deleri, si expectatus fuisset. Petus integra vtriq́ꝫ cuncta respondit, committerent aquilas, & victi inuaderent Armeniã abcessu Vologesi infirmatã. Corbulo non ea imperatoris mãdata dicere, incertumq́ꝫ esse an Syriã Parthi repeterent, eo quod reuersus est Petus, qui Cappadociam hybernauit. Vologesus Corbuloni mãdat castella trans Euphratem facta, detrahat amnemq́ꝫ, vt olim mediũ reddat: ille Armeniã diuersis præsidijs vacuã fieri expostulat: vterq́ꝫ paret. Inter hæc legati Vologesi Romã veniunt, Armeniã petẽtes, cuius possessionem dij potentiæ populorꝫ arbitri Parthis tradidissent offerentes Tyridatem, accipiendo diademati in vrbem venturꝫ. Nero, vt intellexit vacuam Romano milite Armeniã, & Parrhos petere quod habebant, bellum maluit, reuocatoq́ꝫ cum ignominia Peto, Corbuloni eam potestatem dedit, quam olim Cn. Pompeio bellũ piraticum gesturo traditam ferunt. Corbulo congregato magno exercitu, Euphratem transmittere parat. Tyridates, & Vologesus, legatos ad eum de pace mittũt, nec Corbulo superbe responder, tempusq́ꝫ tractando trahit. Interim Magistanas Armenios, qui primi à Romanis defecerant, suis sedibus pellit: Castella eorum excidit, plana edita validos atq́ꝫ inualidos pari metu complet: Vologesus inducias petit, Tyridates locum diemq́ꝫ colloquio poscit, tempus pro-

Petus cum ignominia reuocat'.

pinquum, locus in quo nuper obsessæ cum Peto legiones erant, vbi ad colloquiũ ventum est, viso Corbulone rex prior equo desilit, nec cunctatus Corbulo, sed pedes vterq; dexteras miscuêre: Romanus laudat iuuenem, quia omissis præcipitibus consilijs salutaria capesceret, ille de nobilitate generis multa præfatus, deniq; iturum se Romam dicit, laturũq; nouum Cæsari decus, non aduersis Parthorũ rebus supplicem Arsatidem. Tum placuit Tyridatẽ ponere apud effigiem Cæsaris insigne regiũ, nec resumere nisi manu Neronis. Paucis inde diebus interiectis, magna vtrinq; spe, inde eques compositus per turmas, & insignibus patrijs: hinc agmina legionũ stetêre, fulgentibus aquilis, signisq;, & simulacris deûm, in modum templi. In medio tribunal sedem curulem, & sedes effigiem Neronis sustinebat. Ad quam progressus Tyridates, cęsis ex more victimis, sublatum capiti diadema imagini subiecit, magnis apud cunctos animorũ motibus, quos angebat insita adhuc oculis Romanorũ cædes aut obsidio. At nunc versus casus iterum Tyridatem ostentui gentibus quasi captiuũ dedit, atq; in hunc modũ, q̃uis Armeniam Parthi possiderent, Romanis tamen auspicijs imperabant.

Tiridatis et Corbulonis colloquium.

Quo modo Armeni Christiani sint effecti, & Tyridates gentis illius rex, sit ad baptismum conuersus.

Caput XL.

IN temporibus autem religiosi principis Constantini, Armeni Christiani effecti sunt. Aiunt enim Tyridatem tunc gentis illius regem, ex quodã

mirabili signo circa domum suam diuinitus osten-so, Christi baptismum suscepisse: qui simul omnes suæ ditioni subiectos, vna præceptione iussit, vt similiter deo colla summitterent. Ex quo factum est, vt ad finitimas quoq; gentes Christianum dogma transiuerit, & multitudine dilatatũ sit: quorum cõmercio etiam Persæ rudimenta fidei susceperunt, sicut postea suo loco dicet. ¶Cherronesus deinceps scribenda est, magna illa & illustris Armeniæ maiori continua, & ad Hellespontum vsq; porrecta, quam pleriq; Asiam vocauêre, non illam cui in orbis terræ diuortio tertiam dedimus partem, sed minorẽ ac propriã, & in ea cõprehẽsam, q̃uis angustioribus inclusa limitibus, tertio loco proxima ponit.

Quanta sit longitudo, quantáue latitudo Asiæ minoris.

Caput XLI.

MArcus Agrippa (vt est apud Pliniũ) minorẽ Asiam in duas partes diuisit, vnã inclusit ab oriente Phrygia ac Lycaonia, ab occidente Aegeo mari, Aegyptio à meridie, à septentrione Paphlagonia: cuius longitudinẽ quadringẽtis & septuaginta millibus passuũ patere voluit, latitudinẽ trecẽtis & viginti: alterã terminauit ab oriente Armenia minore, ab occidẽte Phrygia, Lycaonia, ac Pamphylia: à septẽtrione, prouincia Pontica: à meridie, Pamphylio mari, longã quingẽtis septuagintaquinq; millibus passuũ, latã trecẽtis vigintiquinq; millib9. Quo iudice nusq̃ Asia Euxinũ attingit: modo Paphlagonibus, modo Põticis gẽtibus, septẽtrionẽ obsidentibus. Nõnulli Asiam inter Euxinũ & Taurũ conclu-

ſtre,ab Helleſponto Aegeoq; mari,ad Halyn vſque fluuiũ & Cappadociç limites extenſam, vniuerſas i medio gẽtes complexã, quibus Crœſus imperauit: quç Herodotus gentiũ dũm appellat,quç cis Halyn exiſtunt. Alij lõge minorẽ propriã Aſiam tradidêre,prçcipue Ptolemçus. Cherroneſum vero Trique tram pleriq; dixerũt,tanq̃ minima çſtimatio eius la teris facienda ſit,per quod ducit Iſthmus: qui tamẽ nuſq̃ tria millia ſtadiorũ complectit,q̃uis Plinius du centa millia paſſuum ei attribuerit,Arthemidorum forſitan ſecutus, qui mille & quingenta ſtadia ponit: Verum Iſthmi lineam, alij à Sinopenſi ora,alij ab Amyſenſi in Cilicum pelagus & Iſſicum ſinum producunt:quæ deſcriptio magnã Cappadociç partem extra Cherroneſum collocat. Nobis melior Ptolemæi ſententia viſa eſt, qui Cherroneſi huius Iſthmum paulo vltra Trapezuntem incipiens,per Moſchicos montes,ad Euphratem producit: ac fluuium ipſum per Antitaurũ & occurrentes minoris ac maioris armeniæ campos,ad Amanũ vſq; recte fluentem ſequitur,donec Syriam attingat. Exin lineam in occidentẽ per eiuſdem Amani montis iuga,vſq; ad Iſſicum ſinum reflectit, nec nobis quicq̃ obliquatã lineã abiecerit:nam & qui ab Amyſo in Iſſicum ſinum Iſthmũ accipiunt lineã nõ rectam ſequuntur,minus qui à Sinopico ſinu, cui nõ Iſſicum ſed Pamphylium pelagus è regione opponitur, & Tracheç Ciliciç litt⁹:reliqua Cherroneſi latera mari vndiq; alluũt. Aquilonare Põtico,ab oſtio Boſphori vſq; i Colchidẽ. Auſtrale,primo Doricẽſi,poſt Lyciaco,mox Pãphylico:deĩ Cylico,& poſtremo Iſſico: Occidentale q̃q; multinomiũ euerberat mare. Intra

Plinius notatur.

Byzantium & Chalcedonē Bosphorus Thracius appellatur: vbi latius se pelagus effundit, Propontis est: rursus in angustijs, Hellespontus: exin magis ac magis patens, Aegeum pelagus, cui succedit Icariū: & deniq; nō procul à Creta Myrtoum. Multi in q̄libet latere sinus, & multæ peninsulæ, sed nobiliores in occiduo. Longitudo lateris aquilonaris octo millium stadiorū est, reliquū aliquanto minor. Tota Cherronesus septentrionalior est. parallelo qui per Rhodum ducitur, australior est qui p Byzantium: Si Paphlagonū & aliorū quorundā pleraq; loca exceperis, terra magna ex parte ad quintū pertinet clima, propter quod temperata est & frugifera, pecori salubris & homini.

In quot sit diuisa Cherronesus.

Caput XLII.

PTolemęus totam Cherronesum ī partes octo diuisit. In prima Pontum & Bithyniam locauit, duarumq; prouinciarū apud auctores late memoratarū, limites confudit. Secundo loco Asiam circunscripsit, & propriā nominauit. Phrygiam ei Mysiamq; & alias plerasq; prouincias admiscens: tertio Lyciam: quarto Galatiam, cui & Paphlagoniam, & Lycaoniam, & Pisidiæ partem adiecit: quinto Pamphyliam, sexto Cappadociam. septimo minorem Armeniam: cuius partes ita designauit, vt intra Cappadociam haud dubie contineri videat. Vltimā omniū Ciliciam fecit, suos cuiq; parti terminos assignans, quos prout commodū fuerit, referemus. Strabo plurimas partes fecit, & multas gētes, multasq; nationes commemorauit, de quibus suis

locis q̃tum necesse fuerit explicabimus. Nobis aptissima totius Cherronesi triplex partitio videtur: Prior & nobilior pars est Asia, quæ ab Hellesponto vsq; ad Halyn & Cappadociam porrigitur, & à mõte Tauro in septentrionẽ versa Ponto procumbit Euxino. Altera est Cappadocia, quæ incipiens vbi Asia desinit, orientem versus ad Euphratẽ vsq; procurrit, & ab Euxino Antitaurum superans, vsq; ad Taurum & Amanum montẽ in meridiem extenditur. Tertia est omnis plaga, quæ à summis Tauri iugis, vsq; ad mare in austrũ vergit: hæc rursus trifariã diuiditur. Nam Lycia in hac parte continetur, & Cilicia, & Pamphylia: similiter & Asiam partimur & Cappadociam. Asiam enim propriã seorsum ponimus, & Bithyniam, & Galatiam, & minori Cappadociæ minorem Armeniã, & oram ponticam subtrahimus, facillima hæc partitio quæ vel gentes respicit, vel fluminũ ac montiũ naturales terminos. Verum reges ac populi qui rerum potiti sunt, pro sua quisq; libidine atq; imperij magnitudine prouinciarum limites aut extenderunt, aut coarctarunt: q̃ res locorũ cognitioni maxime aduersa, scriptores non modo obscuros, verũ etiam inter se contrarios reddidit. Conandũ tamen est, vt quæ à maiorib⁹ tradita sunt coguoscentes q̃tum fieri potest, noua etiam non ignoremus. Magnã igitur Cherronesum (vt promissum est) conscripturi, à Cappadocia sumemus initium, quæ orientalior est, Armeniæ proxima. Exin reliquas partes prosequemur: nec insulas memoratu dignas omittemus, quæ Asiæ propinquæ sunt.

Cherronesi triplex partitio.

In quot sit diuisa Cappadocia.

Caput XLIII.

CAppadocia mutationes plurimas accepit: Persæ in duas satrapias diuisère, Macedones ex satrapijs regna constituerunt, & partim Cappadociæ quæ Taurum versus est, proprie Cappadociam nominarunt, alteram Pontum, Euxino expositam. Cappadociæ fines (quemadmodum Ptolemæo placet) occidentem versus Galatæ occupant, & Pamphyliorum aliqui: ad meridiem Cilices, per Taurum montem, & Syriorum quidam, & Amanum vsque ad Euphratem: ad orientem Moschici montes assurgunt, & Armeni occurrunt Euphratis accolæ: septentrionem Euxinus claudit ab Amyso vsque ad Aspori fluminis ostia. Paria propemodum Strabo de limitibus Cappadociæ refert: Macedones, & qui post eos in Cappadocia regnauêre, decem præfecturas constituerunt. Cæsar & senatus qui Archelao vita functo regnũ in prouinciam redegerunt, vnam addidêre: eas nominare nihil suauitatis habet, quarum aliquæ ad minorẽ Armeniã pertinent, aliquæ ad ipsam propriam Cappadociam: cui etiam Isuriæ pars coniuncta est. Sed diximus Cappadociam tres partes habere, has nunc prosequi oportet: & primo de minori Armenia dicendum est, quæ orientem respicit, Euphrati & maiori Armeniæ contermina. Australe eius latus ad Syriam spectat & Amanum montem: boreale, ad Cidissiæ iugum vsque pertendit Pharnaciæ & Trapezunti vicinum, quæ ad occidentem vergunt, propria Cappadocia excipit.

De situ minoris Armeniæ, quomodo deum coluit, quanuis in errores nonnunquam lapsa.

Caput XLIIII.

IN Armenia minori (sicut Ptolemæo videtur) non parua pars est Antitauri, & Melitina regio, quæ persimilis est Comagenæ. Sola enim ex omni Cappadocia domesticis arboribus tota consita est, & oleum fert, & Monoraticum vinum, quod cum Græco decertat. Hæc inter Cathaoniam & Euphratem iacet Comagenæ continua, & Sophinæ opponitur, maioris Armeniæ regioni ad modum fertili. In hac Strabo ciuitatem nullam esse dixit, sed castella in montibus munita, asseruitque minorem Armeniam satis felicem esse, & semper à potentioribus occupatam fuisse, quemadmodum Sophinam: occupatores autem interdum cum cæteris Armenijs amicitiam habuisse, interdum per sese vixisse: qui & Chaldæos & Tybarnos sibi subiecêre, mõtanos populos, qui Cidissam incolẽtes medij fuerunt inter Pontũ & minorẽ Armeniã. Mithridates Eupator quinq; & septuaginta castella apud eos construxit, & opes suas in illis velut inexpugnabilibus collocauit. Sed manus humana quæcunque facit, eadem destruit, nec vllũ est hoĩ tutũ in terra refugiũ. Mithridates in his arcibus tandẽ à Pompeio clausus ẽ, & tamdiu immorat⁹, donec ꝑ obsidionẽ ĩ Bosphorũ fugere cogeret. Põpei⁹ circa hęc loca ĩ Armenia minori Nicopolim cõdidit, q̃ postea optime habitata ẽ. Melas fluui⁹ ex Argeo mõte descendẽs, ꝑ minorẽ Armeniã ĩ Euphratẽ exonerat. Ptoleme⁹

Nonoraticũ uinum.

plurimas ciuitates, & aliquot prouincias minoris Armeniæ commemorat: quarum australiorẽ Orbisenam dicit, Amano monti propinquã, & magis septentrionalem, Orbalisenam oræ Ponticæ continuam, Cathaoniam quoq; minori Armeniæ dedit, sed nos Strabonem secuti eam Cappadociæ relinquimus. Successu temporis minor Armenia Taurum transcendit, Ciliciamq; complexa est: cuius Turcæ nostra ætate sub Caramanno duce, imperium tenent. Armenia tamen minor, proprium ducem habet Christi cultorem, qui ad nos anno superiore legatum misit aduersus Turcas suppetias petitũ. Armenij enim post accepta fidei sacramenta nunquã Christum negauêre, q̃uis procul ab Apostolica sede constituti in errores aliquos inciderunt. Gotfrido autem & reliquis Christianis ducibus, qui Hierosolymam petierunt magno adiumento fuêre, cõmeatus ministrantes, & hostiũ consilia atq; itinera ostẽdentes. Fredericus imperator cognomẽto Barbarossa, qui primus eius nominis imperauit, traiectis in Asiam copijs, minorem Armeniã occupauit, gesturusq; res maximas videbatur, nisi lauandi gratia perspicuum amnem ingressus, absorptus aquis disparuisset, & vanas hoĩm cogitationes ostendisset.

Fredericus barbarossa dum lauat in amne absorptus disparuit

¶Cappadocia quæ maior & propria dicitur, ab orienti minore Armenia terminatur, ab occidente Lycaonia & parte Galatiæ, à meridie Tauro monte, ex quo boream versus vsq; ad Comana Ponti & Amasiorum australia protenditur. Apud veteres separati fuerunt à Cappadocibus Cathaones, tanq̃ alterius linguæ genus. Ariarates eos Cappadociæ addidit, qui primus Cappadocũ rex est appellatus, Illi;

postea vsqꝫadeo in Cappadocũ linguam ac mores transiuêre, vt nulla peregrinę gẽtis signa remãserint.

De Cathaonia, & de Pyramo fluuio, eiusqꝫ alueo.

Caput XLV.

CAthaonia plana est, lata, & concaua, & oĩa fert præter ea quæ semper virent. Montes, cũ alij, tum Amanus à parte australi, quæ à Tauro Ciliciæ quodãmodo auulsus est, & Antitaurus in contraria abruptus eam intercludunt, vt Straboni videtur. Sed Ptolemæus Cathaoniã inter Taurũ & Antitaurum collocat, vt qui Taurũ nõ ante Amanum vocat, q̃ Syriam attingat. Strabo etiam in Cilicia Amanum appellat, & Cathaoniæ contra nothum opponit. In Antitauro, qui per Cappadociam ad septentrionem inclinat, & orientis nonnihil apprehẽdit, conualles profundæ & angustæ sunt. In his Comana ciuitas fuit, & Bellonæ fanum, & sacroꝝ seruorum, quos numine afflatos putabant, ingens multitudo. Strabo cum ibi peregrinaretur, supra sex millia se inuenisse testatur viros ac mulieres: tanta illic hoĩm turba obsequio dæmonũ mancipata erat. Cathaones vrbem incoluêre, qui & si regi subditi erant, sacerdoti tamen parebant: qui & fani & sacrorum seruoꝝ magna ex parte dñs habebatur, ex progenie regum electus, & secundo loco post regem in honore habitus. Sacroꝝ genus Orestem cũ sorore Iphigenia è Scythia Taurica illic attulisse putabant: quæ Dianæ Tauropolæ vocabantur, Creditus est hic Orestes lugubrem comã deposuisse, atqꝫ hinc vrbi nomen datũ. Eam Sarus amnis interfluit,

qui per Tauri cõualles deuolutus, ad Cilicum campos, & subiectũ pelagus excurrit. Pyramus amnis vt Ptolemęus existimat, in Orbisena prouincia, quã minori Armenię dedim⁹, caput attollit: vt Strabo, apud Cathaoniam è media planicie, qui mox exortus nauigabilis est: nec diu currens memorabilẽ fossam ingreditur, per quam aqua purissima magno spatio occulte sub terram fertur, deinde in summũ exoritur, tanta vi, vt immergi superne vix hasta possit: cũ Tauro se adiungit, mirum in modum contrahitur fluuius, & mira est montis cęsura, per quã aquę ducitur alueus, imminẽtes flumini petræ vtrinq; se re vsq; ad montis summa pertẽdentes, duorum triúmue iugerum spatio cõcauę sunt, solum quod interiacet totum saxeum, valde profundum, & angustam rupturam in medio habet, vt eam canis ac lepus saliat: & fluminis quidem alueus ad labrũ vsq; plenus est, latitudine aquæ ductus par, qui propter obliquitatem & angustias & vallis profunditatem, tanq̃ tonitru procul exauditur: montes egressus tãtum limũ in mare deuoluit, partim ex Cathaonia, partim ex Cilicię campis, vt non ab re carmina illa in modum oraculi ferãtur: Tẽpus erit rapidis olim cum Pyramus vndis: In sacram veniet congesto littore Cyprũ. In Sargausina prętura, quæ Lycaoniæ vicinia est, oppidũ fuit Herpa apud flumen Carmalam, quod in Ciliciam emittit, & Argus munitio alta iuxta Taurum, & Nora, quæ postea Noraxus dicta est, in qua Eumenes obsessus dum restitit, & postea Sisimis thesauros habuit, is qui Cappadocum imperiũ adortus est, cuius regia fuit Cadena, in modum vrbis ædificata, & in montibus Lycaoniæ sita.

Sauera quoq; olim vicus fuisse dicitur, qui postea magnifice ędificatus, regionis metropolis extitit: in Morimena regiōe Iouis fanum celebre fuit, in quo sacrorum seruorum fere tria millia habitabant, qui cū crederent se deo seruire, dęmoni famulabantur. Sacerdos eius sacram regionem habuit admodum fertilem, ex qua prouētum annuum accepit talentorum quindecim, & durante vita sacerdotium tenuit, quemadmodum Comanus secundus post illum in honore habitus.

De Thianensi prætura, quot Cappadociæ præturæ, ubi Asiæ fanum in quod nudæ mulieres nudis pedibus primores ingrediuntur.

Caput XLVI

IN Thianensi prætura Thiana vrbs fuit Tauro subiacens, qui apud Cilicas portus est, ad quas montium cacumina in Ciliciam ad Syriam tendentia facillima sunt & omnibus communia, Ptolemæus Thianam vrbem & præturam ab ea dictam ad boreales Antitauri parteis collocauit: hæc vrbs aggeri Semiramidi subiacuit optime munito, nō procul hinc Castabala fuērunt: & Cibistra oppida monti propinqua. In Castabalis fuit Dianæ Perasiæ fanum in quo sacras mulieres super prunas nudis ingredi pedibus illesas crediderunt, tātum præstigia dæmonū potuēre. Perasiam id est translatitiā iccirco deā dixēre quia eius sacra per Orestem è Scythia aduecta, sicut Comana putauerunt. Regionem iuxta Taurū Eusebiā vocauēre, magna ex parte planā

Sacræ mulieres super prunas nudis ingrediebantur pedibus

& fertilem inter præturas Cappadociæ, quas vndecim esse diximus: vnā Cilicam Strategiam appellarunt, quæ vltra Antitaurū versus boream iacet. In hac mons est Argeus oīm altissimus Asiæ minoris centro proximus, cuius cacumina semper niue albicant, è quibus dicunt qui eo ascendunt, q̃q̃ paucissimi sunt, sereno cælo æquor vtrunq; perspici Issicum scilicet & Ponticum. Mazacam sub Argeo sitā Cappadoces matrem vrbiū habuêre, quæ etiam Eusebio nuncupata est, & magna Cæsarea: hæc ad ciuitatis habitationē incommoda fuit, nam & sicca & debilis erat, & immunita, sed hoc fortasse de industria factum, ne freti mœnibus ciues nimis confiderent, planiciem habitantes arduis collibus clausam. Circunstantia loco omnino sterilia & inculta erant, q̃quis campestria arenis plena & petris, & paulò vlterius igne exusta: solumq; per multa stadia incēsum, quapropter necessaria è longinquo non sine periculo afferebatur.

De Argeo, & quomodo Cappadocia lignis careat, & de Argei situ.

Caput XLVII.

NAm cum tota fere Cappadocia lignis careat: Argeus tamen syluosus est, sed loca syluę subiecta ignes habent, & gelidis aquis plena sunt: nec tamen aut ignis aut aqua in summū exit, & solū herbidum est, & quibusdā in locis palustre, ex quibus per noctem flammæ consurgunt. Locorų gnari caute ligantur, reliquis periculū est præsertim pecori in obscuras ignis fossas insidenti. In Mazacea fonte s habet mellis, loco humillimo: sed plus dāni

Ignis fossæ.

affert q̃ emolumenti,cum non aptum habeat exitũ, & in lacus ac pecudes diffusus, vrbis aërem æstate corrumpat,& lapidicinis non parum noceat, alioquin vtilissimæ paludes ipsæ sæpe ardere visæ sunt. Rex Ariarates vt regioni consuleret,angustijs quibusdam obstructis ad quas Melas exitũ in Euphratem habet,proximã planiciem totam lacu diluit: atq; insulas quasdam tanq̃ Cycladas comprehendẽs, ibi per hyemem immorabatur. Clausura vero ad imum rupta, aqua soluta est:intumefactusq; Euphrates habitationes ac consita multa deleuit, ob quam rem ijs qui damnũ passi erant,trecentis talentis mulctatus est à Romanis.Idem circa Herpã contigit Carmalæ exitu obstructo,& ore deinde rupto, cum aqua quædã Cilicum loca deuastasset:sæpe eñ contra euenit q̃ cogitamus, & damnũ ferimus vbi sperauimus lucrum.Elegerunt autẽ reges Mazacinorum loca ad habitandũ,quæ totius regionis media erant:& lignis ac lapidibus abundabant:& herba qua plurimũ ad alenda pecora indigebant,alioq incõmoda,sed mõtibus & vicinis munita castellis.

De Mazaca, de exemplo quomodo parentes uereri debent pueri hic gesto, quibus abundet Cappadocia, Onichitum lapidem in ea inuentum.

Caput XLVIII.

Distat Mazaca à Ponto stadijs octingentis austrum versus, ab Euphrate paulominus q̃ duplum,à Cilicijs portis sex dierum itinere. Mazacini Charondę legibus vtebantur,assumentes aliquẽ legis peritum, qui leges eis interpretaretur,quemad

modum apud Romanos iurisconsulti, atque ita ciuitatis duplex erat seruitus iurisconsultorũ & regum: nam populi qui legibus viuunt, his proculdubio seruiunt, qui leges interpretantur. Mazacinos Tigranes Armenius male affecit: omẽs enim transtulit in Mesopotamiã & Tigranocerta magna ex parte ex his coluit, postea captis Tigranocertis, potẽtiores reuersi sunt. In hac vrbe (sicut Aug. in libro de ciuitate dei scribit) decẽ fratres fuêre septẽ mares & tres feminæ, inter suos ciues nõ ignobiles: qui cũ matri viduæ parũ obtemperarent, ab ea maledicti sunt, moxq; diuinitus ea pœna coerciti, vt horribiliter omnes membrorũ tremore quaterẽtur, ex quibus duo ad Augustinũ peruenêre. Paulus frater & Palladia soror, & apud memoriam beati Stephani martyris orantes sanitatem consecuti sunt: quo exemplo, & parentes vereri, & sanctos Christi martyres venerari docemur. Gabadania regio cãpestris ẽ, & cęteris australior: nam Taurũ subit, & vix vllam fructiferarũ arborũ producit, sed pascua habet optima, sicut reliqua Cappadocia, pręsertim apud Gargauram & Morimenã. Tota Cappadocia frugibus abuudat maxime frumẽto & pecore omnis generis, quę cũ Ponto australior sit, frigidior tamẽ est: in ea Sinopica nascitur rubrica omniũ optima, quę cũ Iberica decertat: & appellata est Sinopica, quia mercatores eo illã deferebant, priusq̃ Ephesiorũ emporium tam celebre esset, q̃ postea factum est. Archelai inquisitores Onichitum lapidẽ in Cappadocia, & crystalli crustas inuenerunt. Cappadorus amnis (vt Plinius ait) genti nomen dedit, antea Leucosyri dicebantur, de quibus in Ponticis rebus mẽtio fiet.

Decem fratres à matre uidua maledicti tremore quatiebantur

Alexander qui post Narcisum Hierosolymitanæ præfuit ecclesiæ, vir doctrina clarus, & morum sanctitate conspicuus ex gente Cappadocũ fuit, & pontificatum in patria sua gessit, ad Hierosolymam peregrinationis causa petens diuina illic voluntate retentus est, non ambitione propria, vt multi hodie ad meliores ecclesias migrant.

De Ponto, quare Cappadocia aliquando dicta, Leucosyris, cui⁹ sit figuræ Põtus

Caput XLIX.

SEquitur Pontus qui (vt Strabo ait) ab occidenti Haly flumine clauditur, ab orienti Colchide, à meridie minori Armenia, & ipsa propria Cappadocia: nec termini in hac parte satis certi ostenduntur. Boream Pontus immittit, à quo nomen acceptum Ptolemæus (vt ante diximus) Bithyniã Pontumq́ commiscuit: quanuis & circa Trapezuntem Ponti mentionẽ videatur afferre. Mithridates Eupator Ponti rex cõstitutus, ab Haly flumine vsq; ad Tybarnos, & Colchos, & Armenios regnauit: & cis Halyn quasdã Paphlagoniæ partes, vsq; Amastrim & oram Heracliam possedit, Pontumq́ appellauit, cui minorem Armeniã adiecit: atq; his finibus eo sublato Pompeius prouinciã accepit, qui distributis inter principes secũ militantes his, quæ versus Armeniam & Colchidem sunt, reliqua in vndecim gubernatiões diuisit, & Bithyniç adiecit, vt ex vtrisque vna efficeretur prouincia, quam Ptolemæus videtur describere. Paphlagonum quosdam his regendos dedit, qui erãt à Philemone, quemadmodum Galatas his qui erant genere tetrarchæ.

Postea Romanorum duces alias atque alias partitiones fecerunt: nam & reges & principes constituerunt, & ex ciuitatibus alias deliberarunt, alias principib' tradiderunt, alias sub Romano populo dimiserũt: quibus ex rebus haud mirandũ est, si Pontus ipse alios atque alios accepit terminos: & aliquando à Bosphoro Thraciæ vsque in Colchidẽ procurrit, aliquando in Heraclia finem accepit, aliquando alibi. nos in hac descriptione Strabonis limites amplectemur, ab Haly fluuio auspicantes: hic fontes habet in maiori Cappadocia, iuxta Cambisenam, & multus ad occidentẽ fertur: postea ad septentrionẽ conuersus, Leucosyros in dextera, Galatas & Paphlagonas in sinistra relinquit: & in Euxinũ exit, non procul à Gadilone: Cappadoces (vt dixim') Leucosyri prius appellabantur, ad differentiã Syrorum qui extra Taurum sunt, colore adusto, quod albiores essent nomen adepti: his sedes apud Halyn fluuiũ Euxinumque fuerunt. Pindarus ait Amazonas, Syrium hastatumque exercitum duxisse, significans Themiscyræ habitatores. Themiscyra enim Amysinorum Leucosyrorumque fuit, qui post Halyn orientẽ versus in Ponto erant. Pontica regio haud multũ lata fuit, & formam quodammodo pyramidis habuit: tanto magis arcta atque reducta, quanto in orientẽ vlterius procedit. Nã circa Pharnaciam, & Trapezuntem, plurimũ à minoribus Armeniæ montibus coercetur; apud Halyn quà Galatas & Paphlagonas disterminat basim habet: nec tamen hæc latitudo amplior est sexcentis aut octingentis stadijs, à mari vsque in Cappadociam: huius oræ partem Amysini habuerunt, partem Pompeius Deiotaro dedti, vt ea quæ Pharnaciæ &

Trapezunti proxima sunt, in Colchidem & Armeniam minorem, atque horum regem fecit, cum paternam tetrarchiam haberet: hic est pro quo apud Iulium Cæsarem orauit.

De Gadilonetica regione.

Caput L.

POst Halys ostia versus auroram Gadilonetica occurrit regio usque ad Saramenam tota campestris, & lustrũ omnium ferarum: oues in ea pellis & lanæ mollioris fuerunt, quod in tota Cappadocia & Ponto perrarũ dicunt. Inerant & damæ quæ alibi raræ sunt: post Gadilonem Saromenã posuêre, & Amysum ciuitatem insignẽ, distantem à Sinope stadijs noningentis: hanc prius Milesij condidêre: postea princeps Cappadocum reformauit. Deinde Athenienses Pyreum vocantes habitauêre. Eupator templis exornauit, & partem muris instruxit. Lucullus obsedit. Pharnaces traiecto Bosphoro vexauit. Iulius Cæsar libertate donauit. Straton tyrannus inuasit. Marcus Antonius regibus dedit: Augustus Cæsar post bellum Acciacum libertati restituit, qua diu bene vsa est. hæc regionem optimam habuit: & Themiscyram possedit, antiquum Amazonum domicilium, & Sydinam.

De Themiscyra campo, & quomodo Pontus regio sit fertilis, & in ea uiri docti orti sint.

Caput LI.

THemiscyra campus est ab Amyso sexaginta stadijs distans, qui pelago alluit: & monti adiacet arboribus pleno, & aquis irriguo: ex quib⁹ flu-

men vnũ efficitur cui Thermodoõti nomẽ eſt. Id cã pum percurrit, & Amazonũ fabulis clarũ habet. Eſt & alterũ flumẽ, huic æquale, eandẽ planiciẽ irrigans, noĩe Iris, cuius fontes in ipſo Ponto reperiunt. Iris mediã Comanorũ Ponticorũ vrbẽ perfluit, & in occidentẽ verſus Daximoneticã felicẽ campũ pmeat: poſtea apud Garuirã illuſtrẽ quondã regiã, quę iam pridẽ corruit, ad ſeptẽtrionẽ conuertit: deiñ rurſus ad aurorã, & Silace fluuio atq; alijs amnibus aſſumptis, ad ipſa Amaſię mœnia egredit in Phanaroẽã: Villicus ex Armenia minori deſcendẽs, & cũ eo cõcurrens nomen amittit. Poſtremo per Themiſcyrã actus, in mare deuoluit. Planicies Themiſcyrę ſemp roſida & herbida eſt, equorũ boumq; nutrix, miliũ & panicũ multũ producit, nec vnq̃ fame vexat. Præter montana regio agreſtibus pomis abundat, vuę, pruna, mala, & nuces ſponte in ſyluis enaſcunt: quocunq; anni tẽpore in ſyluas exieris, fructus inuenies, aut in arboribus pendentes, aut in folijs iacentes: & propter alimonię copiã multa eſt ferarũ omnis gñis venatio, Themiſcyram ſequit Sidena planicies, licet nõ valde ferax, irrigua tñ, habẽs in ora maritima loca munita, Sidã, ex qua Sidena noĩatur, & alia pleraq; atq; hucuſq; Aminiſa pertendit: hinc viros in diſciplinis excellentes cõmemorat Strabo. Demetriũ Reteni filiũ mathematicũ, & Dionyſiodorũ, & ĩ grãmaticis Tyranniõnẽ, quẽ ipſe audiuit: poſt Sidenã fuit Pharnacia, oppidũ munitiſſimũ, deinde Trapezus græca ciuitas, in quã ex Amyſo duûm milliũ & ducentorũ ſtadiorum nauigatio eſt, hinc ad Phaſim mille & quadringentorũ, ſiue vt alia tralatio habet, quadraginta: tanta eſt totius orę Ponticę lõgitudo.

Quocunq; anni tẽpore in ſyluas exieris fructus inuenies.

In hac ora ab Amyso nauigātibus, promontorium Herculanū prius occurrit, deinde Iasoniū, mox Genetes, postea Cytoras oppidū à quo in Pharnaciam migrarunt inquilini. Subinde Histopolis humi prostrata, vlterius sinus in quo Hermonassa est & Cerasus: vnde appellata credunt Cerasa, loca abunde habitata: nec procul ab Hermonassa habitationem ponunt Zigopolim appellatā: tantū Strabo de hoc littore tradit, Ptolemęus vlterius & promōtoria, & vrbes, & flumina vsq; ad Asporum amnē cōmemorat: verum sine dignitate & historia. Trapezunti & Pharnaciæ: ad austrū imminebāt olim Tibareni, & Chaldæi, & Sanni prius Macrones nominati, & Armenia minor, & Apaitæ: his quodāmodo locis proximi erant, qui prius Cercetæ dicebantur. Inter hos Cidissa mons asperrimųs erigitur, & Moschicis cōiungitur, qui ad Colchidem pertinent: cuius summa ab Heptacometis, id est, Septipagis obtinentur, Pariadra quoq; per hos pręterit, qui à locis Sidenæ & Themiscyræ proximis, vsq; in Armeniā protendit: om̄es hi agrestes homines fuērunt, pręsertim Heptacometæ, quorū nonnulli super arboribus ac turrib⁹ habitarunt, Vnde & Mosmeci dicti sunt, id est, turricolæ. mosmos em̄ turres vocant, his cibus farina, caro, & arborꝫ fructus erat. Peregrino generi infesti tres Pompei cohortes obtruncarunt, cum per montana transirent: miscentes enim crateras furentis mellis, quod rami arborꝫ ferunt: potos & mēte alienatos adorti, facile interemerunt. Quædam ex his barbaris Bizares vocabantur. Et qui Chaldæi dicti sunt, prius Chalybes appellabantur, apud quos Pharnacia sita est, in mari habens pela-

Cerasa unde sint appellata.

Heptacometæ super arborib⁹ ac turribus habitarunt.

midum copiam, in terra ferri & argenti metalla. Sed argentaria postea defecêre, vt est terrenarū omnium rerum finis, ora hic maritima prorsus angusta est. Continuo enim rupes incumbunt nemoribus ac metallis refertæ: cultura agrorum exigua, ideo ex fossionibus & piscationibus victū quærunt, & multam ex delphinis aruinam recipiunt ad res varias vtilem. Homerus in dinumeratione gentium quæ ad Troianum bellum iêre, cum Paphlagonum meminisset, postea Halizonas adiecit, quo Strabo Chalybes esse arbitratur: de quibus modo locuti sum⁹. Sed quidam Halizonas, quidā Amazonas scripsêre, quarum varia historia est: alij eas apud Cariam, Lydiamq; collocarunt, alij Migdonum campū illis attribuêrunt, alij in Hellesponto sedes dedêre, alij vltra Borysthenem in Scythia eas quæsiuêre: Vulgatior opinio Themiscyrā illarū fuisse primā censet, q̄uis Scythicam originē ducerent. Leucosyri earū postea sedes inuaserunt, à quibus Henetes exisse putauit Meandrius, qui Troianis auxilium tulêre, atque inde cū Thracib⁹ digressi, in Adriæ sinu habitauêre.

De Sydina & soli fertilitate.

Caput LII.

PHarnaciæ versus occidentē, vt diximus, continua est Sydina, postea Themiscyra, his ad austrum Phanarea incumbit, quæ Ponti partem beatissimam obtinet: nam & oleis & vitibus cōsita est, & cæteris rebus excellit: hæc à partibus orientalibus Pariadram montē obtendit, in lōgitudine secum pariter progredientē, ab occasu Pazemoneticam regionem: in Sydina conuallis quædā est, longitudine

ac latitudine insigni, quã Lycus ab Armenia minori descendens irrigat, & in media valle miscetur Iri. In concursu amniũ Amasia vrbs fuit Strabonis patria optime munita, quam primus fundator Eupatoriam à se nominauit. Pompeius cum inchoatam inuenisset colonis introductis, & regione illi addita Magnopolim appellauit. Ea in media planicie iacuit, & profunda valle, per quã fertur Iris, mira prouidentia & natura constructa, quæ ciuitatis vsum exhiberet, fuitq; optime munita turribus & propugnaculis, & prærupta petræ rupibus, apud quam & regiæ fuerunt, & regum monumenta. Sub ipsis Pariadræ radicibus Cabira sita fuerunt, stadijs centum quinquaginta q̃ Magnopolis australiora: hic erat Mithridatis regia apparatu magnifico structa, hic aquarum balnea calidarũ, ferarum viuaria, propinquæ venationes, aurifodinæ: fuit & Nouus locus appellatus, stadijs ducentis à Cabiris distans, petra munita ingentis altitudinis, vndique prærupta, & mœnibus cincta, quæ in vertice fontem vberrimũ habuit, & ad radicem flumen, & cisternã profundã, & montana in circuitu ad centum viginti stadia altissimis tecta syluis: hic preciosissimi Mithridatis thesauri comperti sunt, quos Pompeius in Capitolio dicauit: qui cũ Cabira in vrbis modũ struxisset, Diopolim nominauit. Sed Pithodoris eam augens Augustam appellauit, & pro regia sua vsus est. Ptolemæus Sebastopolim vocat, quod idem sonat. Nõ procul hinc vicus fuit vrbis amplitudinẽ habens, nomine Cameria, in quo fanum mensis Pharnacis appellatum est, multis sacris seruis ornatũ, & regione sacra diues: quod adeo reges venerati sunt, vt

quod ipsi regis iusiurandum vocarent, id regis fortunam, & Pharnacis mensem dixerint: supra Pharnaceam versus meridiē Comana fuerunt Pontica, eodem noīe quo maioris Cappadociæ Comana, eidem deæ siue eidem dæmoni consecrata, simile tēpli ædificiū, & similem fere ritum habētia, & sacrorum, & diuinationū, & cultus erga sacerdotes: in his maxime quę ante reges fiebant, qñ bis in anno in festis quæ deæ exitus appellabātur, sacerdos diadema gestabat, & secūdus erat in honore post regē. Pompeius huic templo Archelaū sacerdotē præfecit, & sexaginta stadia regioni adiecit, cui sacri serui fuerunt sex millia: cæca & perdita hoīm manus. Archelaus filius fuit eius, quē Sylla & senatus in honorē habuerunt: & qui Mithridatis Eupatoris se filiū effingens, Ptolemæi regis Aegypti filiā duxit vxorē, & à Gabinio postea in prælio interemptus est. Lycomedes post Archelaū sacerdotium accepit, & eo sublato Clitatus Adiatorigis filius, qui ob vnitatē hanc dignitatem obtinuit: nam Cæsar Augustus Adiatorigē cum vxore ac filijs in triumphū ducēs, illū cum filio maiore statuit interimendū: maior hic erat. At cū secundus militibus qui eū ducebant maiorem se affirmaret, diu inter ambos contentio fuit, & pulchrū de morte certamē, cum præmori vellet vterq;, quousq; parentes Clitato persuasēre, vt iuniori cederet, asserētes ipsum, qui ætate prouectior esset, maiorē de matre ac reliquo fratre curā habiturum. Itaq; secundus cū patre interemptus est: Clitatus seruatus vel inuitus, qui hanc dignitatē est cōsecutus. Nam Cæsar, re cognita, vehementer doluit, & eos, qui seruati erant, beneficio & cura prosecut⁹

Seruorum sacrorū sex millia.

Pulchra fratrū de morte contentio.

et. Comana vrbs populosa fuit. Multi ex Armenia, & ex vicinis ciuitatibus ad festa conueniebãt, viri simul ac mulieres, & sacra deæ, vt ipsi putabãt, ex voto perficiebant. Incolæ molles ac delicati, mulierum multitudo maxima, & operatrix: & magna ex parte q̃uis sacra, meretricio viuens, tanta gentiliũ stultitia fuit, vt lupanaria etiam sacra putarẽt: Ager circumiectus vitibus consitus est, aptissimus qui Veneri fomentum præstaret.

De Coma urbe, & quanta incolarum superstitio, de uarijs Ponti regionibus, & unde Germani salis habeant excoctionẽ, de Sandara monte ubi metalla effodiũtur, & qui Pontici Christum colant.

Caput LIII.

Regio Zelitica Comanis ad orientem iacet, in ea vrbs fuit Zela super aggere Semiramidis condita, & illic Anaitidis falsæ deæ templũ, quæ ab Armenijs colebatur. Hoc in loco maxima cũ sancti monia fiebant sacra, q̃uis dæmoni celebrarẽt, & iusiurandũ maximis de rebus apud aram sumebat. Sacrorum seruorum multitudo ingens, & sacerdotiũ pręcipui honoris fuit. Zelam olim reges non vt ciuitatẽ, sed vt Persicorum deorum templũ colebant. Sacerdos rerum omnium potestatem habebat, eratq; vrbs valde diues, & Pompeius multas ei prouincias adiecerat minori Armeniæ finitimas, in quibus sales fossiles reperiebantur, & Megalopolim appellauerat. Post Phanaream occidentem versus Phazemonetica regio sequitur, cuius septentrionale latus Gazi-

lotus & Amysinus claudit ager, occidentale Halys, australe Amasiensium terra, quæ plurima est & cæterorum optima. Pompeius hanc regionem Megalopolim nominauit, & facta apud Phazemonẽ vicum habitatione eam Nicopolim appellauit. In Phazemonetica lacus est pelagi magnitudine noĩe Stiphana, cui Cizana castellũ adiacuit munitissimũ, quo destructo prope regia constructa exritit, reliqua terra magna ex parte nuda, frumẽti tamen ferax. Amasiensibus imminebãt aquę calidæ, valde salubres, quę Phazemonensiũ sunt. Imminebat etiam Saligiũ castellũ super monte quodã situm, erecto & excelso, & aquis abundãtissimo, quod postea neglectum est: hic Arsaces denominatũ & nouas res quærens à filijs Pharnacis regis fame captus & interemptus est, cum ex planicie pulsus sine cõmeatibus eo confugisset. Dehinc est Diacopena, & Pimolisena regio, tota felix vsq; ad Halyn, & hæ sunt septentrionales Amasiensiũ partes quingentorũ fere stadiorũ longitudine patentes, nec minor reliqua pars est circa Ximinã, quę etiã vsq; ad Halyn descendit. In Ximina sales sunt fossiles à quibus Halyn flumen dici putant, quod imitati Germanorũ populi, oĩa loca in quibus sales excoquuntur Halys appellant. In Amasiẽsi agro, multa regio sub Mithridate deserta fuit, & multa castella diruta. Is arborib[9] plenus erat, & pascẽdis equis & cętero pecori idoneus, & totus habitabilis. Amasiã prius reges habuêre, postea Romanorũ ꝓuincia facta est. Pimolisena regio Halys fluminis vtrãq; ripam occupat: in ea Sãdaracurgiũ mõs est cõcauus propter metallorũ effossionẽ, operatores ex aliquo maleficio redempti huc mittebãt,

Sales fossiles.

qui propter laborem & letiferũ aërem è glebis prodeuntem cito moriebantur, nec plures q̃ ducẽti adesse solebant. Tantum est quod de Ponto explicare possimus. Pythodoris regina plurimũ in Ponto valuit, cui & Tybareni & Chaldęi vsq; in Colchidẽ subiecti fuerunt. Sydina quoq; & Themiscyra & Phanarea illi paruit. Hæc filia Pythodori Traliani fuit & vxor Polenionis, cum quo aliquandiu regnauit, deinde imperio successit, eo in prælio defuncto: ex Poleniõe filij duo relicti sunt, & filia quæ Cothi Sapeo nupsit, eoq; dolo interempto cęlibatum egit, susceptis ex viro filijs, quorũ nata maior patris imperium tenuit. Ex filijs Pythodoris alter cum matre paternam hæreditatem administrauit, alter maioris Armeniæ rex declaratus est: ipsa Archelao nupta, cum eo mansit vsq; ad extremum. Aquila ponticus fuit veteris testamenti translator & interpres, nescimus qua ciuitate. Is verba prophetæ de virgine paritura prolata ad iuuenculam transtulit, nõ satis capiens diuina mysteria. Pontus Christi sacra cepit, & vsq; in hanc diem quadam in parte seruauit. Marcion Ponticus quamuis Christianus videri vellet, alium tamen creatorem omnium rerum esse dicebat quàm Christi patrem, illumq; maiorẽ aiebat, & aliquos in suum errorem traxit. Trapezuntij sub imperatore sunt Christi cultore, qui anno proximo legatum ad nos misit, auxilia contra Turcas orans, quorum arma atq; impetũ uerebatur. Nouissime Venetorũ literas accepimus quę Turcarũ imperatorem in Pontũ cum exercitu traiecisse ferebãt, nec dubium faciebant quin Trapezuntij sese dederent, cum Hismael Sinopensiũ dominus, qui diu restite-

Homines maleficio redempti ad metallorum effossionem mittebãtur

Trapezũtij Christiani

rat tandem imperata fecisset: nondum vero fama æquata est, Trapezuntius imperator vni ex Turcarum principibus filiã neptui dedit, quæ res fidem eius non satis firmam ostendit. Quis enim Christianus est, & inimico Christi ecclesiæ sacramenta communicat? Multa metus & regnãdi cupiditas admittit indigna: sed nõ est cęlesti regno idoneus, qui pro terreno cælestem regem cõtemnit. Reliqua Ponti & Cappadociæ in potestate Turcarum existunt, q̃uis vbiq; misti ferãtur Armenij Christi cultores: Atque in hunc modum absoluta est Cappadocia, quã totius minoris Asię tertiam fecimus partem: in qua illud memoratu dignum cõtigit, q; offerẽtibus Romanis libertatẽ & populare regimen, Cappadoces regem petiêre, quæ res stupenda Romanis visa est, quibus regia potestas exosa, & arbitriũ populi pro libertate fuit. Sed Cappadoces maxime seruos arbitrabantur, quorum ceruicibus populare iugum immineret, cuius nec superbiam tolerare, nec auaritiã explere quisq̃ potuit.

Cappadoces regem petiere

¶ Minoris Asiæ tres pates fecimus. Prima est ipsa quę propria dicitur, altera Galatia, tertia Bithynia. De Galatia prius dicendũ quæ orientalior est: huius termini erunt (quemadmodũ nos partim ex Ptolemęo, partim ex Strabone atq; alijs accepimus) ab oriente Cappadocia & Hyls fluuius, qui Pontum disterminat: ab occidenti, Bithynia, & Asia: à meridie, Pamphylia: à septẽtrione, Põtus Euxinus. In hac parte Lycaonia continebitur, quæ totius Asię medium quodammodo locum, & arcem occupat. Pisidiæ quoq; pars comprehẽditur austrũ versus, & ad Taurum exposita, circa Pontũ Paphlagones & Mariãdini sedes habuêre. Ptolemę

tis ab Amyso vsq; Cytorum boreales Galatiæ partes produxit, atq; ibi Bithyniam incipere voluit. Eupator qui Pontum tenuit, à Colchide vsq; Heracliã imperauit. Reliqua vsq; ad os Euxini & Chalcedonem reges Bithyni habuêre, sublatis regibus. Romani eosdem terminos seruauêre, vt Heracliam Ponto concederent, citeriora Bithyniæ. Strabo Sangario flumine Bithyniam clausit, quem sequi non pudet, & hoc littus ab ostio Sangarij vsq; Halyn, deinde mediterranea explicare. Ptolemæus Prusiam ciuitatem mox post Sangarium collocat, deinde Hippum flumen, postea Candiopolim, mox Elatam amnẽ: nec procul huic Diopolim, cui succedit Heraclea, de qua paulopost dicemus. Mariandini circa Heracliam collocantur, de quorum origine parua cognitio est: Strabo eos à Thracia profectos arbitratur, Theopompus Mariandinũ barbarum quẽdam Paphlagoniæ portionem imperio tenuisse refert, & facto impetu Bebriam regionem occupasse eiq; de suo nomine vocabulum indidisse. Fuerunt tamen Mariandini Bithynis persimiles, quos Milesij qui primi Heracliam condidêre, in seruitutem redegerunt: hi Caucones expulerant, qui hanc oram vsq; ad Parthemum flumen coluêre, habentes vrbẽ Theium, ex qua Phileterus natus est autor generis regum Attalicorum. Caucones, alij Scythas, alij Pelasgos fuisse putant: quorum genus omnino interijt.

De Heraclia ex qua Heracletus.

Caput. LIIII.

Heraclia optimum portum habuit, & ad Ponticam prouinciam pertinuit, cum Bithynia à Romanis ordinata, ciuitas alioquin memoratu digna, quę plurimas colonias emisit, & cũ prius libera esset, postea sub tyrãnis fuit: deinde rursum in libertatem se vendicauit, & iterum à Romanis regem accepit, & Romanorũ coloniam in partem vrbis & agri admisit. Adiatorix ac Menecli tetrarchę Galatarũ filius, cuius in Ponticis rebus mentio facta est, hanc vrbis partem ab Antonio accipiens, quam Heraclienses tenebant, pauloante Acciaca bella, Romanos noctu adortus ad vnum iugulauit, id sibi ab Antonio imperatum dicens: sed nõ tulit impune scelus, captus ipse post victoriam Augusti & in triumphum ductus (vt ante diximus) cũ filio iugulatus est. Archiam poetam, pro quo Cicero orauit, in hac vrbe honoratum fuisse constat, & Platonicum Haraclidem hic natum: abest à ponti ora (vt Plinius ait) miliarijs ducẽtis. Portus Aconæ nõ procul hic iacet, veneno aconito dirus.

Adiator'x Romanos iugulauit.

De Henetis, Sinopensibus, & de eorũ uico. Harmena unde Diogenes Cynicus & alij complures.

Cap. LV.

Post Parthenium amnem Heneti sequebantur Cytorum habitantes, apud quos feroces fuisse mulos affirmat: hi clarissima Paphlagonum natio fuêre: ex qua natus est Palemon, cum quo pluri mi apud Troiã militarũt. Qui amisso duce in Thraciam post captum Ilium traiecêre, errãtesq; in eam regionem deuenêre, quæ post Venetia appellata ẽ.

Quidam Antenorem & eius filios classi præfuisse putant, quæ in intimum Adriæ recessum Henetos vexit: alij nationem quondam Cappadocibus finitimam prodiderunt: sub Henetorũ nomine cũ Cimmerijs militasse, & postea in Asiã peruenisse. Id genus in Paphlagonia prorsus defecit, q̃uis non procul ab Amastri, vicum esse in Ponti littore nonnulli tradiderunt, qui vsq; ad Romanorum tempora coleretur. ab Henetis Xenodotus Henetiã describens eam significari putat, quę Amysus appellata est, cuius in Põto fecimus mentionẽ. Paphlagones inter Moriandinos & Halyn fluuium collocantur, & rursus inter Galatas & Euxinum. Parthenius amnis occidentalia claudit, cui proxima fuit Amastris, de cõditricis nomine appellata, quæ in peninsula iacuit, & portus habuit ex vtraq; Isthmi parte. Amastris vxor fuit Dionysij Heracliæ tyrãni, & Oxiartis filia fratris Darij, Roxanę soror, quę Alexandro nupsit, cum quo Darius bellum gessit. Hęc mulier ex quatuor vrbiũ incolis vnam ciuitatẽ fecit: Sesamo, Cytoro, Cronina, & Teio, quæ cito à communiõe defecit, cęteris in ea permanẽtibus: Sesamus Amastris arx dicta est: Plinius totam vrbẽ Sesamon olim appellatam tradit. Cytorum prius Sinopensiũ emporium fuit à Cytoro Phryxi filio dictũ. In Amastriano agro plurima atq; optima buxus nascitur, præsertim iuxta Cytorum, à quo per centum stadia vicus fuit Cronina appellatus, postea Egialus, & duo scopuli qui à colore vocabantur Erytri, erant enim rubri. Vlterius Carãbis occurrit, promontoriũ magnum ad septẽtrionem porrectum, arietinæ frontis habens formam, quod longo spatio pelago in-

cumbens, Scythice obiectum peninsulæ, Euxinum Pōtum bimarem videtur efficere. Post Carambim nonnulla fuerunt oppida indigna quæ nominētur, præter Harmenam, de qua prouerbium factum est: Cui nullū negotium erat Harmenam muniuit: Sinopensium vicus fuit & portum habuit. Deinceps sita est vrbium quæ in hac regione sunt clarissima, Milesij etiam cōdidêre, sicut Heracliam: magna huius vrbis potentia fuit, quæ classe comparata, mari, quod intra Cyaneas est, imperauit. Extra vero, multorum certaminum particeps cum Græcis fuit, Sinopenses vrbis suæ conditorem Stenidē quendam putauêre, vnum ex ijs qui cū Iasone nauigarūt; quē vt deum colebant, & eius oraculum habebant. Sed Milesij loci oportunitate & incolarum imbecillitate perspecta, illos pepulerunt, & nouos induxêre colones: ea naturali prouidentia optime munita fuit super collem cuiusdam peninsulæ sita, ex vtraq; Isthmi parte portus & stationes habens, & miras Pelamidum piscationes. Peninsula undiq; ripas iugosas obtēdit, & fossas quasdam in petris excauatas, quæ mari tumido complētur, vt nō facile adiri possint: petræ quoque summa echinis plena, nudo pedi inaccessibilia sunt. In superiore vrbis parte, optimum solum, & agrestibus hortis ornatum fuit, præsertim suburbanum. Aedificia in vrbe magnifice structa, Gymnasium & forum & porticus & templa splendida & ampla, diu ciuitas cum libera fuisset, amissa libertate Pharnaci tandem obtemperauit, & successoribus eius vsq; ad Eupatorem: & Romanis, qui eum sustulerunt, Eupator ibi natus educatusq; ac deniq; sepultus eximie illam coluit, & regni metro-

Cui nullum negotium erat Harmenam muniuit.

polim fecit, Pharnace subito & præter opinionem ingruente, capta fuit à Lucullo per obsidionē, BACCHIDE, qui præpositus erat miris modis ciues affligente. Romani coloniam eo misēre cui & vrbis & regionis pars data est. Distat ab ostio Ponti Sinope, stadijs tribus millibus & quingentis, ab Heraclia duobus millibus, à Carambi septingentis. Hic Diogenes Cynicus, & Timotheus Patrion orti sunt, philosophi celebres, & Diphilus poēta comicus, & Bathon qui de rebus Persicis scripsit historiam. Sinopensis ager vsque ad Halyn protendebatur: Hæc vrbs iamdudum in potestate Turcarum fuit. Ferunt Sinopis tyrannum prædiuitem esse, propter æris metalla quæ in Sinopica terra effodiuntur. Mahumetes Turcarum imperator, thesauris eius inhians, anno superiore exercitum ad capiendam Sinopem misit: qui turpiter reiectus est, hoc anno maioribus copijs terra mariq; comparatis, ipse per sese vrbem inuadendam statuit. Sed Ismahel loci dominus nō expectato impetu sese dedidit, quamuis legatum ad nos miserit, multa pollicitus si sibi auxilia mitterentur. sed longum est Christianos, non modo armare, sed consulturos de sumendis armis cōgregare. Non miramur si apud obsessū principem plus instans metus, quàm spes longinqua & dubia potuit. Tota Sinopica regio ac montana quæ illi imminet. vsque in Bithyniam. optimā ad ædificandas naues materiam, & ductu facilem habēt. Acerem quoque Sinopica gignit, & nucem montanam, è quibus mensas faciunt: tota oleis cōsita fuit, paulo supra mare culturam habens. Heracliam, Amastrim, & Sinopē, post Homerum cō-

ditas putant: nusq̃ enim eas nominat. Olgasis mõs altissimus & aditu difficillimus, quamuis citra Halyn Sinopicæ regioni cõtiguus esset, tamen ad Põticam regionem pertinuit, in quo plurima Paphlagonum templa fuerũt. Blaëna, & Domanetica regio monti adiacet, satis ferax, per quã Amnias flumen illabitur, quem Ptolemęus Zaliscum appellare videtur: & Olgasim Oligam. His in locis Mithridates Eupator, Nicomedis Bithynici copias per imperatores suos ita deleuit, vt pauci cũ eo euaserint, & post eam victoriam Bithynia & Asia vsq; in Cariam ac Lyciam ad victorem defecerit. Hic vrbs postea Pompeiopolis cõstructa est, prope Sãdaracurgium montem, de quo diximus in rebus Ponticis, post Pompeiopolim Magni opus, reliqua est Paphlagonia mediterranea, occidẽtem versus, vsq; in Bithyniam: quæ quamuis parua est, multos tamen dominos habuit, priusq̃ Romanorum esset. Cinia ta castellum munitissimum fuit, Olgasi monti subiectum, quod Mithridates condidit, eoq; receptaculo vsus Ponti imperium acquisiuit, & qui ab eo profecti sunt, vsq; ad Eupatorem successionem seruauēre: postea Deiotarus Castoris filius cognomento Philadelphus Paphlagoniæ imperauit, & Gangra regiam habuit, quod oppidum simul & castellum fuit, Eudoxus pisces fossiles in Paphlagonia locis siccis reperiri tradidit, nec tamen mẽdacio suo satis certos limites circunscripsit. Hæc de Paphlagonia traduntur, quam Plinius Pylemoniã prius dictam asserit à flumine (vt credimus) Pyli, quę ipse pro Parthenio videtur accipere, qui apud Galatas ortus inter Paphlagonas & Mariandinos fertur in

Pisces fossiles

Pontũ. ¶Australes Paphlagoniæ partes Galatis hærent, à quibus Galatia dicta est: cui ab occidente Bithynia & propria adiacet Asia, ab oriente Pontus, à meridie Lycaonia: quãuis Strabo inter Galatiam & Lycaoniã alam quandam Phrygiæ collocauerit, & vsq; in Cappadociam extenderit, quem Ptolemæo in hac parte postponimus.

De Galatia, & in eam Gallici hostis pulchra uictoria.

Caput LVI.

TRes Galatarum gentes fuêre, Trogini, Tolistobogi & Tectosages, priores à Dacibus nominatæ sunt: tertia à gente, quæ in Celtica est. Galli abundante multitudine, cum eos non caperent terræ quæ genuerant, trecenta hominum millia ad sedes nouas quærendas emiserunt: & portio in Italia consedit, quæ post annos ducentos cum iam Italica esset effecta, vrbem Romam cepit atque incendit: portio Illyricos sinus per strages barbarorum penetrauit, & Pannonia subacta in ea consedit, ac per multos annos cum finitimis varia bella gessit. Hortante deinde successu diuersis agminibus, alij Græciam, alij Macedoniam petiuêre: tantusq; terror Gallici nominis erat, vt etiam reges non lacessiti, vltro pacem ingenti pecunia mercarentur. Ptolemæus Macedoniæ rex, ausus in armis occurrere, victus & multis vulneribus saucius captus est, caput eius amputatum & lanceæ affixum, tota acie ad terrorem hostium circumlatũ. Sosthenes vnus de Macedonibus contracta raptim iuuentute, Gallos victoria exultantes compescuit, & Macedoniã

Ptolemæus Macedo à Gallis uict⁹ et saucius capt⁹ ẽ

ab hostili depopulatione defendit. Sed aduentante Brenno altero Gallorum duce, qui in Græciam se effuderat victus est, & in munitiones repulsus: Galli nemine prohibente totius Macedoniæ agros vastauêre, neq; contenti hoim spolijs, eorum quoq; quos deos putabant, spoliare templa aggressi sunt. Sed dum Apollinis ædem apud Delphos adoriuntur, partim obruti terræmotu, partim grandine & frigore dissipati, vrgentibus oppidanis, vsq; ad internecionem cæsi sunt. Brennus in prælio vulneratus, cum dolorem vulnerum ferre non posset, pugione vitam finiuit. Belgius alter ex ducibus cum parte agminis è Græcia excessit, quem inter fugiendum cum toto exercitu perisse Trogus affirmat, tanta dæmonibus cura fuit eius domicilij conseruandi, in quo diuinos consequebantur honores. Sed constat Gallos (siue horum reliquiæ fuerunt, siue nouum examen fœcunda hominum Gallia misit) post multos errores & multas excursiones in Asiam peruenisse, & loca nonnulla occupasse, Athalicis regibus ac Bithynijs subdita, ibiq; tamdiu permansisse, donec eam, quæ postea Galatia & Gallogræcia dicta est, ab eisdem regibus non inuitis acceperunt. Dux transitus in Asiam Leonnorius quidam fuisse videtur: Vna trium gentium lingua fuit, ipsi tamen vnā quanq; gētem in partes quatuor diuisêre, quas Tetrarchias vocauêre, singulæ proprium tetrarcham habuêre, & iudicem & tribunum tetrarchæ subiectos, & duos subtribunos. Fuit & tetrarcharum cōcilium, qui erant viri trecenti, & in locum conueniebant nomine Drimenetum: concilium de sanguine,

tetrarchæ ac iudices de rebus cæteris iudicabant. Hęc antiquiora, postea ad tres duces res delata est, deinde ad duos, postremo ad vnum Deiotarum, cui successit Amyntas, postea Romani, omibus in vnã prouinciã redactis, partem, quæ Pontũ & Cappadociam respicit, Trogini habuêre, quæ totius Galatiæ optima est: ij tria muro castella cinxerunt. Huiam, quod indigenarum emporium fuit, & æneam Iouis statuam habuit, & delubrum eius, asylum, & Mithridatium, quod Bogodaro Pompeius dedit, & Danalam, vbi Lucullus & Pompeius conuenêre, cum alter in belli successionem, alter illi potestate permissa ad triumphum pergeret. Tectosages versus maiorem Phrygiam iuxta Pessinuntem sedes obtinuêre, castello vsi cui Acira vocabulum fuit. Tholistobogi Bithynijs finitimi fuerunt, & Phrygiæ quæ Epictetus dicta est. Horum castella fuerunt Blutium & Peium, quorum alterum Deiotari regia erat, in altero thesauros habebat. Nec procul Pessinus fuit, commune regionis emporium, & in eo templum maximum, & magnæ venerationis, matris deûm. Sacerdotes olim præpotentes quidem erant, & sacerdotium maximum habebant: postea eorum dignitas imminuta est: Athalici reges hunc locum magnificauerunt, templo & porticibus ex albo lapide structis, Romani statuam hinc deæ accersiuerunt, quemadmodũ eam quæ Aesculapij erat ex Epidauro. Mons quidam vrbi imminebat, nomine Dindyma, à quo Dindymena dicta est, quemadmodum à Cybelis Cybele. Prope Sangarius amnis fluit, non procul ab ortu suo in Galatia Cim fontẽ habet, secus quem antiqua erant

Phrygum domicilia, & Mydæ, & prius Gordij: & aliorum quoruudam quæ postea in vicos redacta sunt. Hic Gordiū fuit in quo magnus Alexander nexum plaustri rescidit, de quo vaticiniū erat, eum tota Asia regnaturu, qui nodum soluisset. Fuit & Corbeus Castoris, Saoconi Darij regia, in qua Deiotarus generum & filiam iugulauit, q̄uis ei summas Cicero laudes attribuat.

Deiotarus generū et filiā iugulauit

De Lycaonia & lacu Tacta, & de mira salis congelatione, & cuius fraude interierit Amyntas.

Caput LVII.

POst Galatiam austrum versus vsq; ad Taurum inter Phrygiam & Cappadociā Lycaonia extēditur, tota mediterranea. Hic lacus est nōie Tacta Cappadociæ adiacens iuxta Morimenā, quem Strabo maiori Phrygiæ dedit, secundū quem non fuisset Lycaonia Gallatiæ contermina (quemadmodū Ptolemęo visum est) cuius opinionem sequimur. In quo lacu sal nascitur, atq; adeo facile circa res immersas congelatur, vt sæpe cum funalem torpere di miserint salis coronas educant, & volucres, aquas eius alis contingentes, propter salis concretionem facile capiantur. In Lycaonia colles sunt frigidi, & nudi, & pascendis onagris apti: vbi multa aquæ penuria est, nec inuenitur nisi in puteis admodum profundis, sicut Soatris vbi aqua venditur. In Garsabora, quæ Lycaonū regio est, vicus fuit in vrbis modū ædificatus, qui multas oues nutriuit, q̄uis siccitas circumiaceret. Amyntas super trecētos oui um greges in his locis habuit, sed lanam asperā prę-

Sal mirabile quo uolucres capiuntur.

buēre. Insunt & duo lacus Coralis maior, Trogetis minor dictus est. Circa hos Iconiū fuit oppidum optime habitatum, quod fortunatiorē regionē habuit, q̄ ea quæ onagros producit, Polemo hoc possedit. Ptolemæus id Cappadociæ dare videtur Lycaoniæ propinquū. Corradus Imperator circa hoc obsidionem tenens, periclitatus est, cum Hierosolymam peteret, Manuele secundo Græcorꝝ imperatore, qui commeatū ministrabat gypsum farinæ commiscente: Quæ res fecit, vt exercitum morbo afflictum, re infecta in Europam cogeretur reducere. Taurus his in locis appropinquat, cuius pars in septentrionem vergens Cappadociā & Lycaoniam terminat, ad imminētes Cilicas Trachiotas. Lycaoniæ etiam Isaurica est Taurū versus, quæ duos vicos habuit, quibus alia loca obtemperabant: omīa latronum domicilia, quæ Romanis negocia exhibuerunt. P. Seruilius cognomento Isauricus ea Romanis subegit, & multas piratarꝝ munitiones quæ in ora maritima erant, vi cepit. In Isauricæ lateribꝰ Derba fuit Cappadociæ adiuncta, Antipatri derbēsis sedes: cuius & Larāda erat apud Cappadoces, & Isaura in Lycaonia. Amyntas Antipatrū adortus Derbam cepit, & illum interemit: Isauram vero à Romanis accepit, vbi antiqua Isaura diruta regiam sibi construxit, sed non perfecit. Huic Antiochia parebat Pisidiæ finitima, & tota Lycaonia, & multa ora montana vsq; Apolloniadem Apamiæ vicinā, quæ Cybotus dicta est: eaq; potentia fretus, Cilicas delere conabatur, & Pisidas, qui è Tauro frequentibus incursationibus suum regnū infestabant. Cepit itaq; multa predonum loca, quæ prius inuiolata

Gypsū farinæ commistum.

fuerāt, & inaccessibilia credebantur, è quibus Cremma fuit. Sandalium autem accedere nō est ausus, q̄d inter Cremmā atq; Salagasum iacuit: Cremmā habuêre postea Romani coloni. Salagasus sub eodem Romano duce fuit, sub quo totū Amyntę regnum, distans ab Apamia diei itinere, descensum habens ab arce fere triginta stadiorū, quæ alio nomine Selgessus vocata est, & ab Alexandro olim capta fuit. Amyntas cum Cremmam cepisset, progressus ad Omonades Tauri cultores, qui nunq̄ capi posse existimabantur, multa eorum loca expugnauit, & tyrannum interemit: Sed vxoris illius fraude decept⁹, captus est, & ab illis interfectus: neq; primus, neq; vltimus, cui fœmina illuserit. Cyrinius eosdem fame confecit, & quatuor hominū millia à se capta in alias propinquas vrbes habitatū traduxit, regionem iuuentute desertam reliquit. Ea est in altis Tauri partibus, & in rupibus præruptis & magna ex parte inaccessibilibus. In medio planicies concaua & ferax, & in multas valles distincta. Hanc excolentes in superioribus montiū superciliis ac speluncis habitabant, & cum frequentius armati essent, ad aliena excurrebant.

Amyntas à fœmina illusus.

De Pisidis, & quo modo Storace syluæ abundent.

Caput LVIII.

HIs contigui fuerunt, cum alij Pisidæ, tum etiam Selgenses Pisidarum optimi, maxima eorum pars summam Tauri obtinuit, Pamphyliæ imminentia loca edita & oleis consita, quorum quędā Aspendo & Sidæ Pamphyliæ vrbibus imminebāt,

montana quæ ſupra hos ſunt Cathaminenſes incoluêre, Selgenſibus & Omonadibus finitimi. Selgam vrbem ab initio condidêre Lacedæmonij, quæ propter legitimã gubernationem tantũ adoleuit, vt aliquando viginti millia virorũ haberet: mira locorũ natura, quæ in ſummis Tauri partibus adeo ferax fuerit, vt tantæ multitudini ſufficeret. Pleraq; loca oleis & vitibus conſita erant, & omniũ pecorũ paſcuis abundabant: ſyluæ materie plenæ circuniacebant, in quis plurimus naſcebatur Storax arbor magna & recta, ex qua Storacinę haſtæ fiebant corneis ſimiles: illic lilium optimũ ad vnguenta reperiebatur: aditus per montana difficilis, è quibus Euthymedon & Ceſtius oriuntur flumina, quæ in Pamphylium mare decurrunt, nec ſine multis pontibus tranſeuntur. Selgenſes longo tempore libertate vſi ſunt, & cum regibus decertarunt. Alexandro per legatos reſponderunt, ſe vt amicos imperata facturos: cum Romanis certis cõditionibus conuenêre, poſtea omnino iugum ſubierunt, ſicut & vicini qui ſub Amynta fuerunt. Iſauria igitur eam Tauri partem occupauit, quę inter Lycaoniam & Tracheam, Ciliciam excurrit: reliquam partem verſus occidentem vſque Apamiam, Piſidæ tenuêre. Hinc ad Tracheam, Ciliciam, ac Pamphyliam: inde ad Lycaoniam pertinentes, qui per tyrannides diuiſi, quemadmodum Cilices, vicinos latrocinijs vexabant: inter hos Leleges quidam vagi olim admiſti fuerunt, & propter morum ſimilitudinem ibi remanſerunt. Arthemidorus Piſidarum tredecim ciuitates nominauit, quarum aliæ omnino montanæ fuerunt, aliæ vſque ad montium ima deſcen-

Cathaminenſes.
Selga.

deruntːex vtraq; parte Ptolemæus Celenorum iuga apud Lycaonas collocauit, & sub ijs Laodiceam combustam & Neapolim & Apolloniam. Lycaoniam beatus Bartholomęus in sortem prædicationis accepit, quanuis postea vsque ad victos iubente spiritu profectus, sacro martyrio vitam finierit: Atque in hunc modum Galatia terminata est, cum qua & Paphlagones, & Mariandinos, & Lycaones, & Isauros, & Pisides ostendimus: Nunc Bithynia sese offert.

Bartholomeus apostolus.

De Bithynia eiusq; urbibus cōpluribus.

Caput LIX.

Limites Bithyniæ ab oriente (sicut Straboni videtur) Paphlagones & Mariandini excipiunt & pars Epicteti: à septentrione mare ponticum, quod ab ostijs Sangarij vsque ad os Euxini tendit, quod inter Byzantium est atque Chalcedonem: Ab occidente Propontis: Ad austrum Mysia & Phrygia, quæ dicitur Epictetus siue Hellespontia Phrygia. Nos in hac parte ꝓpriā Asiam collocamus, eiq; Mysiam & Phrygiā adiecim⁹. Ptolemæus ad orientē Bithyniæ terminos vsq; ad Partheniū flumen extendit: nobis Strabonē sequi placet, qui Sangarium amnē orientale confiniū facit. In Bithynia vrbs est Chalcedon, sita in ore Ponti: Hanc Megarēses cōdidère cæci appellati, qui nunc potius oppositum littus elegêre, in quo iacet Constantinopolis optimo loco. Hic olim magna synodus celebrata est, q̄ inter octo numerat̄, quibus Romana ecclesia pręcipuū impartitur honorem. Chalcedonēsis agri fuit Chrysopolitanus vicus, & Phanum in extre-

mo angulo ad ostium Ponti situm, vbi septentrionale Euxini Ponti littus incipit, ad dexteram in orientem nauigantibus. Flumina quæ in eam partem labuntur nomen habēt Psillis & Calpas, & postremo Sangarius, cuius fontes apud Sagiam vicum reperiuntur centū & quinquaginta stadijs à Pisinunte: hic magnam Phrygiæ ac Bithyniæ partē percurrit, & Gallum in se amnem recipit, & Modris Phrygię ortum, ex quo auctus efficitur nauigabilis. Post Chalcedonē sequitur littus quod Astacenum sinū appellauêre, & ad Propontidē pertinet: in eo condita fuit Nicomedia, dicta de nomine regis cuiusdam Bithynij, qui eam cōdidit: multi enim eodem nomine vocati sunt, quemadmodum Ptolemæi propter prioris claritatē. In huius ciuitatis villa Magnus Cōstātinus obijt, qui cum vellet in Iordane fluuio baptizari, atq; iccirco Hierosolymam peteret, morte præuētus ab Eusebio Nicomediēsi episcopo Arrianæ perfidiæ sectatore baptizatus est, quæ res Christiani principis fidem apud plerosq; in dubium uertit. Nobis non est verisimile, eum principē qui per omnem vitam suam Arriani dogmatis hostis fuerat, in extremo spiritu ei dementię consensisse, quā summo studio de suo imperio prius eliminauerat. Apud Nicomediam tempore Diocletiani Cæsaris sęuissima Christianorum persecutio viguit, multiq; ibi Christi martyres sunt effecti. In hoc sinu vrbs fuit Astacus, quæ illi nomen dedit, Megarenses & Athenięses eā cōdidêre, Dedalsus ampliauit, Lysimachus diruit, & habitatores eius in Nicomediam transtulit. Huic sinui alius cōtinuatur ad orientem solē recedens, in quo Prusias ciuitas fuit, quæ Cius antea

Mors et baptism⁹ Cōstantini magni

vocabatur. Cium Philippus diruit Demetrij filius & Persei pater, deditq; Prusiæ Zelæ, qui in hac diruenda & vicina vrbe Mirlia socia arma præstiterat. Ille ea excitans Cium quidem à se Prusiadem nominauit, Mirliā uero Apamiam, ab uxoris nomine. Hic est ille Prusias, qui post Antiochum superatum, fugientem ad se Hannibalem hospitio suscepit, quiq; ex Hellespontia migrans Phrygia, secundū Athalicorum fœdera cessit: eam priores paruam appellauêre Phrygiam, postea Epictetam, id est, acquisitā. Prusiadi mons imminet, quē Argātonium vocauêre: hoc in loco Hylam vnum ex socijs Herculis, qui etiam argonauta erat, cum aquatum egrederetur ā nymphis captū finxerunt. Cius quoq; Herculis comes è Colchis rediēs, & in his locis residens, vrbem de suo nomine cōdidit: Prusienses diu postea festa celebrarunt, in quibus per montes vagi ac saltantes Hylam vocabant, quasi in syluas ad illum inquirendū egrederentur: hi cum beneuole erga Romanos se gessissent libertatem obtinuêre. Apamenses Romanorū coloniam acceperunt. Prusa vrbs fuit in Olympo Mysio sita. hanc Prusias cōdidit, qui cum Crœso bellum gessit. Hinc ortus est Dion philosophus, qui de regno scripsit, & Traiani tempore claruit. Inter Phryges Mysos ac Bithynios determinare fines arduū est. Nā cū incolæ barbari & militares essent, & q̄ vicissent nō firmiter tenerēt, sed mō eijcerēt, mō eijcerentur, consequens fuit sæpe mutari cōfinia. Strabo tamē inter Bithyniam & Aesepi ostiū Mysiam posuit, & mari contiguam fecit, & vsq; ad totum pene Olympum progredientem. Ptolemæ-

tus duplicẽ Myſiã minorẽ & maiorẽ cõmemorauit, & vtrãq; extra Bithyniam in Aſia poſuit, non procul ab Ida. Scylax Cariandrus dixit Phryges ac Myſios circa lacum Aſcanium in Bithynia habitaſſe. DIONYSIVS vero cõditarum vrbium ſcriptor ait, anguſtias, quæ apud Chalcedonem & Byzantium mediç ſunt, olim Myſium boſphorum nominatas fuiſſe: Homerus vero Aeſepum Myſorum confinium dixit & Troum. Olympus autem Myſius in ipſa Bithynia aſſurgit, cuius latera verſus orientem vſque ad Aſcanium lacum Epictetus occupat, Epictetum vero aliam Myſiacam, aliam Phrygiacam dixêre: Myſiaca Troianis propinquior fuit. Olympus in vertice ſyluas habuit ingentes alendis latrocinijs accõmodatas, & loca optime ſepta: ex quibus ſæpe tyranni & prædones vicinas gentes infeſtauêre: inter quos fuit Cleon latro Sigiſmundi Malateſtæ, qui noſtro tempore proditorum princeps habetur ſimillis, qui cum eſſet è vico Gordo, quem poſtea augens vrbem fecit, & Iuliopolim appellauit, in initio prædonum receptaculo loco validiſſimo vtebatur nomine Callidio: Is Antonio valde vtilis fuit, nã profectus ad eos qui pro Labieno tributa colligebant, omnia impediuit, quo tempore ille Aſiam obtinebat. In Acciaco autem bello quum ab Antonio deſciuiſſet, Cæſaris ducibus adhæſit, & ſupra quam eius meritum pateretur, in honore habitus eſt, & vltra munera ab Antonio data, accepit et iã quç Cæſar dedit, ita ut pro latrone principis habitũ gereret. Idẽ ætate noſtra fecit Iacobus Caudola, qui centũ millibus aureis emptus à Martini quin-

ti pōtificis maximi nepotibus, mox nouo auro inarratus, ad Eugenium pontificem maximū defecit, dicens, adeo se proditionibus auctū vt proditorem se compellare nemo corā auderet. Cleō Iouis Abretanij sacerdos erat, quem deum Mysij colebant, postea Comanorum sacerdotium in Ponto accepit, ad quod cum venisset intra mensem obijt, ex nimia crapula morbo correptus In eo phano prohibitus erat suillarum esus carniū, vnde nec in totā vrbem sus inferebatur: sed Cleon latronum morē ostendens, nō vt sacerdos, sed vt corruptor primo ingressu cōsuetudinem præuaricatus est, atq; icc irco creditus est ira deæ percussus interijsse. Olympum in circuitu habitauerunt à septentrione, Bithynij, & Mygdones, & Doliones, reliquum Mysij habuerunt, & Epictetus: quidā vero Doliones eos dixerunt, qui circa Ciricum habitauêre ab Esapo flumine vsq; in Rhyndacum & Dascyliticū lacum: post hos Mygdones fuisse, vsq; in Myrleanorum agrū: supra Dascyliticum lacum alios duos extitisse lac⁹, Apolloniaticum, & Miletopolitanon: Dascyliū ciuitatem Dascylitico lacui nomen dedisse, & Miletopolim Miletopolitano: & Apolloniam (cuius Ptolemæus meminit) quæ prope Rhyndacum sita fuit, Apolloniatico: quorum locoꝝ maximam partem Coriceni postea possederūt, eius Phrygiæ quā Epictetum vocauêre, & circa Olympum fuit Sex ciuitates nominauit Strabo, inter quas Cados posuit, q̄s quidam ad Mysiam pertinere dixerunt, Mysiam in mediterranea posuêre, ab Olympina regione vsq; in Pergamenam, & Caici campos descendentē: Ex quo fit, vt manifeste ad Asiam propriam pertineat,

Cleon latro nimia crapula perijt

Sus in totā urbē non inferebatur

extra Bithyniam sita.

De Salone & Nicæa eiusq; figura.

Cap. LX.

IN mediterranea Bithyniæ regio memoratur Salon appellata pascēdis bobus idonea, vnde etiā Salonensis caseus dictus est. Hic Nicęa Bithynię metropolis iuxta lacum Ascanium, & cāpus ingens & valde felix circūstat, ęstate nō admodū salubre. Nicęam primus Antigonus condidit Philippi filius, & Antigoniā nominauit: postea Lysimachus, à nomine vxoris Antipatri filiæ, Nicęam appellauit. Vrbis ambitus stadiorū sexdecim fuit, in figura quadrata, quæ in cāpo sita q̄tuor habuit portas ad rectos angulos, ex vno lapide qui circa mediū gymnasiū positus erat, omnes quatuor portæ cernebantur. Hic iubente Cōstātino famosa illa synodus celebrata est decentorū decem & octo episcoporum, & perfidū Arrij dogma recisum. Petrus eremita, & Rhainaldus Teutonicus, qui Gothifredi in expeditione Asiatica fuêre comites, in agro Nicęno duo oppida occupauêre, Heregorgon ac Cynitum: sed Turcarū subita irruptione conclusi, Petrus per speciē legationis aufugit, Rhainaldus cū aliquod millibus, abnegata Christi fide, deditionem fecit reliqui omnes à Turcis trucidati sunt. Paulo post Gothifredus transmisso mari Nicęam circūsedit, & eā post dies quinquaginta obsidione pressam obtinuit, Turcis cū rebus & armis abire permissis: postea male defensam iterum Turcæ occupauêre. Huius vrbis ætate nostra pontificatum accepit Bessarion Græcus, quem Eugenius Pōtifex maximus inter cardinales assum

Ab uno lapide q̄tuor urbis portæ cernebantur

Synodus 318 eporū.

psit, virum excellentē & moribus & literis: sed nũ quam plebem suam adijt, quę uel minima est hodie vel nulla, Ex lacu fluuius orit quem pariter Ascanium prisci vocauēre, is in Propontidem cadit. Apud eum Bursam esse tradunt nobile Turcarum emporium, & eorum qui sunt in Asia precipuam regiam: paulo supra Ascanium lacum ad orientales Bithynię partes Otrea ciuitas fuit. Ptolemæus Begdonis regionem apud Asiam propriam in Bithynia collocauit, Olympinis vicinam, & Thimuntis regionem vltra Nicomediam versus Pontum: & plurium locorum meminit, quorum relatio lectori onerosa esset. Bithyniam prius Bebryciam fuisse dictã Iulius Solinus affirmat, deinde Mygdoniam: postea à Bithynio rege Bithyniã, & in ea Libyssam lacũ Nicomedię proximũ, sepulchro Hãnibalis famę datũ: q̃ ne traderet Tito Quintio, ob hãc causam in Bithyniã misso, captiuusq́ Romã duceret, gustato veneno animã expulit, & à Romanis se vinculis morte defẽdit. Ex Bithynia fuerũt viri ĩ disciplinis memorabiles Zenocrates philosophus, & Dionysius dialecticus, & Hipparchus & Theodosius, & filij eius mathematici, & Cleophanes orator ex Mirlea, & Asclepiades medicus Prusensis, & quẽ pauloañ nominauimus Dion ¶ Asiã nũc minorẽ & propriã aggrediemur, huic septentrionẽ Bithynia claudit. Aurorã mõ Galatia, mõ Lycaonia & Pisidia exhibet: occiduas partes maria exterminãt, quæ à Propontide vsq; in Cariã & Doricã extẽduntur. In austro Taurus occurrit Rursus minorẽ Asiã in quinq; alias partes subdiuidimus, quarũ prima maior Phrygia erit, altera Mysia, tertia Troas, cũ q̃ Aeolis cõcurrit & alij

Quarto maior ē: quarta Ionia, quinta & vltia Caria.

De maiori Phrygia, eiusq; urbibus, & quomodo à Christo delapsi.

Caput LXI.

MAior Phrygia ab Epicteto incipit, & in austrum vergens, ad Taurum vsq; protendit, à sinistra Bithyniam & Pisinuntem relinquens: à dextera Mysos, Mæonas, & Lydos, & Caras. Hæc partim montana est, partim campestris: nam & montes attingit, quos Pisides obtinuêre, quibus propinqua fuit Apamia quæ Cibotus dicta est, & Laodicea quæ Phrygiarum vrbium maximę fuerunt. Sed in Cælenorum iugis, quæ ad Lycaoniam pertinet, vrbs fuit nomine Cælenis. qua destructa Antioch⁹ Soter homines transtulit in eam, quæ postea Apamia dicta est, & vrbem appellauit de nomine matris Apamiæ Artabazi filiæ, quæ Seleuco Nicanori nupta fuit. Vrbs in ostijs Marsiæ sita fuit, qui amnis mediam vrbem percurrebat, ab ipsa ortum habens. Sed vehementi ac prono flumine in suburbanum delatus, in Meandrū exonerabatur. Insigne hic emporium fuit secundas post Ephesum ferens laudes, & cōmune Italicorū & Græcorū hospitiū habuit. Nō procul hinc lacus extat, qui calamū gignit ad tibiarū linguas idoneū: hinc fabula conficta est de contentione, quam cum Apolline Marsias habuit, & sunt qui putāt ab eo lacus Marsiæ ad Meādri fontes emanare: Laodicea cū prius parua eēt, postea maximū cepit augmētū, q̄uis ab obsidiōe Mithridatį plurimū labefactata fuerit: nā loci virt⁹ & ciues qdā fortunati, eā valde magnificarūt. Primū Hiero q̄ hęredi-

Calamus ad fistulas idone⁹.

Inter Laodiceam atq; Caruram templum fuit men sis Carij appellatum, in maxima veneratione habitum, in quo medicorum scholã Zeusides construxit. Meander igitur ex Celenis ortus Caruram vsq; per Phrygiam labitur, quo in loco Lycum excipit. quẽ possumus Phrygiæ Cariæq; limitem facere. Lysias præter montana regio & ipsa Phrygiæ datur: Hæc iugum quoddam habet, quod ab ortu in occasum vergit: huic planicies vtrinq; subiacet, & vrbes fuêre à septentrione Philomelium, & ex altera parte Antiochia iuxta Pisidiam, quę partim in campo iacuit, partim in colle, & Romanorum coloniã admisit: Magnetes prius eam habitarunt, qui iuxta Meandrum fuêre, Romani ex potestate regũ eripuêre, & libertate donarunt. In ea sacerdotiũ quoddã fuit mensis Arcei, quod maximã sacrorum, & seruorum, & locorum multitudinem habuit: sed post Amyntæ obitũ, euer sum est, ab his qui in eius hæreditatem missi fuerãt; perraro enim religionis affectus ad hæredes transit. Ptolemæus Antiochiam, quæ Philomelio opposita fuit, Lycaoniæ dedit. Symnada vrbs non magna ad Phrygiam pertinebat, anteq̃ planicies iacuit ole is consita sexaginta fere stadiorum. Vlterius magis ad septentrionẽ Docimia vicus fuit, in quo Symadic⁹ lapis effodiebatur, sic enim Romani appellabãt, indigenæ vero & Docimitem, & Docimeum. Vena à principio paruas glebas emittebat, postea propter maximos Romanorum sumptus columnæ integrę & ingentes extrahebãtur, varietate Alabastro persimi les, multaq; hinc onera ad mare deuehebantur, & colũnę ac lapideę tabulæ magnitudine & pulchritu dine admirabiles Romã deferebant. Amorium q̃q;

& Eumeniũ oppida in Phrygia fuêre, & alia multa commemorat Ptolemæus, quorũ insipida est absq; historia nominatio. Phrygię maiori Mydas imperauit, partem Galatæ tenuêre: Regio Cipilo vicina ab antiquis Phrygia dicta est, sed vtrũ maioris, an minoris Phrygię pars fuerit, incertũ: vnde Niobem, & Tantalum, & Pelopem Phrygas dixerunt. Phryges Christianã fidem receperunt, & diu tenuerunt, sed emersit apud eos Montanus quidã, qui se Paracletum nominauit, gentemq; illã infecit, cum quo mulieres Prisca & Maximilla, relictis viris suis incedebant, & illius inspiratione prophetissæ dicebantur, multisq; erroribus & Phrygiam & vicinas regiones impleuerunt. Hæc de maiori Phrygia, de Epicteto quæ minor fuit iam diximus. ¶Mysiam duplicem esse dixêre, alterã Olympinã, Bithyniæ & Epicteto continuam, cui cultores ab Istro venisse Arthemidorus affirmat: alteram Pergamenã quæ ab Olympinia in Caicum pergit. Harum circunscribere terminos operosum est, quando & Phryges, & Lydi, & Męones intermisti fuerunt, neq; separare eos facile est. Dicemus ergo de Mysis, Lydis, & Męonibus simul, & vnam ex omnibus prouinciã faciemus, eámq; mediterraneam: quæ ab Olympo & Bithyniæ finibus, vsq; ad Ioniam versus meridiem protenditur ab oriente maiorem Phrygiam, ab occidente Troadem relinquens.

Pseudo prophetissæ.

De Mysis, Lydis, & Mæonibus, quomodo uiri hi literati & ad Christum proni.

Caput LXII.

MYsos alij Thraces, alij Lydos fuisse dixerũt, & quoniam Lydi fagum acetosam (quæ multa nascitur in Olympo) mysam vocauẽre, ab eo Mysos dictos putarunt, quibus sermo fuit ex Lydo Phrygioq; permistus, & hi circa Olympũ habitantes vsq; ad Caicum fluuium se extenderunt. Phryges vero ex Thracia profecti circa Troiam cõsederunt, & aliquibus in locis commisti Mysis fuêre, & aliquando circa Cyzicũ & Practium habitauẽre: postea mutantes loca, alij circa Olympũ in Epicteto, alij magis versus meridiem & orientẽ sedes accepêre, quos maiores Phrygas appellauim⁹. Hęc autem quæ de Phrygibus Mysisq; memorant, Troianis temporibus antiquiora sunt. Intra Mysiam om̃is ager continetur, qui ab Olympo & Ida montibus vsq; ad Caici fontes per mediterraneã protenditur, & quoniam Lydi & Mæones inter Mysos cõputantur, vlterius in austrum, vsq; in agrũ Fordicẽsem trans Hermũ amnem & Laodiceã Caistrianã Mysia excurrit, Bithyniæ nonnihil comprehendens, in qua est Olympus, In his terminis mõs Tmolus concluditur, & Simpylus, & combusta regio, & Theutranea, & Pergamenus ager, & Thebanus qui supra Adramytteũ fuit: hunc propter fertilitatem prius Mysi ac Lydi, postea Græci infestauerunt, deinde Adramyttei obtinuerunt: & sunt qui dicunt ipsum Adramytteum à Lydis fuisse conditum, in quo & portæ fuerunt Lydiæ appellatæ. Astyram autem vicum Adramytteo propinquũ, non dubitarunt ad Mysiam pertinere, in quo Astyræ Dianæ templum fuit, & lucus cui Antandrij religiose præerant, quorũ ciuitas ꝓpinqua fuit. In mediterranea

tus in alium similem incidit, & deinde in alium, qui in Caicum deuoluitur. Caicus autē non fluit ab Ida (vt aliqui dixêre) sed ex Tegno monte, qui in mediterranea Thebano campo imminebat. E Tegno Mysius amnis fluit in Caicum emittens, sub fontes eius, prope cuius ortum vicus Gergeta fuit, in quē Attalus eos transtulit, qui in Troade erant, cum locum eum cepisset. Euripilū (cuius mentio facta est) in locis Caico proximis imperasse, Homerus tradit: ob quam rem credibile est, magnū Cilicū partē sub eo fuisse, & tres extitisse Cilicum principatus, q̄uis duo tantū commemorentur. Caicus amnis regionem valde bonam, & totius fere Mysiæ optimā percurrit, cuius principatum Pergamum obtinuit.

De insigni ciuitate quæ diu sub Attalicis regibus fortunata fuit.

Caput LXIII.

INsignis ciuitas quæ diu sub Attalicis regibus fortunata fuit, & postea Romanorū prouincia facta est, Attalici reges à Philetero Thianensi eunucho ortū habuêre. Lysimachus Agatoclis filius, qui vnus fuit ex Alexandri successoribus, turbineum & acutum montē supra Pergamū communijt, & suos ibi thesauros posuit, quorū custodiam Philetero trādidit, cum optime esset educatus, & sibi charus: sed is cum ab Arsinoe Lysimachi vxore dissideret, quæ eum accusauerat, tempus ad defectionem expectāuit. Interea Lysimachus malo consilio ductus Agatoclem filium interfecit: Seleucus autem Nicator reuersus illum sustulit, & ipse à Ptolemæo Ceraunō sublatus est, & dolo interemptus. Inter hos tumul-

tus eunuchus in arce se continens, nunc isti, nūc illi, quem validiorē esse animaduertit obsequēs, viginti annis castellū & pecunias possedit. Duo enim fratres erant, Eumenes natu grandior, & Attalus iunior: ex Eumene natus est alter Eumenes, qui Pergami successionē habuit, & Antiochū Seleuci filium apud Sardes, prælio superauit, & cum regnasset annis vigintiduobus, mortem obijt, cui successit Attalus ex Attalo & Antiochide Achei filia natus, q primo rex est appellatus, & prælio maximo Galatas superauit, & Romanorum amicus in classe Rhodiorum cum eis aduersus Philippum pugnauit, obijtq; iam senior cum imperasset annis quadraginta tribus, relictis quatuor filijs ex Apollonide Cyzicena. Eumenides primogenitus, regnū suscepit: qui cū Romanis aduersus magnū Antiochū, & aduersus Persem bellū gessit, & totā eam regionē à Romanis accepit, quæ sub Antiocho circa Taurū erat, regnauitq; annis quadragintanouē, vrbem muniuit, lucū Nicephorium seuit, templa construxit, & bibliothecas, & palacia, & mirū in modū ciuitatem amplificauit. Imperiū Attalo filio reliquit, ex Stratonice Ariaratis Cappadocū regis filia nato, sed admodū puero: fratrem Attalū tutorē constituit, qui viginti & vno annis regnauit, & aduersus Demetriū Seleuci filium cum Alexandro Antiochi bellū gessit: contra Pseudo Philippū Romanorum socius fuit: Diegelim regē cepit, ducto in Thraciā exercitu, Prusiā interemit, Præfecto illi filio Nicomede. Postremo Attalo, qui sub tutela erat, vrgente morte, reliquit imperiū. Is Philomator cognominatus, cū annis quinq; regnasset, morbo decedens, Romanos hæredes instituit, q

eam regionē in prouinciā redegēre, vt sunt res humanę, quę paruis ex principijs cū multū creuerint & postea corruunt. Viri excellētes Pergameni fuēre, Mithridates Menedoti filius, & Adobogion ex tetrarchica Galatarū stirpe genitus: qui contracta Iulij Cęsaris amicitia, ad id honoris peruenit, vt materni gn̄is tetrarcha & Bosphori rex efficeret. Sublatus est aūt à Lysandro, qui Pharnacē regē occidit, & Bosphorū occupauit. Apollodorus etiā orator Pergamenus fuit, qui artes conscripsit, & Apollodoriā sectā introduxit, & Augusti Cæsaris magister fuit, & discipulū habuit memoratu dignū Dionysiū ciuē suū cognomine Atticū, q sermones & historias conscripsit. Attalus ciuis Pergamenus, Christi noīe in Gallia martyriū pertulit, & in ipsa Pergamo cōplures occisi sunt, Christū deū esse cōfessi, inter q̄s Papyrius & Carpus, & Agathonica optima fœmina martyrij coronā acceperūt. Progredīēti ad vrbē, orientem versus, vrbs Apollonia fuit, in loco edito imposita: ad sinistrā Caici fluminis partē, vrbē Tyatiram cōmemorāt, Macedon habitationē, quā nōnulli Mysorū vltimā dicūt. Hic vna fuit ex septem ecclesijs, ad quas Ioānes apl's scripsit Apocalypsim. Vlterius ad meridiem Hermi campus occurrit, & Sardis olim vrbs magna, posterior Troianis reb⁹, antiqua tñ, quę ꝓmontoriū munitissimū habuit, & Lydorū caput fuit: Tmolus ei imminebat mōs felix, qui speluncā in vertice habuit, albi lapidis, à Persis conditā, ex qua circunstantes spectabantur campi, vsq; ad Caystrum. Lydi, & Mysi, & Macedones, circumhabitauēre. Pactolus à Tmolo multa olim auri ramenta deferebat, ex quo præclaras illas Crœsi &

Res humanæ uariæ et mutabiles.

ſatus autem quod ciuitatem ad Mithridatis amicitiam pelliceret, habita excuſatione, omnes calumnias diluit. Iunior Diodorus Strabonis amicus fuit, & hiſtorias ſcripſit, & poemata, quæ antiquis non cederent. Xanthus rerum ſcriptor antiquus, Lydus fuit, an Sardianus, incertnm eſt. In Sardis eccleſia fuit vna ex ſeptem Aſiæ, quarum Ioannes meminit. Melito Sardenſis eccleſiæ antiſtes, pro Chriſtiana fide multa ſcripſit, & apologeticos libros, imperatoribus miſit: qui propter regnum dei eunuchus effectus, & ſpiritu ſancto plenus, apud ſuam plebē quieuit. Philadelphia quoq; quæ ad Myſos pertinuit, vrbs terræmotibus concuſſa, cuius incolæ magna ex parte in agris degebant, non tamen magnoperē agriculturæ ſtudebant, quanuis terram haberent fertilem. In hac etiam vrbe vna ex ſeptem eccleſijs, & Chriſti ſacra recepit. Supra Philadelphiam orientem verſus exuſta regio patet, ſtadijs longa quingētis, quadringentis lata: quam alij Mæoniæ, alij Myſiæ dedēre: nullæ hic arbores inueniuntur, præter vitem, quæ exuſtum vinum fert, ita elegans, vt nulli cedat: Summa camporum facies cinerulenta eſt, montana, petroſa, & nigra: quidam ex crebro fulminum ictu id contigiſſe arbitrantur, nec dubitāt, quæ de Typhone dicuntur hoc in loco fabulari: ſed credibilius eſt ſubterraneum ignem, qui poſtea defecerit, regionem exuſſiſſe. Tmolus coactus eſt & ambitū mediocrē habet, atq; in ipſis Lydiæ partibus terminat. Lariſſa q̄ in agro Epheſio collocat, & in campo Cayſtriano ſita, Tmolo q̄ Epheſo vicinior, ſub mœnibus fuit. Epheſij enim multum ex agro Mæonio abſciderunt, quos poſtea Lydos appellauēre. Sipilū

Exuſta regio et ſine arboribus.

Vinum exuſtū

montem & regionem quæ circa est quidam maiori Phrygiæ dederunt, quidã minori, nos Mysiæ apposuimus. Sub eo Magnetia fuit Hermo vicina, quam terræmotus deiecit. Altera est apud Meandrum, de qua postea dicemus: tantũ est quod de Mysis ac Lydis explicare placuit, quãuis etiã inter Caras & maiores Phrygias, vsq; ad Taurũ, Lydorum Mysorũq; nonnulli concurrerint. Troas fama percelebris Mysiæ ad occidentem subiacet, tota mari exposita: Homerus ab Aesepo vsq; ad Caici fluminis ostia eius fines ꝑduxit, Eudox⁹ à Priapo fecit initiũ, Damasces à Pario, Caron Lamsacenus à Practio, Scylax Cariandius ab Abydo: tanta veterum discordia fuit, vt Strabo refert. Nobis Homeri limites placẽt, sed addim⁹ id terræ spatiũ quod ab ostio Rhyndaci fluminis est, vsq; ad Aesepum, vt oram Cyzicenam includamus, quã Ptolemæus proprie Asiæ dedit, qui etiam minorem Phrygiam Troadi cõmiscuit, nos eam Bithyniæ applicauimus, Olympo Mysiæ adiacentem: sed quoniam Aeolis Troadi permista fuit, eaq; vsq; ad Hermum fluuiũ percurrebat, non abre fuerit ad eundem limitem meridiẽ versus extendere Troadem, vt inde Rhyndaco, hinc Hermo claudatur: quamuis nonnulla Ioniæ loca ad dexteram Hermi iaceant. A Rhyndaco igitur incipiemus, qui Troadis terminus est septentrionalior: Hic fluuius ex Aranitide regiõe, quæ Mysorum fuit, ortum habet, & per Myletopolitanum & Apolloniaticum agrum decurrit, assumptisq; cum alijs, tum etiã Aceste, ex Abretana Mysia in Propontidẽ iuxta Besbidim insulam emittit, quæ Cyzicenorum fuit, & mõtem habuit arboribus plenũ nomine Artacem: Nõ

Dissentiunt autores.

procul hinc Cyzicus insula fuit, quingentorum fere stadiorum, ambitu admodum ferax, & duobus pontibus iuncta continenti, quæ iuxta põtem eiusdem nominis vrbem habuit, & portus duos clausos & noualia. Pars vrbis in planicie iacuit, pars monti adhæsit, qui vrsarum appellabatur, cui mõs alius imminebat Dindyma nomine, vnicum habẽs verticem, in quo Dindymenæ matris deum (vt erat stulta gentilitas) Argonautæ delubrum ædificauerunt: ciuitas & magna fuit & pulcherrima & optimis instituta legibus, & paci & bello aptissima, in q̃ tria fuerunt armamentaria, aliud armorũ, aliud instrumentorũ, aliud frumẽtorum, q̃ ne corrũperentur calcidica terra pręstabat. Mithridates cũ centum & quinquaginta millibus hoĩm, & multo eqtatu hanc vrbẽ obsedit, cuius impetũ Cyziceni cũ quadringẽtis nauibus perfregerũt, ipsumq́ prope in cuniculo oppresserũt cõtra effodiẽtes. Lucullus auxilia obsessis misit, & pestis adiumẽto fuit, q̃ regẽ multis suorũ amissis discedere coëgit: Romani liberam ciuitatẽ dimiserunt, & multum agri ei addiderunt, cum ex Troadis regione, tum ex aliјs, Nam & ad Rhyndacum & Aesepum Cyzicenorum ager protendebatur. Nunc quid sit Cyzicus nobis non satis constat, adeo claritatem rebus adimunt tempora, & nos homũtiones diuturnam quęrimus in hoc seculo gloriam, quam potentissime ciuitates retinere non potuerunt A CYZICENA regione, & locis Aesepo & & Granico vicinis, vsque Abydum Propontidis ora producitur, quę ad Troadem pertinuit: ex Abydo vero vsque LECTVM promontoriũ & Ilij, &

Armamentaria tria

Humanarum rerum labilis gloria.

tur,& paruo freto à septentrionali parte Lesbiæ insulæ disiungitur: orientalia Idæ ad Mysos declināt. Primus è mari exitus in Idā ascendētibus apud Lectum fit, abundatq; mōs aquis, & multa flumina ex eo descendunt, in cuius summitate locus fuit Gargarus appellatus, à quo Gargara Aeolica ciuitas dicta est. Zelia in extrema Idæ prętermontana fuit, distans à Cyzico stadijs centum & nonaginta, à proximo mari, in quod Aesepus emittit stadijs octoginta. Circa Zeliam Tharsius effluebat amnis, quē.xx. locis ea via pertransibant. Prope Aesepi ostia tumulus quidam fuit, in quo Mēnonis sepulchrum ostendebatur, eius quem Thytoni filium dixêre, & proximus Memnonis vicus. Inter Aesepum & vrbē Priapū Granic⁹ effluit amnis, magna ex parte per Adrastiæ cāpos delatus, vbi Alexander Darij satrapas prælio superauit, totamq; regionē cepit, quæ inter Taurum erat & Euphratem: Ad Granicū vrbs fuit & regio nomine Sidena, sed vrbs diruta iacet. In Cyzicē & Priapē agri confinio Arpagia fuit locus, ex quo Ganymedē gentilis theologiæ dedecus atq; infamiam raptum dixêre, quod alij circa Dardanium promontoriū contigisse arbitrātur. Priapus ad mare iacuit, & portum habuit, cultores eius, alij Milesios dixerunt, alij Cyzicenos: Priapus ei nomen dedit, quem ciues tanq̄ Liberi patris filium & nymphę colebāt. Lactantius firmianus obscœnam causam refert, propter quā matronę Priapum in exiliū actū colere cœperint. Circūuicina regio Adrastia vocabatur, ab Adrasto rege qui primus Nemesi .i. fortunæ templum ędificauit, Adrastiamq; vocauit. Romani quoq; huic deę templa dicauêre, stulti, qui sub

Memnonis sepulchrū

Ganimedes raptus

Adrastia fortunæ deæ tēplum.

ſtantiam eſſe aliquam fortunam putarunt, regnorũ & opũ diſpenſatricem, quæ ſolius dei nutu huc atq; illuc transferuntur.

De Adraſtia, & quomodo homines cũ ſerpentibus cognationẽ habere dicantur.

Caput LXV.

Adraſtia ciuitas inter Priapum & Parium fuit, qua diruta lapides tranſuecti ſunt, & ibi ara ędificata Hermocreontis, opus magnitudine & pulchritudine memorabile. Parium ad mare ſitum fuit, & portum habuit maiorem quã Priapus: ciues Athalicis regibus paruêre, quorum fauore multum agri Priapenſibus abſciderunt. Hic genus hominũ fuit quos Anguigenas vocauêre, & cognationem quandam cum ſerpẽtibus habere crediderunt: quorum mares proditum eſt ſerpentũ morſibus fuiſſe remedio, ſi eos continuo attigiſſent, ac primo liuorem tranſtuliſſe, poſtea tumorem ac dolorem ſedaſſe. Auctorem gentis heroẽ quẽdam tradidêre ex ſerpente immutatum, vt eſt antiquitas fabuloſa. Vis ea aliquãdiu in genere manſit, quemadmodum in Calabria fama ẽ de ijs qui ex progenie ſcilicet Pauli appellanť, nã & hos mederi ſerpentũ morſib⁹ affirmãt. Parium Mileſij, & Erythrei, & Parij condidêre. Ex Pario fuit Neoptolemus cognomento gloſographus, vir memoratu dignus. Pythia apud Pythiatem Parianæ regionis fuit, & mõtem Pythiũ imminentem habuit, inter Parium & Priapum ſita, iuxta Linum, qui locus ad mare fuit, vbi Cochleæ Linuſiæ appellatæ optimę omnium capiebãtur; Cla-

Angui genæ.

Sancti Pauli progenies.

ritas loco ab irritamento gulæ tradita est & Pario Priapum nauigãti antiqua Proconesus occurrit, & noua, quę ciuitatem habuit, & albi lapidis largã venam apprime laudatam, vnde Cyzicenorum opera pulcherrima extructa fuerunt. Hic fuit Aristeus carminum poeta vir facundiæ blanditijs vehemẽs. Rheæ montes alij Zeliæ vicinos putauerunt, alij Lãpsaco ad quadraginta stadia. In his Tera fuit, prima Lydorum regia, postea Persarum, nunc ignota est, & sine nomine iacet. Fuit & templũ matri deorũ sacrum quod Rheæ vocauerunt. Vrbs Lampsacus ad mare iacuit, & portum habuit optimum, sicut Abydus, à qua distabat centum & quinquaginta stadijs, Pythuisa prius appellata. Xerxes hanc vrbem Themistocli in vinum dedit, nam tota hæc, regio & Pariana & Priapena vineis abundauit. Hinc fortasse temulenta matronarum turba, & Veneri dedita, PRIAPI cultum inuenit. Lampsacus Callipoli opponebatur, quadraginta stadijs ab ea distans. Inter Lampsacum & Parium vrbs fuit Pesus & flumen: vrbe diruta Pesini Lampsacum migrauẽre, cum & ipsi Milesiorum coloni essent, quemadmodum & Lampsaceni. In agro Lampsaceno locus fuit Gergithium appellatus vineis consitus, & ciuitas Gergitha à Gergithis dicta, quæ in Cumano erant: ex Lampsaco fuit Caron historicus, & Adimãthus, & Anaximenes, & Metrodorus Epicuri sodalis, ipsum etiã Epicurũ quodammodo Lampsacenum dicunt, qui Lampsaci uersatum, atq; Leõti & Idomenti amicitia vsum, qui primi erant in ea ciuitate: nec alienum est voluptatis laudatorem eam ciuitatem amasse, in qua vinum erat optimum, sine

Pythuisa à Xerxe Themistocli in uinũ data.

quuntur, quæ extra Abydum sunt, austrum versus. Quum cætera maritima vsq; Lectum, quibus mediterranea Troiani campi, & Idæ prætermontana adiungimus: post Abydum promontorium Dardanium occurrit, & ciuitas Dardanum septuaginta stadijs ab Abydo distans, & Rhodius amnis, quem alij in Aesepum emittere tradunt: alij per sese in mare putant exonerari.

De Dardania.

Caput LXVI.

DArdanum prisca res adeo spreta fuit, vt sæpe reges, alij eam Abydum transtulerint, alij rursum in pristinam conditionem habitauerint. Cornelius Sylla & Mithridates Eupator, vt bellum dissoluerent hôc in loco conuenerunt. Nō procul hinc Hectoris lucus fuit in loco conspicuo, deinde lacus Ptheleus, & vrbs Rhytium in colle sita, & regio littoralis Rhytio continua, & Aiacis tumulus, & templum, & statua, quam ab Antonio ablatā & in Aegyptum asportatam, Augustus Cæsar sicut pleraq; alia restituit Ilisiensibus. Post Rhytium Sigeum vrbs fuit, & nauale, & Achiuorum portus, & Achaica castra, & lacus, qui Os dicitur, & Scamandri ostia: nam Simois & Scamander in campo concurrentes, multum lutum deuehunt, & maritimam oram exaggerantes, ore obstructo, maria stagnantia, & loca palustria efficiunt. A Rhytio vsq; Sigæū & Achillis tumulum: recta nauigantibus stadia intercedūt septuaginta, totaq; hæc ora nouo Ilio subiacet, duodecim fere stadijs ab eo distans, iuxta Achiuorum portum, à priore autem alijs triginta

stadijs, ad partem quæ est Idam versus Achilles templum habuit, & tumulum iuxta Sigæum. Patroclus & Antilochus tumulos, quibus omnibus & Aiaci sacrificabant Ilienses, tanq̃ dij essent, qui homines fuerant, & quidem sanguinarij. Herculem non colebant, causam afferentes, ꝗ is vrbem fuerit depopulatus. Sed aliud in causa esse oportuit, siquidem Achillis & sociorum opera vrbs funditus corruit, & Hercules paruam ciuitatem diripuit, qui cum sex tantum nauibus & paucis viris potitus est victoria. Græci qui cum Achille fuerunt magnam & præclaram vrbem deleuêre, nam Priamus ex paruo magnus, & rex regum effectus erat. Paululum ab hac ora progredienti Acheium fuit, & ad vlteriorem Tenedorum regionem pertinuit: hæc omnia ad mare sita erant, quibus Troianus campus imminebat, vsque ad Idam stadia plurima ascendens orientem versus. Huius prætermontana perangusta quidem partim ad meridiem extensa, vsq; ad loca quę apud Scepsim erant: partim ad septentrionem, vsque Lycios, qui iuxta Zeliam habitabant: hanc Homerus sub Aenea & Antenoride posuit, Dardaniamq; vocauit: quod nomen & vrbi dedit & regioni: sed vrbis nec vestigium quidem extat. Plato post diluuiũ tria hominum genera fuisse putauit. Primum simplex & agreste, eorum qui per aguas formidarent, & montium cacumina incolerent. Secundum, eorum qui plus aliquid audebant, & in ipsis montium radicibus habitabant. Tertium eorum qui omni semoto metu, in patentes campos exiêre: & has differentias ab Homero traditas dixit, qui pro primo exemplo Cyclopeos posuit, fructibus sponte nascen-

Plato post diluuium hoĩm tria genera eẽ putauit

tibus vtentes, & montium cacumina in ſpeluncis habitantes. In ſecundo Dardanum, qui Dardaniam ædificauit anteꝗ̃ Ilium conderetur. In tertio Ilum, quem Ilij conditorem tradunt. Vnde par eſt eum in medio campo ſepultũ eſſe, quoniã prior auſus eſt in campis habitare: poſſent & plura hoĩm genera inueniri, eorꝝ qui vel in littore maris, vel in inſulis habitarent. Sed nec om̃ino auſus eſt Ilus qui non ad mare vbi nouum fuit Iliũ, ſed ſuperius triginta fere ſtadijs ad orientẽ Idam & Daradaniã verſus, vrbẽ condidit: poſt Dardaniã Cebrenia occurrebat, magna ex parte campeſtris, quæ quodãmodo pariter cum Dardania ꝓgrediebatᷓ, & in ea vrbs Cebrena. Demetrius vſqꝫ huc Ilij agrũ Hectori ſubditũ pertẽdere arbitratus eſt, ꝓgredientẽ à nauali vſqꝫ in Cebrenam, ibiq́ꝫ Alexãdri & Oenones ſepulchrũ oſtẽdi, quã dicunt Alexandri vxorẽ fuiſſe, priuſꝗ̃ Helenã raperet: Cebreniã vero Scepſim vſqꝫ ꝓcedere, & eorꝝ cõfiniũ eſſe Scamandrũ. Cebrenos cũ Scepſijs ſemper inimicitias exercuiſſe, donec Antigonus eos in Antigoniã tranſtulit, quę poſtea Alexãdria dicta eſt: & Cebrenos cũ alijs Alexãdrię remãſiſſe, Scepſios Lyſimacho permittente domum redijſſe.

De Ilio duplici, de Ida & eius fluminibus, deq́ꝫ pinu quæ mira magnitudine pulchra eſt cognominata.

Caput LXVII.

SEd quoniã Ilienſia iam attingimus, quę toto orbe decantata ſunt, monſtrandum eſt quo in loco fuerit Ilium, pro quo Græci decertauêre, & de quo ſcripta eſt Ilias Homeri: dictu eſt Idam montẽ

Hellespoнто imminere,in quo multę conualles existunt, & multi colles ab eo deriuantur, nec pauci amnes descendunt ex eo:duo flexus,tanq̃ duo cubiti,ad mare decurrunt,alter Rhytium,alter Sigæum versus,atq; dimidiati circuli lineam efficiunt,duodecim'q; fere stadijs in planicie procul à mari desinũt. Duplex Ilium antiqui commemorant,alterꝝ inferius intra dictorꝝ flexuum finem.alterum superius intra initium.Interius Simoisius campus comprehendatur, per quem Simois ibat: & Scamandrius, per quem Scamander;atq; hunc proprie Troianũ campum appellauêre,& Homerus maximã certaminũ partem hoc in loco factam ostendit: nam & latior est,& loca hic celebrata fuerunt,& flumina Simois, & Scamander,quorum alterꝝ Sigæo,alterum Rhytio proximũ in conspectu inferioris Ilij concurrũt: postea Sigæum delata lacum efficiunt,qui Os dicitur:vtros'q; campos,alterꝝ ab altero ingens quidam collis dictorum flexuum in rectum dirimit, qui ab inferiori Ilio incipiens,& ei coniunctus, vsq; in Cebrenam tendit,super quo alterum Ilium fuit, quod superius appellauimus, distans ab inferiori stadijs triginta. Vlterius decem stadijs Caliconam tumulũ quendam fuisse tradunt,iuxta quem ad stadia quinque Simois labebatur:Caliconia vero stadijs quadraginta ab inferiori Ilio distabat, erat & Tymbra campus Ilio superiori proximus,& Tymbræus fluuius,qui per eum ad Apollinis Tymbræi templum fluebat in Scamandrũ. Superius Ilium quadraginta duobus stadijs à mari aberat,Inferius duodecim: hoc antea vicus fuit, qui Palladis templum habuit, quod Alexander,ex victoria apud Granicum habi-

ta, rediens magnificis donis exornauit: & arbitratus illic Priami sedem fuisse, vicum appellari vrbem iussit, & vt ædificia repararentur curatoribus mandauit, ac liberam & immunem censuit, subactisq; Persis facturum se maiora promisit. Erat enim Homeri studiosus, & propter Aeacidarum cognationem, qui Molossis imperarunt, apud quos regnauit Andromache Hectoris vxor, erga Ilienses magno pere affectus. Post eius obitum Lysimachus vrbis cura suscepta delubrum construxit, & murum ad stadia quadraginta circunduxit, ac vicinas & antiquas vrbes in eam habitatum deduxit, quæ iam erant labefactatę. Sed cum Romani Asiam ingressi, magnum Antiochum eiecerunt, collapsa erant Lysimachi mœnia. Extabat tamen vicus, vrbis amplitudinem habens. Demetrius Scepsius inquit, cũ adolescens in eam vrbem peregrinaretur, adeo neglectam vidisse, vt coctilicijs tectis careret. Agesianarus scribit, Gallos ex Europa trangressos, tutelæ gratia in vrbem ascendisse: sed eam sine mœnibus repertam, ilico reliquisse: postea multũ reparata fuit, & deinde à Romanis, qui cum Fimbria erant, labefactata. Fimbria quæstor cum Valerio flacco cõsule aduersus Mithridatem missus, orta seditione consulem in Bithynia occidit, & exercitu potitus Ilium venit: vnde cum tanquam latro excluderetur, admoto ad vrbem exercitu, vndecimo die eam cepit. Sed glorianti q̃ tam cito vrbem cepisset, quam is anno decimo cum mille nauibus ex tota Græcia ceperat Agamemnon, respondit quidam ex Iliensibus: Non enim Hector aderat qui pro ciuitate pugnaret. Sylla vero cum Fimbriam sustulisset,

Galli in Ilium ascẽderunt.

Mithridatemq́ domum cum quibusdã conditionĩ bus remisisset, Ilienses multis beneficijs solatus est: deinde Iulius Cæsar maximã de his curam suscepit, Alexandrũ æmulatus, cuius erat amantissimus, & certissima cum Iliensibus signa cognationis habebat, tanq̃ Romanus. Romani eñ auctorẽ generis sui Aeneam putauerunt. Iulius ab Iulio quodã viro ex progenitoribus & ille ab Iulo cognomẽ hoc habuit, qui vnus fuit ex posteris Aeneæ, quẽ Vergili⁹ filiũ fuisse testatur. Regionẽ itaq; eis tribuit libertate & immunitate seruata, in quibus diu permansère. Sed hoc non fuit Ilium Homericũ, quod Græci euerterunt. Illud enim quadraginta duobus stadijs (vt ante diximus) à mari distabat, hoc duodecim, cũ Alexandri iussu reparatum est, & campus ante vrbem fluminis aggestio erat, quem Troiani tempore belli multo minorem esse oportuit, nec poterãt tam breui spacio inter vrbem & mare Homerica prælia fieri, neq; vrbs in hoc loco propter perpetuũ iugum circuiri poterat, Homerica vero poterat. Multa præterea ex Homero colliguntur, quibus palam fit Hectoreum Ilium superius fuisse, cuius Alexandro aut Iulio imperante, nullum extabat vestigium. Nam vicinæ vrbes, vastatæ, non tamen prorsus erutæ. Exusto Ilio lapides inde ad instaurandã sua mœnia transtulerunt, ita nunc & in rebus humanis spem ponito, aut te diu mansurũ credito, quãdo Ilium ingens, & totius Asiæ columen adeo extinctum est, vt neq; cadauer inueniatur, & dubium sit, quo in loco tanta gloria fuerit. Sunt qui putant reliquias Iliensium voluisse super ruinis antiquæ vrbis nouum Ilium ædificare, existimantes locum cũ

Vbi et quãdo Ilium Homericum.

in quo prius fuerat inauſpicatum eſſe, & calamitatibus obnoxium, vel quod Agamemnon antiqua conſuetudine eum fuerit execratus, & ſunt qui vrbem hanc multa loca mutaſſe tradunt. Poſtremo iuxta mare, in loco quem deſignauimus, ex oraculo conſtitiſſe. Neque ab initio vrbs fuit, ſed multis annis vici formam habuit, & paulatim (vt diximus) creuit. Hellanicus volens Ilienſibus gratificari, conceſſit nouam & antiquam vrbem eandem fuiſſe, qua deleta, qui Sigæum & Rhytium habitabant regionem inter ſeſe diuiſerunt, ea autem reſtituta oĩa reddiderunt. Sed hic non ſatiſfacit his quæ ab Homero ſumpta contrarium ſuadent: vicum poſtea in eo loco ædificatum dicunt, in quo vetus Ilium fuit, & Troianorum regia, ex qua originem cunctiſe ducere iactitant, qui nobiliſſimi videri volunt: nam & Franci & Angli, & alij complures hinc maiores ſuos veniſſe tradunt. Sed Romanorum genus ab Ilio profectum multi autores prodidêre, quibus fides habenda eſt.

De Ida & eius fluminibus, deq́ pinu, quæ mira magnitudine ſua, pulchra eſt cognominata.

Caput LXVIII.

SVpra Ilium Idam eſſe diximus, quam multi fontem appellauerunt, propter fluminum multitudinem ex ea cadentium, præſertim vbi Dardanica regio ei ſubiacet vſque Scepſim & Ilienſia. Demetrius collem quendam Idæ eſſe dixit, nomine

Cotillum,vltra Scepsim ad cẽtum & viginti stadia, ex quo Scamander,& Granicus,& Aesepus fluunt. Sed hi ad septentrionem & Propontidem tendunt manantes è pluribus fontibus,Scamander ad occasum ex vno fonte,cursus Aesepi quingẽtis fere stadijs terminat. In Scamandrum Adirus influit, ex quadã Carsinæ montana regione,cõpluribus vicis habitata,& optime culta,quæ Dardaniç adiacebat, vsq; ad loca Zeliæ,& Pithiæ finitima:eam regionẽ à Caresо flumine dictam putant. His in locis & Rhesum fluuium posuêre,qui postea Rhoites dict⁹ est, & in Granicum influit, Septemuadus ab Homero vocatus, quia septies pertransitur,in locis pulchra

Pulchra pinus. Pinui finitimis: digna fuit arbor quæ nomen haberet. Attalus qui primo regnauit in Attalica gente,ambitum eius fuisse pedum viginti quatuor scripsit,altitudinem à radice sexaginta & septem, postea in tria scissam æqualiter inter se distantia,& iterum in vnum apicem cohiberi,totam eius altitudinem duorum iugerum,& quindecim cubitorũ spacio contineri,distantem ab Adramytteo stadijs centum & octuaginta,septẽtrionem versus. Nunc nulla est,habent & arbores suam mortem,aut percussç cadunt,aut suo tempore arescunt. Nihil est in terra non mortale. Caresus à Malunte fluit,qui locus inter Palæscepsim iacuit,& Achæum vlterioris Tenediorum agri. Immittit autem in Aesepum Rhodius,qui fluit in Euium à Cleandria & Gordo descendens,quæ loca sexaginta stadijs à pulchra Pinu distabant,in Aesepi conualle,quæ à sinistra cursus ei⁹ est. Poliena locus munitissimus fuit,deinde Palæscepsis:mox Halyxonium, quod Amazonum fabulis

applicatum est. Postea Caresus vrbis deserta, & Caresina regio, & amnem ab eo dictum quod vallem ingentem efficit, minorem tamen ea quæ Aesepi ē. Deinceps Zeliæ sequuntur campi, & loca collibus plena, & olim optime culta. In Aesepi dextra Argētariæ fuerunt, apud nouum vicum Polienæ & Palæscepsi opposit̨ę. Palæscepsis ab Aesepo stadijs triginta distabat; ab vrbe Aenea quinquaginta. Sed ad oram maritimam reuertamur.

De Tenedo insula, & quod in ea castellum fuerit nobilissimum, quod, cum Veneti & Genuenses pro eo multis inter se prælijs contenderent, communi consensu est deletum. Item de urbe Alexandrina quæ prius Sigæa uocabatur, deq; in ea Smynthei delubro sacris muribus habitato.

Caput LXIX.

POst Sigæū promontoriū Achillæū sequebat̄, & Achæiū, & regio Tenediorꝶ, atq; ipsa Tenedos insula, distās à continēti stadijs quadraginta. In qua priusq̃ in agrū Troianū Grȩci descenderēt, stationē habuerūt, & Agamēnon Iphigeniā immolare non dubitauit. Vincebat pr̄is affectū regnādi cupiditas, & quod credenti Abrahæ ad iustitiā reputatum est, huic ad iniquitatē cessit. Ambitus huius insulæ stadia octuaginta cōtinebat. Vrbs Aeolica in ea fuit, & portus duos habuit. & Apollinis Smynthæi delubrum. Duȩ insulȩ circunstabāt, Calydnȩ olim appellatæ, & aliȩ quȩdā ignotȩ. Tenedū alij Calydnā vo-

cauerunt, alij Leucophryn, id est, candidum supercilium. Vergilius opulentã fuisse sub Priamo insulam dicit. Diodorus ait Tenũ Cyeni filiũ coloniæ Lesbiæ quę erat in Troade imperasse, deinde relicta patria, cõgregatis colonis, in insulã desertã nõie Leucophryn nauigasse, distributisq́ ĩsulę agris, ĩter eos qui secum erant vrbẽ condidisse, atq; insulã nomine Tenedon vocauisse, & cũ multa hominibus beneficia cõtulisset, post obitũ inter deos relatũ. Nonnulli ferũt Cyenũ patrẽ vxoris calũnia inductũ Tenum filiũ in arca positũ in mare deiecisse, qui mirabili deorũ ope seruatus, tẽpestate in Tenedũ appulerit, qui nouercę fauerat insidijs lege sanxerit, ne quis Tibicẽ templum ingrederetur. Belli Troiani tẽpore, cum Achilles post Gręcorũ in Tenedum ascẽsionem, vrbem Temnũ deleuisset, statuerũt postea Tenedi, vt in tẽplo quod nouiter ædificauerũt nemo Achillem nominaret. In hac ĩsula nobilissimũ postea castellum fuit, propter quod Veneti & Genuenses multis inter se prælijs contenderunt. Postremo ea lege pax facta est, vt castellũ deleretur cõmuni cõsensu, apud Sabaudiæ comitẽ, qui pacis arbiter electus erat, depositum. Achęio continua erat Larissa, & Coloniæ prius, Chrysa in loco excelso & portioso, & Amaxitus Lecto subiacens in promontorio. Nec procul ab Achęio in mediterranea constituta est Alexandria, in quã plurium oppidorum incolæ migrauêre, sicut ex Larissa, Chrysa, Amaxito, Cebrina, & Mæandrina, & alijs compluribus. Locus in quo Alexandria condita est, prius Sigæa vocabatur. Lysimachus Alexandriam curauit, quæ iam ab Antigono habitata erat, & Antigonia appellata. Lysi-

machus nomen mutauit. Pium enim visum est Alexandri successoribus vt prius de nomine illius vrbes conderent, postea de suo multo iustioribus, quàm hi qui alienis operibus sua imponunt nomina: nec verentur deletis veri autoris signis, sua vel pingere, vel sculpere. Alexandria diu permansit & aucta est, ex Romanorum colonia accepit, & inter claras nomen habuit. In vrbe Chrysa priusquàm rueret Apollinis Smynthei delubrum fuit, & signum quod nominis veritatem seruaret. Nam mus quidam pedi statuæ subiacebat, statuã Scopas Parius fecerat. Ferunt Teucris è Creta profectis oraculum fuisse datum, vt ibi sedes ponerent vbi terrigenę eos adorirentur: idcirco Amaxitum & Chrysam cõtigisse, maximamq́ agrestium muriũ multitudinẽ noctu, exortã, quicquid armorũ & vtensilium ex corio inuenissent corrosisse, Teucros ibi mansisse, atque Idam ab Ida, quæ in Creta erat appellasse: aiunt & mures ibi circa templum abundasse, quos vana gentilitas sacros existimauit. Simulacrum vero ita cõstructum fuisse, vt murem pedibus premeret, alij Teucrũ quendam prodidêre ab vrbe Troum, quæ postea Oxipetheon nominata est, ex Attica profectum: Teucros vero nullos ex Creta venisse, signũq́ cõiunctionis Troũ cũ Atticis ducunt, quod apud vtrosq́ Ericthonius quidam generis autor prædicatur. Multi hodie qui videri docti uolunt, Turcas appellant Teucros, quos Scytharum genus esse haud ambiguum est, quemadmodum postea dicemus, cum de Turcis agemus. Alia Chrysa in agro Thebano fuit, de qua dictum

est, & illi magis Homerica conueniunt.

De agro Lecti, campo Halysio, item de salibus Tragescis q Etesijs uẽtis spirãtibus sponte nasci dicuntur.

Caput LXX.

In agro Lecti seorsum ẽ Halysius cãpus, & Tragesci sales qui spõte nascuntur, & Etesijs ventis cõgelascunt: Duodecĩ deorũ arã (verius dæmonũ dixerimus) apud Lectum construxit Agamemnon. Hæc loca contra Ilium erant ad stadia ducenta uel paulo plura, sicut ex altera parte Abydensia, quanquam pauloante propius Abydus fuit, ex quo vsque Lectum stadia computarunt circiter quadringenta: cum Lectũ circunflexeris clarissimę occurrũt Aeolum vrbes, & sinus Adramyttinus in quo maximam Lelegũ partem Homerus collocauit, & duplices Cilicas, hic & Mitylenorum littus fuit, quod vicos aliquot habuit in continenti. Hunc sinũ etiã Idæum nominarunt: nam iugum à Lecto ad Idam porrectum primis partibus huiusce sinus imminet, in quibus Leleges siti erant, & vrbs eorum Pedasus fluuio Satmoeti iũcta, quæ prorsus deserta est, Hæc loca Dardanio agro et Scepsio continua erãt, tanq̃ alia quędã Dardania, humiliora tamẽ. Neãdrini vltra Amaxitum erant magis mediterranei, & magis Ilio propinqui quam Lectus, nam centum & quinquaginta stadijs ab Ilio distabant. Vltra hos erant Cebrini, & postea Dardanij, vsq; Palęscepsim atque Scepsim. Alceus Antandrum vrbẽ Lelegum esse dixit, Scepsius ad Cilicas traxit, australe Idæ latus terminantes usq; ad oram maritimam: post Lectũ Po

Arade orũ duodecim

lymediū sequebatur, in quo paru⁹ erat lucus supra mare: octuaginta stadijs peractis, Gargara reperiebantur, in promontorio quod sinum efficit Adramyttinum vocatum: nam tota ora à Lecto vsq; ad Canas, quod est alterum promōtorium, hoc eodē nomine appellabatur: in quo & Elaiticus cōprehēdebatur, sed proprie Adramyttinum dicebāt, qui à promontorio in quo Gargara fuerūt claudebatur, & ab altero quod Pyrrham vocabat, in quo Aphrodisium situm fuit: oris latitudo à promontorio in promontoriū centum & viginti stadiorum. Interius Antādros iacuit, cui mons imminebat Alexandria vocatus, vbi deas à Paride iudicatas dicūt, quarum quæ spretæ fuerūt, Troianum incēdiū parauerint: Indigna res quæ diuinitati attribuatur. Proximus Aspaneus erat lucus, vbi materies Idæ cedebatur, hic enim eam aptabant: postea per flumen deducebant: deinde vicus Astyra & lucus Astyemæ Dianæ sacer, in proxīo Adramytteū Atheniensiū colonia, q̄ portū habuit, & nauale extra sinum, & promōtorium Pyrrham: vrbs Cisthena cum portu fuit, quæ destructa est, & vltra eā in mediterranea æris vena & multa habitatio. In sequēti Mytilenæorum ora Coriphanitis lucus, & Heraclia, & Haactea, & Name⁹, & Pythana vsq; ad Caici fluminis ostia, quę loca ad Elaiticum sinū pertinebant, & vltra flumē Maha, & reliquus sinus usq; Canas. Sed in his locis paululum immorandum est, propter ea quæ propriam historiam habent.

De Palæscepsi, & qui ex ea Socratici fuêre Philosophi, item de Theophrasto

& eius bibliotheca.

Caput LXXI.

PAlęſcepſis vltra Cebrenam fuit ad excelſiorē Idæ partem prope Polienam, ea olim Scepſis vocabatur, quæ cum eſſet in loco circunſpecto, à Scamandrio Hectoris & Aſcanio Aeneæ filijs, ad ſexaginta ſtadia inferius traducta eſt, quorum genus multo tempore in ea imperauit, poſtea in paucorum principatum ciuitas declinauit. Deinde cũ Mileſijs popularem ſtatum accepit, & nihilominus qui ex eo genere erant reges dicebantur, & honores quoſdam habebant ſucceſſu temporis, Antigonus Scepſios Alexandriam deduxit, qui deinde Lyſimacho permittente domum rediêre. Scepſius Aeneæ regiam Scepſim fuiſſe putat, quę media erat inter regionem illi ſubditam, & Lyrneſſum, in quam ab Achille agitatꝰ fugiſſe dicitur: Homerꝰ (ſicut Straboni placet) Aeneã imperij ſucceſſorem apud Troiam ſignificat remanſiſſe, ac Troię imperium: extincto Priamidarũ genere, natis natorum tradidiſſe: Alij (quę vulgatior fama ẽ) fatentur eum propterea, ꝙ Priamo eſſet infenſus, bello ſuperfuiſſe, ſicut Anthenoridas, qui propter hoſpitalitatem cũ Menelao habitam euaſerunt, & cum Henetis primo in Thraciam, deinde in Adriam peruenerunt, quæ ab eis Henetia dicta eſt, Nũc addita littera Venetia nominatur. Aeneam cum patre Anchiſa, & Aſcanio filio, multis comitantibus enauigaſſe, quem pleriꝗ circa Macedoniam & Olympum habitaſſe dicunt, nonnulli circa Mantineam, Capaus in Archadia cõ

didisse. Alij, quibus accedit Vergilus, in Ciliciam profectum cum Helimo Troiano, Hericem & Lyli beum occupasse tradunt, & fluuios circa Egestum appellasse Scamandrum & Simoentem. Postremo in Latium, traiecisse, ibiq; permansisse, iubente oraculo vt ibi maneret, vbi mensas ederet: quod in agro Lauinio completum est, vbi panis ingens pro mensa per imprudentiam appositus, cum carnibus quæ super eo erant, absumptus est. E Scepsi fuerũt philosophi Socratici, Erastus & Coristus, & Ereus Coristi filius, qui Aristotelem & Theophrastum au diuit, & successor fuit bibliothecæ Theophrasti, in qua erant Aristotelica, nam Aristoteles & bibliothecam & scolam Theophrasto reliquit, & primus fuit (vt Strabo arbitratur) qui libros congregauit, & Aegypti reges bibliothecæ ordinem docuit, incertum plus boni an mali rebus humanis attulerit, quando componendi libros nullus est finis, & multorum ingenia deprauata sunt, quæ in peruersa dogmata inciderunt: ob quam rem consulte agunt, qui damnata volumina exurunt, neq; passim omnibus scribendi facultatem permittunt, vt est illud Persianũ, Scribimus indocti doctiq; poemata passim: sed hodie tãta est doctorũ turba, vt nemo fere indoctus reperiatur, ex his qui aliquid scribunt, qui non doctoris nomen titulúmque receperit. Theophrastus bibliothecam Neleo tradidit, Neleus eam Scepsim detulit ad homines imperitos, qui libros inclusos ac negligenter compositos tenebant: cúmque Attalicorum regum sub quibus erant studium sentirent, ad instruendam Pergami

bibliothecam, eos in fossa quadam sub terra occultu erunt: & demum tineis & humiditate labefactatos qui ex eo genere erant, Apeliconi Teio tradiderunt magno emptos argento, Aristotelicos scilicet atque Theophrasticos. Apelicon qui magis librorũ esset studiosus quàm sapientiæ, quales multos ætate nostra cognouimus, volens corrosiones emẽdare, eos transcribendos dedit, scriptura non recte suppleta, librosque ędidit erroribus plenos, Cõtinuo post Apeliconis obitum, Sylla, qui Athenas cepit, ablata illius bibliotheca, eam Romam trãstulit: quo in loco Tyrannion grammaticus, cum Aristotelis amantissimus esset, conciliato sibi bibliothecæ pręfecto, & librarij quidam scriptoribus vtentes non bonis, nec scripta cõferentes, opera minus emẽdata ędiderũt: quod si græca exemplaria corrupta fuerũt, quid de his putandum est, quæ in latinum cõuersa sunt, illa pręsertim priora, quæ qui legunt, nõ tam quod dicatur quàm quod dici velit, nosse laborant. Quippe si reuiuisceret Aristoteles, multa sua esse negaret, quæ nos illi attribuimus. Sed melius cum eo actum est quàm cum alijs, quorum opera funditus periere, & ipse causa extitit, cur multa perirent, qui aliorũ gloriã ad se traxit: ruet etiam ipse quamuis magnus, neque enim verum est quod sibi aliqui persuadent, literarum monumenta non interire: omnia occidunt, nec literis sua mors negata est, quàmuis aliæ alijs plus viuant. Aetas cuncta aufert, nec hominis opus est quod in tẽpore non euanescat. Apud Scepsim ultra eos quos nominauimus, Demetrius grãmaticus floruit, qui Troianam extructionem exposuit, & post hũc Metrodorus, qui è philosophica vita in ciuilem muta-

Intereunt etiam literarum monumẽta

tus est, & propter elegantiã, q̃ q̃ pauper erat, clarum coniugium apud Chalcedonem obtinuit, & à Mithridate reddendo iuri præpositus fuit, à quo non erat prouocatio. Sed legatus ad Tygranem missus, cum desciuisset, inuitus remissus est Mithridati iam è paterno regno fugienti, & in itinere, siue regis opera, siue morbo, decessit: sensitq́ philosophicam vitam imprudenter se reliquisse, quæ si neq́ honores neque opes accumulat, at saltem periculis & molestijs q̃ pluribus caret.

De Anderis, mirandoq́ lapide, qui solus combustus in ferrum, cum terra quadam in argentum falsum, quæ terra si æs accepisset in aurichalcum uertebatur: de Pitana urbe Aeolica, quodq́ apud eam lateres inuenti sint, qui sup aquas innatarẽt.

Caput LXXII.

Post Scepsim Andera fuerunt, circa quæ lapis quidam inueniebatur, qui combustus ferrum fiebat, deinde cum terra quadam in fornace decoctus, pseudargyrum, id est, mentitum argẽtum exsudabat: quæ terra si æs accepisset, in aurichalcũ vertebatur. In his locis Leleges habitarunt, qui & Pionias, & Gargarensem agrum, & Assensem occuparũt. Assus, & arte & natura munita ciuitas fuit, quæ à mari & portu longum & rectum ascensum habuit, ex quo Stratonici dictum est, qui celeri passu Assum it, mortis periculum adit: hinc fuit Cleantes philosophus stoicus, qui Zenonis Ciciensis scholæ successit, *Stratonici dictum.*

n

quã postea Chrysippo Solensi reliquit. Hermias eunuchus trapezitæ cuiusdã famulus Athenas ꝓfect⁹ Platonẽ Aristotelemq́ʒ audiuit, & domũ reuersus cum dño suo, Atarnenses & Assenses aggressus eos subegit, & illis simul cum dño imperauit, q̃ mortuo solus dominiũ adeptus, Aristotelẽ & Zenocratem ad se accersitos diligẽter curauit: Aristoteli etiã fratris filiam vxorẽ dedit. Sed nõ illi, vt tyrannidẽ inuaderet, philosophi suaserunt, nec rursus vt retineret prçstare potuerunt. Memnon Rhodius, simulata cum eunucho amicitia, eum ad se vocatũ comprehendit, & ad regẽ Persarũ misit, ibiq́ʒ vitã suspendiò terminauit. Philosophi fugientes loca à Persis occupata, incolumes euasêre. Assum aliqui dicunt à Metimneis conditã, aliqui Aeolicã fuisse volunt: ipsi vero Assij Gargara & Lamponia condiderunt, q̃ cum non bene habitarentur, reges ex Myletò incolas eò deduxerunt, & pro Aeolibus semi barbaros effecêre. Leleges hæc loca sub Priamo tenebant, & inter eos misti erant qui sub Aenea fuêre. Cilices quoque cum his habitabant, & Cares aliqui: sed ab Achille vastati Leleges, in Cariam migrauêre, quo & Cares Cilicesq́ʒ Taurum transiuêre. Oram, quæ post Leleges sequitur, Adramyttini habuerunt, & Atarnenses, & Pythanei, vsque ad Caici fluminis ostia: Non procul ab Adramytteo Apollinis Cillei templum fuit, & Cillì monumentum, ingens quidam tumulus, hunc Pelopis aurigam & ducem equorum dicunt, à quo forsan Cilicia dicta est. Adramytteum in bello Mithridatico calamitate maxima oppressum fuit, culpa Diodori qui ciuium consilíum deleuit, cum regi cuperet

gratificari, & se principem Academicorum philosophorum ostendere. Rege autem euerso pœnas dedit, qui de multis criminibus accusatus, infamiā nō ferens, turpiter & obstinate periit. Sæpe enī eorum ignominiosus est finis, qui nimium gloriæ cupidi sunt. Ex Adramytteo fuit Zenocles orator clarus Asiatici stili, qui in senatu pro Asia dixit, quo tempore Mithridaticæ factionis est accusatus: dehinc Atarneus fuit Hermiæ tyranni sedes, postea Pythana vrbs Aeolica, quæ portus duas habuit, & fluuiū Enocenum, qui eam prçterfluebat, ex quo aquæductus Adraminus factus est: è Pythana Archesilaus academicus fuit, qui cum Zenone apud Polemonē didicit. Fama est apud Pythanam lateres inuentos esse, qui super aquas innatarent, quod de aliis locis traditum est. Post Pythanam Caicus amnis ad stadia triginta in sinum Elaiticum emittit, qui Pergamenum agrum irrigat. Eleapolis duodecim stadiis vltra Caicum ad meridiem fuit, Aeolica ciuitas: & Pergamenorum portus, centum & viginti stadiis à Pergamo distans, deinde ad stadia centum est Cana promontorium, quod contra Lectum consurgens, Adramytteum efficit sinum, cuius pars est Elaiticus. Canæ Locrorum oppidulum fuit, ad australia Lesbii extrema, situm in agro Caneo, qui vsque ad Arginusas protendit: & vlterius promontoriū, quod Aegam nominarunt, eodem modo quo animal: sic enim totum montem appellabant, quem postea Canam & Canas vocauēre. Circa montem austrum & occasum versus mare procumbit, ad orientem Caici campus, ad aquilonem Elaiticus ager: mons satis per se contractus est, vergit tamen

ad Aegeum pelagus, vnde ei nomen est. Postea id promontorium (vt Sppaho dicit) Aega est appellatum: reliquum vero Cana: & Canæ vrbs: deinceps Aelea sequitur, quæ portum habuit, & nauale regũ Attalicorum, Amistæi opus & Atheniensium, qui cum eo apud Ilium militarunt: distans à Grineo Myrmeorum oppido stadijs septuaginta, hęc Elaitico sinui nomen dedisse videtur. In Grineo Apollinis fanum, & peruetustum oraculum, & templum candido lapide sumptuosum plebes admirabãtur: deinde Achiuorum portus extitit, in quo duodecim deorum aræ constitutæ fuerunt certissima dæmonum theatra. In vltimo vero sinus recessu, ad sexaginta ferme stadia Myrma fuit Aeolica ciuitas, quæ portum habuit, & ab vna ex Amazonibus nomen accepisse credita est. In ora sinus Hydra, ꝓmõtorium fuit, quod Amatunti aduersum Elaiticum sinum efficit, oris latitudinem septuaginta fere stadia complexam dicunt: post Hydram Adæ fuerunt ad stadia quadraginta.

De Cuma Aeolitarum urbium maxima, & quomodo Cumani insulsi & hebetes sint putati: item de Larissa.

Caput LXXIII.

DEinceps Cuma, Aeolicarum vrbium maxima & optima, & omnium fere metropolis, quas numero triginta fuisse tradunt, quarum maxima pars corruit. Cumanos insulsos & hebetes homines putauêre, qui post trecentos annos ab vrbe condita portoria exegerunt, tamdiu prouentũ eiusmodi non cognouêre. Feruntur etiam publica pecu

nia mutuo recepta porticũ struxisse, cũq; die constituta pecuniam non reddidissent, à deambulatione fuisse prohibitos: creditores vero, cum plueret edictum misisse, vt Cumani porticũ subirent: ex q̃ prouerbium factũ est, Cumanos non sentire porticum in pluuia subeundum esse, nisi preco admoneret. Ex Cuma vir sine controuersia clarus Ephorus fuit, Isocrati oratori familiaris, & historię conscriptor, & ante ipsum Hesiodus poeta, qui patrem suũ, relicta æolica Cuma, in Boetiam migrasse dicit. Homerum hinc fuisse non satis constat, multi eñ de eo disceptant. Quod si Cumanus fuit Homerus, non est cur miremur conciues eius obtusioris ingenij fuisse, Nam quicquid in vrbę diuinum erat, id secũ Homerus abstulit. Cum Aeolicis vrbibus Aegæ fuerunt, & Temnus, vnde Hermagoras fuit, is qui de dicendi arte conscripsit. Hæ vrbes secus montanam regionem iacuêre. Quæ Cumano & Phocensi & Smyrneo imminet agro, iuxta quã Hermus labitur. Post Cumam Larissa fuit, quã Pelasgi coluêre. Larissas tres in Asia reperimus: Primã apud Amaxitum, de qua dictum est: Alteram apud Cumam: Tertiã apud Caistrum: Quartam in Thessalia, vnde Larissæus Achilles appellatus. Inuenimus Lelegũ populos, & Cilicũ, & Pelasgorũ, & Cenorũ, multis in locis permistos fuisse, sed intra Caicũ quẽ Troadis terminũ esse diximus. Post Caicũ Pelasgi per sese vsq; ad Hermũ habitauêre, prius q̃ Aeoles aduentarent. Leleges sub Alceo fuerunt, Cetij sub Euripillo, Pelasgi sub Hippothoo & Pileo. Cilices alios duces habuêre. Quod autẽ Pelasgi magna natio esset Menecrates autor est, qui totam oram quę postea Ionica

Prouerbiũ de Cumanis.

dicta est, facto à Micale initio, prius à Pelasgis habitatam fuisse tradit, & ꝓpinquas insulas. Lesbij quoque se sub Pileo positos affirmabant, quẽ Homerus Pelasgorũ ducẽ appellauit. Chij suos autores Pelasgos ex Thessalia profectos putauêre: Quæ gens errabunda & ad transmigrandũ facilis, vt multum creuit ita pariter tota extincta est, eo maxime tempore, quo Aeoles Ionesq; in Asiam traiecêre. Larissa Amaxito proxima ducentis fere stadijs ab Ilio distabat, nõ ergo ei conueniunt ea quę de Hippothoo dicuntur, quoniã procul à Larissa cecidisse Homerus tradit, dum pro Patroclo pugnatur, sed ab ea q̃ Cumæ proxima est, nam mille stadia intersunt. Caistrianam vero seu Ephesiam Larissam nõ satis constat, an Troiani belli tempore cõdita fuerit, de Cumana certũ putant. Tradunt eñ eos qui Phrycio Locrensi monte vltra Thermopylas erant, inde profectos in eum locũ venisse, vbi postea Cuma condita est. Cumq; Pelasgos inuenissent Troiano bello labefactatos, adhuc tamẽ Larissam obtinẽtes septuaginta stadijs à Cuma distantẽ condidisse apud illos locum, qui Nouus murus appellatus est, triginta stadijs à Larissa, atq; inde profectos Cumã condidisse, & hoĩes qui superfuerant ei habitatũ deduxisse. Cumam vero à Locrensi monte Phrytionida appellasse, eodẽ modo & Larissam, quæ postea omnino deserta est. Hacten⁹ Aeolis ꝓtenditur. Deinceps Phocea est, & Hermus nõ ignobilis amnis, & Ioniæ initium: verũ quia Troadi à Lecto ꝓmontorio vsque ad Cumas Lesbos insula opponitur, quę ab ipsa Aeolica fuit, & ad Troadem pertinuit, de hac dicendũ est prius q̃ Ioniam attingamus.

De Lesbo Aegæi maris insula, & quot in ea urbes memoratu dignæ sint: item qui philosophi, poetæ, & rerum scriptores ibidem floruerint: insuper de fœmina quæ urbem à Turcis una seruauit.

Caput LXXIIII.

LEsbos olim nõ solũ Aeolica, sed Aeolicarũ vrbium altera metropolis fuit, & vniuersę Troadis imperiũ obtinuit: ambitus eius stadiorũ centũ supra mille à Borea in Austrũ ꝓtensa: quingẽta & sexaginta stadia lõgitudinis habẽs, feraci agro, & multa materia ad classes cõficiendas idonea. Tãtum à Chio Lemnoq́; distans, q̃tum à Tenedo intra quinquaginta fere stadia. Vrbes in ea fuêre memoratu dignę Mitylene quę adhuc extat, & ab ea nunc insula vocatur: & Pyrrha in occidentali latere sita, q̃ ab antiquo subuersa est, relicto suburbano quod habitaretur. Fuit & Cressus in colle iacens, & Antissa cum portu Metymna promontorio Lecti opposita. Mitylene inter Metymnam iacet & Maliam, quod est Australissimum extremum insulæ Canæ oppositum. Hæc vrbs rebus omnibus pulcherrime instructa fuit, portúsque duos habuit, quorum Australis clausus erat, quinquaginta triremium ac nauium capax. Borealis vero magnus ac profundus aggere ꝓtectus, ambobus quędã parua insula obiecta fuit, partẽ vrbis habens ibi habitatã: distat à Malia stadijs. lxx. à Cana centum ac viginti, totidẽ ab Arginusis, q̃ tres insulę sunt paruę cõtinẽti

proximæ,& Canæ adiacentes. Inter Mitylenem & Metymnam vbi vicus Aegyrus fuit, angustissima insula est, tractum habens in Pyrrheum Euripum, passuū duorum millium & quingentorū. Ex Mytilene fuit Pittacus vnus ex septem sapientibus, & Alceus poeta, & Antimenedes frater eius, quem Babyloniorum socium Alceus dicit magnum certamen peregisse, atq; eos è maximis laboribus eripuisse, viro pugnacissimo, & (vt inquit) regum luctatore interempto: cum his & Sappho claruit, admiranda mulier & poeticæ peritissima, cui post tot secula non est reperta quæ posset æquari. Diophanes orator multo tempore posterior fuit, & Potamon & Lesbocles, & Chrynagoras, & Theophanes rerum scriptor, qui Pompeio magno admodū familiaris fuit: nam & res eius gestas, posteritati cōmendauit, & Græcorū omniū clarissimū se exhibuit: cuius filius Marcus Pompeius Cæsari quoq; Augusto charus fuit, à quo Asiæ curator constitutus est, & postea inter primos Tiberij familiares locū obtinuit. Ex Cressso fuêre Theophrastus & Phanias philosophi peripatetici, & Aristoteli familiares. Theophrasti patris Tyrtamo nomen fuit, Aristoteles mutato vocabulo Theophrastū vocauit, simul prioris noīs absurditatem euitans, & futurā simul eius facundiā significans. Aristoteles em̄ discipulos suos om̄es eloquentes fecit, Theophrastū vero eloquentissimum, quæ res admodum eos confundit, qui Aristotelis opera omni eloquentia nuda in nostram linguam conuerterunt. Altera quoq; Sappho (vt nonnulli asserunt) hinc orta est, poeticæ perita, sed Mitylenensi minor. Ex Metymna ortus est Arion, is, quem He-

Aristoteles discipulos suos oēs fecit eloquētes.

rodotus à prædonibus in mari obrutũ, & à delphine incolumem deuectũ in portum ad Tenarũ fabulatur, quem Citharœdũ fuisse constat: ex hac insula & Terpandrũ fuisse dicunt, musicæ artificem, q primus pro tetrachordo, lyra, heptachordo vsus est, ad quem versus illi referũtur. Nos tibi mutato chordarum quatuor vsu: Iam noua pars septẽ modulamur carmina neruos. Hellanicus quoq; rerum scriptor, & Callias (qui Alcæum & Sapphon exposuit) Lesbij fuisse perhibentur: Mitylenæis durissima fuêre cum Atheniensibus certamina, & vecordia: adeó q; Athenienses in eos seuiêre, vt senatusconsulto decreuerint omnem Mitylenæorũ pubẽ iugulari, pœnituit tamen eos, decretum'q; mutatę sententiæ vna die ante allatum est ad imperatores, quã mandata essent peracturi: non tam benigne cum Capuanis Fuluius egit, qui susceptis reipublicę literis vt senatu Capuano ignosceret, quẽ statuerat perdere, prius sæuitiæ suæ satisfecit, q̃ literas legeret: tanta illi sanguinis auiditas erat. Plurimæ apud Mitylenęos intestinæ seditiones fuêre, & plures tyranni ciuitatem oppressêre, inter quos & Pittacum numerant. Sed is ad dominatus eruendos, principatu vsus est, non ad tyrannidem exercendam, qui sublatis tyrannis mox ciues in pristinam libertatem restituit, ostendit'q; sapienti principatum non esse appetendum. Sed neque libertas diuturna speranda est ciuibus, neque perpetuo metuenda seruitus, altera succedit alteri, sicut montibus valles. Hanc insulam (vt Diodorus ait) Pelasgi primum habitauêre, Xanthus enim Priapi filius, Pelasgorum qui ex agro venerant rex, parti Lyciæ imperauit, deinde Lesbum

sa ob gratitudinem auxiliatori tradita est, atque in eius posteris vsque in hæc tempora durat. Ab eo qui nunc regnat, cum frater natu maior aliquandiu rem administrasset, in vincula coniectus est, publicata causa, quod insulam Turcis Christianámque fidem prodere statuisset, vt est calamitatis infamia comes: ætate nostra Turcarum classes sæpenumero in Lesbum delatæ, homines & armenta abegerunt, nihil extra vrbium mœnia relinquentes, quarum vnam fœminea manu seruatam tradunt. Oppugnauerat Turcarum exercitus insulæ oppidum non contemnendum, murique partem machina deiecerat, & facta clypeatorum testudine irrumpere properabat, nec oppidanis animus erat ad ferendum impetum, alijs deditionem, alijs fugam meditantibus. Sed affuit virgo virilibus armis induta, quæ, mirabile dictu, salutem patriæ peperit, adhortata enim ciues ne hostem metuerent, primam se Turcis obiecit, ac pro loci fractura depugnans nonnullos obtruncauit, cuius audaciam admirati oppidani, & ipsi animum resumpsere, tantamque hostium stragem ediderunt, quantam vix credere quispiam possit. Turcæ è terra pulsi ægre in nauigia se receperunt, quos Califa classis insecuta magno detrimento affecit. Laus tamen seruatæ insulæ penes virginem fuit, cuius tedet non habere nomen: digna enim erat non minori memoria quàm Sappho: sed illi maiora præmia in cælesti patria reseruantur. Episcopus Caphensis Calisto pontifici maximo nobis præsentibus hæc enarrauit, qui tunc transitum per Mitylenem fecerat, ab ecclesia sua Romam petens: atque in hunc modum tota Aeolis ac

Fœmina quæ oppidũ à Turcis defendit.

Troas absoluta, ē quæ inuicē (ut sæpe diximus) permistæ fuerunt. Hæc cum aliunde scribere statuissemus, tum Federicus Comes vrbinas nos impulit literis clarus & armis, nostriq; temporis ductor exercitus. Nam cum è Roma Tybur peteremus, obuius in itinere cum parte copiarum suarum, dū Christianos equites, armorum splendorem admiraremur, quæsiuit ex nobis an priscorum militiam tam splēdide armatam fuisse arbitraremur, respōdimus: nisi apud ueteres huiusmodi armaturæ fuissent, non potuisse Vergilium atq; Homerum eas describere, quas & pulcherrimas & ornatissimas cōmemorāt, his quibus nostra vtitur ætas perq̄ similes. Quæsiuit vlterius Comes quæ nobis opinio de rebus Troianis esset, nam ipse eas fuisse minimas cēsebat: sed Poetarum studio amplificatas diximus minores fuisse, quā fabulę ferant: magnas tamen, quando hinc Græcia, inde Asia, in bellum ruit: & si enim non tota Cherronesus sub Priamo fuit vniuersa tamen ei suppetias misit, & multi etiā qui vltra Halyn, & vltra Euphratem habitabant: nec regnū Priami minimū fuit, quod à Rhyndaco fluuio meridiem versus Caicum vsq; protendebatur, & vlterius circa maris littora vsq; Cumam, per stadia circiter mille quingē ta in mediterranea. Non satis explicare possumus oriētem versus quousq; imperium eius excurreret. Nam Troas in mediterraneis Mysię Phrygięq; permista fuit, & Mysorum Phrygumq; duces Priamo suberant. Dixim⁹ regnū eius in octo siue nouē principatus fuisse diuisum, ita enī Strabo refert, sed qui fuerunt huiusmodi principatus, & qui duces nō satis explicat. Videtur tamen Hectorem, Aeneā, An-

Fredericus Comes urbinas.

Priameium regnū in octo partes diuisū

tenorem, Pandarũ, Asium, Eurypilum, ac filios Meropis Adrastum & Amphiũ, simulq́ue Hippotoum, & Pyleum, inter duces referre: ij fratres erant, & Pelasgis dominabantur, vnumq́ue tantum principatũ efficiebãt, sicut & filij Meropis, qui Adrastiæ cãpos, & Pythiam atque Apesum possidebãt. Dardani quoque in duos principatus diuidebãtur sub Aenea & Antenore constituti, Lycij sub Pandaro, Zeliẽses, & Aphini sub Asio, Ilienses sub Hectore, Cetij & Lyrnessa sub Pyleo. Quodq́ue magna fuerit Priami potestas, & ad Lesbũ insulam se extenderit, Achilles ipse testatur, quem ita loquẽtem inducit Homerus. Ante tuas noramus opes spaciosaq́ue regna. Quo felix pariter Lesbos cõplectitur, & quæ comprehendit Phrygiæ tellus atque Hellespontus: non igitur contẽnẽda sunt, quæ de Troianis dicũtur, nec minima existimanda. Quamuis nec Ilium nec Iliensia bella famam æquarint.

De Ionia minoris Asiæ regione, de Mileto & Epheso, quæ totius Ioniæ vrbes fuẽre clarissimæ, de Brãchidis oraculum Didymeũ Xerxi prodentibus, de viris ex Mileto memoratu dignis, de Latmio Endymionis astrologi monte, Item de Auerno pestiferas exhalationes habente.

Caput LXXV.

IOnia Aeoliæ succedit quæ ab Hermo fluuio & vrbe Phocea meridiem versus vsque ad Miletiorũ & Caricorum mõtium Posideum iuxta mare procurrit. Pherecydes Miletum & Myuntem ad hanc oram pertinere dixit, & Cares prius Mycalensia, & Ephesia habuisse, oram vero sequentẽ Leleges vsque

cata est stadijs viginti: deinde ab Aeolibus pulsi Colophonem aufugerunt, & cum Colophonis redeuntes regionem suam recuperauêre: sed de his posterius dicemus, nūc de principalioribus agendū ē, Mileto scilicet atque Epheso, hæ nanq; totius Ioniæ optimæ vrbes clarissimæq; fuerunt, hodie parum habitationes habent, & ruinas magnas ostendunt. Nam Turcæ regionis domini, nauticarum rerum ignari, & Piratas & Christianorum arma timentes, ad mediterranea se contulerunt, Græci tantum, & hi non multum in maritimis vrbibus remā serunt. Diximus supra australem Ioniæ terminum Milesiorum Corichorúmque montes esse, in quibus Posideum fuit: ab eo septentrionem versus iter habenti oraculum fuit Apollini Didymæo sacrum, quod Branchidæ decem & octo stadijs in mediterranea ab eo distantes Xerxi prodiderunt, & cum eo abierunt ne pœnas darent: sed ab Alexandro (vt ante diximus) quamuis sero, grauiter tamen puniti sunt. Xerxes templum incendit, sicut cætera Asiana Epheso excepto. Milesij postea id reparare aggressi cum & omnium maximum erexissent, propter magnitudinem cooperire nō potuerunt, vt sæpe spes humanas destituunt vires: hinc ad Miletum breuis admodum via fuit. Cretenses Miletum prius supra mare condidêre. Sarpedon habitatores ex Mileto Cretensi deduxit, & urbi nomen ab illo imposuit, cum prius Leleges hunc locum tenerent: postea Neleus vrbis locū mutauit, & Iones introduxit. Vrbs quatuor portus habuit, quorum vnus classis erat capax: multæ hinc coloniæ exiuerunt, & maxima pars Euxini Ponti ab his habitata est & Propontis,

num paucitatem Milesij habitauêre: hãc Themistocli Xerxes in obsoniũ dedit, cum Magnesiã in panẽ, Lamsacũ in vinũ dedisset. huic proxima fuit Thymbria vicus, iuxta quem Auernum esse dixêre & sacrũ specu Charoniũ appellatum, pestiferas exhalationes habens. Vlterius Magnesia fuit Męandrũ versus, de qua post dicemus. Post Męandri ostia Boreã versus Prienensium littus fuit, & ipsa Priene, & Mycale mons feris & arboribus plenus, qui Samiæ regioni adiacet, & ad eam quasi octo stadium efficit, Isthmũ vltra Trogilium promontorium. Priene à quibusdam Cadme appellata est, quoniã Philotas eius conditor è Boëtia venit. E Priene fuit Bias vnus è septem sapientibus. ante Trogilium parua insula iacet eodem nomine. Trogilium promontoriũ pes quidam est, qui à Mycale procurrit, & alius ei mons adiacet, qui Ephesij agri est, nomine Pactias, ad quẽ mediterranea deflectit. à Trogilio Samum vsque stadia insunt quadraginta.

De Samo Aegei maris insula, de tabulis, statuis, & colossis in ea pulcherrimis, de Polycrate anulum aureum in mare proijciente, & eum paulopost in piscis à piscatore accepti ventre inueniẽte, de Pythagora philosopho, & quo Calcaphõtis cõfabulatoris sui animã diu noctuque secũ degere dicebat.

Caput LXXVI.

SAmus vrbs ad Austrũ spectauit, maxima pars eius in plano fuit, & mari abluebatur: pars in montem ascendit ad. dexteram nauiganti vrbem versus Posidium fuit, quod promontorium Mycalen versus septem stadium efficit fretũ, & Neptuni

templum habuit, ante quod Narthecis parua insula iacuit: ad sinistram suburbanum fuit, & Iambrasus amnis, & æreum vetustissimum sacrariũ, & ædes q̃ pictarum tabularũ armarium erat, & locus sub diuo pnlcherrimis statuis plenus, quarũ tria colossica opera Myronis erant, super vna Basi sita. Quæ cum Antonius abstulisset, Augustus Cæsar duo in eandẽ basim reposuit, Palladem & Herculem: Iouem autẽ transtulit in Capitolium, & sacellum ei cõstruxit, errore sui temporis imbutus, in quo idola colebãtur, & falsorum deorum statuæ. Circũnauigationem insulæ Sami sexcentorum stadiorum esse dixerunt, ea pri⁹ Parthenias dicebatur à Caribus inhabitata, postea Antheni⁹, deinde Melamphylus, postremo Samus à quodam heroẽ indigena, qui colonos ex Ithaca & Cephalenia deduxit. Mons qui insulam corrigit, Ampelus vocatus est. Insula est vino infelix, cũ cæteræ circũuicinæ vino optimo abundent. In cæteris reb⁹ feracissima, propter quod bellis afflicta est: qui eam laudãt, etiam Gallinę lac ferre dixerũt. Multæ ei cum Atheniensibus inimicitiæ fuerunt, & plurimas tyrãnides passa est. Polycrates & Sylоson fratres, cum varia fortuna eius dominium tenuêre: Polycrates adeo clarus fuit, vt etiã mari dominaretur. Is annulum de industria gemmis & sculptura pretiosum in pelagus proiecit. Paulopost piscator quidã piscẽ eduxit, qui eum deuorauerat, in cuius vẽtre annulus est inuentus. Quod cum rex Aegyptius Amasitis intellexisset, finem eius infortunatum dixit, qui talibus prosperitatibus vteretur. Ille à Persarum satrapa dolo captus suspensus est. Nam quæ prosperitas fine clauditur nõ luctuoso? Polycratis tempore

fuit Anacreon Lyricus, cuius tota poësis eius mētio ne plena erat Mirabilis & ipsius Anacreontis exitus qui (vt est apud Plinium) acino vuæ strangulatus interijt, magnum fragilitatis humanæ documentū. Pythagoras philosophus famatus, tyrannidem Polycratis fugiens, vrbem deseruit, & in Aegyptum ac Babylonem discendi studio abscessit: reuersus cum que durare tyrannidem inuenisset, in Italiam nauigauit, ibiq; vitam contriuit, totamq; illam Italiæ parte erudiuit, quæ olim Magna Grecia dicta est. illud hic non est subticendum, quod Hermippus de Pythagora tradit (vt est apud Iosephum). Pythagoras vno confabulatorum suorum defuncto nomine Calcaphōte genere Crotoniate, illius animam dicebat secum degere die noctuq;, ac præcipere ne transiret de loco vnde asinus onus portaret, & ab aqua fœtulenta semetipsum abstineret, & ab omni blasphemia recederet. digna verba quæ memoriæ teneātur. Syloson priuatus relictus, cum Dario Hystaspis filio priusq̄ regnaret vestem quam ferebat cupienti largitus esset, ab eo regnum consecutus, Sami tyrannidē obtinuit, qui acerbe imperans vrbem hominibus viduauit, ex quo prouerbium fecerūt. Sylosontis opera locus amplus est: quod de multis Italiæ ciuitatibus nostro tempore dici potest: Nam & Pisa in Hetruria Florentinorum, & Sena paucorū ciuium opera facta est ampla: amplior Aquileia, atq; Rauenna apud Adriaticū sinū: amplissima iuxta Tiberim Roma, non sine culpa suorum ciuium. Atheniēses misso Pericle imperatore, & Sophocle poeta cū eo, Samios non obtemperantes graui obsidione affecerunt; postea duo municipum millia ex suis miserūt,

Anacreon acino uuæ strāgulatus.

Aīa Calcaphōtis cū Socrate degebat.

qui vastatam vrbem incolerent. In his Neocles fuit Epicuri pater Grammaticæ magister, quem & hic & in vrbe Teo educatum ferunt, adolescentiam vero Athenis egisse, cui Menander comicus æquęuus fuit. Creophylum esse Samium tradunt: qui cum aliquando Homerum hospitem accepisset, creditus ē ab eo inscriptionem poematis obtinuisse, quod Oechalię captiuitatem vocauêre. Sed Callimachus in epigrammate contrarium ostendit, opus .s. à Creophylo compositum, Homeri tamen existimatum. Quidam hunc Homeri magistrum fuiste tradunt, q̄dam non hunc, sed Aristeum Procōnesium, quicunque is fuerit, multo est à discipulo superatus.

De Icaria insula & quæ de ea dicta sunt fabulosa, de Ortygia insula in qua Latona peperisse fertur, de Curetibus & Ephesiæ Dianæ templo nōnihil scitu dignissimum. Item qui apud Ephesum viri memoratu digni fuerint.

Caput LXXVII.

SAmo adiacet insula Icaria, à qua Icarium pelagus nominatur. Ea ab Icaro Dędali filio nomē habuit, quem dicunt paternæ fugæ comitem, cum ambo pennati è Creta aufugissent, in hoc loco cecidisse, via non seruata quam pater ostenderat. Nam cum celsius se ad solē extolleret, liquefacta cera pēnæ effluxerunt. Fabulosa hęc, documentum tamē habent, mandata parentum ne filij contemnant. Insulæ ambitum trecentorum stadiorum esse dixerunt Et in ea Dianæ templum Tauropolium appellatū, & oppidulum Oenoē distat à Samo stadijs octoginta, cum defecissent in ea homines, Samij pro pascuis

vsi sunt. Post Samium fretum, quod Mycalen respicit Panionia fuit, tribus stadijs supra mare: vbi Paniona cōmunia omnium Ionium festa Neptuno Heliconio celebrabantur, quæ q̃uis in agro Ephesio fierent, Prienenses tamen sacrificijs prçerāt. Proxima huic loco Neapolis fuit, quā Ephesij pro Marathesio agro cum Samijs permutarunt. Deinde Pygella oppidum vbi Agamemnon Munychiç Dianç templum edidit, & Pygalios dimisit, gentem morbis defatigatam, quos natibus agnatos Pygas vocant: vnde locus nomen accepit. Exin portus fuit nomine Panormus, & Dianæ Ephesiæ templum memorabile, deinde ciuitas ipsa: de quibus mox dicemus. In eadem ora paulo supra mare Ortygia fuit, lucus omnis generis materiæ pulcherrimus, præsertim cyparisso, Cenchrius amnis per eum fluebat, in quo dicunt Latonā ex partu lotam, hic em̄ eam peperisse fabulabantur, & nutricem partus Ortygiam fuisse: adytum in quo peperit, & proximā deamad quam primo post partū quieuerit, ostendentes: & montem luco imminentem nomine Solmissum, in quo Curetas armorū sonitu Iunonē obtuderint, ex æmulatione insidiantē, eoq́3 mō Latonæ partum eam latuisse scilicet ea dijs cura erat, & adulterinis partubus implere cælum oporteat. Vrbem Ephesum Cares & Leleges habitauêre, sed cum maximam eorum partem Androclus eiecisset, eam ex his suppleuit, qui ad se circa Athençum & Hypelæū conuenerant, assumpta prętermontana Corisso ꝓxima: atq́3 in hunc modum vsq́3 ad Crœsi tempora habitata fuit. Postea à prętermontana descendētes circa templum habitauêre, vsq́3 ad Alexādri tempo-

ra. Lysimachus condita vrbe alio loco magis eminenti, cum homines non libenter eo migrarēt, obseruato vehementi hymbre cannales obstruxit, vrbē'q; submersit, atq; ita ciues vel inuitos traduxit, vrbem'q; de vxoris nomine Arsinoeñ appellauit, sed antiquum nomen obtinuit: In ea senatus conscriptus erat cum, quo & hi conueniebāt, qui vocati dicebantur, & omnia administrabant: quemadmodū Venetijs cum domino & duce togati conueniunt. Dianæ templum primus Chersiphron mire fabricatus est, postea aliud fecit maius illo, quod Herostratus famæ gratia incendit: Senatus decretum edidit, ne quis eius nomen literis mandaret, dignum supplicium: sed minime obtemperatum est, quando vsque ad nostram ætatem sacrilegi nomen peruenit, verꝫ cum infamia & dedecore, cuiusmodi nec Neronis nomē, nec ꝓditoris Iudæ, nec eius q̃ nūc viuit Sigismundi Malatestæ, inuidiosum est nomē. Ephesij incenso templo, cui Xerxes pepercerat, aliud præstantius construxerunt, mulierꝫ ornamentis & multis operibus ad id collatis, non vt Timęus Tauromenitan⁹ ait ex Persarum deposit℥, cū nulla essent: & si qua fuerant, cum templo conflagrauerant. Ferunt Alexandrum, cum templum instaurari accepisset, factas & futuras impensas pollicitum, si eius rei titulus sibi adscriberetur, illos aūt renuisse. Ephesium'q; laudibus quendā attollunt, qui regi dixerit, non decere deum dijs quicq̃ dedicare. Norat scilicet amicam regibus adulationem esse, & in magna fortuna plurimum posse. Sed Alexāder ab India reuersus, & veneno apud Babylonem hausto, mortalem se esse cognouit, q̃uis de⁹ existimari vellet. Che

romocrates vltimo loco templũ instaurauit, q Alexandriã cõstruxit in Aegypto, & Alexãdro pollicit⁹ est, se montem Athon in eius formam fabricatur: facturumq́ duas vrbes, alteram ad dexteram, alterã ad sinistrã: ita vt ab altera in alterã amnis effluerét. Sed homines facile ea promittunt, quæ ventura in periculum non creduntur, ędes plena fuit Praxitelis operibus, & nonnulla Thrasonis inerant, sacerdotes eunuchi honore maximo potiebantur: cum his virgines aliquas sacras esse oportebat. Templũ Asylum erat, cuius libertatis termini sæpe mutati sunt. Alexander ad stadium extendit, Mithridates paululum plus addidit. Antonius etiam vrbis partem cõprehendit. Augustus Cæsar id irritum fecit, q multis causam malefaciendi prębebat. Sentiunt id Romani apud quos tot sunt Asyla, quot Cardinalium ædes, in quibus seruati fures atq; sicarij, vrbem alioqui pacatam & nobilem veluti latronum speluncam efficiunt. Ephesus naualia & portum habuit, & loci opportunitate multum creuit, & maximum citerioris Asiæ emporium fuit. Viri memoratu digni ex ea fuerunt, Heraclitus cognomine Scotinus & Hermodorus, qui propter excellentiam ingenij & doctrinam, & quia frugi erat, in exilium missus fuit: dicentibus Ephesijs: Nemo nostrum frugi esto, alioqui cum alijs eijciatur. Propter quod ait Heraclitus, dignos esse Ephesios, vt omnes strangularẽtur. Pari supplicio & Nursinos dignos censuisset, q literatos ex concilio pellunt. Ephesius fuit etiã Hipponax poeta, & Parasius pictor, & Apelles, & Alexander orator, & Theodocion Iudęus, qui sacram scripturam interpretatus est. Timotheus apostoli

Ephesiorũ dictũ in Hermodorum

Pauli comes apud Ephesum episcopatum accepit. Hireneus dicit Ephesiorum ecclesiam à Paulo quidem fundatam fuisse, sed à Ioanne ædificatam, qui supra pectus domini in cœna recubuit. Is eñ nõ solum Ephesinæ, sed omnium ecclesiaꝝ quæ erant in Asia gubernacula suscepit, & vsq; ad Traiani tempora prudentissime rexit, post Domitianum ex insula regressus. Polycarpus Smyrneorum episcopus referre solebat Ioannem apostolum cũ balneas apud Ephesum aliquando lauãdi gratia fuisset ingressus, & Cherintum ibi vidisset, cõtinuo exiluisse, dixisseque: fugiamus hinc ne balneæ ipsæ corruant, in quibus Cherintus lauatur veritatis inimicus: tanta erat apud illos fidei fundatores cura, ne ab hęreticis interficerentur; quorum consortia nostra secula facile admittũt, nõ sine magno religionis damno. Duo fuerunt apud Ephesum sepulchra, & vtrunq; Ioannis appellabatur: nam & duo Ioannes fuerunt, quorum & si alter non fuit apostolus, magnus tamẽ vir extitit, & eum Papias Hieropolitanus episcopus audiuit, & sunt qui Apocalypsim illius esse asserunt, q̃bus non consentit ecclesia, quæ sub nomine apostoli legit Apocalypsim. Hinc Drusiana fuit mulier sanctissima, & apostoli amantissima, quæ vt reuersum eum ab exilio cernere mereretur, à mortuis suscitata est. Multa in hac vrbe dilectus à Christo discipul⁹ signa peregit, & tandem dormitione sua eam honorauit, antrum eius ibi ostenditur, in quo multa scripsit, id sacrum incolæ habent. Vnaquoq; ex filiabus Philippi apud Ephesum sepulta est, pauci nunc habitatores in vrbe semidiruta moranť, & ij Gręci nõ parũ ab Romana ecclesia dissidẽtes. Ephesinus epi

Drusiana à mortuis suscitata.

ſcopus diſputator vehemens ſub Eugenio quarto Florentinum concilium adijt, nunq̃ tamen ſæpe & multum rogatus veritati acquieſcere voluit. Poſt Epheſũ Cayſtri oſtia ad ſeptentrionẽ ſequũt, & deinde lacus nomine Selinuſius, ex pelago refuſus, deinde alius in eum confluens, qui deæ ſacri magnos prouentus tẽplo afferebãt, reges eos abſtulerũt, Romani reſtituerũt. Poſteapublicani ſibi vẽdicauêre. Artemidorus legatus Romã miſſus lac⁹ deę recuperauit, & Heracleotim quæ deſciuerat euicit, propter quas res aurea effigie in fano donatus eſt.

Artemidorus aurea effigie donat⁹

De Colophone, & qui ex ea uiri fuere clari, de Lebedo, & ꝙ eo in loco ſcenicorꝫ hiſtrionũ fuerit collegium, de Erythris ciuitate Ionica, de Coryco monte à quo & Corycei piratæ ſunt dicti.

Caput LXXVIII.

PAulo vlterius Galleſius mons aſſurgit, & ciuitas Colophon Ionica, & añ eam Apollinis Clarij lucus, in quo tradunt Calchantem augurem cũ Amphilocho Amphiarai filio, è Troiano bello redeuntem declinaſſe, & Mopſum augurem ex Mantho Tireſiæ filia natum inueniſſe, ac propoſitis quęſtionibus cum eo contendiſſe, & alterꝫ de fructibus caprifici, alterũ de pręgnante ſue quęſiuiſſe, victũq; Calchantem mœrore obijſſe. Colophonij nauales opes ſatis amplas habuêre, & in equeſtribus certaminibus tantum excelluêre, vt victoriam inde futuram ſperarent, vnde Colophonius pugnaret equitatus, & in prouerbijs dicerẽt: Colophonem addidit: cum ſumma operi man⁹ imponebatur. Par gloria apud Italos ſuperiori tempore Peruſinorꝫ fuit,

Calchas et Mopſ⁹ quæſtionibus contenderũt.

nec adhuc prorsus extincta est. Maius tamen hodie Sfortiadum nomẽ habetur, & maior equitatus, qui Longobardorum imperium armis adepti sunt. Ex Colophone fuit Minnerius tibicen, & elegiæ poëta. Item Xenophanes physicus, qui poëmata de Psillis edidit, & Polymnastus musicus: sunt & qui Homerum hic ortum dicunt. Ab Epheso Colophonẽ vsque stadia numerant recta nauigatione septuaginta: postea Corarium montem collocãt, & insulam Dianæ sacram, in quam ceruas parituras tranare crediderunt, tanq̃ Diana numen haberet, & opem posset animalibus afferre. Lebedus deinde succedit, centum & viginti stadijs à Colophone distans. Hoc in loco Scenicorum histrionum collegium fuit, qui ludos ac certamina Libero patri q̃tannis celebrabãt. Prius Teo habitauerant, quæ consequens Ionum ciuitas erat, sed orta seditione Ephesum confugerũt. At cum Attalus eos in Myonneso collocaret, qui locus inter Teum & Lebedum medius erat, Tei Romam miserunt oratum, ne Myonnesum sibi admuniri paterentur: Romani illos Lebedum transmisêre, vbi propt̃ hoĩm paucitatẽ benigne suscepti sunt. Teos à Lebedo centum viginti stadijs procul fuit, in peninsula portum habens Anacreõtis Lyrici patria: cuius tempore Tei relicta domo Abderam Thracũ vrbem migrauerunt, cum Persarum cõtumelias ferre non possent. De Apelicone diximus, qui Teius fuit, & Hecatæus historicus. His in locis pulchra Cherronesus est, quam Tei & Erythræi habitauerunt & Clazomenij. Chalcides Isthmum facit, cuius australe latus Tei habuerunt, boreale Clazomenij, extrema Cherronesi Erythræi, Chalcidib⁹ lucus immi-

Ceruæ parituræ in Dianæ insulã tranãt.

nebat, Alexandro Philippi filio dicatus, in quo Iones ludos Alexandria vocatos quotannis celebrabāt. Circumnauigatio Cherronesi, stadia plusq̄ mille continuit. In fronte Erythræ ciuitas Ionica fuit, q̄ portum habuit, & quatuor oppositas insulas admodum paruas. Priusquam Erythras perueniretur, oppidulum Gerræ fuit, deinde Teum, postea Corycus mons excelsus, & portus Calystes sub eo: & alij nō nulli. Tota Coryci prętemauigatio latronibus plena fuit, qui Corycæi dicebantur, hi per varios dispersi portus, mercatorum consilia explorabant, eosq́ soluētes in alto aggrediebantur & diripiebant. hinc factum est, vt oēs curiosi, occulta ac secreta auscultare conantes, Corycęi appellarentur, & in prouerbio diceretur: Hunc ergo Corycęus auscultauit, cui⁹ cōsilia secreta patefacta sunt. Post Corycū Halōnesus insula iacet, deinde Argenum promontorium agri Erythrei, quod Chiorum Posidio proximū fuit, sexaginta fere stadiorum interiacente freto. Inter Erythras & prçcipitium, quod in boreali parte Cherronesi reperitur Clazomenis proximū Mimas assurgit, mons altissimus, felix, atq; arboribus plenus: deinde vicus Cybelia, & promontoriū nomine Melæna, vbi molæ effodiebantur. Ex Erythris Sibylla fuit, quā numine afflatam crediderunt: antiqua sane mulier & diuinatrix, & tempore Alexandri. Alia q̄dam eodem modo futura prædicens, nomine Athenais. Ex eadem ciuitate fuit Heraclides Hierophil⁹ medicus, Apollonij condiscipulus, eius qui Mus est cognominatus.

Corycæi latrones.

De Chio insula, deq; in eauino Aruisio

Græconicorũ optimo. Itẽ de Maſtice ibi naſcente.

Caput LXXIX.

CHius inſula nongentorum ſtadiorum ambitu cõtinetur. Vrbs in ea portum habuit optimum, ſicut & hodie. Si quis circũnauiget, & inſulam à dextris habeat, locum primo inueniet, vbi Poſidium fuit: deinde Phanę, portum profundum: poſtea vbi Apollinis templum erat, & palmarũ lucus. Deinceps littus auſtrale, quod ſtationes habet: mox alterum littus, Leus appellatũ. Deinde Melęna promõtorium, cuius oppoſita ẽ Pſyra inſula excelſa, q̃draginta ſtadiorum ambitu, & vrbs eiuſdem nominis. Deinde Aruiſia, locus aſper & importuoſus, ſtadiorũ trecentorum, qui vinum fert Græconicorũ optimũ: propter quod Chij nomẽ aſſecuti ſunt. huic ſuccedit mons Pelinęus, omnium eius inſulæ altiſſim⁹, ex quo marmor effoditur. Viros protulit Chius memorabiles Ionem tragicum, & Theopompũ hiſtoricũ, & Theocritum ſophiſtam. De Homero ambiguitas eſt, Chij ſuum ciuem eſſe volunt, atq; eos in teſtimonium adducunt, qui Homeridæ vocabantur, ab illius genere profectos, quorum Pindarus meminit, & cantores optimos eſſe dixit. Chij olim claſſem habuêre, & maris imperium & libertatem ſibi vendicarunt. Huius inſulæ ſicut & aliarũ varij caſus fuêre, poſtremo ruente Conſtantinopolitanorũ imperio, in Genuenſium poteſtatem facta eſt, qui eam non ſine magno diſcrimine contra Turcarũ impetum defenderunt. Maſtix hic naſcitur, quę res Genuenſium reipublicæ magnum emolumentum affert:

ſunt qui aiunt nuſq̃ alibi naſci, quod non credimus. Ait enim Strabo in Libya regionem eſſe Cyreneis proximã, quę Silphium id eſt maſticem gignit: q̃uis Barbari odio quodam ingruẽtes, radices eius pene omnes eruerint. Sed poſſent alia quoq; loca eiuſdẽ naturæ inueniri, ex quib⁹ difficile ſit ad nos aliquid aſportari, mercatoribus ea inferentibus quæ facili⁹ haberi poſſint.

De Clazomenis & Smyrneorum ſinu ac ciuitate, de Leucis gentibus & ꝙ apud eas P. Craſſus in prælio occubuerit.

Caput LXXX.

Post precipitium Clazomenę ſequũtur, q̃ octo inſulas in frõte habitatas habuerunt. hec Anaxagorę phyſici patria fuit, Anaximeni Mileſio familiaris. Auditores eius cõmemorant Archelaus phyſicus, & Euripedes poëta. Deinceps Smyrneorũ ſin⁹ & ciuitas ſuccedit, ſubinde alius ſinus, & antiqua Smyrna, diſtans à noua ſtadijs viginti. Lydij Smyrnã euerterunt, quæ per annos quadringentos vici modum retinuit. Antigonus eã ſuſcitauit, Lyſimachus ampliauit, deinceps omnium pulcherrima facta. Pars eius in monte ſita fuit, ſed pars maxima in cãpo, portũ habuit, & gymnaſium, & matronarum locum, & vias in rectã diſtinctas, lapidibus inſtratas, & porticus quadratas magnas & altas, & bibliothecã, & Homerum cum eius ſtatua. Nam & hęc ciuitas hunc ſibi poetam maxime vendicauit, & nummo æneo vtebatur, qui Homerius vocabatur. Melas amnis mœnia præterfluebat: ſed cloacarum cõmodo caruit, propter quod imbrium tẽpore excre-

menta fluitabant è vasis dimissa: In hoc Dolobella Trebonium obsidione cepit, vnũ ex his qui C. Cæsarẽ dolo occiderunt, & multas vrbis partes diruit. Patrum nostrorũ memoria Tamerlanes Parthus hanc vrbem fundit⁹ euertit Rhodijs parentẽ. Post Smyrnam Leucę fuêre, paruũ oppidum, quod Aristonic⁹ post Attali Philomatoris obitũ ad defectionẽ produxit, & putans se regia stirpe natum, imperium sibi vendicare cogitauit. Sed prœlio superatus ab Ephesijs, in mediterraneam confugiens, hominũ inopũ ac seruorum ad libertatem vocatorũ, quos Heliopolitanos appellabat, tumultuariã manum congregauit: Thyatiramq; & Apollonidẽ capiens, alias ciuitates inuadebat: quę suis viribus & aliquorũ regum auxilijs eius impetum sustinuerunt. Quinq; tñ legati Romanorũ in bellis contra Aristonicũ fatigati sunt, & deinde consul. P. Crassus, qui in ꝑlio apud Leucas occubuit. Deinde. M. Perpenna, qui capto Aristonico & Romã misso, bellũ absoluit. Aristonicus in carcere obijt, q̃uis honestiori titulo bellũ gessisset quã nostri prędones Italici, qui ex infima plebe nati, quãprimũ militare cœperunt, vrbes sibi & regna deberi putant, multos tamen digna supplicia exceperunt. Manlius Aquilius consul cum decem legatis in Asiam missus, ea quæ Aristonicus occupauerat, in prouinciæ formã cõposuit. Post Leucas in sinu Phocea fuit Atheniensiũ colonia, vnde profecti sunt qui Massiliã apud Gallos non procul à Rhodano condidêre, de qua suo loco dicemus.

De Magnesia, & de iuxta eam Thorace monte, apud quem Daphita grãmaticus

propterea quod reges versibus incesserat, cruci est affixus: vnde & prouerbium (Caue à Thorace) natũ est. Item de Trallibus, & ex eis viris illustrib⁹. de Nissa, & mirabilis naturæ antro Coronio.

Caput LXXXI.

DEinceps Ionũ fines atq; Aeolum, quos ĩ mediterraneis separare arduũ est, sicut & Phrygas & Mysos & Cares in mediterranea. Orę Ionicę via fuit quæ ab Ephesο vsq; Mæandrũ & Antiochiã protendebat, per loca Lydis Caribus, & Græcis admista, inter quæ prima erat Magnesia, quæ ad Mæandrum vocabatur, cui propinqua fuit: sed vicinior Lathęo qui fluit in Mæandrum, ex Pactio cadens Ephesioꝝ monte. Magnesia in campo iacuit iuxta montem qui Thorax appellabatur, in quo dicunt crucifixum fuisse Daphitã grãmaticum, propterea quod reges versibus incesseret. Ex quo prouerbiũ tractum est: Caue à Thorace. Neq; eñ consultũ est in eos scribere, qui possunt proscribere. Male hæc animaduertit Sigismundi Malatestæ poëta, quem cum suo domino non Thorax, sed durior eo vltima fœtẽtis horti expectabat cella. Magnetes à Delphis profectos putant, qui Didyma montes in Thessalia coluerunt. Hæc vrbs Dianę fanum habuit, quod magnitudine & multitudine rerum dedicatarũ ab Ephesio superabatur. Artificio vero & structurę cõcinnitate longe præstabat. Magnetes olim à Treribus funditus deleti fuerunt, quæ gens Cĩmerica diu secundis rebus vsa est, postea Milesij eum locũ occupauère. Viri ex Magnesia clari extiterunt Hegesias orator, q̃ Asiatici styli autor fuit, immutato more Attico, qui tunc vigebat: & Simon modulator, q̃

Daphita grã matic⁹ crucifixus.

& ipse corrupto prisco cãtandi instituto, nouũ introduxit. Item Cleomachus pugil, qui in amorẽ ancillę incidens, quæ à cinędo alebatur, cinędorũ & orationẽ & mores est imitatus, propter quod minoris pretij habitus est. Post Magnesiã via est quæ Trallis ducit, mediterraneam à sinistris habens, à dextris Mǽandri campũ, quem Lydi simul & Cares, & Iones, & Milesij, & Aeoles habitabant: Eademq́ʒ locorum ratio fuit vsqʒ Nyssam & Antiochiã. Trallianorũ vrbs in vertice quodam plano sita fuit, qui promontoriũ natura munitum habuit, & circuitũ abũde septũ. Multus in ea populus & opulentissimi ciues fuere, & inter principales Asiæ, qui Asiarchę appellabãtur, semper aliqui ex Trallianis erant. Inter hos Pythodor⁹ fuit, vir ab initio Nyssaẽnsis, postea propter claritatem huc migrauit, Põpeioq́ʒ amicissim⁹ fuit. Et regales opes supra duo millia talentorũ possedit, quas à Iulio Cæsare venundatas, cui ꝓptẽ Pompeiũ erat infensus, postea redemit, & filijs non minores reliquit. Huius filia Pythodoris fuit Ponti regina, cuius supra meminimus. Trallianus Menodorus vir doctus & Larissęi Iouis sacerdos, ab amicis Domitij Aenobarbi accusatus, tanq̃ classem ꝓdidisset, ab illo interemptus est: tanta est delatorum potentia. Oratores clari fuerunt Dionysocles, & Damasus Scombrus. Hanc vrbem ab Argiuis & Thracibus conditam ferunt, & aliquãdiu circa Mithridatis tempora sub tyrannide filiorum Cratippi fuisse. Hic vna è septem ecclesijs fuit, ad quas scripta ẽ Ioannis Apocalypsis. Nyssa ad mediterraneam iacuit supra Tralles ad orientem, & maxima ex parte monti accubuit, torrente quodam diuisa, qui cõual

lem efficit, ponte tamen coiuncta. Inter Tralles atque Nyssam vicus fuit, Acharaca nomine, & Plutonium luco sumptuose circundatū, & Plutonis ac Iunonis delubrum, & antrum Charonium natura admirabile, in quo ægrotantes multos dies ieiuni & quieti permanentes exudabant, & aliquando ex propriis insomniis sacerdotum consilio curas recipiebant: non procul à Nyssa trans Mæandrum multæ habitationes fuêre, & vltra vrbem in monte Aroma. o. litera correpta, vnde vinum Aromense ex mediterraneis optimum iudicarūt. Viri è Nyssa illustres fuêre Apollonius philosophus stoicus, Panætij familiaris, & Menecrates Aristarchi discipulus, & Aristodemus eius filius, quem valde senem iuuenis admodū audiuit Strabo. Item Sostratus Aristodemi frater, & alius Aristodemus eius consobrinus, qui magnū Pompeium erudiuit. Trans Mæandrum meridiem versus, his in locis ad Cariam cuncta pertinebāt. Superius vero ad orientem loca permista fuêre, & modo Phryges, modo Cares, modo Lydi, modo Mysij vrbes coluerunt, inuicem coëuntes.

Charoniū antrū natura admirabile.

De Mycale monte, de Hierapoli urbe, & quot aquas calidas habeat quæ in Tophum durabant. Item de ore plutonio nōnihil mirū creditu.

Caput LXXXII.

MYcale mōs est qui à Celænis īcipit, & in occidentē vergit, eius oppida versus Celænā & Apamiā, partim Phryges, partim Mysi ac Lydi occupauerunt, partim Cares & Iones. Flumina quoque eodem modo se habebant, præsertim Mæander Caystriano campo, qui inter mediterraneam cadit, &

Tmolum montem. Continuus fuit orientē versus Cilbianus cāpus multus & bene habitatus, qui regionem optimam habuit. postea Hyrcanius, cui Persę nomen imposuêre, & Hyrcanos incolas adduxêre. Pari modo & Cyri campus sic à Persis appellat⁹, deinde Peltinus iam Phrygius, & Cillanus & Tabenus, in quo semi Phrygia fuerunt oppida, Pysidicũ quiddam obtinentia. Superātibus vero mediterraneam inter Caras & Nysęum agrũ, trans Mæandrũ ad meridiē vsq; in Cibyrensem & Cabalensem regionem, contra Laodiceam vrbs fuit Hierapolis, vbi aquæ calidæ scaturiebant, quæ in tophũ admodum facile durabantur, & Os Plutoniũ ĩ paruo quodam montis supercilio ita cōmensuratum, vt hominem suscipere posset mira profunditate: cui vallum propositũ erat quadratũ ambitu semijugeris, nebulosa & crassa caligine plenum, vt vix solum discerni posset: exterius tranquillo cælo aër innoxius. Animal si quod ingrederetur, statim moriebatur, & Tauri introducti mox cadebāt, educebanturq; mortui. Strabo se passeres immisisse ait, qui subito expirauerint Galli execti vsq; ad os illęsi appropinquabāt, & immergebantur, nec delebantur, quousq; possent spiritum continere. Apud Hierapolim aqua quędam adeo tingendis lanis idonea fuit, vt ex radicibus tincta cum his decertarent, quæ ex vermiculo purpuráque tingebātur: atq; hactenus de Ionibus alijsq; gẽtibus, quæ cum eis coierunt.

Strabo passeres in os Plutonium misit

De Caria & apud Halicarnassum Mausoleo Item de Salmaci fonte celeberrimo, Caput LXXXIII.

CAriam quam propriæ Asiæ vltimam partem fecimus, Strabo à borea Mæãdri flumine claudit, ab occidenti Icario & Myrthoo pelago, à meridie Rhodiensi, ab ortu Lycijs & alijs gentibus: magnamq; Tauri montis partem in Caria conclusit, oram omnem Rhodiam ei attribuens, quæ meridionalis est. Nos partitiõi nostræ inhærentes, Cariam inter Mæandrum & montem Taurum collocabimus, reliqua Lyciæ attribuemus, quanq̃ Myletũ & alia pleraq; maritima loca Ioniæ attribuerimus, quæ Iones condidêre. Principiũ nobis Halicarnassus præstabit, quæ prius Zephyra dicta est, & Cariæ principũ regia fuit circa initium Tauri sita. Hui⁹ vrbis varij casus fuêre. Hecatõnus Cariæ rex tres filios habuit, Mausolum, Idryeũ, & Pixodorũ: & filias duas, è quibus Artemisia natu grãdior Mausolo maiori ex fratribus nupsit: Idryeo, qui secundus erat, altera soror nomine Ada. Mausolus regnum obtinuit, quo mortuo vxor imperiũ habuit, quæ sepulchrũ illi construxit adeo magnificũ, vt ex septem spectaculis orbis hoc vnum cẽseretur, & nihilominus Artemisia tabe cõsumpta est, propter luctum quem ex viro susceperat. Trog⁹ Artemisiã Halicarnassi reginã in auxilium Xerxi aduersus Græcos venisse cõmemorat, inter priores duces acerrime bellum ciẽtem: & in Xerxe quidem muliebrem timorem, in Artemisia virilem audaciam fuisse. Incertũ an hæc Mausoli coniunx fuerit. Post Artemisiam Idryeus imperauit, cui ex morbo absumpto pariẽ successit vxor. Pixodorus autẽ qui reliquus erat ex filijs Hecatõni hanc eiecit, & Persicarum partium satrapem ad cõmunicationem imperij acciuit, qui eo defuncto Ha

licarnassum tenuit, & aduentantis Alexandri sustinuit obsidionem. Huic Ada Pixodori filia coniunx erat. Altera vero Ada Hecatomni à Pixodoro eiecta ad Alexandrum confugit, opemq; ad capiendā vrbē ei pręstitit, propter quod Regina ab eo declarata est, & ad obsidendam arcem dimissa, quam paulopost obtinuit. Apud Halicarnassum Salmacis fons calumniatus est, quod eos emolliat qui inde bibant: sed verisimilius est diuitias & victus incōtinentiam molliciei causam prębuisse. Ex Halicarnasso fuit Herodotus historicus, quē postea Thurium vocauêre eo quod particeps fuisset coloniæ in Thurios missæ, & Heraclitus poëta Callimachi sodalis, & alter historic⁹ Dionysius. Deinceps Termerium sequitur Myndiorū promōtorium, quòd Scopiæ Ptolemęus appellat: & Candariæ opponit Coum promontoriū, à quo distat stadijs quadraginta.

De Coo maris Aegæi insula, Longoū à nostris iam dicta, deq; ea venere ab Apelle picta, & quod ī ipsa domus Hippocraticæ ostendantur adhuc ruinæ.

Caput LXXXIIII.

COorum vrbs antiquitus Astypalęa vocabat, & in alio loco habitabatur ad mare: Postea propter seditionem inde migratum est, & iuxta Scādalium ciuitas ędificata, quam (sicut insulam) Coū appellauêre: quæ olim magna fuit, & optime habitata, & aspectu iocundissima ijs qui eo nauigabant: Ambitus insulæ quingentis & quinquaginta stadijs clauditur, tota fertilis, & optimo vino abundās, sicut Chius & Lesbus. Ad austrum promontoriū ha

betnomine Lacterium in quo Halisarna locus fuit. Ad occiduas partes Drecanum habuit, & vicum nomine Stomalimnes id est, os paludis. In suburbano Coi Aesculapij templũ fuit valde insigne, & multis donis opulentum: inter quæ nuda venus erat, q̃ postea Iulio Cæsari Romæ dicata est. Augustus eã patri posuit, vt generis parentem. Apellis hãc picturam crediderunt, pro qua remissa Cois centum talenta ex imperato tributo dicunt, tanti erant illius artificis opera. Ex hac insula Hippocrates fuit diuinus ille medicus, cui⁹ adhuc extãt opa, & Sim⁹ eius dẽ artis, & Philetas poëta, & Niceas, q̨ Coorũ tyrãnus fuit, & Ariston Peripatetici auditor & heres, & Theõnestus vir clarus, cantor nobilis, & in administranda republica Niceę æmulus. Hanc insulã ætate nostra Rhodij habuêre, quã Turcæ diris calamitatibus afflixerunt, nostri Longoum hodie vocant: ruinas ibi domus Hippocraticæ ostendi asserũt, & hortum in quo modicas herbas habuit in ora continentis.

De Astypalæa maris eiusdem insula, ex Cycladib⁹ vna, & q̃d in ea Dianę Cindialis templẽ fuit, quod circũplui crederetur, de in mediterraneis tribus memoratu dignis vrbibus Mylasis, Stratonicia, & Alabandis.

Caput LXXXV.

PRope Myndium agrum Astypalęa promõtorium assurgit, & Zephyrion, postea Myndus ipsa sequebatur, quæ portum habuit: deinde Bargylia ciuitas, & inter hęc Caryanda lacus, & insula eodem nomine, à Caryãdensibus habitata. Vnde Scy

lax ortus est, antiquus rerũ conscriptor prope Bargylia Dianæ Cindialis templum fuit quod circumplui crediderunt: vt erat gentilium dementia. Ex Bargylijs vir clarus fuit, Protarchus Epicureus, præceptor Demetrij, qui Lacon appellatus est, si modo claritas vlla debetur Epicuri sectatoribus, quorum deus voluptas fuit. Deinde Iassus in insula quæ continenti adiacet sita fuit, & portum habuit, cuius incolæ magna ex parte victum ex mari captabant, cum sterilem regionẽ haberẽt, piscosam tñ Fama est Iassios, cum citharœdum quendam audirent, vt tintinabulum increpuit, quod erat vendendorũ piscium signum, ilico omnes à foro pisciũ discessisse, præter vnum surdastrum. Citharœdum ꝓpius ad illũ accessisse, gratiasq́ꝫ egisse, qui & se & musicam honorasset, cum cæteri abijssent. Surdastrum vero interrogasse an iam tintinabulum sonuisset, & affirmãte citharœdo, surrexisse pariterq́ꝫ discessisse: Tantum distant inter se palati voluptas & aurium. Ex Iasso fuit Diodor⁹ dialecticus cognomẽto Cronus. Post Iassum Milesiorũ Posidium sequitur, vbi Ioniæ templum fecimus. In mediterranea tres vrbes memoratu dignæ fuerunt Mylasa, Stratonicia, Alabanda: cętera castella magna ex parte sub his fuere. Mylasa in campo iacuerunt admodum fertili, cui supra verticem mons imminebat, & albi lapidis vena, quæ ad publicas & priuatas fabricas magnũ prębuit adiumentum: vrbs enim & porticibus, & tẽplis, pulcherrime instructa fuit. Sed mirandum est quod tam erecto & accliui pręcipitio conditores vrbem subiecerunt, quod si non metuebant, at certe erubescere debebant: Labranda vicus fuit in monte iuxta transitum, qui ex Alabandis ad Mylasa fuit, &

in eo peruetustum Iouis militaris templũ, à circũuicinis mirifice cultum. Via per sexaginta fere stadia vsq; ad vrbem instrata, nomine sacra, per quam sacrorum pompa mittebatur. Sacerdotes ex ciuibus nobilissimi eligebantur, quorũ sacerdotium cum vita durabat. Traditũ est hanc vrbem olim vicum fuisse, patriam ac regiam Carum regum & Hecatomni, mari proximam, nec procul ab Physco, in quo Mylasij portum habuêre: Hinc viri memoratu digni fuerunt rhetores simul & oratores, Euthydamus & Hybreas, prior ingentes opes à maioribus suis accepit, & ipse magnas per se parauit, non solum in patria clarus: sed tota in Asia primos honores adept⁹. Hybreæ, vt ipse narrare solebat, & ciues confitebantur, pater mulum lignarium & mulionem reliquit, à quibus aliquãdiu nutritus est: postea Diotrephẽ Antiochenum audiuit, & domum reuersus ædilitati se tradidit, nec multa lucratus ad gubernãdam rẽpublicam animũ intẽdit, ac forũ secutus citò creuit, & in admiratione maxima habitus est, viuente adhuc Euthydamo: nam his crescunt patrimonia fabris: Sed illo mortuo ciuitatis compos omnino fuit: Euthydamus dum viueret multum anteibat, cum simul & potens esset, & vtilis in re publica: & si quid erat in eo tyrannidis, id reipublicę vtilitate cõpensabatur; Quapropter laudatum est vehementer illud Hybreæ, quod extremo, in concione dixit: Euthydame, malum es ciuitatis perne cessarium: nam nec tecum viuere possum⁹, nec sine te. Quod in plerisq; ciuitatibus Italiæ nostra ætate erga nõnullos haud inconuenienter dicetur. habent eñ & nostra tempora suos Euthydamos. Hybreas cum plurimum creuisset, & optimum se ciuem atq; oratorem exhibuis *Notat Italos.*

set,ad extremum errauit cõtra Labienum,aliter atque alij in re publica sentiens. Nam cum cæteræ vrbes Labienum admitterent,cum societate Parthorum aduentantem, hic suis ciuibus vt resisterent suasit. Sed Labienus impetu facto vrbem vi cepit,& domũ eius demolitus est cum pluribus alijs. Hybreas Rhodum aufugit,& post tempus reuersus se atq; vrbem reparauit,cum iam Labien⁹ Asiam reliquisset. Stratonicia q̃uis in Caria sita esset, Macedonum tamen habitatio fuit,sumptuosis fabricis à regibus exornata. Prope vrbem in Iouis Chrysaorei templo Cares oẽs cõuenire solebant,de cõmunibus reb⁹ deliberaturi,conuentus Chrysaoreus appellabatur, ex vicis constans,vbi qui plures viros afferebant in suffragiis antecellebant. Stratonicenses q̃uis non essent Carici generis,in conuentu tamen participabant. Ex ea vrbe vir fuit memoratu dignus Menippus orator,cognomento Catocas, quem supra omnes Asiaticos oratores à se auditos Cicero laudat. magnũ tanti viri preconium fuit. Est & aliud oppidum Stratonicia Tauro monti adiacens. Alabandam vrbem duobus montibus subiectam ita dispositam extitisse dicunt,vt cistæ inuersæ preberet speciem: Vnde Apollonius cognomento Malacus,cum sales dicacitatis in hãc vrbem iactaret, propter scorpiones q multi inerant: Vrbs est(inquit)cista inuersa scorpionibus plena. Guarinus Veronensis hunc Strabonis locum è græco in latinum conuertens, asellum pro cista posuit:tanta est tralatorum diuersitas. Alabanda homines molles,& Psaltrias multas habuit. Hinc viri memorabiles fuêre duo fratres oratores, Menecles & Hierocles,& Apollonius & Molon, q

Vrbs ut cista inuersa scorpionibus plena.

Rhodum migrauerunt.

De Antiochia asiatica & Cibyreis populis linguis quatuor vtentibus, quodq; apud eos facile erat ferrum extornari, de Caribus, qui & Le'egesdicti sunt. Item qui proprie dicantur Barbari.

Caput LXXXVI.

AD Cariã, & Antiochia ptinuit, q̃ mediterranea fuit, Phrygię pxima, mediocris vrbs, ad Męandrum sita, Phrygiam versus: & pontem habuit in flumine, & regionem multam ex vtraq; parte amnis totam fertilem, & caricam plurimã producentem, quam modo Antiochiam modo Triphyllen vocauêre: locus facile cõcutiebatur, sicut cætera regionis eiusdẽ: Hinc fuit sophista clarus Diotrephes, quem Hybream diximus audisse. Antiochiæ propinqui Cabalenses fuêre, de quibus nõ satis certum est, an Cares fuerint an Pisidæ. Sunt q eos Solymos fuisse credidêre: nam collis qui Termensi promontorio imminebat, Solymus vocabatur, & ipsi Termenses Solymi dicuntur. Proximum erat Bellerophõtis vallum, & Pisandri filij eius sepulchrum, qui in bello cecidit contra Solymos gesto. Termesus Pisidica vrbs sine controuersia fuit, quæ proxime ad plurimum Cibyrę imminebat. Cibyrei à Lydis profecti dicuntur, qui Cabalensem agrum tenuerũt. Postea Pisidæ finitimi eam habitauêre, atq; in alium locum transtulerunt, & munitissimã reddiderunt, ambitu fere centum stadiorum. hæc vrbs propter ęquitatem plurimum creuit, & vici propagati sunt, à Pisidia & finitimo Myliæ agro vsq; in Lyciã, & vlterio rẽ Rhodioꝝ regionẽ, additis trib⁹ vrbib⁹ proximis

Bubone,Balbura,& Oeneandro,quarũ cõũctus Terapolis dictus est:harũ singulæ singula suffragia habuêre .Cabyra vero duo de triginta peditum millia mittebat,equitum duo millia.Cabyra lõgo tempore sub Tyrannis fuit, quorũ regimen temperatũ erat,& in Moageta finẽ habuit. Murena tyrannidẽ sustulit,& Balburã Bubonẽq; Lycijs adiecit, q̃ mõtana erãt loca.Cibyrẽsis tñ administratio inter maximas totius Asiæ cẽsebat. Cibyrei quatuor linguis vtebãt,Pisidarũ,Solymorũ,Græcorũ,ac Lydorũ:Propriũ apud Cibyreos fuit,ferrũ facile extornari. Milya mõtana est,quę ab angustijs Termesi, & à transitu qui per eas fit ad citeriora Tauri,vsq; ad Apameorũ regionẽ & Sagalassum pertendit. Sed qm̃ de Caribus hoc in loco tractatio est,scire oportet eos sub Minoẽ fuisse,sed tunc Leleges dicebãtur, & insulas habitabãt.Postea in cõtinentẽ migrauere, multũq; maritimę oræ & mediterraneę occuparũt,priorib⁹ habitatorib⁹ expulsis, q & ipi magna ex pte Leleges erant &Pelasgi. Rursum his Græci partem abstulerũt,Iones scilicet ac Dores.Fuerunt autem Cares circa rem militarẽ admodũ studiosi,cuius rei indicium est,q̃d lora, cristas,& cętera insignia militaria olim Carica dicebantur:vt est illud Anacreontis.Nectite bene cõpactum Cariæ lorũ,manum insertantes: & Alceus,Caricã inquit quatiens cristã.Sed quęsitũ ẽ: cũ multę barbaræ nationes in auxiliũ Priami venissent,cur solos Cares barbarici sermonis Homerus dixerit? Strabo arbitratur a b initio confecto nomine eos barbaros appellatos,q difficulter aspere atq; duriter loquerent,vt blesos, balbosq; dicim⁹. Sum⁹ enim ad confingenda cognata rebus nomina inge

Carica ĩsignia

niosi. omnes igit̃ qui crasse loquũtur, barbaros dici, quales sunt nationes oẽs præter Græcos, & primo q̃dem per cõuitiũ, quasi duriloquis, & crassilinguib⁹ barbariem imputatã. Postea vero id nomẽ per abusionẽ recepũ esse, cęteras gẽtes à Gręcis distinguens: fuisse quoq; in græca lingua quãdam loquendi prauitatẽ, eamq́; barbarã vocatã, si quis nõ recte gręca pronũtiaret: sed ita uoĩa profert quẽadmodũ barbari solent, qui ad græcã dictionẽ introducti expedire linguã nõ possunt, sicut nec Græci illorũ orationẽ, quod apprime Caribus cõtigit. nã alij non multũ cũ Græcis diuersabant̃, nec græce viuere, nec eorũ dictionẽ discere pertentabãt: nisi perrari admodũ. Cares vero per totam Græciã errauerunt, stipendia merentes, & ex illo tẽpore barbari sunt appellati, & multomagis posteaq̃ insulas habitauerunt, & cũ in Asiã ꝓfectĩ sũt, vbi cũ Gręcis vixerũt: nã Iones cũ eis ac Dores traiecẽre. recte igit̃ barbarorũ eis sermonem ĩputat Homer⁹, q̃ græce minus expedite loquebant̃. Barbarismus quoq; in his dicebatur, qui male græcizabant, nõ aũt in his qui Carice loq̃rentur. Apostolus Paulus in epistolis omnes inter sese barbaros eẽ dicit, q̃ se inuicẽ nõ intelligũt: & Romani oẽs barbaros vocauẽre, qui latine loq̃ nescirẽt, pręter Græcos, quibus honorem detulerũt: Barbariemq́; nõnunq̃ etiam de moribus traxẽre. Solœcismum autem qui orationis artem respicit à Solis ductum putant, quę ciuitas Ciliciæ fuit, postea Pompeiopolis appellata: nec plura de Caribus nec de Asia propria, cuius vltimam partem Cariam fecimus.

De Lycia minoris Asiæ tertia parte dé

que in ea Dorica Cherroneso, de Gnido promōtorio. Itē de Caunis populis viridē colorem habētib⁹

Caput LXXXVII.

RESTAT minoris Asię tertia pars, quę trans Taurum appellatur obiecta noto: in hanc Lyciā Pamphyliam, & Ciliciam collocauimus. Lycia (vt Ptolemęus voluit) & ab occasu & à septētrione Asiam propriam habuit, ab ortu Pamphylię partem, à meridie Lycium mare, nec Strabo Ptolemęi sententiæ multum aduersatur: quāuis Lycię terminos angustiores ab occidenti fecit. Multa ij extra Taurum Canę tradiderunt, quę nos Lycię concedimus, totā scilicet oram Rhodiensem, quæ Phœnicis promontorio vsq; ad Dedala protenditur, & insuper totam Doricam regionem, in reliquis concordes erimus. Prima igitur Lyciæ pars Dorica Cherronesus erit, quem Myrtoo Rhodiensi'q; pelago cincta, vltimū Asiæ angulum ad occidētem ac meridiem occupat: quemadmodum Bithynica Cherronesus borealem & occidentalem alterum tenet angulum. Nam his veluti duabus columnis basis ipsa sustinetur Asię, siue duo velis cornua dicere, quorū alterum Thraciā respicit, alterum Cretam, oram Hellespontiā in medio constitutam, quasi bouinam frontem habentia (& si nō est) hinc atq; inde par distātia. Circa Isthmū Doricę Cherronesi in australi parte mons Phœnix est, omnium eius regionis altissimus, in cuius summo castellum fuit eiusdem nominis, & in fronte ad quatuor stadia insula Eleusā, octo fere stadia in ambitu habens: & Loryma ora aspera, vbi flexus quidam Cherronesi ad aquilonem inclinat: deinceps recta nauigatio vsq; in Propontidem quasi quandā

meridianam lineam facit, quę millia circiter stadiorum quinq; cōplectitur. Post Loryma Cynossema fuit Canis sepulchrum, & insula Syma. postea Gnidus promontorium, quod nostra ętas Chij caput appellat, & ciuitas quæ portus duos habuit, & ī fronte insula quæ stadia septem ambitus complectebat, theatralis & alta, aggeribus iuncta cōtinēti. ea Gnidum quodammodo biurbem fecit: nam maxima pars ciuitatis insulam habitat, ambos portus contegentem. E Gnido viri memorabiles fuerunt, Eudoxus mathematicus Platonis sodalis, & Agatharchides peripateticus historiæ conditor, & Theopompus Iulio Cęsari familiaris, qui apud eum plurimū potuit, & Artemidorus eius filius, & his antiquior Ctesias, qui Xerxem medicatus est, & res Syriacas Persicasq; conscripsit. Post Gnidū in septentrionali Cherronesi latere, duo supra mare oppida fuerunt, Ceramus & Bargasa, Coorū insulæ e regione opposita. Deinceps Halicarnassus extra Isthmum, quem vix duorū stadiorum esse arbitrātur: eum sæpe Rhodij interrūpere cogitauerūt. In ruinis Halicarnassi castellū sancti Petri Rhodij apprime cōmunitū possident, apud quod multę insunt antiquæ nobilitatis ruinæ & res. Halicarnassum Cariæ dedimus. In australi vero littore, & in Rhodiorum regione Physcus oppidū fuit, in quo Mylasij ad Cariam pertinentes portum habuêre: ibi & Latonę lucus erat, quam gentiles Dianę matrē, deamq; fuisse falso credidêre, quāuis ex adultero peperisset. Vlterius ad oriētem Caunus ciuitas fuit, & in proximo Calbis profundus amnis, per quem res inuehebātur: vrbs naualia habuit, & portum clausum, & imminentem in colle

nem Lyciæ opposita, secundũ Ptolemæũ & Strabonẽ Cariæ, inter Asiaticas insulas tertia. Lesbus enim & Cyprus maiores habentur, Rhodij tñ rerum gestarum gloria pualuerũt. Insula prius Ophiusa dicta ẽ, deinde Stadia, & postea Telchinis, eo ꝙ Telchines insulam incolerent, quos nonnulli fascinatores & maleficos fuisse tradunt, tanquam Stygiam aquã stirpibus & animalibus perniciei gratia inspergerẽt. Alij contra sentiunt, Telchines eximios artifices extitisse, primosq́ ferri & æris fabricam inuenisse, quos ex Creta in Rhodum profectos, vicini per inuidiam fascinationibus perdiderint: sed priorem infamiã valuisse. Sæpe enim apud homines succumbit veritas. Post Telchines Heliades insulam tenuêre, quorum pósteri Lindon ac Ialyson, & claram Camiron cõdiderunt: alij tamen à Tlepolemo conditas aiũt, qui cũ primũ virilẽ iniisset ætatẽ, patris sui auunculũ Tecinium senectute grauẽ interfecit, & nauibus ædificatis frequentem cogens populũ, fuga in Rhodum peruenit, ibiq́ habitauit ab Argis profectus: propter quam rem originem Rhodiorũ alij Aeolicam, alij Doricã esse tradunt. Sunt eñ qui Dorienses cũ maximas ædificassent vrbes, post Codri obitum partim Argiuorum aggregatos regno tradant, partim coloniæ in Cretam missæ participes factos, partim Rhodium petisse. Sed hæc posteriora sunt his, q̃ ab Homero dicunt, qui Rhodios nõ Dores nominat, sed Aeoles, ac Boëtios innuit, apud quos Herculis & Lycinimi habitatio erat. Est aũt Rhodiorũ vetustissimũ nomẽ, siquidẽ añ olympiadũ ĩstitutionẽ claruêre, q lõge à domo profecti ĩ Hispaniã nauigarũt, ibiq́ alteram Rhodum vrbẽ cõdidêre, quam

postea Massilienses occuparũt, & in bello Troiano fuisse traduntur, atq; eos peracto Gymnasias insulas ædificasse, quas quidem Baleárides esse putant. Poëtæ antiquitatem ac nobilitatem insulę astruentes fabulã confinxerũt, dicentes aurū in insula pluisse, cum Pallas ex Iouis capite nasceretur, vt Pindar⁹ inquit: Nomẽ insulæ ab vrbe sumptũ, quę pari modo Rhodus appellatur, in orientali promõtorio sita: ea portubus olim, & vijs & mœnibus, & reliquis ornamẽtis tãtopere cęteras superauit, ne vllã putarẽt ęqualẽ habere. Legum pręstãtia, & naualis rei peritia, adeo valuit: vt annos multos maris imperio potiretur, & piratarũ latrocinia sustulerit, Romanis & Gręcis amica: quę cũ libera esset, multis & donis & simulacris excellentissimis claruit: pcipua tñ fama colossi extitit. Statuam enim alij Iouis, alij solis fuisse tradunt, quã Chares Lindius decies septenum cubitum altam edidit ęre: postea ex terrę motu fractis genib⁹ corruit, nec Rhodij ipsam attollere ausi sũt, oraculo quodam prohibiti. Hoc inter oblata dona excellentissimũ, & inter septem miracula maximum omnes confessi sunt. Soldanus Aegypti cum insulã inuasisset, ex ęre huius statuæ, quam confractam reperit, noningentos camelos onerasse fertur, atq; in Alexandriam terrestri itinere transmisisse. Fuit & Protogenis pictura insignis in valuis, scilicet Satyr⁹ iuxta columnam stãs, super qua perdix erat, ad quẽ ita homines hiabant cum nuper tabula esset posita, vt illum solum admirarentur, Satyrum vero contemnerent, quanq̃ perfectissimũ opus. Augebãt admirationem perdices mãsueti, qui à nutritorib⁹ allati & contra pictum appositi canebãt, & congredi ge

Colossus apud Rhodũ

ftiebant, quod præter opinionem Protogenes acci disse videns, æditu os rogauit, vt se aucm delere per mitterent, quod illi annuerunt. Fuerũt & naualia apud Rhodum instructissima, & aliqua occulta & ignota plebi, in quæ si quis introspexisset, capite plectebatur. In hac vrbe & Massiliæ, & Cyzici fabrorũ & architectorum instrumẽta armorumq́ꝫ varia genera in thesauris summa cura studioq́ꝫ locabantur, magis q̃ penes alios vsquam. Ex hac insula viri illustres multi prodierunt, & imperatores & pugiles, è quibus Panætij philosophi progenitores fuère, & Memnon qui Persarum regibus militauit, & eorũ copias duxit. Circa res ciuiles & philosophiam & artes liberales Panętius ipse, & Stratocles, & Andronicus peripateticus, & Leonidas stoic⁹, ac priores Praxiphanes, & Hieronymus, & Eudemus. Posidonius vero quanq̃ Rhodi vixit, & sophisticam exercuit, Apamiensis tamen è Syria fuit: quemadmodum Apollonius Malacus, & Molon, qui Alabandenses fuère (vt supra diximus) sed prius Apollonius Rhodum profectus est, postea Molon. Pisander etiam qui Heracliam scripsit poeta Rhodius fuit, & Simias grammatic⁹, & Aristocles. Dionysius quoq́ꝫ Thrax, & Apollonius, qui Argonautas cõposuit. Alexandrini quidẽ fuere, Rhodij tamen vocati sunt, quoniam Rhodi habitauere. Cleobolus insuper vnus è septem sapientibus è Lyndo fuit, cuius vrbis habitatores (quemadmodũ Camirenses & Ialysij omnes in vrbem Rhodiam migrauerunt, vbi Linus fuit: nũc carcer est religosorum militũ, qui atrociter peccant, & munitio quædam in altissimo saxo vix humanis expugnanda viribus. Multa hæc ciuitas Rhodia p

ciuilia Romanorum bella perpessa est, nec sub Græcorum imperio calamitatibus caruit. Sed postquam Saraceni Aegyptum & Syriam, Turcæ vero Asiam obtinuêre, longe maioribus cladibus subiecta fuit: & aliquando Venetorum iugum, aliquando aliorum Christianorum pertulit, neque vllo pacto Turcarum viribus restitisset, nisi religiosi milites (qui beato Ioanni dicati sunt) insulæ eius curam suscepissent. Hi enim post perditam Hierosolymam in eam sese receperunt, & vrbē pene dirutam instaurātes, naualiaque & classes reformātes, non solū insulā ipam tutati sunt, sed Cyprijs & alijs finitimis Chrm colentibus magno psidio fuerunt: quorum virtute quicqd in oriente nrę religiōis est, Christo seruatū fateri licet. Abusac⁹ Aegypti dñs (quē Soldanū appellāt) magnis classibus p nostrā ętatē armatis, toto quinquennio Rhodū vexauit, multo tñ minora intulit damna, q pertulit, nec dispari fortuna Turcarum conatus in Rhodijs facti ceciderunt. Nam & apud oppidum sancti Petri, quod Rhodi in continenti munitissimū possident, & in ipsa insula magnas sæpe strages acceperunt. Calixtus tertius papa, qui nos in beati Petri sede præcessit, classem non paruam in auxiliū Rhodiorum misit, quę diu apud eos morata plures Turcarum naues plio superatas dimersit, & corpora hominum palo suffixit. Staliminūque insulā Lemnū olī appellatam, & Taxum, & Nembrum, & alias quasdam minoris nominis Turcarum imperio ademit: nec Aegyptios quiescere permisit, neque Syrios, neque Cilicas. Sed mortuo Calixto dissoluta classe, Ludouic⁹ Cardinalis Aquileiensis, qui ei pfectus erat, Romā redijt, Rhodo & omni oriente nostri religionis cul

tore in discrimine summaq́ꝫ desperatiōe relicto: Et acquisitæ insulæ ad hostes rediere, cū nos intestinis Italię motibus, & subditorꝝ seditiōib⁹ occupati, longinqua prospicere non possemus, pręsertim cū Roma ipsa in periculo esset, non solum Baronibus per circuitum, sed aliquibus Romanis ciuibus, res nouas molientibus, & ecclesiasticæ potentiæ insidiātibus. Hactenus de Rhodo, in qua mons omniū altissimus Atabyris vocabatur, pro gentili demētia Iouis sacer, qui ex loco Atabyris dicebatur. Castellum sancti Petri, quod in continēti munitissimū magno sumptu custodiunt Rhodij, nō paruo vsui Christianis est, qui manus Turcarꝝ incidunt, sępe eo fugientes saluantur. Canes ingētes noctu extra muros excubant, de quibus fama est, quod Christianos odore cognoscant, eisq́ꝫ aduentantibus blandiūtur, Turcas autem latratu prodant, & morsibus insectētur. Nunc reliquam Lyciam absoluamus.

De Lycia in qua tres & uiginti urbes in suffragijs dandis participabāt, de tribus Chelidonijs insulis asperis, de Climace monte qui iter faciētibus eum pelago nudante peruius est, & q̄d apud eū Alexander per hyemē incidēs, cū suis militibus mare fluctu restagnāte, vmbilico tenus est mersus.

Caput LXXXIX.

LYcij adeo ciuiles & continentes extiterunt, vt quāuis feliciter vsq́ꝫ in Italiam mari dominarent, nullo tamē vnq̄ turpi lucro sese extulerint. Viginti tres vrbes apud eos erant, q̄ in suffragijs dādis participabant, & ex quaque ciuitate in commune collegium conueniebant, id decernentes quod

pars maxima comprobasset. Maximarum ciuitatũ quęlibet tria suffragia ferebat, mediæ duo, cæteræ vnum: pariq; modo pro portione tributa ponebãt, & alia munera subibant. Hæc de his Lycijs dicimus, quos Strabo vltra Dædala versus orientem collocauit. Nam Dorica & Rhodiensis ora ad Cares pertinebat. Artemidorus Lycios sex maximas fuisse vrbes asseruit, Xanthum, Pataram, Pinaram, Olympum, Myram & Tlon. In collegio ciuitatum primo eligebatur Lycię præfectus, post alij vrbiũ magistratus: iudicia in cõmuni fiebant. Antiquitus de bello, de pace, de socijs consultabant: postea Romani hãc eis potestatem abstulerunt. Sed cum iuste viuerent, libertatem consecuti sunt, & patriam pacatam habuerunt, & piratas funditus deletos viderũt, primũ à Seruilio Isaurico, postea à Põpeio magno, qui supra mille & trecenta nauigia cõcremauit, & eorum habitationes deleuit, & ex hominibus qui in prælio superfuerant, alios in vrbem Solos, apud Cilices habitatum deduxit, & vrbem Pompeiopolim appellauit: alios Didymenam quæ hominibus carebat, & postea Romanorum colonia facta est. Sed piratæ vt plurimum aut Pisidæ, aut Isauri fuerunt, aut Cilices Trachiotæ, qui apud Sidam Pamphyliæ vrbẽ nauigia faciebant, ibiq; captiuos sub hasta venditabant, non diffidentes eos liberos esse. Pisidæ & Isauri vt diximus montani fuerunt, vltra & citra Taurũ iugum habitantes, & summos etiam vertices incolentes, de quibus satis dictum est in superioribus, q̃uis magna pars eorũ australia Tauri teneret, & ad tertiam quam nunc describimus Asiæ partem respiceret. Post Dædala Lyciorum montẽ in proximo

fuit Telmissus oppidum,& Telmissias promontorium,& in eo portus.hunc locum Eumenes in bello aduersus Antiochum gesto à Romanis accepit: sublato regno,Lycij locum receperunt. Deinceps Anticragus mons assurgit,& in eius conualle Carmylesus locus habitatus,deinde Cragus in octo promontoria diuisus,& vrbs eiusdem nominis. Hic fabulas de Chimeræ montibus confinxere, & prope cõuallis fuit nomine Chimera, à littore porrecta in mediterranea. Crago subiacuit Pinara,vna ex maximis Lyciç ciuitatibus,in qua Pandarus colebatur. Dubium an is qui apud Troiam in prçlio fuit, nam & illũ ex Lycia dixere. Postea Xanthus fluuius prolabitur,quem priores Sirbim vocauere: iuxta hunc procul à mari septuaginta stadijs Xanthus erat ciuitas,vna ex maioribus,& post eam Patara & ipsa maxima,Patari opus,quæ portum habuit, & templa plurima. Ptolemæus Philadelphus eam auxit,& Arsinoên Lyciacam nominauit:sed antiquum nomen delere non potuit. Nicolaus hic pontificatum habuit,vir sanctitate præcipua clarus.is cuius nautæ in tẽpestatibus singulari patrocinio vtuntur, & qui auro in domum inopis patrisfamilias clam iniecto, tribus puellis ne prostituerentur diuinitus consuluit. Deinde ad stadia viginti supra mare in sublimi colle Myram locauerunt: postea Lorymi fluminis ostia ascendenti stadia viginti pedestri itinere Limyra oppidum occurrebat,ĩ hac præternauigatiõe portus & insulæ multæ,quarum maxima Cisthenæ fuit,eiusdem nominis vrbem habens. Deinde in mediterranea Phellus & Antiphellus appellata loca, postea Hiera promontorium,& tres insulæ Chelido-

niæ asperæ,& magnitudine ęquales, stadijs quinq; inter se distantes: à terra vero sexaginta, quarũ ima stationem habuit. Quidam initium Tauri è regiõe Chelidoniarum surgere putauerunt, propterea q̃d promõtorium altũ est,& à Pisidicis mõtibus descen dit. Sed re vera à Rhodiorũ transmarina Pisidiã versus mõtana regio perpetua est, q̃ etiã Taurus appellat. Post Hierã Crãbusa fuit,& Olympus ciuitas maxima,& mõs eiusdẽ noĩs, qui etiã Phœnicus vocabatur. Deinde Corycus littus, postea Phasilis trib⁹ munita portubus, ciuitas insignis & lacus, cui mõs nomine Solyma ĩcumbit,& Telmissus Pisidica ciuitas angustijs adiacens, per quas in Milyadẽ transit. Sed de Telmisso supra diximus, quã Alexander cũ angustias apire vellet, cepit ac diruit. Inferius ad mare circa Phasilidẽ angustiæ sunt,& mõs noĩe Climax, Pãphylico pelago adiacens, quẽ Ptolemęus Massiticũ appellare videt. Is transitum arctũ relinquit in littore, qui tranquillo mari nudatur,& iter faciẽtibus peruius est, pelago affluente vndis contegit: transitus p monte & arduus & prolixus est, atq; idcirco in tranquillitatibus littore vtuntur. At Alexãder in hyemẽ incidens,& maximã partem suarũ rerũ fortunę permittens, priusq̃ fluctus rediret, mouit:& totam diẽ in aquis habuit, ita vt vmbilico tenus milites mergerẽtur, periculum per tot pericula dux simul & exercitus quærebat. Phasilis Lyciaca vrbs fuit in montibus sita, qui Pamphyliã spectant, sed cum Lycijs nõ communicauit suis vtens legibus: nonnulli Lycios prius Solymos vocatos putauerunt. Postea Termilas ab his qui cũ Sarpedone ex Creta venerũt, deiñ Lycios à Lyco Pandionis filio, quem domo profu-

gum Sarpedon in regni partem suscepit: Sed meli⁹ sentiunt, qui Solymos in boreali Tauri parte collocant, & postea Milyes appellati sunt. Homerus. I. Solymos diuersos facit à Lycijs, quorũ Rex ad Troianũ bellum misit Bellerophontẽ, de quo dicitur: Hic Solymis iterũ prçstãtibus intulit arma. Lycij Christiana sacra recepcrũt, deniq; seruauerũt. Beatus Christophorus apud eos martyrium accepit in ciuitate Samonæ, quem virgis ferreis attritum, & flãmis exustum diuina virtute saluatũ ferũt. Postremo sagittarũ ictibus confossum, dum cõstanter in Christi cõfessione persisteret, capite obtruncatum: sed nostra ætate Lycij omnes in potestate Turcarũ facti, rectã fidem amiserunt. *Beatus Christophorus.*

De Pãphylia & in ea Cataracte fluuió admodum quàm impetuoso, quodq; in ipsa Pamphylia Christi euangeliũ sit susceptum, postea in Mahumetis dogma deuentum.

Caput XC.

PAmphylia tota montana ex Tauro in mare ꝓcumbit, ab oriente Tracheæ Ciliciæ iuncta, ab occidente Climaci monti seu Masitico qui Lyciam disterminat: Pisidæ ei à septentrione incumbunt, qui Taurum obtinent, de quibus mentio facta est. Initiũ Pamphyliæ Olbia præbuit, Phasilidi propinqua, ingens munitio. Postea Cataractes effluit amnis, multus & torrentis more impetuosus, ab alta petra descẽdẽs, cuius impetus longissime exauditur. Deinde Attalia Philadelphi Attali opus, à quo dicta est. Sunt qui dicunt inter Phasilidem & Attaliam Thebam quandam & Lyrnessum fuisse,

quod non est alienum credere, si quod Callisthenes autor est, Troianos Cilices post Ilium deletũ ex Thebano campo in Pamphyliam exiuisse, à quibus facile fuit oppidis, quæ conderent ea nomina imponere, quibus in patria vtebatur. Attaliam prętergresso Cestrus occurrit fluuius, quem ad stadia sexaginta nauiganti, Perga ciuitas offerebatur, & proximum loco ædito Pergęæ Dianæ fanum, vbi quotannis festa celebrabãtur, dęmonibus expectata solatia. Deinde ad stadia quadraginta supra mare vrbs alta, q̃ à Pergęis conspici poterat: deinde lacus ingens nomine Capria, & fluuius Eurymedon, & superius stadijs sexaginta in eius ripa vrbs Aspendus plena populo, quam Argiui cõdiderunt. Ptolemęus hũc amnem inter Cataractẽ & Cestrum posuit: Strabo vltra Cestrũ ad orientem locauit. Vltra Aspendũ Petnelissus defluit amnis, deinde & multæ in fronte insulæ parũ cognitæ. Postea Sida Cumanorum colonia, q̃ Palladis templũ habuit, & piratarum cõmune forum: & ei proxima minorum Cibyrensium ora: & Melas amnis. Postea Ptolemais vrbs & non procul Pamphylię fines, & Coracesium Tracheę Cilicię initium. tota Pamphyliæ præternauigatio sexcentorum & quadraginta stadiorum spatiũ cõtinet. Herodotus autor est Pamphylios ex socijs Amphilochi & Calchantis fuisse, mistis sane hominibus, qui ex Troia illos sequebãtur, atq; ex his alios hic remã sisse, alios in alia loca fuisse dispersos. Callinus asserit Calchantem apud Clarum obijsse: gentes vero quæ cum eo erant Taurũ cum Mopso transgressas, partim in Pamphylia remansisse, partim in Ciliciã Syriamq; vsq; ad Phœniciam processisse. Pamphy-

lia ſicut & reliquæ Aſię prouincię ſacroſanctũ Chriſti euangelium ſuſcepit. Poſtea de via vitæ receſſit, ſceleratum Mahumetis dogma, & inanes ſecuta fabulas, & in hoc vſq; tempus delirat, Turcarũ imperio ſubiecta, quibus ad voluptatem humano generi amicam multa permiſſa ſunt: Sed iam ad Ciliciam tranſeamus.

De Cilicia duplici Trachea ſcilicet & Campeſtri, de emporio nomine Delus, apud quod mancipiorũ millia multa quotidie venundabantur, de Arſinoë & Amaxia cedrinifera, de Scãdalaro oppido, cuius dominus hominum viginti millia armare poſſet. Item de Atheneo philoſopho, ruina domus per noctem oppreſſo.

Caput XCI.

Cilicia prius ad Peluſium vſq; Aegypti pertendebat, Lydia, Pamphylia, Cappadocia, Arnenis ac Medis, ſub imperio Cilicum cõſtitutis. Mox ab Aſſyrijs edomita, ĩ breuiorem modũ ſcripta eſt: ab orienti Amano clauditur, à ſeptentrione Tauri iugis, ab occidenti Pamphylia, & plurima iacens cãpo: In auſtrali latere ſinulato mare Iſſicum recipit. Cilix ei nomen dedit, quem priſtina ætas pene vltra æuum memoriæ abſcondit. Phœnice ortus, q apud gentiles antiquior Ioue, de primis terræ alumnis habebatur. Ciliciam duplicem eſſe diximus, alterã Tracheam, alteram Campeſtrẽ. Trachea oram maritimam perianguſtam habet, & nullum vel raro locũ ĩ plano. Taurus ei incumbit, male habitatus vſq; ad latera borealia, quæ circa Iſauriam & Homonades exiſtunt, vſq; in Piſidiam: Incipit aũt Trachiotis Ci-

ftituiſſent. Inuiti enim deſtruunt homines quæ ipſi conſtruxerunt: ea res Parthos qui trans Euphratē erant, poſtea regionis eius dominos fecit. Deinde etiam Harmenios, qui regione tranſmarina vſq; in Phœniciā occupata reges & genus eorū vniuerſum funditus ſuſtulerūt, mare aūt Cilicibus cōceſſere, q̄s Romani opibus auctos & bello & exercitu deleuere. Sed vicinis reb⁹, & in cōſpectu ſitis occupati, poſtea ea loca neglexere. Vltra Coraceſium orientē verſus vrbs Arſinoë fuit, deinde Amaxia in colle ſita, q̄ habitatio ſtationem habuit, ad quam materies ad fabricandas naueis deducebatur, maxima ex parte cedrina, quæ arbor in ea regione plurima eſt: Atq; idcirco Cleopatræ ab Antonio donata fuit, quia fabricandis nauibus eſſet idonea. Laërtes ſubinde caſtellum in tumulo ſitum fuit, qui mamillæ ſpeciem præbuit, & ſtationem habuit: nec procul Selenus amnis in mare decurrit: poſtea Crangus petra prærupta ſupra mare, & Charadrus munitio cum ſtatiōe. Vlterius mons Andriclus, & aſpera quædam præter nauigatio noīe Platanius. Dehinc Anemurium promōtorium vbi continens Crommyo Cypri ꝓmōtorio appropinquat, ad ſtadia trecenta & quinquaginta à Pamphyliæ finibus Anemurium vſq; Ciliciæ præternauigatio octingēta ac viginti ſtadia cōtinet. Reliquas vſq; ad Solos circiter quingenta: In Cilicia Trachea ciuitatem hodie magnam eſſe dicunt, quam Sataliam vocant, & oppoſitum mare Satalicū pelagus, quod anguſtijs Cyprijs proximū ferunt: & oppidū eſſe non paruū Scādalarū appellatū, cui⁹ dn̄s viginti millia hoīm armare poſſet, q quāq̄ Turca ſit Caramanū cū & Ottomanū inimicus Rhodijs

amicitia iūgatur. Post Anemurium Agidus ciuitas occurrit, deinde altera Arsinoë statione prædita, cui succedit locus Melania nomine, & Celendris ciuitas, quæ portū habuit. quidam in hoc loco Ciliciæ initium fecerunt, non in Corasio, quibus Artemidorus consensit. Holmus deinde sequebatur, quā prius habitarunt qui postea Seleucēses appellati sunt. Sed condita Seleucia apud Calycadnum eo cōmigrarunt. Calycadnus fluuius est, qui vltra Sarpedonis promontoriū in mare prorumpit: per hunc Seleuciam nauigabant vrbem bene habitatam, & à Cilicio & Pamphylio more plurimū abhorrentē. Hic ferunt ex peripateticis philosophis viri memorabiles Athenęus, & Xenarchus: ille in republica versatus aliquādiu, in patria populum duxit, deinde cō tracta cum Murena singulari amicitia, & cum illo fugiens captus est, cum insidiæ cōtra Cæsarem Augustum deprehensę essent, sed insons inuentus à Cæsare dimissus est. Rediens autem Romam cum ab amicis interrogaretur vnde veniret, illud Euripidis respondit: Aduenio ab imis atq; cęcis inferum tenebris: sed breue tempus superuixit, à ruina domus ꝑ noctem oppressus (vt fit) quod vno superato periculo alterum incurrimus. Xenarchus (quē Strabo audiuit) non diu domi permansit, sed Alexandrię & Athenis & Roma electa docendi vita, vsq; ad senectutem in honore habitus est, primum Arij. postea Cæsaris Augusti amicitia vsus, sed pauloante obitū amisit visum.

Xenarchus ruina domus oppressus

De Pœcila petra scalis excisa, de Coryco monte & antro crocum optimum producente,

deq́ʒ ibidem ſpecu flumen ingens emittente, quodq́ʒ flumen ipſum à terra inuiſibiliter abſorptum in mare delatum exeat, de Zeniceto pirata, qui capto mõte Iſaurico, ſe cum tota domo concremauit.

Caput XCII.

POſt Calycadnum petra fuit nomine Pœcila q̃ ſcalas habuit vi exciſas, quibus in Seleuciã ibatur: deinceps alterum Anemuriũ promontoriũ, & Crambuſa inſula, & Corycus mons, & vlterius ad ſtadia viginti Corycum antrum in quo crocus optimus naſcebatur. Antrum autem ingentem quandã concauitatem in orbem ductam vocauerunt, cui labrum petroſum & altum circũiacuit, cum deſcendẽris ſolum eſt inæquale ac petroſum & fruticoſa, ac ſemper virenti, & domeſtica materie plenum. adiacens ſolũ olim croco ſatum erat, & ibi ſpecu, quod fontem ingentem habuit puræ ac nitẽtis aquę in flumen exeuntis, quod mox à terra abſorptum inuiſibiliter delatum exit in mare: amaram id aquam vocauerunt. Poſt Corycum Eleuſa inſula continenti adiacet, quam Archelaus habitauit, & regiam fecit, tota Cilicia Trachea aſſumpta prręter Seleuciam, ſicut prius ab Amynta & à Cleopatra fuerat olim habitata. Nam cum locus terra & mari idone⁹ eſſet ad latrocinium, ſatius eſſe iudicarunt ea loca ſub regibus adminiſtrari, q̃ ſub ducibus Romanorum, qui ad iudicia miſſi non ſemper adeſſe cum armis poſſent: atq́ʒ hoc pacto Archelaus Cappadociã & Tracheam Ciliciam aſſumpſit. Poſt Eleuſam Latmus fluuius & vicus eiuſdem nominis occurrebat. In excelſis autem Tauri partibus Olympus fuit, Zeniceti piratę ſedes & mons, & caſtellum eodem nomine,

Ex quo tota Lycia, & Pãphylia & Pisidia cernebat. Zenicetus capto mõte Isaurico, se cum tota domo concremauit, dignus exitus, qui nostri tpis latrones haberet, quando pœnitẽtiæ speciẽ nullã faciunt. illi⁹ erat Corycus, & Phasilis, & multa Pãphyliæ loca, q̃ oĩa in Isaurici potestatẽ venerunt. Neq; enim diutur na sunt q̃ malis artibus acquiruñt. Post Latmum Soli occurrebãt, ciuitas insignis, alteri⁹ Ciliciæ initium q̃ circa Issum iacet: hæc Achiuorũ opus fuit, & Rhodiorum qui ex Lindo venerunt: hinc Solœcismum appellatum existimant, quod Grammaticæ artis vitium est. Põpeius magnus in hãc hominibus exhaustam reliquos piratas transtulit, q̃s dignos existimauit qui seruarentur, & mutato nomine vrbem Pompeiopolim appellauit: hic fuit Chrysippus philosophus stoicus ex patre Tarsensi ortus, qui inde migrauit: & Phylemon poëta comicus, & Aratus qui de astris versu conscripsit, cuius plurima carmina Cicero in latinum vertit.

Zenicetus pirata se cũ tota domo concremauit.

De Zephyrio Ciliciæ promontorio, & Anchiala vrbe in qua Sardanapali sepulchrum cum statua videbatur: de Cydno flumine & eius natura, de Tarso, & q̃ apud id viri fuerint per celebres complures, inter quos & Paulus apostolus.

Caput. XCIII.

SEquitũ Zephyriũ, pmontoriũ eodẽ noĩe, q̃ aliud iuxta Calycadnũ. Vlteri⁹ Anchiala fuit paulo supra mare sita, Sardanapali op⁹, vbi Aristobolo teste sepulchrum eius ostendebatur, & lapidea statua, quæ dextræ manus digitos committens atq; collidens applaudere videbatur. Epigramma quoque

Assyrijs sculptum literis huiusmodi aderat. Sardanapalus Anacyndaraxis filius, Anchialā & Tarsum vna die condidit: Ede, Bibe, Lude: dignum epitaphium (vt Cicero dicit) quod non in hominis sed in bouis sepulchro inscriberetur. Vltra Anchialam munitio fuit nomine Quinda, in qua Macedones thesauros seruabant, quos Eumenes ab Antigono deficiens abstulit. Vltra hæc & Solos montana sunt, in quibus Olbus ciuitas erat, quæ Iouis templum habuit Aiacis Teucri fratris opus, cuius sacerdos etiā Trachee dominabatur. Postea tyranni eam adorti latrocinia cōstituêre, quibus sublatis iterum sacerdotes principatum obtinuere, vel Teucri vel Aiaces vocati. Aba Zenophanis filia vnius ex tyranuis per cognationem in hanc domum ingressa principatu potita est, quem pater antea procuratorio nomine acceperat. Postea Antonius & Cleopatra eum illi concesserunt, obsequijs & cultu deliniti. Sed Aba sublata principatus, ad eos rediјt, qui ex eodem genere erant. Post Anchialam Cydnus fluuius erumpit in mare, iuxta locum cui Rhegma nomen fuit. Stagnum id erat, in quod Cydnus exit Tarsum perfluens, qui supra vrbem ex Tauro cadit. Tarsi vero nauale lacus fuit. Hucusq; tota ora à Rhodiorum transmarina incipiens, ad æquinoctiales ortus, ab occasu eiusdem nominis extenditur. Postea ad hyemalem ortum conuersa Issum vsq;, deinde flexum quendam sumit in austrum vsq; in Phœniciam, reliquū occidentē versus vsq; ad colūnas Herculis. Tarsus in cāpo iacuit, Argiuorum opus, q Io q̄rentes, cum Triptolemo errauerūt. Iulius Solin' mr̄em toti' Ciliciæ Tarsū appellat, & à Perseo nobilissima Dianę, ple

conditam dicit. Sardanapalus in epitaphio quod an te retulimus Tarsi conditorem se iactauit. vrbē Cydnus mediam perfluebat iuxta gymnasium iuniorū cuius ortus non procul ab vrbe fuit. Alueus perpro fundam vallem recta in vrbem ibat aqua rapidissima ac frigida, hominibus ac bestijs quæ crassiores neruos haberent auxiliari putabatur. Alexander captus eius amœnitate, proiectis armis plenus pulueris ac sudoris, cum in eius vndam se proiecisset periculosissimum incidit morbum, de quo vix tandē curatus euasit. Tarsenses adeo philosophiæ studiosi fuerunt, vt Athenienses & Alexandrinos superarent. Verum indigenæ Tarsi discebant, peregrini nō multi: nec rursus indigenæ domi manebant, sed foris ꝑficiscebantur, & perfecti libenter peregrinabantur, detinebantur autem perpauci. Atheniensibus contra euenit: nam multi eo proficiscebantur, & libēter immorabantur. Indigenę non multi admodum ibi studebant, nec alienas vrbes discendi studio quærebant. Alexandrinis vtrumq; contigit: nam & multos peregrinos suscipiebant, & é suis non paucos emittebant. Ex Tarso viri illustres inter Stoicos fuerunt, Antipater, Archedemus, & Nestor, & duo Anthenódori, quorum qui Cordylion dictus est, cum Marco Catone vixit, & apud eum mortuus est. Alter Sandonis filius quem Cananitam à vico quodam dixerunt, Cæsaris præceptor fuit, & in honore maximo apud illum habitus. Ex Academicis Nestor Tarsensis Marcellum Octauiæ sororis Cæsaris filiū instituit. Plutiades & Diogenes Tarso nati, per alienas vrbes peregrinati sunt, & scholas optime rexerunt. Diogenes etiam poemata in adolescentia cō-

Alexander in Cydno fluuio lauit.

posuit, maxima ex parte tragica. Dionysides optim⁹ tragœdiæ poëta, & Artemidorus & Diodorus grãmatici ex eadem vrbe fuerunt. Sed nullius viri gloria Tarsum magis extollit, quam Pauli apostoli, qui vocatus à domino, segregatus in euangelium, doctor gentium factus est, & vas electionis appellat⁹: cuius mira fuit eloquentia, & diuina doctrina, & ei non solum Hebræi, sed Græci & Latini crediderũt.

Paulus apo. doctor gẽtiũ, et uas electionis.

De Mallo urbe, & qui apud eam uiri clari fuere, de montis Amani portis Amanides appellatis, de Pindo amne iuxta quem Alexander cum Dario conflixit.

Caput XCIIII.

PRoxima Tarso Mallus fuit, Pyramo fluuio (de quo supra diximus) intercurrente. Mallus in edito loco sita, Amphilochi opus & Mopsi Latonæ & Apollinis auguris, de quibus multa conficta sunt, & quę de Calchante supra diximus, nonnulli huc transferunt, dicuntq; Mopsum, & Amphilochũ, ex Troia profectos Mallum condidisse, postea Amphilochum Argos digressum, cum Argiuis non placuisset, illo rediisse: sed à regni communicatione exclusum singulari certamine cum Mopso concurrisse, & cum ambo cecidissent, non multum inter se distantes, iuxta Pyramum fuisse sepultos. Ex Mallo fuit Crates grammaticus, qui Panætium philosophum instituit. Vltra hanc oram Haleniusiacet campus, per quem Philotas Alexandri equitatum duxit, cum ille phalangẽ per oram maritimam & Mallensem agrum Issum versus, & Darij copias ex Solis ageret. Hesiodus dicit Amphilochum ab Apolline apd⁹

Solos interemptum, quidam apud Halenium campum, quidam in Syria. Alexander ei propter cognationem cum Argiuis gentili dementia sacrificauit. Post Mallum Aegeæ oppidum succedunt, deinde Amanides portæ, in quas Amanus mons desinit à Tauro descendens, qui vltra Ciliciam est orientem versus, semper à tyrannis occupatus, loca munitissima obtinentibus. Tarcodementus vir memoratu dignus his locis potitus est, qui ob pręclara facinora rex à Romanis nuncupatus, successionẽ suis posteris tradidit. Post Aegeas Issus oppidum fuit statione præditum, & Pindus amnis, iuxta quẽ Alexander cum Dario cõflixit, ac victor percurrit oriẽtem Hic sinus Issicus ab oppido dictus, & Rhosum ciuitatem, & Myriandrus, & Alexandriam, & Nicopolim continet, & Mopsi domicilium, & portas quæ Cilicum Sycororumq; confiniũ apellantur, & in vltima Ciliciæ terra Dianæ Sarpedonię fanum & oraculum fuit, vbi dæmonibus arrepti responsa dabãt. In Syria vero prima ciuitas fuit, Seleucia Pieriæ, iuxta quam Orontes exonerabatur. Ex Seleucia vsq; Solos recta nauigatione stadia circiter mille cõputarunt. Sunt qui arbitrantur Cilices Troianos, quorũ Homerus meminit, horum Cilicum autores fuisse, de quibus nũc actum est, quãuis ab illis plurimũ distent, quidam econtrario cẽsent. Nos suam cuiq; sententiam relinquimus. Ciliciam Campestrem Caramanus obtinet, qui secũdus in honore apud Turcas habetur. Is etiam minoris Armeniæ & Cappadociæ partem possidet, quadraginta millia armatorum cum necessitas ingruit in campis habẽs. Is qui modo regnat Abraam nomine sępe nostrį pcessori

bus & nobis scripsit, auxilia contra Octauianũ petens, cui inimicus est, quamuis in cultu Mahumeti consentiat. Reliqua quæ extra Taurum in Asia sunt Octauianus habet, exceptis quæ Scandalari dominus possidet. Hactenus de Cilicia & Asia, quam minorem diximus. Sed quoniam Cyprus ei ad austrũ iacet, de hac simul agendum est, qua peragnita, finis erit Asiaticæ descriptionis.

De Cypro insula & in ea promontorijs, quodq́ in eo cuius summitas Olympus dicebatur Veneris Arceę templum fuerit, quod mulierib⁹ nec videre nec adire licebat, de Clidib. & Carpasijs circum Cyprum abiacentibus insulis, de promontorio vnde qui Apollinis aram tetigissent præcipitabantur. Item de Treta, Boosura, Palæpapho, Arsinoê altera, Hierocepia & Papho.

Caput. XCV.

CYprus inter maiores nostri maris insulas locum sibi vẽdicat, cuius septentrionales partes Tracheæ Ciliciæ oppositæ sunt, ibi q́ continẽti proxima est: Orientales Issico sinui, occidentales Pamphylicum alluit pelagus, australes Aegyptium. Ambitus insulæ trium millium & quadringentorum ac viginti stadiorum in sinum se inferẽti dicitur. Lõgitudo à Clidibus in Acamantẽ pedestri itinere mille & quadringentorum stadiorum, ab oriente in occidentem progredienti. Clides duas insulas vocauerunt, ad orientales partes ante Cyprum sitæ, quæ à Pyramo stadijs distat septingentis. Acamas promõtoriũ est syluosum, quod duarum mamillarum speciem præbet, & in occidentalibus insulæ partib⁹ si-

tum,tendit ad aquilonē,Tracheæ Ciliciæ proximū, tota insulæ figura parte altera longior est. Crōmyū promontoriū Anemurio Ciliciæ Tracheę promontorio per trecentorum & quinquaginta stadiorum opponitur,interuallum à Crōmyo vsq; Clidas nauigāti recta nauigatiōe,stadia septingenta insunt,insulā ad dexterā,cōtinentē ad sinistrā habēti. In hoc spacio Lapathus ciuitas fuit,statiōe pdita ac naualib⁹, Laconū & Praxādri op⁹,& iuxta eū Agid⁹ & Aphrodisiū,atq; ibi insula angustissima:nā septuaginta stadiorū īteruallo ad Salaminā transit. Deinde Achiuorū acta,q̄ primū appulisse aiūt Teucrū,à patre Telamone pulsum,q Salamina in Cypro condidit. Postea Carpasia ciuitas,q̄ portū habuit circa Sarpedonē promontoriū sita. Deinceps mons & promontorium,cui⁹ summitas Olymp⁹ dicit,in q̄ Veneris Acreę tēplū fuit,q̄d nec adire nec videre mulieribus licuit. In frōte Clides & aliæ cōplures insulæ fuere. Postea Carpasiæ,& vltra eas Salamis,vnde fuit Aristus historicus:vlterius Arsinoē ciuitas & portus, & promontorium Pedasiū,cui collis altus & asp imminet, mēsę cuiusdā figurā pbens,gētili more olī Veneri sacer,à Clidis sexcēt; & octuagita stadijs distās. Postea sinuosa quædā & aspa pternauigatio,qua Cetiū iter erat,ciuitatē clauso portu pditam:ex qua Zeno fuit stoicæ sectæ autor,& Apolloni⁹ medic⁹:ex q̄ loco vsq; Barutū stadia mille & qngenta cōputauēre. Deinde Amathus ciuitas, & intermedio spacio oppidū noīe Palęa,& Olymp⁹ mons,q mamillæ speciē præbuit,& Curias penīsularis,& Curiū vrbs ab Argiuis cōdita,q̄ stationē habuit in occidētali parte insulæ,q̄ Rhodum respicit. Postea promontorium est, vnde

iaciebantur qui Apollinis aram contigissent: tanta erat apud cæcam gentilitatem,nõ dei sed dæmonis reuerentia. Vltra promontorium Treta fuit,& Boosura, & Palæpaphus ad decem stadia supra mare sita,q̃ stationem habuit,& antiquum Veneris Paphię templum,subinde Zephyriũ promontorium, & altera Arsinoẽ cum statione,& templo,& luco:& non procul à mari Hierocepia,& Paphus ab Agapenore condita,quæ portum habuit,& templa optime constructa,distans à Palæpapho itinere pedestri stadijs sexaginta. In qua via viri simul ac mulieres ex omnibus vrbibus confluentes, festa quotannis celebrabant, quidam dixerunt Paphum ab Alexandria distare per tria millia & sexcenta stadia:adhuc vrbs extat,& episcopum habet,quem nos creauimus.

De Acama promontorio, Nicosia, Famagusta & Atraclensi hodiernis in Cypro vrbibus, quod apud Colossum castellum cucurbitæ nascantur,adeo ingentes q; ex eis picatis efficiantur dolia. Item q; æs, metallum,vitriolum,rubigo æris, canna mellis ex qua saccarum excoquitur,plurimum apud Cyprum abundent. Caput. XCVI.

POst Paphum est Acamas promontorium,vnde incipit in orientem nauigatio,deinde Solus quæ portum habuit & flumen, & Veneris & Isidis delubrum, Phalerus & Acamas Athenienses eã cõdiderunt.Incolæ Solij dicebant, & fortasse ab his Solœcismus nomen accepit,q̃uis in Cilicia eiusdẽ nominis ciuitas fuerit,cui hoc tribuitur, hinc fuit Stasanor Alexandri sodalis,vir qui principatum meruit. Vlterius in mediterranea ciuitas Limenia fuit,

qui proximũ erat Crõmyi ꝓmõtoriũ, vnde circũnauigationẽ inchoauim⁹. Hęc fuerũt antiq̃rũ vrbiũ nomina, hodie metropolis & regia est Nicosia, q̃ nr̃is tẽpibus magnas calamitates ptulit. Est & Famagusta, quã Genuenses obtinẽt, & Paphus de q̃ dictũ ẽ, vbi Nimosiẽsis episcopat⁹ est: turris q̃dã extat, & tẽplũ dirutũ, vulgo Limissũ vocãt. Atraclẽsis ciuitas ĩ mediterraneis fuit, nũc destructa ẽ, q̃uis habet epm q villis aliquibus p̃est. Sunt & oppida quędã nõ cõtemnẽda, inter q̃ Cerines noĩat̃, in q̃ Ludouicus rex obsidionẽ ppessus ẽ. stadijs q̃tuor ab oppido mõs est, & in eo caput sancti Hylarionis custodit̃ ẽ regione Cilicię: nec procul hinc monasteriũ Gręcorũ in q̃ sancti Epiphanij corpus miraculis claret. Inter Paphũ & Limissũ, castellũ est munitũ noĩe Colossus à Rhodijs custoditũ, vbi cucurbitæ nascunt̃ ingentes, de qbus picatis efficiũt dolia. Insula ferme tota australior est parallelo, q p Rhodũ ducit̃, virtute nullæ insularũ ĩferior, nã & vino abũdat & oleo, frumenti quoq; satis habet, ęris etiã metalla in ea fuerunt, in q bus vitriolũ & rubigo æris nascebatur, ad medicinę vsum idonea. Canna mellis multa in Cypro reperitur, ex qua saccarũ excoquitur. Ex pilis quoq; caprarũ pãnus cõficit̃, cui Zãbelloto nostra ætas nomẽ dedit. Multas res insula ad alias gentes mittit, ex quibus lucra non pauca redũdant, alienis non multum eget, sed aërem parũ salubrẽ habet. Tota insula delicijs incũbit, fœminę admodũ lasciuæ sunt. Trogus autor est consueste Cyprios virgines suas priusq̃ nuptui traderent exteris nautis insulam petentibus offerre, prostitutasq; demũ viris dare: vt non ab re sacrã Veneri Cyprũ dixerit antiq̃tas. In initio per sin-

Hylarionis sãcti caput.

gulas vrbes tyranni fuerunt, sed postq̃ Ptolemaici Aegypto potiti sunt, Cyprus etiã fauẽtibus Romanis in eorũ ditionẽ cõcessit. Postremus Ptolemę⁹ cũ ingratus erga bene merẽtes inuẽtus esset, sublatus est, & Romani insulã occuparũt, & prouinciã prętoriam fecerũt. Tollendi regis autor fuit P. Claudius pulcher, qui à piratis Cilicibus captus, imperato sibi redẽptionis p̃tio, misit ad regẽ vt se redimeret. Ille p̃tium adeo exiguũ remisit, vt piratæ id accipere recusauerint, Publiumq́; sine p̃tio dimiserint, qui liberatus gratiã vtrisq; retulit. Nã creat⁹ plebis tribunus, euicit, vt M. Cato in Cyprũ mitteretur, eã à rege ablaturus: Ptolemęus re intellecta seipsum interfecit. Cato insulã accepit, & regis opibus venundatis pecuniã in publicũ ærarium detulit. Cyprus diu postea prouincia fuit, q̃uis paruo tempore interiecto, Antonius eam Cleopatrę & sorori ei⁹ Arsinoẽ tradidit. Sed breui oĩa eius acta rescissa sunt, postq̃ manus sibi consciuerit: antiqua hæc sunt, & noua digna relatu, quæ paucis absoluemus.

Historia de bello apud Cyprum facto

Item quomodo Iacobus Cyprius nothus, Soldano fœdum & execrandum præstitit iuramentum.

Caput XCVII.

CYprus cadẽtibus rebus Romanis diu sub ĩperio Græcorũ fuit, qui post Constantinũ apud Byzantium regnauêre. Ricardus Angliæ rex Gręcos ex insula deiecit, cum Hierosolymam classe petens, eo tempestate delatus portu prohiberetur. Indignatus eñ arma q̃ in Saracenos parauerat, in Gręcos vertit, eisq́; insulam abstulit, spoliatamq́; firmo

suorũ p̃sidio cõmunitã reliqt. Nec diu postea Guidoni Lusiniano gñe Gallico, q de Hierosolymitano regno cõtendebat, eã pmisit: quã ille ab Anglico acceptã, sibi & posteris suis vsq; in hæc tẽpora obtinuit, post varias successiões regnũ ad duos fratres peruenit, quorum alter noïe Petrus, classe instructa, cũ Catelanis ac Gallicis Alexandriam Aegyptiorũ inuasit; ingressusq; vrbẽ mediam diripuit, & quãuis occurrentibus maximis Aegyptiorum copijs fugæ se cõmiserit, ingentẽ tamen prædã & ditissima spolia reportauit: nec diu postea à fratre interfectus est. Nulla enim sancta reperitur regni societas. Cruent⁹ fraterno sanguine rex constituitur, sed neq; ei lõga qes fuit, neq; impune cessit parricidium, nam cum solenne conuiuium instituisset (quod annis singulis instruere mos erat) ingens calamitas obtigit. Inuitati Genuensium ac Venetorum mercatorum iudices, quos Baiulos appellant, magna inter sese contentione de priori consessu certare cœperunt. Cũq; rex Venetis ꝑpensior videret, indignati Genuenses armis suã dignitatẽ retinere statuerunt, atq; in regiã tectis sub veste gladijs profecti sunt, quod intelligẽtes Venetorum primores, regem adeunt, atq; insidias suo capiti paratas dicunt, & idcirco iuuentutem Genuẽsiũ armatam intrasse palatium. Rex missis e uestigio q rẽ inqrant, inuentos cum armis Genuẽses in sublimẽ palatij locũ rapi iubet, atq; ex altissimis fenestris in forum præcipitari, statuta militũ cohorte, quę lãceis atq; gladijs cadentes exciperet, tm̃ maligna potuit accusatio. Reliqui etiam per Cyprum commorantes Genuenses perquisiti ac necati sunt, ita vt vix vnus ex tanta clade superfuerit, qui rem

Venetũ et Genuensium, cõtẽtio

gestam in patriam renuntiaret. Accepit tamē dux Genuensium ac senatus paulopost atrocem suorū ciuium iniuriam, atq; in vltionem erectus, ītra quadraginta dies potentissimam classem armauit, & in Cyprū misit: cuius aduentus eodem fere tempore, & visus est & auditus. Trugosius, qui classi præfectus erat, expositis in terram copijs, mox Nycosiā profectus ęgrę defensam cepit, breuiq; regem ac reginam, & vniuersam insulam in potestatem suā redegit: & interfectis nephandi cōsilij autoribus, ingēti ditatus præda, maiori cum gloria, & breuiori tempore q̃ speraretur, domum redijt. Rex cum coniuge aliquamdiu in carcere seruatus est, & regina prægnans in captiuitate peperit: tandem venia regi data est, & regnum tributarium factum est, & vrbs nobilissima totius Cypri, emporium Famagusta, de regno recepta, Genuensi populo applicata, portu & vectigalibus diues. Puerū regi natum Ianum appellauēre, q; in Genua natus esset, quam nostra ætas Ianuam vocat. Aduersus hūc cū patri successisset, in vltionē direptæ Alexandriæ, Soldanus Aegypti Melchella validissimam classem transmisit, quæ veluti tempestas horrida cuncta corrupit. Cypros occurrere ausos prostrauit in campo, Ianum regem captiuum abduxit, Nicosiam regni caput diripuit, ecclesias incendit, & omnem ferme populū rapuit in seruitutem, vacuas vrbes & insulam pene solam reliquit Rex postea centum & vigintiquinq; millibus aureis redemptus, & tributari⁹ Aegyptiorū factus, in regnum redijt. Sed dum insulam Aegytij spoliarēt, & eorū nauigia paucis custodibus seruarentur, in littore nauis Veneta, quæ peregrinos quotannis Hiero-

solymam vehit, voto peracto rediens huc applicuit: & paulopost sex Catelanorũ naues aduentarũt, quarum patroni Venetum allocuti, ei suaserunt, vt signa deponeret, simulq; classem Aegyptiam aggrederetur: futurũ vt opulẽta spolia referret. paruit Venetus, sed inter noctis tenebras Catelanis mutato cõsilio dilapsis, redeuntes in ortu lucis ad littus Aegyptij, nauem Venetam solam, & sine signo inuentã adoriunt, ac breui expugnant, iubentq; peregrinos qui aderant, si viuere velint, erectis digitis Christũ negare. mira virtus, nemo repertus est, qui pluris vitam q̃ fidem fecerit: ob quam rem viri triginta, qui prælio superfuerant, vincti deponuntur in littore: atq; ibi lapidibus cæsi & obruti, vsq; ad vltimum spiritum Christo benedixerũt. Felix exitus, & optimo cuiq; optandus. Fœminas in captiuitatem ductas apud Alexandriam Veneti mercatores redemerũt, inter quas vna ex nostratibus fuit Corsiniani nata, viduã & sancta mulier, quę domum reuersa, hęc nobis à se visa narrauit. Ianus per tot aduersa vitam agens, tandem relicto filio impubere Ioanne mortem obijt. Filius inter fœminas educatus, cum virilẽ ætatem attigisset, mulierem se magis q̃ virum ostẽdit: inter epulas atq; delicias languẽs, semper sub tutoribus & curatoribus vixit: vxorem tamen duxit ex familia montis ferati, quæ vbi in Cyprum venit peractis nuptijs, siue aëris intemperie, siue vt fama fuit veneno extincta est, & comitatus eius pene vniuersus interijt, nec postea repertus est ex occidentalibus regibus; qui suam sibi filiam despondere

Christiani peregrini pro Christi fide lapidib' obruti

vellet. Ad Græcos igitur itum, & in Peloponneso quæsita coniunx, ex Paleologorum prosapia Helena nomine, ingeniosa & cordata mulier: verum græca instituta perfidia, latinis inimica sacris, & Romanæ hostis ecclesiæ. Quæ vbi consummato matrimonio viri vecordiam cognouit, non tam reginam quàm regem egit, regnũ ipsa gubernauit, magistratus deposuit atq; instituit. Sacerdotia pro suo arbitrio ordinauit, & eliminato Latino ritu, Græcanicum superinduxit: belli pacisq; leges dixit. Viro satis fuit cõuiuari, delicijsq; affluere, atq; in hunc modum vniuersa insula in potestatem Græcorum rediјt. Potentissima apud reginam nutrix eius fuit, & apud nutricem filius, apud quem summa regni esse videbatur. Cum is matrem, mater reginam, regina regem regeret. Iohanni ex concubina Iacobus natus ē magni spũs adolescēs, ex coniuge Carlotã tm̃ suscepit: quæ postq̃ adoleuit, Iohãni regis Portugallię patrueli nupsit. Vir eius consensu procerũ in regnũ accersitus est, q viuente socero rem administraret. Iam enim muliebris regiminis non minus tedebat populum quàm pudebat. Aduentante igitur Iohanne, celebratisq; nuptijs, cuncta in eius manu posita sunt, & forma regiminis correcta, diuina & humana reformata negocia, Romanus ecclęsiæ ritus instauratus, Regiæ ac nutrici adempta potestas. Nutricis filius noui principis faciem veritus Famagustã concessit. q̃ ex loco matri suasit, vt si se cũ filio sal

Helena Paleologa Romanæ ecclesiæ inimica.

Ioẽs ueneno extinguitur

uā vellet,Ioēm veneno extingueret:q̄ viuo spera re vitā ipsa non posset: nec surdo cantata fabulā est. Venefica mulier consentiente regina(vt fama est) nobilissimum principem toxico sustulit, atq; ita priores illecebræ & damnata Helenæ imperia redierunt. Filius quoq; nutricis gloriabundus ex Famagusta rediens,quasi dominus & rerum omnium moderator receptus est. Qui Carlotam ludibrio habens multis eam cōtumelijs affecit: illa ad fratrem confugiens suas conquesta calamitates opem petijt. Iacobus non tam sororis gratia quàm regni sibi parandi græculum cunctis insultantem sua manu interfecit, cœpitq; cū amicis id agere vt rex appellaretur, quod iampridē in animo gesserat:vt primum enim sapere aliqd cœpit,vidēs p̄rem mētis īopē,ex matrimonio virili ,p̄le carere ad regnū aspirauit, indignū existimās, aut sororē sibi, aut sororis virum p̄ferri. Quod præsagiens Helena,viro p̄suaserat, vt filium regni cupidum extra matrimonium natum,ecclesiæ traderet,ac sacris ordinibus iniciaret,sic futurum vt regnandi spem poneret. Vacua per id temporis pastoris regimine ecclesiā Nicosiensis erat. Hanc igitur Iacobo spondent, postularíq; in præsulem curant,atq; in possessionem deducunt,quod Romana ecclesia nunquā ratum habuit: sed post græculi cædem regina & nutrix aduersus Iacobum insurgentes,eum vrbe regia pepulerunt.ille apud iudicem Venetorum aliquamdiu latitans,tandem apparato nauigio

concessit in Rhodum, quo in loco non sine honore habitus est. Interim Carlota suasu matris ac procerum Ludouico Sabaudiæ ducis filio nubit, eumq́ꝫ quàm celerrime ad se proficisci hortatur. Medio tempore Iacobus spe regni amissa ꝑ amicos apud Nicolaum pontificem maximum instat, vt ecclesiæ Nicosiensi præficiatur: sed Helena & Carlota contranituntur, negantq́ꝫ sanguinarium hominem & qui regnum seditiōibus agitet in ecclesiæ militiam recipiendum. Literæ casu à Iacobo intercipiuntur, qui contracta amicorum non parua manu, in Cyprum nauigans, clam regiam vrbem ingreditur, eorumq́ꝫ domos adiens, quos sibi norat infensos cunctos interficit: bona inter amicos partitur, & tanq̄ victor in ciuitate moratur. Regina interim morit, & paulo post rex vir muliere corruptior, quamuis forma & habitu corporis regio dignus honore videretur. Sed quàm erat exteriori decorus specie, tam fuit ignauus & turpis animus. Inter hæc turbato multifariam regno, accersitus crebrioribus nuncijs Ludouicus apud Venetias classe parata, in Cyprum nauigat, magnoq́ꝫ omnium applausu ac fauore rex appellatur. Iacobus eius aduentum haud quaquam expectare ausus, consilio & ope (vt aiūt) Marci Corarij potentis amici, qui sibi nauigium concessit, cum amicis ferme centū in Alexandriam nauigauit, Soldanum quàm primum liceret conuenturus, eiusq́ꝫ opem implorā

Exteri or speci es ignanū plerunq; animū sig.

turus. Soldanus missis obuiam primoribus suæ curiæ, eum ad se quàm celerrime venire iussit,& magnis honoribus venientem accepit. qui vt in conspectu datus est: Suplex (inquit) ad te confugio regum maxime atq; potentissime. Tu mihi dominus es,& vt clementia tua spondet adiutor & tutor eris. Ioannes pater meus, qui tibi quotãnis tributum pendebat, superioribus diebus è vita decessit, nec præter me virilem sobolem reliquit. Soror mea virum sibi ex Gallis accersiuit, eum Cyprij regẽ susceperũt, me posthabito, quẽ regnare par fuerat. Sed tuum est regnum Cypri, tuum est diffinire quem regnare oporteat. Natura masculis non fœminis imperium dedit, nec æquitas permittit regum filios extraneis cedere. Respice oro fortunam meam, nec me regem natum, regno priuari sinas: paternam hæreditatem à te postulo, qui meus iudex es: nisi causam meam suscipis, exul à patria, regius sanguis mendicabo panem. Indigna hæc tuo nomini inuretur nota, qui subditorum iustas causas nõ defenderis, nec è re tua fuerit, me repulso cuius maiores seruire tibi didicerunt, Gallicum hominem Cypriorum regno præesse, nosti superbiam gentis, & quanta Aegyptiorum imperio attulerit Gallorũ classes incommoda: nunq̃ Alexandria, aut aliæ maritimæ vrbes pacem habebunt, tenentibus Cyprum occidentalibus regibus. Quod si me foueas, tam tua Cyprus quàm Aegyptus erit; nec tua difficilem rem credideris, paternum atq;

auitum regnũ mihi restituere. multi sunt qui meis rebus student, nec aliud optant quàm tuo fauore præditum, me redeuntem cernere. Parua me classis in solium paternum collocabit: satis amicis meis fuerit tua signa vidisse, & tuis auspicijs bellũ geri, cętera ipsi expediēt: nec dubita breui me seruum tuum Cypri regē videbis, tãtum facito, vt te velle intelligam. Mouerunt ea verba, non Soldani modo, sed omnium qui aderant animum, nec quisquam fuit qui non indigna pati adolescentem arbitraretur, eiq́ subueniendum existimaret. Erat enim Iacobus duos & viginti natus annos, forma egregia, & statura corporis patri per quam similis: verũ animi dotibus & eloquentia longe dispar. Placuit igitur subuenire supplici, moxq́ regijs ornamentis allatis Iacobus veste purpurea indutus, cęterisq́ insignibus adornatus, quibus regibus vti mos est, in conspectu Soldani, & omnium procerũ rex declaratur: ac per vrbem circũductus, pręcipuis honorib⁹ cumulatus est, classe decreta, quæ illum mox in Cyprum veheret: prius tamen literæ in hanc sententiam Soldani nomine ad Ludouicum scriptæ sunt. Venisti ab occiduis partibus, vt alienum regnũ in oriente inuaderes, paterna hæreditate filium exueres, vana est cogitatio tua: Cyprus mihi vectigalis est, & meum de rege iudicare: nisi quamprimum abieris, Aegyptio peribis gladio. Si vxor tibi cordi est, potestatem facio, vt eã tecum auferas: si tamen prius recesseris, quam secũdo monearis. His acceptis toto regno trepidatũ est, ingensq́ mœror omnium mentes peruasit, cum ne

Iacob⁹ à Sold. ueste purpurea ĩduitur.

que Soldani iussibus resistere possent, neq; sine turpitudine obedire. Postremo cum remedium nullũ aliud inuenirẽt, Legatos ad Soldanum mittere placuit, qui eius mentẽ lenirent: miserunt & simul Rhodij viros ex religione primarios, qui apud Cairum cõuento Soldano, Ludouici causam humilibus verbis defendere conati sunt. Nil eum de iure Soldani ablaturum venisse dicentes. Ioannem Cypri regem Carlotam filiam vnicam ex matrimonio suscepisse, quam secundum Christianas leges reliquisset hæredem: Iacobo ex concubina nato, regnum nequaq̃ deberi maritũ pro coniuge coronæ iura sortiri: hortari ne regni consuetudines confunderet, neue Christianis Christiana inter se iura negaret: Ludouicum Soldano in omne tempus amicũ futurũ, tributumq; suis temporibus præstiturum, Iacoboq; decem millia aureorum singulis annis quoad viueret traditurum. Res diu in consilio apud Soldanũ agitata est, & iam eo ventũ erat, vt postulata Ludouici admitterentur, triginta millibus aureis superadiectis: hãc ẽm summam loco impẽsarũ Soldanus exposcebat, nec Ludouicus pro redimenda pace abnuebat. Sed ambiens Iacobus, modo istos, modo illos amicos, ac Soldani fidem accusans, qui se pauloante regem declaratum desereret, Gallicæq; perfidiæ proderet. Purpuratos quosq; in curia potẽtes hortabatur, vt Soldano suggererẽt, ne Gallicis oratorib⁹ auscultaret, neue se semel in fide relinqueret. Aderat ei Soldani filius æqualis ætatis, qui eius fortunę miserebatur. Aderant & tres Mamaluchi in palatio potentes qui præcibus assiduis Iacobum commendabãt. Sed parũ eorũ conamina valuissent, nisi Mahumetẽ Tur-

carum imperatoris legatus opportuno in tempore affuisset, qui verba huiusmodi habuisse fertur. Accepit amicus tuus Turcarum imperator Mahumetes, te Iacobum Cypri regem appellasse, cumq; in patrium regnũ statuisse restituere: digna res, quæ de tuo solio manaret, & nostræ religioni accõmoda. Sed rẽ nunciatum postea est, te mutato consilio pacem cũ rege Gallico pacisci, & quẽ iuuare cœpisti velle deserere, tanq̃ ignores quanto persequatur odio gẽtem nostram Gallicus sanguis: neq; Gotfridi Balduuini ue, aut aliorum eiusce gentis facta mẽte teneas, qui sæpe maiores nostros magnis cladibus afflixerunt. Vide quid agas. Si pax tibi cum Gallico genere cordi est, cum nostro bellum expecta, nec tibi cum solis Turcis inimicitias futuras putes. Aegyptij, Syrij, & Arabes, quibus præes, summo te odio prosequentur, nec tuus tibi filius hærebit, qui religionẽ nostrã Gallicano sanguini prodideris: quod si promissam fidem Iacobo seruaueris, classemq; pararis in Cypri os, Mahumetes quoq; alteram parabit in Rhodios & vtriusq; insulæ spolia tua erunt, solum tantum in sulæ Rhodiæ Mahumetes sibi seruatum cupit. Placuerunt Soldano Turcæ oblata, atq; in eius postulata consensit. Apparata est è vestigio classis, & Iacobus cum magna militum manu in ea vectus Cyprũ appulit: non tulerunt eius impetum Galli, quamuis Rhodios adiutores haberent: neq; ausi apud Nicosiam expectare, in castellum quod Cerines appellãt sese receperunt. Iacobus reliquis omnibus in potestatem receptis, obsidionem aliquãdiu circa castellum tenuit. Deinde spe potiundæ munitionis deposita, dimissis custodibus, qui Gallos ab incursione ꝓ

tis Camelum interficiam, & altaris presbyteros maledicam, diuinitatẽ negabo, & illesum nunciũ humanitatẽ adorabo. Super altari cum iudea fornicabor & sanctorũ patrũ maledictiões oẽs in me recipiam. Hoc iuramentũ in scriptis redactũ, & ex Arabica lingua in Latinã traductũ, Legati Rhodiorũ viri pstantes ad nos detulerũt, asserẽtes certissimũ esse, ita Iacobũ apud Cairum Soldano iurasse: propter quã rẽ oratores eius multum increpatos absq; honore remisimus. Carlota interim quę Rhodum petierat, comparatis aliquibus auxilijs, cum noua militum manu quam socer ex Sabaudia miserat, ad virũ quẽ Cypri reliquerat apud Cęrinẽ redijt, eo proposito vt Nicosiam peteret, non parua spe freta recuperandi regni. Iacobus consilijs eius exploratis, iter intercipit, consertoq; pręlio multos Gallorum interficit, reliquos in castellum repellit, quo ĩ loco vsq; in hãc diem Ludouicus obsidionis incommoda fert, reliquæ partes insulæ Iacobo tanquam regi parent, excepto Colossi oppido, quod Rhodij tenent, & Famagusta quam Genuensium esse diximus. Carlota viro apud Cęrinem dimisso Rhodum contendit, & deinde plena calamitatis ad nos nauigauit, sibi & viro vt consuleremus non sine lachrymis orans, nam & ipsa multa in mari aduersa pertulerat: nos qua potuimus humanitate prudentem sane & cordatã fœminã consolati sumus. Vinum & triticũ q̃d regi mitteretur obsesso apud Ancona obtulimus, & sibi quæ omnium rerũ erat indigua equos & mulos coẽmimus, & viaticũ dedimns, q̃ in Sabaudiam (vt reginã deceret) pficisceret̃ ad socerũ: auxilia q̃q; polliciti, quibus in regnũ restitui posset, si nostris

Carlota cum militũ manu ad uirũ redit.

de Cypro nihil aduersatur, Rhodum vero sui iuris esse cõtendit, qui vicina in continẽti littora obtinet. Antiqui & Rhodũ & Cyprum Asiæ tradiderunt, q bus nulla continẽs propinquior est. Nam Rhodus Cariæ, Ciliciæ Cyprus obijcitur, quæ Asiæ partes existunt. Asiam ipsam minorem qui primo coluerint non satis certum est: quidam indigenas putant, nos ex Syria primos cultores aduenisse arbitramur, quã do ex vnis parentibus omnes originem ducimus. Illi vero in terrestri paradiso creati, atq; illinc eiecti i Damasceno primum agro locati sunt, indeq; gen⁹ humanũ. Nisi Armenica magis origo alicui placeat quia in arca Noë seruata sit humana caro, & illa in montibus Armeniæ cessante diluuio requieuerit, vnde rursus propagati homines ad colẽdas prouincias exierint. Sed omnes ab Adam prognati, qui filios Noë sui generis autorẽ faciunt. Ante Troianum bellum cultores Asiæ inter primos memorant Caucones, quos alij Pelasgos, alij Scythas fuisse tradũt: hos Bebrices è Bithynia pepulerũt, Bebrices Mariandyni cum Paphlagonibus, ex quibus Mariãdyni exiuerunt & Heneti. Nobilis Paphlagonum natio. Mygdones Olympi cultores, q̃ boream respicit, & Doliones inter Rhyndacũ habitantes & Aesapum: & Mysi qui ex Mysia profecti sunt Europea, apud Danubiũ sita: & Lydi, qui & Mçones appellati sunt, & antiquiores q̃ Mysi credũtur, & ab aliquibus Mysorum patres existimati sunt. Asiæq; indigenę: & Leleges, qui per insulas habitantes sub Minoë Cretensi fuerunt, postea in continentem Asiæ migrãtes, australe inde latus vsq; Assum, & deinde vsq; ad Caicũ & Hermum, oram maritimam tenuêre: & Cares q

Qui primũ populi Asiam coluerint.

prius Leleges esse putant & insulares, postremo terrestres facti apud Mæandrū sedes obtinuêre: & Phryges qui ex Thracia profecti primo Sangarij ripas habitauêre, deinde ad orientē mediterraneā petierūt: & Lycij, qui prius nō procul ab Ilio sortiti sedes, in duos diuisi principatus, deniq; vltra Taurū migrasse creduntur: & Teucri quos alij ex Creta, alij ex Attica ortos existimarunt, & circa Amaxitum habitauerunt: & Cilices qui sub Hectore fuerunt Thebam colentes, Ilio proximi, quo deleto, Taurū transiuêre: & Dardani sub Aenea & Antenore cōstituti, Idæ accolæ; & Cetij prope Caicum sub Eurypilo militātes: & Pelasgi qui Larissam Cumanā prius coluêre: gens ab origine Thessalica, quæ postea multū creuit, & tamē cito defecit. & Solium in mediterranea supra Cares ad Taurū habitātes: & Leucosyri vltra Halym in Ponto collocati: & Amazones, q̄ Themiscyræ campos incoluêre; & Calybes, q montes Pharnariæ & Trapezunti riuos insederunt: oīes huiuscemodi gentes ante bellū Troianū in Asia fuisse traduntur. De Lycaonibus, & Cappadocibus & Cataonibus, & Armenijs, & Pamphylijs, & Pisidibus, & Isauritijs, & Thracibus qui Cimmerij fuerūt, & Magnetes deleuerunt, & alijs compluribus incertū est. Acoles, & Iones, & Dores, & Macedones, & Galatas nemo dubitat post cladē Iliacam in Asiam peruenisse: quæ frequenter externo subiecta imperio, aut raro aut nunq̄ regem pertulit in armis clarū, cuius vetusta origo Asiatica fuerit: siue quod imbelle genus hominum facile iugum subijt, siue quod regionis vbertas externos reges ad eam acquirendam summis conatibus attraxit. Nam priusq̄ Troia Græ

Qui post cladē Ilien sem in Asiam uenerunt.

eorum armis rueret, multi Asiani externi reges inuaserunt. Iupiter, siue Cretensis fuit, siue (vt alij volunt) Aegyptius Asiæ imperium adeptus est: & Hercules ille primus, & Dionysius quem Bacchum vocauerunt, & Osiris, quem cum superioribus stulta Aegyptus tanquam deum coluit. Sesostris quoque rex Aegypti Asiam sibi subiecit, & Idam Tyrsus Scytharum rex, qui sibi & successoribus suis per mille & quingentos annos vectigalem Asiam fecisse traditur, & Amazones Scytharum soboles, magnam sibi Asiæ partem vendicauerunt, & Ninus rex Assyriorum vsque ad Hellespontum cum exercitu peruenit, omnemq; Asiam domuit, quæ & sibi & successoribus vsque ad Teuthrantem paruit, sub quo Troianũ bellum exortum est. Teuthras autem per legatos à Priamo requisitus Memnonem Tithoni filium cum decem millibus Aethyopum, & totidẽ Susianis, ac ducentis curribus in auxilium misit, cũ amplius mille annis Asia sub Assyrijs fuisset. Hercules etiam Alcmenæ filius Troiam depopulatus est. Sed neq; Hercules, neq; Agamẽnon in Asia imperiũ continuarunt, qui habita victoria in varias regiões dispersi sunt, quẽadmodũ & Cimmerij qui multas in Asia ciuitates desertarunt, nec totam Asiã occuparunt: sicut neq; Iasonis socij, q̃uis aliqua loca obtinuerint post Troiam deletam. Lydorũ res magnæ fuerunt, apud quos Mydas, Gyges, & Alyates, & Crœsus rerũ potiti sunt: deinde Persæ horũ imperiũ deleuere, qui vsq; in Græciam penetrarunt. Persas vero Macedones deiecerũt, & ipsi à Romanis pulsi sunt. Post Romanos Græci Asiam obtinuerunt, cũ

apud Byzantium imperij sedem Constantinus pōsuisset. Græcos autem Turcæ eliminarūt, quos Tamerlanes (vt ante diximus) magnis affecit cladibus sed tanq̄ fulgur (cum omnia pertriuisset) breui defecit, & res ad Turcas sine controuersia rediji.

De Mithridatis Eupatoris laudibus admirandis, Item de mulieribus in Asia clarissimis, Caput XCIX.

INter Asiaticos autem qui armis claruerit, vnū reperimus cunctis excellentiorem, & cui pauci possint æquari, Mithridatem scilicet Eupatorē, cuius progenitores Pontici fuerunt., & ipse apud Sinopen natus educatusq́ est, & ibi tandem sepultus Ad hunc puerum (vt Apianus Alexandrinus scribit) & parētibus orbatum principatus tralatus est, qui mox vt adoleuit finitimos barbarorū populos in potestatem suam redegit, Scytharū non paucos sibi subiecit, in Romanos per quadraginta annos varijs euentibus bellum gessit, Bithyniam & Cappadociam non semel adeptus est, Asiam, Phrygiā, Paphlagoniam, Galatiam ac Macedoniā cum in Græciam transisset potenter inuasit, multa & præclara egit, mari à Cilicia ad Ioniū vsq; dominatus est, q̄ad Sylla intra paterni regni limites eum inclusit, cētum & sexaginta millibus hominum bello sibi adempti; Inter lubricos prolapsus casus minime animū posuit, bellum facile instaurauit, cum optimis ducibus p̄lio decertauit, à Sylla quidem & Lucullo Pompeioque victus, sæpenumero magnas illis intulit clades L. Catiū, & Q. Oppium, & Manium Acilium captiuos sibi deditos palam circunduxit, quoad illum q̄

In Romanos 40. annos bellugessit

totius belli causa fuerat interemit, reliquos Syllę tradidit. Vicit Fimbriam ac Murenā, Cottam quoque consulatu illustrem, & Fabium ac Triariū. Ingeniū illi ad res difficiles pręcellentissimū fuit: victus sæpe minime ab incepto destitit, nec vna via Romanos aggressus est. cum Celtis fœdus inijt, & Sertoriū in Hispaniam misit: per insidias siue ab hostibus, siue ab alijs ferro impetitus & saucius, nullo tamen ab opere cessauit. Sanguinolentus & crudelis in om̄es fuit. nam matrem, fratrem, ac filios tres impuberes totidem filias interfecit. statura ingenti fuisse traditur, valetudine prosperrima vsus vsq; ad vltimū vitæ tempus. ęquitare, iaculari, ac mille stadia equis p intervalla dispositis vna die discurrere, currus sex & decem equis agitare. Græcis imbutus disciplinis, & ob id sacris eorū vsus, musicæ præterea deditus, sobrietatis eximiæ, in pluribus laborumq; patientissimus, solum mulierū deuictus illecebris. His morib⁹ Mithridates cum orbis plurimas & præclaras regiones cladibus inuoluisset, postremo desertus à suis, & filij fraude circūuentus, ad veneni remedia cōuolauit, quibus non satis celeriter opitulantibus, quod antydoto assuefactus erat, à Buthico quodam Celtarū duce vt se ferro interimeret precib⁹ impetrauit, atq; ita rex quondam potentissimus, è vita decessit, sextusdecimus à Dario vltimo Persarum rege, octauus siue sextus à Mithridate illo, qui à Macedonib⁹ defecit, & Ponti regnum sibi vendicauit. Vixit annis octo siue nouem supra sexaginta, in quibus per septem & quinquaginta regnum tenuit, consensu Pompei regali sepulchro apud Sinopen conditus, & solennia funeris magnifice consecutus, sed neq;

Mithridates matrē fratrē filios tres impuberes et totidē filias īterfecit

is vetusta origine Asiaticus fuit. Mithridates enim qui primus Cappadociæ Pontiq; regnum inuasit, è genere Persarũ regio fuisse traditur. Fuerat ille Antigoni amicus. Antigonus vero cum per somniũ sese agrum auro serere vidisset, & Mithridatem aurũ metentem in Pontum recedere, expergefactus illũ interficere conatus est. Mithridates cum sex duntaxat equitibus fugiens quendã locum Cappadociæ muniuit, multisq; illuc per Macedonũ incuriam confluentibus, Cappadociam finitimasq; circa Pontũ tenuit nationes. Postremo imperium in maius propagatum filijs tradidit, quod vicissim vnus ab alio suscepit, vsque ad Eupatorem, qui etiam Dionysius vocatus est, de quo modo locuti sumus. Mulieres in Asia clarissimæ ante omnes fuerunt Amazones, quarum genus è Scythia profectum diximus. Deinde Artemisia Halicarnassi regina, quæ cum Xerxe aduersum Græcos bellum gessit. Postremo Pythodoris quam supra in Ponto regnasse memorauimus, non possumus non Asiaticam dicere: eius pater Pythodorus apud Trallianorum vrbem, ex priuato ciue magnus euasit, & opes regias cumulauit. Nec nos latet plurimas Asiæ fœminas clarum nomen assecutas esse: sed inter eas quæ regnauerunt has præferimus.

Mulieres in Asia clarissime.

De Turcarum origine & moribus, Item de Ottomanorum progenie.

Caput C.

VErum quia de Turcis superius mentionem fecimus, ad quos vltimo loco imperiũ Asiæ delatum est, haud absurdum fuerit eiusce gentis, ori

ginem recensere. Vt eorum confutetur error qui gẽtem Troianam Turcas esse affirmant, ac Teucros vocãt. Turcæ (vt Ethicus philosophus tradit) in Asiatica Scythia vltra Pericheos montes, & Taracuntas insulas, contra Aquilonis vbera sedes patrias habuêre. Gens truculenta & ignominiosa, in cunctis stupris ac lupanaribus fornicaria, comedit quæ cæteri abominantur. Iumentorũ, luporũ, ac vulturũ carnes, & quod magis horreas, hominum abortiua. Diem festum nullum coluit, nisi mense Augusto Saturnalia. Romanorum imperium audiuit magis quàm sensit, q̃uis Octauiano Augusto in auro littoreo censum dedit, & id quidem sponte. Nam cum vicinas vndiq; regiones annua illi tributa reddere animaduertisset, nouum dierum ac temporũ exortum esse deum arbitrata, muneta illi quotãnis misit. Hæc gens (vt Othô historicus tradit) imperantibus Græcis, & regnante apud Francos Pipino annis ab hinc supra sexcentis, non Caspias (vt ille ait) sed Caucaseas egressa portas, cum Auaribus ferocissima pugna, multis vtrobiq; desideratis conflixit. Exin Pontũ Cappadociãq; transgressa, ad reliquas finitimas gentes sensim illapsa est, nec multo post (quemadmodũ Nicolaus Sagundinus ad nos scripsit) græcis ac latinis literis eruditus, eadem gens more latronum clandestinis quibusdã excursionibus vires sibi vendicãs, occupatis montibus, & claustris opportunis, vnde per occasiones facile irruptiones fieri possent, vsque adeo emersit, atque sublata est animis, vt palam iam & pari marte aduersum finitimos de agri possessione certaret: & deniq; procedenti tempore non solum Pontum & Cap

padociam,verum Galatiã,Bithyniam,Lycaoniam, Pisidiam,vtranq; Phrygiam,Pãphyliam,Ciliciã,Cariam,& omnem Asiam quæ minor vocatur,vltra citraq; Taurum, ad oras vsq; Ioniç& littora greci maris occuparet. Nec vnum quendam principem, sed alios alij duces,& varia auspicia per factiones secuti. ex hac gente trigesimum ab hinc, & centesimum circiter annum, Ottomanus quidam exigui tum cẽsus & obscuri int̨ priuatos nominis, ex collectitio milite non ingenti manu per seditionem conflata, grassari passim,ac non solum reliquias Christianas vexare,verum etiam homines suę gentis armis infestis petere,& sibi subdere cœpit:cuius conatibus orta inter principes graui discordia,felicem cursum p̃buit. Ottomanus enim dum illi sese inuicem laniãt, accitis vndiq; omnibus,qui pro ingenio prędæ rapinarum cupidi essent, autoritatem breui & nomen adeptus,oppida non pauca,partim vi, partim seditiõe in potestatem accepit. Huic successit Orcanes, qui rem inchoatã à patre cõmode prosecutus, lõge lateq; propagauit:quẽ secut⁹ Amurates filius,duobus de Grecorũ imperio disceptãtibus,ab altero qui superari timebat in auxiliũ accersitus, cũ ex Asia trãsisset in Gręciã,cõsulto bellũ protrahẽs, vbi ambos consumptis eneruatisq; viribus fractos ac defessos animaduertit,versis(vt aiũt)proris,arma in eos sine vllo discrimine per occasionẽ conuertit, & plurimũ Gręcię sibi subiecit. Is vita functus duos reliqt filios Solmanũ & Pazaitẽ,quẽ superius à Tamerlane captũ retulim⁹. Solmano extincto res vniuersa ad Pazaitẽ deducta est,qui priusq̃ caperetur res magnas in Gręcia gessit:dimissus vero nihil mẽmoria dignũ

egit, mortéq; in Asia inglorius obijt, cui⁹ filij qui cõ plures erant in potestatẽ Grçcorũ venêre, cũ capto patre periculũ euasuri, ex Asia in Thraciã nauigare contenderent. Calapinus tñ natu maior emissus à Grçcis regnũ obtinuit, cui vita functo Orcani filio tenella ætate adolescentulo quorundã principũ regnũ occupare conati, Moyses patruus, & ipse à Græcis dimissus infestis armis occurrit, & magis proditione q̃ pugna opressum extinxit adolescentẽ. haud multo post, & ipse nullo superstite filio decessit, quẽ Mahumetes frater tertius ex Pazaite, filijs subsecutus regnum incruẽte obtinuit: qui magnis rebus in Europa gestis, in Asia quoq; cõplures Turcarũ regulos vi atq; armis oppressos regnis exuit. huic defuncto successit Amurates filius, qui per tẽpus in Asia manens, audita patris morte, in Thraciã conat⁹ traijcere, imperatoris Græcorum maritimo apparatu prohibitus est, & Mustaphas natorum Pazaitę reliquus, vt rerũ potiretur à Græcis liberatus, & summa ope adiut⁹. Sed Mustapha pugna superato & interempto, Amurates victor vniuersum regnum obtinuit. hic fuit Mahumetis qui mõ regnat pater, vtriusq; res gestæ memoriam exposcunt, quas cum de Græcis agemus haud quaq̃ reticebimus. hæc est Ottomanorum progenies, & Turcarũ origo, qui quãquam ea loca possident quæ olim Teucri tenuêre, non tamen Teucri appellandi sunt: alioqui & Dardanos, & Mysos, & Phryges, & multarum gentium quas vel in Asia vel Græcia subiecerunt nominibus appellare possemus. siue enim ex Attica siuè ex Creta, quod ad mare probare videtur Teucrorum origo fuit, nihil ad Turcas pertinet, quos Scytharũ ge-

nus esse docuimus, barbarã & tetrã progeniẽ: quãuis plurib⁹ seculis in Asia Grçciaq; cõmorati vitam mitiorẽ induerint, & imperiũ vtriusq; terræ cõsecuti sint. Adeo Turcarũ nomen auctũ est, vt quæ olim Asia vocabatur, nunc Turciã vocitent. à Turcis eñ vniuersa possidetur, p̃ter oram Trapezuntiã, q̃ suo imperatori paret Christianę religionis cultori, q̃uis Græco & nõnullis erroribus imbuto, aduersus quẽ profectus hoc anno Mahumetes eius imperiũ labe factum existimatur. habent & Armenij aliqui suum ducem in Asia qui Christum sequitur (vt ante diximus) reliqui omnes Turcarum potestati subiecti sunt: sed non omnes Turcæ Ottomanorum imperio subsunt: nam & Caramanus Ciliciæ dominus, q magnam Cappadociæ partem possidet, & Asambecus qui prope Euphratem dominatur, & alij nõnulli reguli ab origine Turcæ, cum Ottomani progenie diu de regni possessione certarunt. Caramanus inter Mahumetem Turcarum imperatorem, & Soldanum Aegypti dominum medius, multa per nostram ętatem, modo cum hoc, modo cum illo p̃lia gessit, locorum difficultatibns, & Ciliciæ gentis, cui dominatur virtute confisus, & odio Mahumet; Christianorum amicus, nec Asambecus Ottomanorum prosapiam quiescere permisit, Christianæ coniunctus vxori, imperatoris Trapezuntij filiæ: q̃ uis parui momenti est apud Turcas matrimonij nomen, quis cõiuges sunt, quot ducere voluerunt, impiam Mahumetis legem sequentibus, cum quanqbilem & pulcherrimam Asiam fœdauerunt. eadem ab initio idola coluit, deorúmque varijs superstitig

nibus dedita, quamuis nonnullos admiserit Iudæos veri dei cultores: non tamen legem eorum accepit, sed quemadmodum hodie Iudæi inter nos viuere permittũtur, ita & inter gentiles per Asiam sub tributo vitam agebant. Damnatissimus ille idolorum cultus vsq; ad Romanorum imperium perdurauit, quibus ad Christum conuersis, & in Asiam & in omnem ferè terram prædicatum per apostolos intonuit euangelium, & benigne auditum est, credidit Asia Christo, & pulcherrimas erexit ecclesias, ne vlla eius portio fuit Christianis non initiata sacris. Fatemur plurima ibi & per Romanos & per alios iudices Christianorum persecutio acta est, sed vicit gloriosa martyrum constantia, vicerunt & sanctissimi verbi dei prædicatores. Erecta sunt monasteria virginum, & sanctorum patrũ cœnobia, laudatus est in canticis dominus, & in odorē suauitatis sacrificatum est ei, cuncta populi ora, & omnes linguę Christũ insonuêre, cui nulla nõ villa altaria dedicauit, & dona in eius nomine consecrauit. Cessauit omnis spurcitia veteris cultus, diruta sunt dæmonibus sacrata templa, exusta simulacra, contritæ deorum imagines, omnis turpitudo, omnis blasphemia procul acta, euangelica vita recepta, sancti & pudici mores admissi, laudata virginitas, probata nuptiarum castitas, innocentia in honore habita, sobrietas & mansuetudo ore omnium commẽdata, nulla consuetudo admissa quæ aduersa sacrosancto euangelio videretur. verum Turcarum aduentu cuncta immutata sunt. Mahumetea

lex, q̃ sub Heracleo imperatore cœperat, euãgeliumq́ Chr̃i repulit Christianorũ desidia, q petẽtibus opemq́ Asianis neq; cõsilio neq; auxilio fuerũt. Rediit fœditas & pristina turpitudo. nã q̃uis simulacra horrent Turcæ, & vnũ se colere deum dicunt, indigna tñ de Christo sentiũt, nec trinitatẽ adorant, haud intelligẽtes q̃modo possit deus vnus & trinus esse, & scripturã sacrã deprauarunt, voluptatis ac libidinis serui. Perierũt sacræ literę, & oĩa bonarum artiũ studia defecerũt, apud seruos paucos Christi nomẽ audit, neq; illi qui se Christianos appellãt in Asia veri Christiani sunt, nõ ambulantes ad veritatẽ euangelij: & si eñ plurimi adsunt Gręci Christianis imbuti sacris, multũ tamẽ ab antiquorũ sanctorumq́; patrũ regulis abierũt, nec Romanã ecclesiã audire dignantur oĩm fideliũ matrẽ. Nimis multũ est q̃d in Asia pdidit Christus, nobilissima prouincia à nostra religione est alienata. Et quot populos, q̃t p̃clarissimas vrbes, quot insulas fama celebres, q̃t inclyta regna cũ Asia perdidimus, in oratiõe qua resuadet rex Agrippa Iudęis apud Iosephũ ne cũ Romanis bellũ susciperẽt, quingentas ciuitates in Asia minori ac ꝓpria fuisse cõperimus. Et quę vnq̃ terra viros doctrina excellentes plures q̃ Asia protulit? Dũ singulas pcurrim⁹ vrbes cõmemorauimus illustres viros, è septẽ sapiẽtibus quos admirat̃ antiquitas, tres vel q̃tuor Asiaticos fuisse constat, quãdo ex ipsa cõtinenti, aut ex insulis sibi adiacẽtibus orti sunt. Homer⁹ ipse inter poëtas p̃cellentissimus, haud dubie Asiaticus fuit, q̃uis eũ apud se natũ plures ciuitates decertent: & Hippocrates medicorũ princeps ex Coo natus Asiã honorat, & Aratus astrologus Solensis. Inter philo

sophos siue stoicos siue peripateticos multi Asiatisi claruerunt. Oratorum quoque & historicorum maximus numerus, sicut in particularibus relatum est. Theologi quoque nostrae religionis non pauci in Asia floruerunt. Sed vnum omnium & primum & maximum satis fuerit commemorasse Paulum Tharsensem, cuius epistolae post euangelia primum sibi locum in ecclesia vendicarunt. Omittimus aliarum artium studia, architecturam, picturam, statuariamque, in quibus Asianorum ingenia facile principatum obtinuêre. longum esset singula recensere, quae apud Asiaticos praecipua extiterunt, & e septem miraculis orbis duo vel tria in Asia referunt. Mausolei sepulchrum apud Cares, & Iouis siue Solis Colossus apud Rhodios, quos inter Asiaticos computauimus. Haec longius fortasse quam par fuerat recensuimus, vt intelligant qui haec legerint, quantum Christiana res publica perdiderit: atque haec potissimum causa fuit, cur Asiam & eius partes distinctae vsque ad minutissimas describeremus. Dicet fortasse aliquis non minoris damni fuisse, vel Graeciam amisisse, quae omnium doctrinarum mater iudicata est, & armorum gloria plurimum excelluit, vel Syriam in qua primus homo visus, & in qua Christus natus & altus, humanum genus per crucem redemit, & viam qua caelum peteremus aperuit. Vtilius igitur fuisse has prouincias descripsisse quam Asiam: sed neque nos illos negligemus, si vita comes fuerit, qui & orbis vniuersi situm & gentes percurrere decreuimus. Nunc de Europa dicemus. Paulus aposto.

¶ Pij secundi pontificis maximi Asiae minoris elegantissimae descriptionis finis.

PII·II· PONTIFICIS MAXIMI IN

Europam, sui temporis varias cõtinentem historias Præfatio.

QVæ sub Frederico tertio eius nominis imperatore apud Europeos, aut qui nomine Christiano censentur insulæ homines, gesta feruntur memoratu digna mihiq; digna tradere posteris, quam breuissime libet cõmiscebimus, aliqua interdum altius repetita, quemadmodum locorũ rerũq; ratio expostulare uidebitur.

DE HVNGARIA, SIVE VT nõnulli uolunt Pannonia, de Sigismundo imperatore catholicæ fidei ad vnitatem insigni redactore, de Alberto rege Bohemo in imperatorem Romanorum à Germanis electo, de Iacobo Marchiano ad tumultum sedandum crucifixigero, de multis alijs & ducibus & regibus, inter quos de Mathia qui ex carcere ad regnum est vocatus.

Ungaria quæ Austriæ Frederici patrię cōtermina est, & in orientē vergit, principium narrationis pręstabit. Hanc ꝓuinciam nōnulli Pānoniam vocāt, tanq̄ Hungari Pānoniorum loco successerint: verùm neq; Hūgaria Pānoniæ termi nos impleuit, neque illa tā lata olim fuit q̄ nostra ætate Hungaria. Intra danubiū eñ & Alpes, q ad Italiā & Adriaticū respiciūt mare, Pānonia cōtinebat: ab occasu Noricū Enūq; amnē, ab ortu Mysos ac Triballos & flumē Sauū contingēs, intra q̄s limites Austrię magna portio claudit, & Teutonibus incolit. Stiria q̄q; iisdē terminis cōtinetur, Valeria quondā appellata. Hūgaria vero, q̄uis inferiorē Pannoniā à fluuio Leycha vsq; Sauum cōplexa est, Danubiū tñ transgressa ad Polonos vsq; protēditur, & q̄ quondā arua tenuêre Gepidę, Daciq; possidēt. Imperiū gētis Hūgarię multo latius est q̄ ipsa Hūgaria: nam & Dalmatę, q̄s Schlauos, & Illyrij q̄s Bosnenses, Triballi seu Mysij, quos tū Seruios, tum Rascianos appellant: & Getę, quos partim Valachos, partim Transyluanos nominant, Hungarorum imperium subiērūt: & si nōnulli æuo nostro Turcarū armis deuicti defecerunt. hanc prouinciā quaten⁹ citra Istrū extēditur, sub Octauiano Cæsare Romani primum obtinuêre, Bachone Pannoniorum rege subacto, & Amantinis inter Sauum & Drauum prostratis. Daciam vero trans Danubium quæ nunc Hungā-

riæ portio eſt, Traianus imperator edomuit, & in ſolo Barbarico prouinciam fecit: ſed amiſſo ſub Galieno per Aurelianum recuperata eſt. Poſt Romanos aliquãdo Huni Scythica gẽs, aliquando Gothi ex inſulis Balthei maris populi, deinde Longobardi ex Germania profecti Pannoniam occupauêre. Poſtremo Hungarorum natio ex vltimis Scytharũ finibus inundauit, quæ vſq; in hanc diem regno potitur, & vltra citraq; Iſtrũ late dominatur. Extat adhuc non longe ab ortu Tanais altera Hungaria, noſtræ huius de qua ſermo eſt mater, lingua & moribꝰ pene ſimilis, quamuis noſtra ciuilior eſt Chriſti cultrix, illa ritu barbarico viuens ſeruit idolis. In Hungaria quam Danubius interlabitur tempeſtate noſtra Sigiſmundus Caroli quarti Romanorum imperatoris filius natione Bohemus, origine Teutonicus, varia fortuna annos ſupra quinquagita regnauit, princeps ſingulari prudentia, magnitudine animi, benificentia & liberalitate inſignis, corporis q̃q; maieſtate ac decore illuſtris, cæterum bello prorſus infelix: quem non Turcæ duntaxat, ſed Bohemi q̃q; ſæpe acie fuderunt. Vxor ei prima fuit Maria Ludouici regis filia cum qua regnum accepit. Illius cauſa duos & triginta regulos in Hungaria primarios, q aliquando rebellaſſent, gladio percuſſit. ob quã rẽ & ipſe paulo poſt, regina fatis functa, in vincula cõiectus eſt, mulieriq; viduæ cuius virum interfecerat, in cuſtodiã traditus, donec regni proceres ſupplicium decernerẽt. ſed non defuit capto in extremis rebus prouidẽtia, qui vt erat facundia potens, mulieri longe melius eſſe oſtendit regium ſanguinem conſeruare quàm fundere. Dimiſſus ab ea Bar

baram Hermanni comitis Ciliæ filiam duxit vxorē, nec diu postea comparatis auxilijs regnū vendicauit, de proditoribus suppliciū sumpsit. Mulieris viduæ filios & honoribus & opibus inter primos regni proceres cumulauit: quorum adhuc alterius viuit filius Ladislaus Garius comes regni Palatinus. Multa huius Sigismundi egregia facinora memoriæ ꝓdita sunt, inter quę illud pręclarissimū, quod ecclesiā catholicam in tres partes diuisam, coacto apud Cōstantiam generali concilio, ad vnitatem redegit: Italiam, Galliam, Hispaniam, Angliam, huius rei causa peragrans: Vitoldo Lituaniæ duci, vt se regē appellaret missa corona, indulsit. Prius tamē ille vita decessit ꝙ solennia coronationis expleret. Prusiā, quā rex Poloniæ fratribus beatę Mariæ Teutonicorum armis ademerat restitui iussit. Cum Venetis duce Pipone Florentino grauia bella gessit. Venceslaum Bohemiæ regem germanū suum, ꝙ regno inutilis esset coniecit in vincula: ꝗuis negligenter custoditū magno reipublicæ malo, quidā Bohemi ē carcerib⁹ surripuerint, coronā imperij ab Eugenio quarto pontifice maximo, Romæ accepit. Bohemia post multos calamitates vix tandem potitus est: Marchiam Brandēburgensem Frederico Burgaffio Nurēbergensi dono dedit, filiam Elisabeth ex Barbara nā tam Alberto duci Austriæ in matrimoniū copulauit, illiq; demū apud Zuoymam Morauiæ ciuitatē morienti, regna quibus præfuerat vltima voluntate reliquit, ossa eius in Veradino iacent. Albertus apud Albam regalem cū coniuge coronatus, Bohemiæ quoq; diadema suscepit. Cuius felicitatē admirati Germaniæ principes, & ipsi suum sanguinem

Venceslaus rex inutilis à fratre Sigism. in uincula conijcitur.

ex tollere decreuerũt, Romanũ ei cõmittentes imperiũ. Id Alberto suscipere nõ licebat, nisi primores Hungariæ indulgerent, quibus haud ex vsu videbat suũ regem Teutonibus imperare, atq; ob eam caussam iureiurando Albertũ obligauerunt, ne suo iniussu imperiũ acceptaret. Vocati tamẽ ad regem, q̃ tum Viennæ fuit, victi precibus præbuere consensum. Ille imperio auctus ad Hungariã rediit aduersus Turcas, qui tunc Rasciam inuaserant arma moturus. Sed dum Budæ moram facit (ea est regum sedes) iudex ciuitatis natione Teutonicus Hungarũ quempiã ob delictũ fluuio demersit. Id Hũgari molestissime tulerunt, quibus Teutonicũ nomen exosum est. Excitatur è vestigio tumultus, Hungari arma capessunt, obuios Teutones passim trucidãt, fit fuga in arcem, qua rex se continebat, diripiuntur negociatorũ domus, quorũ pars maior teutonica fuit. Euangelizabat eo tempore Budensibus Iacobus Marchianus, ordinis minorũ professor, doctrina literarum & vitæ sanctimonia clarus, qui sedaturus tumultũ, simulacrum Saluatoris crucifixi manu gestans, furenti armatoq; populo obuiã factus, vt cædi parcant, vt rapinis abstineant, vt arma deponãt, supplex orat. Illi verba eius minime intelligẽtes (neq; enim tempus ferebat interpretem) bene sibi futurũ autumant, qui Christũ suis ceptis ducẽ habeant, sublimemq; Iacobũ, simulq; Crucifixũ in vlnis attollũt, ac bacchari per vrbem, nunc istã, nunc illã domum compilant. Fiunt tamẽ aliquãto minora spolia, & a cædibus temperatũ est ob præsentiã Iacobi, modo precibus, modo lachrymis furorem incensæ plebis lenire conatus est. Sedato tumultu Georgius Pa-

Iacob' Marchian' ordinis minorũ pfessor tumultũ sedatur' Saluatoris crucifixi simulacrum gestat.

locius Strigonienſis eccleſiæ pontifex moritur, apud quem pretioſa regni ſupellex in cuſtodia fuit. Rex Strigonium petit, & regina cum eo, aperiuntur arcæ in quibus theſaurus obſeruabatur coram regina, & ſelectis regni baronibus. Illa clam ſubtracta corona (quam ſacram appellant) fideliq; anui tradita, arcas claudit atque obſignat. Albertus paulopoſt Drauum vſque fluuium proficiſcitur, ibiq; caſtrametatus maiores copias expectat, cum quibus Turcas inuadere poſſit Sindronium obſidentes, prius tamen expugnatum eſt oppidum quàm auxilia venirent. Ipſe Budam reuerſus, cum dyſenteria laboraret Viennam repetere ſtatuit, ſiue moriturus inter ſuos, ſiue q aërem in quo fuerat enutritus conſeruare aliquid ad ſanitatem ſperabat. Sed in itinere magis ac magis morbo affectus, relicta vxore prægnante, obſignatoq; teſtamento, in villa quæ Longa dicitur, ſexto Calend. Nouembris è vita deceſſit: Religioſus princeps, & qui liberalitate ſimul iuſtitiaq; præſtaret. Fuit quoque in bellis audax & manu promptus, Morauos ac Bohemos armis ſubegit, Polonos late vagantes intra regnum ſuum coercuit. Magna de ſe Chriſtianæ reipublicæ promittere videbatur, nec minora populi de ſua virtute conceperant, pulcherrimæ ſpei ſatiſſieri breuitas vitæ non ſiuit. Repente occidit quæ breui ad ſummum potentiæ creuerat: neque enim biennio toto imperauit. Statura eius procera fuit, neruoſum & validum corpus, facies terrifica, more gentis eraſa barba, ſuperius labiũ intenſum, veſtẽ haud ſplẽdidã balteus auro grauis cinxit, nec vnq̃ lateri defuit enſis. Corpus eius in Alba reconditũ ẽ. Cognita regis

Hungariæ corona ſacra, à regina clam ſubtracta.

Deſcriptio ſtaturæ Alberti imp.

morte, conuenientes Hungari indignũ ac periculo sum existimantes, tantum regnũ vnius fœminæ iudicio subiacere, reginã magnis precibus hortantur; Vladislaum Poloniæ regem, qui populum armis tutetur, sibi vt virum asciscat. Consentit mulier, ea conditione adiecta, ne quod filio præiudiciũ fiat si masculum pariat, leganturin Poloniã prælati ecclesiarum, & principes regni natu & autoritate maiores, quibus iter agentibus, Ladislaus posthumus nascitur, qui mox vt in lucem prodijt, apud Albam regalem, & baptismũ Christianæ fidei signaculũ, & militiæ cingulum, & sacram Hungariæ coronã, quam mater penes se habuit, eadem die accepit. Inde sublatus in tutela Frederici Cæsaris, duodecim ferme annis fuit, cui mater & ipsum & coronã commendauit, legati q̃uis prohibente regina Vladislaum adiere, quẽ magnis pollicitis oneratum in Hungariã traxerunt, & imposito diademate, regem salutauere, q̃ cum diu Ladislai matervario euentu armis contendit, Hungaris in duas partes diuisis. Vlricus comes Ciliæ, dum consobrinæ studet, Ladislaoq; regnum defendit, captus à Polonis diu in carcere maceratus est. Dionysius archiepiscopus Strigoniensis, qui postea Cardinalat⁹ honore donatus est; genere ac moribus illustris, vtriq; regi diadema imposuit: alteri volens, alteri coactus. Vocatus eñ ad Polonũ, q̃uis publica fide accepta Budum petiuisset, nõ prius libertati suæ redditus est q̃ Vladislaum in Alba coronauit. Ipse q̃primũ potuit domũ reuersus, Polonorum conatibus summo studio aduersatus est. Iulianus cardinalis sancti angeli ab Eugenio pontifice maximo in Hungariã missus, vir summo ingenio;

Vlric⁹ à Polonis in carcere maceratus.

singulari facundia, excellenti doctrina, q̃uis inducias belli inter Vladislaum & Elisabeth ad certũ tempus composuerit, pacẽ tamen efficere nõ valuit. Regina mortua, omnes pene Hungariæ optimates ad Polonos defecere, solus Gischra Bohemus rei bellicæ peritissimus, & manu promptus, Ladislai partes in Hungaria tutatus est, qui sæpe cum parua militũ manu, ingentes Hungarorũ Polonorũq; copias vicit, fudit, deleuit, bisq; Ioannẽ Huniadem magnis exercitibus cinctũ castris exuit. Hic Ioannes natiõe Valachus fuit, haud altis natalibus ortus, sed ingenio dextero, & animo sublimi, & virtutis amator; multa cum Turcis secunda prælia fecit, & hostium spolijs Hungarica templa ditauit, primusq; omniũ apud Hungaros Turcarũ acies & frangi, & vinci posse monstrauit. Quibus ex rebus excitatus Vladislaus, & ipse præliũ cum Amurate Turcarũ imperatore committere nõ dubitauit, de quo postea suo loco dicemus. Fœdus inter Fredericũ imperatorem & Vladislaum, qui se regem Hungariæ appellauit, Iulianus Cardinalis ea lege composuit, vt liceret imperatori Hungaros coërcere, si quod in Austria, Stiria ue damnum inferrent. Idẽ permissum Vladislao est in Frederici subditos Hungariã infestantes. Gunciũ oppidũ in Hungaria est, Stiriæ atq; Austriæ proximũ, hoc latrones occupauere, & pleraq; circũiecta castella, ex quibus in Austriã profecti, magnã vim pecorũ atq; hoĩm abegerũt. Motus ea re Fredericus cõparato raptim exercitu in Hungariã traiecit, munimenta expugnauit, ex latronibus octoginta furca suspendit. Cũ cecidisset in bello Vladislaus, conuentus Hungarorũ apud Pestã habitus est, locus hic

trans Danubiũ Budæ opponit, neq; muris cinctus, neq; magnificis domibus exædificatus, villæ speciẽ gerit. Hic Ladislaus Alberti filius cõmuni procerũ cõsensu rex designat, suisq; deinceps auspicijs i Turcas pugnare cœpit, nec tñ feliciora ei⁹ prælia, q̃ Poloni fuerũt. Ioannes Huniades regni gubernator assumptus, absente rege prouinciã (vt aiunt) in virga ferrea gubernauit. Nec dũ rex affuit minor eo habitus est, hic prostratis apud Albã Turcis (quẽadmodũ in rebus Rastiscianis referemus) breui tẽpore superuiuẽs, morbo extinctus est: Ferunt eũ cum ægrotaret, noluisse dñicũ ad se corpus deferri, indignum esse dicentẽ serui domũ intrare regẽ, iussisse sese, q̃uis deficientibus viribus, in templũ vehi, ibiq; de more Christiano cõfessum, diuinã Eucharistiã suscepisse, atq; inter sacerdotũ man⁹ deo animã reddidisse. Felix spũs q tantæ rei, q̃ta gesta est apud Albã nũtius atq; autor migrauit in cælũ: Ladislaus q ex tutela iãpridẽ imperatoris emissus, & in paterna regna receptus, Turcarũ metu ex Hũgaria in Austriã se cõtulerat, audita Turcarũ strage, & gubernatoris morte, q̃ cũ Ciliæ comes apertũ gerebat odiũ, impellẽte ipso comite, q veluti sublato æmulo lætabundus id nũcij audiuerat, rursus in Hungariã redijt: sed dũ apud Albam spolia Turcarũ & interẽptorũ hostiũ cadauera respicit, comes ipẽ cui⁹ caput erat à rege secundũ, & q iam solus tanq̃ regis auũculus leges Hũgaris p̃scribebat, à Ladislao Huniadis filio i Castro regio obtruncat, inde necẽ cõsecutus, vnde sperauit imperiũ. Offensus ea re mirũ in modũ regius anim⁹, dolorẽ tñ suppressit, nec dubitauit auunculũ iure cæsum fateri. Cadauer defuncti i Ciliã missum ẽ. Rex Budã se cõ-

Ladislaus rex apud Pestam designat⁹

Comes Ladislai auũculus obtrũcatus.

tulit,vbi secutos curiã Huniades filios ĩ carcerẽ rapi iussit,pcussorẽq; comitẽ Ladislaũ natu maiorẽ capi-te plecti. Matthiã captiuũ duxit in Austriã,& pfect⁹ in Bohemiã eũ pone sequi mãdauit. Ipse paucos dies Pragæ morat⁹,siue morbo pestifero,vt pleriq; tradi derũt,seu veneno,vt alij affirmãt,obijt diẽ,nobilissi mus sanguis paterna origine ac materna ex ĩperato ribus ort⁹. Matthias qua die rex clausit oculos eadẽ Pragã applicuit,quẽ Georgi⁹ gubernator ĩ custodiã suã recepit. Corp⁹ Ladislai apud proauũ Carolũ.iiij. Romanorũ impatorẽ in arce Pragẽsi atq; ĩ æde scti Viti recõditũ est. Defuncto Ladislao rege Hungari ad eligẽdũ successorẽ ad Calẽ. Ianuarias diẽ cõstitu unt. Proceres apud Budã freqũetes conueniũt:inter q̃s Michael Rylag⁹ magna militũ stipat⁹ caterua præ sto adest:xiij. millia equitũ,peditũ.vij. millia eũ secu ta ferunt,q̃ statuto tpe in Pesta fuerũt. Michaël fra-ter cõiugis Huniadis Matthiæ auũculus,cui propter necẽ Ladislai nepotẽ cũ plerisq; regni baronib⁹ acer rimæ simultates erãt:his potẽtia eius haud paruũ in gessit terrorẽ,nec iã pculsa metu concio,liberã regis electionẽ futurã arbitrabat. Michaël vero cõuentũ adiens non se idcirco armatos adduxisse ait, vt vim cõgregatẽ inferat,sed vt eos deterreat si q̃ sint q̃ liber tatẽ principũ ac populariũ in assumẽdo rege pturbare conent. Illud tñ se veluti vnũ ex regni accolis monere,vt Ioãnis Huniadis bñficia meminerint, q̃ vnus oĩm Turcarũ arma ab Hungarico regno depu lerit,clarasq; genti vistorias pepererit, indigna suis meritis præmia reddita. Ex filijs eius alterũ crudeliter occisum,alterũ ĩ Bohemia captũ seruari, posse baro nes memoriã Ioannis extollere, Matthiã ex captiui

tate redimere, atque in eius regni fastigio collocare, quod pater sua virtute seruasset: neque ferendũ vt ad exteros ea potestas deferatur, parcere se omnibus, q. nepoti fuissent insidiati: regni salutẽ ante oculos ponere: si quẽ prouinciæ vtiliorẽ esse arbitrentur, nihil obstare, quominus melior eligatur. Fuit res aliq̃diu anceps, cum baronũ sibi quisque timeret. Postremo reconciliatione inter proceres facta, cuius autorem Ioannẽ sancti Angeli cardinalem, virũ doctrina & moribus excellentẽ, qui tum legatũ agebat apostolicum, tradidere. Matthias octo & decẽ natus annos, nono Calen. Februarij, inter quadraginta millia virorũ, qui medio in Danubio tum glacie constricto, impatientes magni frigoris, secreti electionis exitũ expectabant, rex acclamatus. Nunc quisquis hæc legis & futura prædicito: singulare prorsus humanæ incõstantiæ documentũ ex duobus adolescentulis, ætate moribusque pene paribus, alter ex regio solio dum nouæ nuptæ thalamũ exornat, defertᵗ ad tumulum: alter dũ capitale iudiciũ trepidus manet, ex carcere vocatᵗ ad regnũ. Libertas eius ex gubernatore Bohemiæ sponsalitijs atque alijs pactionibus empta refertᵗ. Mirabile q̃d matrẽ repentina lætitia nõ exanimauerat, cum tot cladibus afflicta prius regẽ appellatũ audierit, q̃ vinculis exemptũ. In parte Hũgariæ, quæ trans Danubiũ in septentrionẽ porrigitᵗ, & nũc Sepusiũ vocant, olim Gepidæ consedere. Insignis latro Examites, natiõe Bohemus, Hussitarũ pestifera labe infectus, milites prædãdi cupidos vndecũque ad se venientes benigne collegit, eosque fratres appellauit, & vniuersam regionẽ illã tributariã sibi reddidit, exædificatis munitiõibᵘˢ locis opportunis, ex quibᵘˢ

Matthias ex carcere uocatur ad regnũ.

modo in vnã, modo in alterã partẽ discurrere posset, prædas in fine cuiusq; mensis viritim diuisit. Ex quibus nõ plus accepit qui totũ mẽsem, q̃ qui diem vnã ante diuisionẽ in castris fuit numero fratrũ ascriptus. Id sibi ex euãgelio præceptũ affirmauit, q̃d in vinea dñi laborãtibus, & qui prima hora, & qui vndecima venerant, æquam mercedẽ promittit. Hæc societas tum lõge lateq; rapinas agere, & iam quinq; millia pugnatorũ in armis habere, indiesq; crescere, nõ aliter dissipari potuit, q̃ duce ipso Axamite ad stipendia Ladislai regis vocato.

De Trãssyluana regione, Teutonibus, Siculis, & Valachis populis eam incolentibus. Caput II.

TRanssyluana regio est vltra Danubiũ sita, quã Daci quõdã incoluere, feroces populi, & multis Romanorũ cladibus insignes: nr̃a ætate tres incolunt gẽtes, Teutones, Siculi, & Valachi. Teutones è Saxonia originẽ habent, viri fortes & bello exercitati, à septẽ ciuitatibus quas inhabitãt Sibenburgẽses patrio sermone appellati. Siculi Hungarorũ vetustissimi credunt, primi olim qui ex Hungaria venerint. Eam ob causam, q̃uis agros suis colũt manibus, ac rure viuẽtes greges pecorũ pascunt, nobiles tñ appellant. Et concurrentes inuicẽ alter alterũ generosum dñm salutant, nec tributa pendunt, nisi quo anno rex Hũgariæ coronat. Tunc eñ quot sunt patresfamilias, tot boues regi tradunt, quorũ numerũ supra sexaginta millia esse ferunt. Iussi vero in bellũ exire nisi pareant, capitali pœna plectuntur, bona fisco applicantur. Valachi

Siculi se nobiles appellant

genus Italicum sunt, quemadmodum paulopost referemus, paucos tamē apud Transyluanos inuenias uiros exercitatos Hungaricæ linguæ nescios. In hac prouincia oppidum fuit, quod Bistricium uocauere regiæ coronæ subiectum. Id Ladislaus rex cū Viennæ ageret Ioanni Huniadi dono dedit. Tulerunt id ægre oppidani, diuq; restitere, coacti tamen imperata fecerunt. at mortuo Ioanne, eiusq; filio Ladislao Budæ occiso, Michaelē Rylagum, qui pro Mathia altero Ioannis filio regnum petebat, turpiter reiecerunt. Ille indignatus q̃ primū Ladislai regis mortem accepit, eo cum exercitu rediit, vi oppidū expugnauit, rebellium ciuium aliis oculos eruit, aliis manus amputauit, aliis necem gladio intulit, oppidum incendio deleuit. Ingressi sunt, paulopost Transsyluana Turcarum circiter tria millia, prædamq; magnam abegerunt pecorum atq; hominum: quos insecuti Sibinienses & ipsi Teutones ad internecionē vsq; deleuerunt, victoresq; præda recuperata domū rediere. Vix ciuitatem introierant, cum Michael ex alia parte haud paruas ducens copias affuit, ciuitati exitiū parans, quæ Bistricensibus aduersum se opē tulisset. Sed cum Sibinienses intra munitissimam vrbem se continerent, frustratus desiderio suo, minabundus recessit. Apud Hūgaros obiit ætate nostra Paulus Vergerius Iustinopolitanus, græcis ac latinis literis apprime instructus: cuius plura extāt opera ab eruditis probata. Arrianus, qui Alexandri magni gesta græco sermone conscripsit, latinus ab eo redditus est, hortatu Sigismundi Cæsaris. Scripsit de ingenuis moribus, græcas ac barbaras amicitias cōparauit, aduersus Malatestam q̃ Maronis statuā ī fo

ro Mantuano deijci iusserat, nobilem inuectiuam edidit. Ex Hungaris, qui studia humanitatis secuti æuo nostro claruerunt, duos nouimus, Ioannem episcopum Varadiensem, qui regni cancellariam obtinuit, & alterū Ioannē ei⁹ ex sorore nepotē q sub Guarino Verōēsi gręcas ac latinas literas didicit, nec min⁹ versu q̃ soluta ualet orone: horū tamē originē Schlauonicā ferūt. Sciam iuris plurimi ꝓfessi sunt, inter q̄s Dionysi⁹ excelluit gēte Canysia nat⁹, q Strigoniēsem sortit⁹ ecclesiā, honorē q̄q; cardinalat⁹ (vt ante diximus) emeruit. In re militari Nicolaus Vayuoda trāsyluanus, Michael Vrsatius, & q Talisium inuasit Pācratius, nomē adepti sunt. Nunc clarus habet Michael Rilagi ex aliena ruina magn⁹, Ioannes Huniades, cuius nomen cæteros obnubilat, nō tā Hūgaris q̃ Valachis ex qbus natus erat, gloriā auxit. ¶ Valachia p q̃ lata regio est, à trāsyluanis incipiēs, vsq; in Euxinū ꝓtēsa pelagus, plana ferme tota, & aquarū indigua, cuius meridiē Ister fluuius excipit, septētrionē Roxani occupāt, q̄s nr̄a ætas Ruthenos appellat, & uersus fluuiū Thirānomadas Scytharū genus, q̄s Tartaros hodie vocitamus. Hāc terrā incoluerūt q̄ndā Getę, q & Dariū Histaspis filium turpi fuga repulerūt, & Lysimachū regē uiuū in ptātē ptraxerunt, & Thraciā pluribus cladibus affecerūt. Postremo Romanꝫ armis subacti ac deleti sunt. Et colonia Romanorū quę duces coercet eo deducta, duce quodam Flacco, à quo Flaccia nuncupata. Exin longo temporis tractu, corrupto vt fit vocabulo, Valachia dicta. Et pro Flaccijs Valachi appellati sermo adhuc genti Romanus est, quamuis magna ex parte mutatus, & homini Italico vix intelligibilis. Inter Valachos tempestate nostra

duæ factiones fuêre, altera Danorum, altera Dragulanorum: sed ij cum Danis impares essent, atque ab illis multifariam opprimerentur, Turcas in auxilium vocauêre, quorum armis adiuti, Danos pene ad internecionem deleuerunt. Danis vero Ioannes Huniades Hungarorũ imperio fretus opem ferens, non tam illos restituit q̃ sibiipsi claritatem & opes acquisiuit. quippe qui Danorum agros ex potestate Turcarũ ereptos, & sibi & posteris perpetua possessione retinendos occupauit. Valachi & insulas Istri accolunt, inter quas Peucen apud veteres fama notam, & in Thracia quoque sedes habẽt. Valachorum pars Turcarum imperio, pars Hungaris subiacet. Non me latet difficillimã esse prouinciarũ descriptionẽ, quãdo & autores ipsi quos imitari oportet, non solum varij, verum & inter se contrarij ac magnopere dissentiẽtes inueniuntur, & ipsarum prouinciarum limites pro dominantium autoritate ac potentia sæpenumero cõmutati. Nam quæ prouincia latissima quõdam fuit ætate nostra, aut extincta est, aut permodica. Contra vero quę nulla vel minima extitit, nũc latissimam florentissimamque videmus. Longobardiam ac Romandiolam non cognouêre maiores, nostra tempora Insubriam, Aemiliam, ac Flaminiã prorsus ignorãt. Macedoniã sub Aemathione Rege, à quo Aemathia cognominata, perangusti clauserunt termini: virtus postea regum, & gentis industria, subtractis finitimis populis, longe ac late protendit. Dent igitur veniam, æquũ censeo, si qui mea scripta legentes non eos locorum terminos offenderũt, quos ipsi vel mente sua conceperũt, vel apud alios inuenerunt, quæ ab alijs accepimus, seu antiqs

seu nouis autoribus incorrupta referimus, quãuis non est propositi nostri geographiã edere, licet aliquando historiam quam scribimus locorũ aliquam significationem requirat: sic em̃ clarior redditur.

De Thracia & populo in ea, quomodo Byzãtium, quod & Constantinopolis dicitur, à Cõstantino imperatore Romanorum sit muris & pulcherrimis ædificijs auctum. Item de Synodo facta super sãncti spiritus processione.

Caput III.

POst Valachos igitur & Hungaros, de quibus sermo habitus est, Thraciensium res gestæ sese offerunt. Thracia vero (vt pleriq; autores tradunt, ipsiq; prꝭstantiores) amplissima prouincia est, lõge lateq; patens. Cui ab oriente Euxinum pelagus ac Propontis occurrit. A meridie Aegęũ mare, & Strymon fluuius, simulq; Macedonicus ager. Septẽtrionem Ister claudit. Occidentis orã tum Pœoniæ mõtes, tum Pannonia, & Sauus excipit amnis. In q̃ sententia & Pliniũ Veronensem fuisse video, & Strabonem ipsum, qui iuga mõtis Hemi, Thraciam diuidere mediam affirmat, idemq; Dardanos, Triballos, Mysos incolere Thraciam non ambigit. Triballos autem eos coluisse campos, in quis vel Rastiani modo, vel Seruij sedes habent, nemo negabit, qui scripta veterum præsenti rerum statui coaptauerit. Mysij vero post Triballos ad orientem vsq; in Euxinũ protenduntur, inter Istrum & Aemũ montem habitacula sortiti: hos hodie Bulgaros appellãt. Post quos maritima loca versus meridiem ad Hellespõtum vsq; Romania est, natio Græca, q̃uis olim Bar-

bara fuerit. Et iterꝫ noſtro tempore deleto Græcorꝫ imperio, dominantibus Turcis in Barbariam redit. huius prouinciæ metropolis eſt Byzantium, Agios prius appellata, Lacedęmonij eam condidêre duce Pauſania, quibus Apollinem conſulentibus, vbinã ſedes quærerent, mandaſſe oraculũ memoriæ proditum eſt, vt contra cæcos habitationem locarent. Cæcos autem Megarenſes appellauit Chalcedonis conditores. Qui cum'prius in Thraciã nauigaſſent, ſitum'ꝗ vbi poſtea Byzantiũ ędificatũ eſt conſpexiſſent, omiſſa tam locuplete ripa, tenuiorẽ è regione ĩ Aſia delegiſſent. Hęc Strabo. Cõſtantinũ vero imperatorẽ cognomine Magnũ, cum ſtatuiſſet imperij ſedẽ ex vrbe Roma in orientẽ transferre, quo faciliꝰ Parthorꝫ excurſiones compeſceret, tradunt eccleſiaſtici autores in Troadẽ profectũ, ibi regiæ vrbis fundamenta ieciſſe, vbi quondã Agamemnon cęteriꝗ Græcorum principes aduerſus Priamũ regẽ fixêre tentoria. Sed admonitũ in ſomnis Chriſto ſaluatore locũ alium deſignãte, cœptum opus, cuius diu manſêre veſtigia, infectum reliquiſſe, atꝗ in Thraciam nauigantẽ Byzantium petiuiſſe, eum'ꝗ ſibi locũ diuinitus oſtenſum dixiſſe, mox vrbem ampliaſſe, noua mœnia erexiſſe, ſublimes excitaſſe turres, magnificentiſſimis tum priuatis tum publicis operibꝰ exornaſſe, tãtum'ꝗ illi decoris adieciſſe, vt altera Roma non immerito dici poſſet. Scriptores vetuſti q̃ florentem vidêre, deorum potius in terris habitaculũ quàm imperatorum putauerũt. Nomẽ vrbi nouã Romã imperator indidit. Sed vicit obſtinatio vulgi, vt à cõditore potius Conſtantinopolis vocaretur. In hac vrbe multa ſub imperatoribus Epiſcopo

Byzantiũ altera Roma.

rum concilia celebrata, multæ suppressæ in Christiana religione surgentes hæreses, multæ inuentæ, inter quas ea diutius mansit, quæ de processione Sancti spiritus, quamuis in pluribus agitata ac reiecta concilijs, ad nostram ætatem vsque perueniens. Deniq; sub Eugenio quarto pontifice maximo in Florentino Synodo (quemadmodum suo loco dicet) non solum à latinis, sed ab ipsis etiam Græcis dānata, explosáque est. Verum quanquam Ioseph patriarcha, & Ioannes imperator gentis eiusce, cum Latina ecclesia concordibus animis fidei symbolum decantauerint, Constantinopolitana tamen ecclesia credere quod Romana sentiret, velut nefas duxit. Obierat in Florentia patriarcha qui vnioni cō senserat. Nec imperator domum reuersus diu super vixerat. Constantinus, qui ei successit, siue deceptus siue sponte sua insaniens, haud quaquam vnioni cō sentiens videbatur. Et iam Gregorium patriarchā priori suffectum, quod ad veritatem fidei ambularet, domo pepulerat, ecclesiastica bona inuadens. miserat eo Nicolaus Pontifex Romanus Isidorum episcopum Sabinensem, vniuersalis ecclesiæ cardinalem, virum industrium, & qui Ruthenorum ecclesiam iam dudum rexerat, percontatum, quanā ratione græcanica natio legatorum suorū conuenta reijceret, cum latinis Florentiæ habita? Iam ille Imperatorem eiúsque senatum in rectam viam pellexerat, cum Turcarum bellum, duce & autore Mahumete, veluti repentina tempestas in Constantinopolitanos emersit, de quo paulopost suo loco dicetur.

De Turcarum origine & propagatiõe, uictu, uestitu & moribus eorum.

Caput IIII.

De hoc memi nit i hi storia Asiati ca in fine.

Video complures ætatis nostræ non autores aut poëtas duntaxat, verum etiã historicos eo errore teneri, vt Teucrorum nomine Turcas appellent. Credo eos idcirco motos, quoniam Turcæ Troiam possidẽt, quam Teucri coluêre: sed illi originem ex Creta atq; Italia sumpserunt. Turcarũ gens Scythica & barbara est, de cui⁹ origine atq; progressu, quãuis propositũ egredi videar, dicere haud alienum existimo: quando sub æuo nostro in tantum hoc genus hominum auctum est, vt Asiam Græciamq; tenens, Latinum Christianumq; nomẽ late p̃terreat. Ea narratio res quoq; Thracienses aperiet, de q̃bus institutus est sermo. Turcæ (vt Ethicus philosophus tradit vltra pyrenços montes & Taracõtas insulas contra aquilonis vbera, id est, ad septentrionalem oceanum sedes patrias habuêre: gẽs truculenta, ignominiosa, & in cunctis stupris ac lupanaribus fornicaria. Comedit quæ cæteri abominãtur, iumentorum, luporum, & vulturum carnes, nec abortiuis hominũ abstinet. diem festum nullum colit, nisi mense Augusto Saturnalia. Romanorũ imperiũ audiuit magis q̃ sensit, q̃uis Octauiano Augusto in auro littorio censum dedit, & id quidem spõte. nam tum vicinas vndiq; regiones annua illi tributa reddere animaduertit, nouum dierum ac temporum deum exortum esse arbitrata, munera ei quotãnis transmisit. Hæc gens teste Othone historico & Imperatoris Frederici patruo, regnante apud Fran

cos Pipino, à Caspijs portis egressa, cum Auaribus (quos Hungaros nostra vocat ætas) feroci pugna, multis vtrobiq; desideratis conflixit. Exin Pontum, Cappadociamq; transgressa, ad reliquas inde finitimas gentes sensim dilapsa, more latronũ clandestinis quibusdã extransitionibus vires sibi vendicans, occupatis quibusdã montibus, & claustris opportunis, vnde per occasiones facile irruptiones fieri possent, vsq; adeo emersit ac sublata est animis, vt palã iam & pari marte aduersum finitimos de agri possessione certaret. Et deniq; procedendi tempore nõ solum Pontum & Cappadociã, verum Galatiam, Bithyniã, Pamphyliã, Pisidiam, vtranq; Phrygiam, Cilices, Cares, & eam Asiam quę minor vocatur, ad oras vsq; Ionij & littora græci maris occupauerit: non vnum quendã principem, sed alios alij duces & varia auspicia quasi per factiones secuti. Ex hac gente (quẽadmodũ Nicolaus Sagundinus vir græcę ac latinæ historiæ peritissimus ad nos scripsit) vigesimũ ab hinc & centesimũ circiter annũ, Ottomanus exigui tum census & obscuri inter priuatos nõis, ex collectitio milite nõ parua manu per seditionẽ conflatã, grassari passim, ac non solũ reliquias Christianas vexare, verũ etiam hoĩes suæ gentis armis infestis petere, & sibi subdere cœpit. Cuius conatibus orta inter Turcarũ principes seditio, facile cursum præbuit. Nam illi dum sæpe inuicem laniant, accitis vndiq; oĩbus, qui pro ingenio prædæ rapinæq; percupidi essent, autoritatem breui & nomen adeptus est, oppida nõ pauca partim vi, partim seditione in potestatẽ accepit. Ottomano filius successit Orcanes, qui rem inchoatam à patre cõmode prosecut⁹

admodũ propagauit. Eum Amurates filius subsecutus est, qui duobus de Græcorũ imperio disceptantibus, ab altero qui superari timebat, in auxiliũ accersitus, Turcarũ primus transiuit in Græciã, vbi consulto bellũ protrahens, postq̃ ambos eneruatis cõsumptisq; viribus, fractos ac defessos animaduertit, versis (vt aiuut) proris, arma in eos sine vllo discrimine per occasionẽ conuertit. Et occupato Callipoli oppido, ꝑ opportune ĩ Cherroneso ad Hellespõti fretũ sito, cætera græca oppida aperte petere bello, palãq; sibi & posteris Græcorũ polliceri imperiũ nõ dubitauit, magnãq; Thraciæ partem, nullis ferme obsistere audentibus, ditioni suæ subiecit. Is vita functus duos reliquit filios, Solmanem & Pazaiten. Solmane breui è vita subtracto, res vniuersa ad Pazaitẽ deducta est. Qui prosperos fortunæ adeptus afflatus, vsq; adeo nouelli regni fines extulit, vt Thraciam pene vniuersam, excepta Constãtinopoli ac Pera, Thessaliam, Macedoniã, Phocidẽ, Bœotiã, Atticam, maiori ex parte occupauerit. Mysos quoq; Illyrios, Triballos crebris excursionibus infirmauerit. Constãtinopolim vero omni agro, suburbanisq; ac delicijs spoliauit: tam longa & perdifficili obsidione vexauit, vt ciues desperata salute de ditione agere cœperint, petissentq; proculdubio, & in hostis sæuissimi potestatẽ venissent, ni Tamerlanes ille Scytharũ prępotens rex, instar torrentis ipso incursu atq; impetu cuncta prosternẽdo ac vastando, Pazaiten ipsum occurrere ac reluctari conantẽ, magno prelio & ingenti strage superatũ in Asia cepisset. Hic est ille Tamerlanes terror gentium, in cuius exercitu duodecies centena millia hoĩm fuisse tradunt, Xerxe ac Da-

rio maior,quorum copijs siccata flumina prodiderūt. Iram ipse se dei vocitauit,nec noī crudelitas defuit. Multas ac præclaras Asiæ vrbes deleuit,,hoīes tanq̄ pecora trucidauit,non ætati,non sexui pepercit.Damascum nobilissimā Syriæ vrbem diripuit atq; incendit. Pazaiten catena vinctū prandens quasi canem sub mensa sua comedere iussit,ascensurus equū eo tanq̄ scabello vsus est. Post cladem Pazaitæ, filij eius,qui cōplures erant,in potestatē venēre Græcorum,cum periculū euasuri in Thraciam traijcere cō tenderent.Calapinus autem natu maior emissus à Græcis,tandem patriū regnum obtinuit, Aduersus quem Sigismūdus rex Hungariæ collatis signis præliū iniens,tumultuose fusus,castra & impedimenta reliquit,Christianorum ingens occisio facta. Ioannes dux Burgundiæ in eo prælio captus,multo auro libertatem redemit. Calapino mortuo Orcam eius filio tenella ætate adolescentulo Moyses patruus & vitam eripuit, qui paulopost sine filio desideraturus Mahumetem fratrem reliquit hæredem:is Valachis fortissimis & bellicosissimis nationibus trans Danubium (vt ante diximus) late dominantibus bello attritis tributa grauia imperauit. Nonnullos in Asia Turcarum regulos armis oppressos regnis penitus spoliauit,Christianos sub imperio suo degentes quàm durissime afflixit.Mahumete mortuo Amuratem eius filium, qui per id tempus in Asia morabatur,audita patris morte,in Thraciā traijcere conantē,imperator Græcorum diu prohibuit.Mustaphāq; reliquū ex Pazaitę filijs,vt rerum potiret̄ emisit,& summa ope prosecutus est, sed Mustapha pugna superato & interēpto,Amurates victor vniuer

ſum regnũ cõſecutus, Theſſalonicã illuſtrẽ Græciæ vrbẽ, quã tũ Veneti poſſidebant, vi captam pugnatamq́ penitus diripuit, eaq́ victoria auctus, Epirũ atq; Aetolia non obſcuras prouincias reliquo regno adiecit. Illyriorũ agros vaſtans, oppida multa vi cepit, diripuit, atq; incendit: vxoribus more gentis q̃ plurimis iunctus eſt, inter quas Georgij Seruiæ Deſpoti filiam duxit. Nec diu poſt immemor affinitatis, aduerſus eum duxit exercitũ. Georgius impar generi potentię, furentẽ veritus hoſtem, relicto vno ex filijs, qui cum præſidio Synderoniã tueretur, cũ coniuge cæteriſq́ liberis ac gentis ſuæ ſacerdotibus in Hungariã profugit. Expugnata eſt tamẽ Synderonia ac direpta. Deſpoti filio lumẽ ademptum, Georgius patria expulſus, diu apud Hungaros exulauit. Ioannes Huniades iam per arma clarus, ſæpe cũ exercitu Seruiã ingreſſus. plurimis cladibus Turcas affecit, eorũq́ duces acie conflixit. Verũ q̃uis Seruiæ magnã partem recuperauit, non tamen Georgio cuncta reſtituit, multa dedit amicis. Neq; iniuria, cũ & ipſe ſua virtute repuliſſet hoſtes, & Georgij ſuſpecta fides eſſet, qui medius inter Hungaros ac Turcas nunc illos feſelliſſet. In his vero quæ religionis eſſent, neq; Romanæ eccleſiæ auſcultarent, neq; Mahumetis legem ſequerentur.

De bello contra Turcas ab Hungaris duce Ioanne Huniade commiſſo. Item de altero ab eiſdem contra eoſdem magno Chriſtianorum detrimẽto habito, facto. Caput V.

Libet, quoniã ventũ eſt huius operis ad finem, proſequi. Cum male pugnatũ eſſet in prælio

Varnensi, de quo paulo post dicemus, fugiens Huniades, in Seruiā se recepit. Sensit aduentū eius Georgius, atq; obuiam factus venientem intercepit, & quasi hostē coniecit in vincula. Nec prius dimisit q̄ oppida suę ditionis, ab eo pridem occupata recepit. Nec multo postea cum Ioannes versus Sophiā copias duceret, videreturq; non parua Turcis illatur⁹ damna, Amuratæ om̄ia Hungarorū consilia patefecit. Vnde ille admonitus maximā Christianis intulit cladem, quemadmodū suo loco conferet. Cū vero Turcæ Constantinopolim euicissent, atq; in Seruiam ducere exercitum minarentur, secundo auxilia petens ad Hungaros transit, & in Austriā, neque profectus Ladislaum adijt regem, grandæuus iam senex dignus veneratu, nisi recta de religione sensisset, ea in eo sermonis autoritas, ea corporis maiestas fuit. Accessit huc Ioannes Capistranus ordinis minorum professor, vitæ mundicia & inter predicatores euangelij nostro tempore insignis, quæsiuit, an audire se vellet? Annuenti, quod Romana ecclesia credit & docet exposuit, diu secum per interpretem de sacris eloquijs disputauit, vt errorem suæ gentis relinqueret magnopere cohortatus est. Ille hoc denique responsum dedit. Annis nonaginta vitam produxi, nec aliam religionem q̄ suscepi à patribus noui, sapientem me ciues mei, q̄uis infelicē hactenus putauêre, tu nunc quod sæpe agitant, senem delirum efficere cupis, laqueo vitam finire malim, q̄ patrum traditiones relinquere, atque his dictis è conspectu abijt: tam periculosum est religionem imbuisse damnatam. Reuersus domum, cum accepisset Michaelem Zilagum, qui tum Albæ cum

præsidio præerat, fratremq́ eius Ladislaum quadrigis vectos vrbem exisse, milites misit, qui eos vel cō prehenderent, vel occiderent. Michaël vbi adesse hostes animaduertit, curru desiliens, equū quem pone ducebant ascendens veloci fuga saluatus est. Ladislaus in quadrigis repertus, multis vulneribus confossus ac discerptus interijt: sed non impune id Georgio cessit. Cognouit & Michaël paucis post dieb⁹ illum prope Danubij ripam iter habere, aggressusq́ cum armatis captiuum abduxit, cui dextræ manus duos digitos amputauit, cum se gladio defenderet. Redemptus est Georgius magno auri pondere, nō tamen diu superuixit, cum truncæ manus fluor sisti non posset, atq; hic perfidi hominis exitus fuit. Lazarus filius post eum gubernationem suscepit, excluso fratre, nomine Georgio, quem quondam Amurates excæcauerat. Is cum sorore (quam nupsisse Amurati diximus) ad opem Mahumetis confugiens, frustra eius auxilium implorauit. Obijt deinde Lazarus, de cuius hæreditate non parua contentio exorta est. Georgius Turcarum auxilio paternum regnum vendicare nititur. Vxor Lazari relicta Hungaricas opes implorat, nec Tatecuzma Vlrici comitis Ciliæ quondam vxor ac Georgij, portionem hæreditatis desperat. Ioannes cardinalis Sancti Angeli ab Hungaris inuitatus, eo profectus, vt arces obsedit, commeatus penuria compulsus redijt. Iulianus cardinalis sancti Angeli aduersus eum missus, Hungarorum extulit animos, & arma sumere persuasit Rastianus, quæ Turcis in Hungariam aditum præcludunt, aut apostolicæ sedis nomine recipiat, aut Hungaris tradi curet. Rebus infē

Ladislaus in quadrigis repertus cōfoditur.

ctis non sine graui periculo (vix enim Turcarum manus euasit) Budam rediit. Nos Amuratis opera quæ medio cursu reliquimus, prosequamur. Magnus hic vir fuit, domi belliq; tam suis amatus q̃ nostris odiosus, cum centum millibus pugnatorum intrauit Hungariam late populatus prouinciam, sterilis annus impedimento fuit, ne regno potiretur. Commeatus penuria compulsus rediit. Iulianus cardinalis sancti Angeli ab Eugenio pontifice maximo aduersus eum missus, Hungarorum extulit animos, & arma sumere persuasit. Exercitus Christianus vsque Sophiam ad Artum magnum profectus est. Sæpe cum Turcis prospere dimicatum non sine Ioannis Huniadis ingenti laude, qui tum copias ductauit. Cuius nomen apud hostes adeo terrificum fuit, vt plorantibus pueris matresfamilias taciturnitatem non aliter imperarent, q̃ Ioannis præsentiam minitantes. Congregati tamen non paruo numero Turcæ, cum Christianis confligere non dubitarunt. Sed non tam felix eis pugna, q̃ fortis animus fuit, superati virtute Hungarica, multis cæsis, terga dedêre. Hungari, qui bello interfuêre, cupiditate gloriæ res suas ampliantes, ac de magnis maiora tradentes, Imperatori Frederico, superatos bello Turcas scripsêre, triginta millia hostiũ cæsa, captaq; multo plura. Cardinalis sancti Angeli sex millia dũtaxat hostiũ in eo prælio cecidisse suis literis affirmauit. Signa militaria nouẽ capta. Ioannẽ Huniadem nõ ducis tm̃, sed militis q̃q; singulari virtute vsum, eiq; fides habita. Turcis è Christianorum victoria plus pauoris q̃ damni attulit, non Hungaricas tantum vires, sed Germanicas quoq; in se cõmotas arbi-

Amurates cũ centũ millibus armatorũ Hũgariã intrauit.

Turcæ consternati ab Hungaris pacē petiuerunt.

trantibus. Consternati ergo ac perculsi metu, perinde ac totus occidens coniurasset, pacem petiere. Hungari qui suas vires non ignorarent, nec tam potentiæ suæ q̃ casui victoriã imputarent, periculosum existimantes sępius tentare fortunã, oblatas vltro conditiones pacis nõ recusarunt. Induciæ belli in decem annos dictæ, iusiurandũ per sua sacra ambæ partes prętitêre, Despoto Seruię quæ bello amiserat reddita. Molesta ea res Iuliano cardinali fuit, cui prosequenda victoria videbatur, Eugenio q̃q; Romano põtifici nihil molestius nuntiari potuit, cuius menti nulla maior cura insedit, q̃ Christianæ fidei propagãdæ. Scripsit igit̃ cardinali, nullũ valere fœdus, quod se inconsulto cũ hostibus religiõis percussum esset. Vladislao regi Poloniæ, qui eo tẽpore Hungariam occupabat, vti conuenta dissolueret, imperauit. Iuramenta remisit. Nouum instaurari bellum, tum precibus, tum minis extorsit. Ex Christianis principibus auxilia petijt, præter Philippum tamen Burgundiæ ducem, neminem Christianæ religionis zelus commouit: hic solus classem instruxit, quæ vsque in Hellespontum profecta, Turcis ex alia transitum prohibere in Europam conata est. Franciscus cardinalis Venetiarum, Eugenij nepos, cum pluribus triremibus eo missus classi præfuit. Vladislao qui alienum regnum inuasisset, è re sua visum est, solicitudinẽ belli prouincialibus non deesse. Accersitis igit̃ ex Polonia ac Bohemia cæterisq; vicinis gentibus auxilijs, coactis ex Hungaria copijs, Turcarũ agros inuadere statuit, Ioãni Huniadi castrorũ cura commissa. xl. circiter equitũ millia fuisse traduntur, pleriq; dimidio

Philippus Burgũdus, solus classem in Turcas instruxit

minorē numerū prodidêre, reguli Hungariæ pōtifi cesq̄ q̄plurimi interfuêre. Iulianus sancti angeli cardinalis milites cruce signatos nō paucos secū duxit. Iter per Valachiā receptū, deinde trāsito Danubio ī Mysiā ventū, vt per plana & campestria loca in Romaniā transirēt. Amurates hostiū cognito aduētu, cum Græcis ac Turcis in Europa manentibus nō satis cōfideret, exercitū ex Asianis militib⁹ cōparauit. Sed augebat animū traijciendi freti non mediocris cura, qui classem apostolicam obtinere pelagus nō ignorabat. Anxio (vt aiunt) & multa voluenti animo, Genuenses quidam curas ademêre, qui suis nauibus accepta pecunia transportare copias promiserunt. Locus est vbi non amplius q̄ stadia quinque latitudo freti continet, inter Propontidē & Euxinum pelagus, tātū est spacium quod Europā Asiamq̄ disterminat, Bosphorum Thraciū dixêre maiores, à Byzantiorum cornu. LX. ferme stadijs distātem. Hic Amuratis exercitus transuectus est, aureo nummo vectoribus per capita tradito, quē si vera ē fama centum millia fuisse ferunt. Nam Christiani locum attigerant, cui Varna est nomē, cum aduentare innumerabiles hostiū copias nūciatum est. Cedendū Vladislao Cardinaliq̄ videbatur, & ne circū ueniri ab hoste possent, munitum mōtanumq̄ locū petendum. Huniades aduersari ac resistere, Turcarū se nosse vires dicere, famā semp̄ maiorē esse, quod si Turcæ oēs adsint Hūgarꝫ tñ impares fore. Illos aurea & discolori veste, Hūgaros ferro atq̄ ære fulgere, Christianū agmen & stare paratū & seq̄, nec turba nec sarcinis p̄graue intentū, q̄ dux nō mō signet, sed etiā innuat. Cōtra si Turcarū mores inspiciant,

Genuēses notatur.

fœminas magis existimare debere q̃ viros, si fugiat exercitus Christianus quē rex Hūgarię ducit, ī quo legatus apostolicus adest, in quo tot nobilissimi ꝓceres militāt nunq̃ deinceps Hungaris contra Turcas futurum animū. Vicit Huniadis sentētia, expectati hostes, postera die, siue maioris exercitus speciē ꝓbuere quā fama ipsa vulgauerat, siue quod metuētibus oīa vero maiora videnť, siue ꝗ Amurates in cogendo milite vulgatę opinioni haud quaq̃ defuerat, territus Huniades eo cōspectu tū primū periculi magnitudinē animo voluens de fuga regē admonuit. Ille serū consiliū arguens, perniciosam magis fugā q̃ pugnam dixit. Cōmisso prælio sperari victoriā posse, sæpe minoribus exercitibus cessisse maiores, nec tā multitudinē bellatoꝝ, q̃ audaciā & ordinē pręstare victoriā, Deum quoq; respicere meliorē causam, pręstantiorēq; se paucis (si mō audeāt) exhibere, fugiētes victoriā hosti tradere, feriendaq; terga, & multā suorū cędem. Magnifica quoq; verba Ioannis pridie dicta plenus irarū rex exprobrauit, iussisq; oībus arma cape, ꝓliū expectauit. Amurates in ꝓximo colle cōsederat, ex q̃ suos pariter atque hostes spectare potuit, dato belli signo, XV. millia equitū qui pugnā prouocarent, facto globo in Chrīanos impetū facere. Singulis albę super loricas vestes fuêre, quæ vēto agitatæ instar alarū præ se ferebant, totidē viridibus induti sagulis sequebāt. Aurea equorū frena multoꝝ visa, & multis galeaꝝ argēti atq; gemmaꝝ nitor, ipas q̃q; gladioꝝ vaginas ꝑ grādes vniones ornabāt. Nō detractauêre Chrīani certamen. Itum est ferocibus in pugnam animis: Superior acies nostra Turcas in fugā vertit, q̃ plurimis

Vide Turcarū ornatū in bello.

primo impetu proſtratis. perculit ea res magno me tu Amuratē, nihil tale verentē, fugiſſetq́ protinꝰ ꝓdito exercitu, niſi circūſtantes ſatrapæ cōprehenſo eius equi freno, ignauiā eius increpaſſent, fugiētiq́ cōminati necē fuiſſent. Perſtitit ergo vel inuitus, iuſſisq́ fortiſſimis arma ſumere, pręliū inſtaurauit. Pugnatū eſt ſumma cōtentione pluribus horis, nunc Chriſtianis, nūc Turcis propinqor victoria ſeſe præbēte. Cadebāt hīc atq́ inde q̃plurimi, plures ex Turcis quorū corpora parum tecta, facile ſagittæ enſesq́ penetrabant. Poſtremo tum nouus in hora hoſtis incedere & ſauciorum loca integri occupabant, nō tam virtute q̃ numero ſuperati Hungari, paulatim referre pedem cœpêre. Tum Vladiſlaus cum globo ſuorum, equos erga ſe non minus fortes q̃ fidos habuit ex Polonia, vt hoſtes ex acie victores diuerteret. Chriſtianisq́ animū redderet, in tumulū quē teneri ab Amurate diximus, circūiectosq́ vndiq́ currus impetū fecit. Ibi noua pugna cōmiſſa, nouus iniectus Amurati pauor, trepidatū totis caſtris, nec iā conſiſtendi animus aderat. q̃ ſi Huniadi par animꝰ ac regi fuiſſet, & arridēti fortunæ dediſſet manus, haud dubiū qn̄ ea dies & Amurati vitā & poſteris eius imperiū Græciæ abſtuliſſet. Verum ipſe, vt primum cedere Chriſtiana ſigna conſpexit, cum decē millibus Hungaris ac Valachis ex acie ſe ſubtraxit, atq́ inſalutato rege nutante adhuc victoria fugam arripuit, fortaſſe rei militaris perito nulla in pugna ſalus viſa, & ſaluare aliquos quàm perire omnes maluit. Poloni acceptam eo prælio cladem, Huniadis uecordię atq́ ignauię tradiderūt, ipſe ſua cōſilia ꝓreta conqueſtus eſt. Vladiſlaus ſuę ſorti dimiſſus,

dum fortiter circa munimenta hostiũ pugnat equo deiectus, obtruncatus est. Caput eius hasta infixum per Græciam atq; Asiam in signum victoriæ populis ostẽtatum. Poloni ad vnum cæsi omnes, direpta castra & quæ munitiones curruum tuebantur: necati episcopi, & proceres Hungariæ qui aderant eadẽ calamitate oppressi. Iulianus cardinalis dum fugit amisso prælio, cum iam hostes euasisset, Hungarorum perfidiam euadere non potuit. Potũ equo dantem apud stagnum forte repertum latrũculi quidã nouêre, & arbitrati pecuniã apud eum esse, deiectũ equo necauerunt, & ablatis vestimentis nudũ cadauer feris ac volucribus dimisêre. hic exitus viri fuit magni certe & admirabilis, in quo nescias doctrina maior an eloquentia fuerit. grata hominis præsentia, blãdi mores, vita in om̃i ætate nitida, religiõis zelus, qui omnia pro Christo & mortem ipsam vere suaserit. Huniadem (vt ante diximus) fugiẽtem, Despotus Seruiæ cepit. Poloni regem suum iam peracto bello pluribus annis viuere crediderunt, captũ non interfectum arbitrati. Cardinali Venetiarũ ci⁹ culpa cladis magna in parte imputata est, qui neq; fretum (vti par fuerat) custodiuit, neq; transuectos hostes Christianis ducibus, (quod secundum fuerat eius officium) nunciauit. de numero cæsorum minime constat, illud exploratũ est, longe plures ex Turcarum acie cecidisse. cæterum pro numero copiarũ longe maius damnum Christianis illatum. Victor Amurates neq; fugientes hostes insecutus est, neq; gloriabundus inter suos magnifica verba iactauit, neq; vt ante assueuerat, hilarem vultum ostendit. Interrogatus quidnam tristior esset, & cur non victis

Iuliani cardinalis exitus miserabilis.

Victor Amurates tristior.

hostibus exultaret: Nollem (inquit) hoc modo sæpius vincere, iubensq́ vasa colligi, copias quæ superfuerant domum remisit. Ipse Adrianopolim reuersus, deo suo quæ victoria fecerat vota psoluit. Exin voluens animo regni curas veræ felicitatis expertes esse, inconstantiam quoq; fortunæ veritus, quæ nulli perpetuo bona est. accersitis prouinciarꝝ maioribus, Mahumetem ex liberis suis natu maiorē pro se regem constituit. Ipse priuatam deligens vitā, in Asiam profectus. cum paucis otij sui comitibus, religioni cuidam solitariæ sese addixit. Calibassa inter Satrapas Turcarū opibus & autoritate maior, Mahumeti, qui nondum per ætatem aptus esset imperio, gubernator datus. Reliqui regis filij, ne quas regno turbas excitarent, more gentis necati sunt. Felicius apud Turcas priuatis q̄ regibus liberi nascunt.

De alio bello per Huniadem, qui ignominiam apud Varnā acceptam abolere cupiebat, celeriter apparato, & quod Amurates à vita priuatā ad bellum ducendum sit reuocatus.

Caput VI.

EFfluxit deinde non paruum tempus, in q̄ nec Hungari Turcas, nec Turcę Hungaros armis lacessere præsumpserunt. Sua quēq; calamitas domi attonitum tenuit, cruentissima Varnēsis pugna vires vtriusq; partis eliserat. Nec Turcis, neq; Hungaris ex bello idone⁹ erat, hos Huniades, illos Calibassa alieno nomine gubernauit: ferocior Huniades, reiq; militaris peritior, ignominiam Varnę acceptam obliuisci non potarat. vnde dies noctesq; meditabatur, quo nam pacto abolere infamiam, & re-

ſarcire damna maxime poſſet. Spem bene gerendæ rei Turcarum quies præbuit, qui iampridē nullū belli apparatū oſtenderāt, vires illis atq; animos defuiſſe ratus, tēpus idoneū exiſtimauit in quo priſtinam recuperare gloriam poſſet, Turcasq; peſſundare, q-bus ſi adſint exercitus, imperatorem tamen prorſus defuturū arbitrabatur, nec magis exiſtimādum exercitum ſine duce, q̄ ducem exercitu carentem. Coactis ita repente copijs ex Hūgaria, accerſitis Bohemorum auxilijs, mercenariorum quoq; militum non parua manu coacta, ducere exercitū in Turcas ſtatuit, quos prius aggredi ac cōficere credidit, quā nouiſſime ex Hungaria nunciaretur. Eam rebus gerendis ſolertiam ac celeritatem adhibuit. Conſiliū eius Gregorius Deſpotus Seruiæ (vt ante diximus) Turcarum ducibus patefecit, magnumq; genti periculū imminēs maius oſtendit. Peculſi eo nūcio Turcæ quid agerent non ſatis intelligebāt, Amurates iā ſenior religioni addictus regni curas abiecerat, Mahumetes ætate minor tantam belli molem ferre poſſe non credebatur, Callibaſſe defuturam obedientiam putabant, qua nihil eſt in bello magis neceſſarium. Trepidare igitur, æſtuare, modo huc, modo illuc mentem conuertere, nullum conſilium ſatis placere. hærentibus in deliberatione ſatrapis, nihil tandem ſalubrius viſum, quàm reuocare ob ocio Amuratem. neq; enim veterani militaturi ſub alio credebantur, nec fortunam belli cunctandam arbitrabantur, q̄ ſub eo qui vincere conſueſſet. Calibaſſa eius ſententiæ autor fuit. In qua re Mahumetis animum vehementer offendit, cupientis in ea expeditione ſeſe virum oſtendere, verentisq; ne imperiū

amitteret, si pater iterum regnũ assumeret: vt sunt hominum mutabiles voluntates. Missi ergo legati Amuratẽ reuocauêre, qui comparato mox exercitu in hostem profectus, non aliter q̃ si ad prędam pergerẽt alacres milites duxit. Iã Huniades cum copijs Sophiam transierat, prostratisq́ qui occurrerant locorum præfectis, hostiles agros late populatus, loco qui Basilia vocatur castra posuerat. Cum aduentare Amuratis copiæ nuntiant, non expectauit Huniades prouocari, prior ipse pugnam inijt. Commisso prælio anceps diu certamen mansit. Qua parte pugnauit Huniades fusi hostes terga dedêre, nec parua strages edita, pari modo & Amurates in cornu suo victor, Hungaros fudit. Postremo cum victor victorem incurreret, non tulerunt Christiani Turcarum impetũ, qui quanq̃ virtute p̃starent, numero tñ superati, non tam victi q̃ fessi conpulsi sunt cedere. Huniades postq̃ suos neq; minis neq; precibus sistere potest, cũ paucis ex bello profugit, Multi Hungariæ proceres, & nonnulli ecclesiarũ episcopi in eo prælio cecidêre. Gregorius miles ad internecionem cæsus, nec tamen pauciores ex Turcis interiêre Emptã multo sanguine victoriam Amurates domum retulit. Nec diu postea relicto Mahumeti regno, queãdmodum prius destinauerat, mortẽ obijt Corpus eius more maiorum in Bursa sepultum. Ea est Bithyniæ ciuitas, & Asiatici regni caput. Paulo anteq̃ obijsset, Amurates vxorem duxerat, filiam Spõderbei nobilis in Penderacia satrapis, ex qua natum filium nomine Chialapium sextum agentem mensem Calibassæ moriens commendauit. Ille Mahumetis gratiam initurus & matrem & pue-

rum ei prodidit. Mahumetes accersitis triginta (vt aiunt) matronis quæ puerum cognoscerent, postq̃ certam Amuratis sobolem esse constitit, strangulatum matri filium reddidit. Funusq́ꝫ regio more fraternũ duxit, auspicia regni parricidio cõsecrans. Sũt qui Calibassam alienum puerum Chialapini nomine suppofuisse ferunt, illumq́ꝫ pro filio Amuratis necatum, Chialapinum vero apud Cõstantinopolim clam educatum. Post capturam vero vrbis inde subtractum, ac Venetias ductum, & hunc esse quẽ Calixtus pont. maxi. pro fratre Mahumetis in palatio custodiri iubet. Nos vero periculum ad Græcos remittimus, quamuis multa in hisce rebus figmenta interuenire non ignoramus. Et sæpe tonsoris filios regio defungi honore viderimus.

De Mahumete fidei Christianæ ferali inimico, & quod Constantinopolim Thraciæ vrbẽ excellentissimã armis & Christiana fide spoliauerit.

Caput VII.

Mahumetes igitur defuncto Amurate gubernacula regni ex voto adeptus, instituta maiorum pro ingenio correxit. leges ipse suas domi forisq́ꝫ tulit, ærarium locupletauit, noua vectigalia excogitauit, copias auxit, in proceres aut aulicos sæuire contumeliari ve cœpit. Hic est ille Mahumetes qui Constantinopolitanis (vt supra innuimus) bellum intulit, de quo nũc referre vt accepimꝰ haud alienum fuerit. voluerat iampridem animum Mahumetes quonam modo Constantinopolim sibi subigere posset, neq́ꝫ ad suam gloriam pertinere arbitrabatur, vrbem in medio Turcarum sitam esse

quæ suo imperio nõ pareret, tantoq́ maius inde nomini suo decus accedere, si eam vrbẽ expugnaret, quanto ꝓgenitores sui idem conati, turpius à ceptis destitissent. Cũ paucis igitur participato consilio, castellũ iuxta littus ad ostiũ Bosphori paulo ab vrbe remotius aliud dissimulãs incrcibili celeritate extruxit, atq; muniuit, bellũ deinde vrbi non modo indixit, sed contra multa fœdera cõtra iusiurandũ intulit simul & gerere cœpit. Senserãt eius animũ Greci, diffidentesq́ suis viribus ad Latinorum opes cõfugerãt, lachrymis auxilia expectãtes. Surdæ (Proh pudor) nostrũ principũ aures fuere, ceci oculi, qui cadente Græcia, ruiturã Christianę religionis reliquã partẽ nõ viderunt, q̃uis priuatis quęq; aut odijs aut cõmoditatibus occupatũ, salutẽ publicã neglexisse magis credi derim. Mahumetes interea coactis vndiq; copijs, mirabili apparatu, formidãdo animo & impetu, terra mariq; regiã vrbẽ aggressus, cuniculis ac latentibus fossis altissime actis, aggere late edito, ponte, qua Peram oppidũ versus mare muros alluit vrbis, lõgitudinis ad duo millia passuũ raptim extructo, turribus ligneis eousq; erectis, vt muros q̃uis altissimos excederent, machinamẽtorum tormẽtorũq; multiplici adhibito genere oppugnata est vrbs, defensaq; summis vtrinq; viribus. Nõ paucis diebus ad extremum voce prçconis totis castris inclamatũ est, quinto Calend. Maij milites oẽs ieiuniũ sanctificent, sequenti die in armis adsint. Vrbẽ extremis viribus oppugnaturi triduo, ciuitatẽ militũ direptioni futurã, cõstituta die ieiuniũ ad noctem vsq; seruatũ. Exin lucentibus stellis inuitationes ac conuiuia passim habita, & quisq; amicũ propinquũ notumq; habuit,

cum eo hilaris epulatus est: atq; vbi satis adhibitum, tanq̃ se deinceps nunq̃ visuri essent, amplexati, exosculatiq; simul vltimũ vale dixerunt. In vrbe autem sacerdotes sacras ferentes imagines, sequente populo, vrbem lustrare, auxiliũ de cælo petere, affligere corpora ieiunijs, atq; orationibus vniuersi ciues intendere. Subsecuta nocte, ad sua quisq; loca defendenda redire. Erant muri vrbis & altitudine & crassitudine toto orbe celebres, sed ob vetustatem & Græcorũ incuriã pinnis ac propugnaculis nudi. Antemuralia vero opportune communita. In his Græci salutem posuere. Armati milites inter muros & antemuralia pugnã sustinere decreuerunt. Triangularem pene vrbis formam fuisse tradunt. Duas partes alluit mare. Nec muri desunt ad pulsandos nauales impetus idonei. Quod reliquum est, ad terram vergens post alta mœnia & antemuralia (quę annotauimus) ingenti clauditur fossa. Cœptum est prælium paululum ante lucem, cum miles Turca periculi q̃ moræ patientior esset, ac vulnera & sanguinem prædarum dulcedinẽ pensaret, pugnatum est in tenebris maiore Turcarum pernicie, in quos tela superne librabantur. At postq̃ illuxit, dato signo vndiq;, non solum Constantinopolis, sed etiam ipsa quoq; Pera, ne quid auxilij Græcis præstaret, oppugnari cœpta est. Sua cuiq; legioni murorum pars, ac portarum attributa, vt discretus labor fortes atq; ignauos distingueret, & ipsa contentione decoris militum virtus magis ac magis accenderetur: pari modo & nauales socij attributas partes inuadere iussi. Admouentur vrbi ligneæ turres. Conuectant milites dolabras, falces, scalasq;. Et iam elatis super

Cõstantinopo. pene triangularis duabus partibus mari alluitur.

capita scutis, densa testitudine succedunt. Græci saxorum pondera prouoluunt, disiectam fluitantem testudinem lanceis contisq́; perscrutantur, donec soluta compage scutorum exangues lacerosq́; prostrauerunt, fit strages. Et iam Turcæ deficientibus animis, languidius pugnant. Sed adest Mahumetes fortissimum quenq; nominatim vocitans, vtq; in prælium redeant adhortatur: hos præmijs allicit, illos minis deterret. Instauratur ex integro certamē. Turcæ rursus subruere murum, portas quatere innixi humeris, & super iteratam testudinem scandentes, prehensare hostiū tela brachiaq́; nituntur. Iterum integri cum saucijs, semianimes cum expirantibus euoluuntur. Cernitur varia pereūtium forma, & plurima mortis imago: Ioannes Iustinian⁹ apud Genuam Ligurum metropolim nobili loco natus, qui superioribus diebus solus vrbem defendisse videbatur, in hoc certamine vulneratus, vbi fluitare sanguinem suum animaduertit, ne cæteros deterreret, medicum quærens, clam sese pugnæ subtraxit. Sed imperator vt abesse Iustinianū cognouit, quo ierit percontatur. Inuentumq́; rogat ne pugnam deserat. Ille nihilo magis flexus aperiri portam iubet, qua curaturus vulnus in vrbem redeat. Erant enim obseratæ vrbis ianuæ, quibus ad antemuralia patebat iter, ne qua fugiendi facultas militi esset, ac propterea fortius hosti resisteret: fit interea remissior defensio, q̊d Turcæ aduertētes, acrius incumbūt. Et qm̄ pars muri iā tormētis æneis disiecta, fossam magna ex parte oppleuerat, per ruinas ip̄as scandētes, antemurale conscendunt, Græcosq́; loco deturbāt.

Cōstantinopo. oppugnatur

Porta quæ Ioanni patuerat omibus aperta, fugã ꝓfusiorẽ reddit. Tũc imperator nõ vt regẽ decuit pugnando, sed fugiẽs in ipsis portę angustijs cũ cecidisset, oppressus calcatusq́; obijt. In tanta multitudine pugnatorũ duo tm̃ reperti sunt, qui se viros ostenderint, alter Gręcus, alter Dalmata, Theophylus Palæologus, & Ioannes Schlauus, qui fugere turpe putãtes, cum diu Turcarũ impetũ sustinuissent, multosq́; obtruncassent, deniq; nõ tam victi q̃ vincendo fatigati, inter cadauera hostiũ occubuere. Iustinian⁹ in Peram cum diuertisset, inde Chium nauigauit, ibiq́; seu vulnere seu mœstitia morbũ incidens, inglorius vitam finiuit. Felix si in ipsis Byzantij mœnibus animã exhalasset. In ingressu portæ octingẽti circiter milites ex Latinis Gręcisq́; periere, partim vulnerib⁹ ã tergo confossi, partim conuersione oppressi. Et iã hostis superiorẽ murũ tenebat, saxaq́; in ciues deuoluens, ingrediẽtibus suo auxilio erat. Tum subito capta vrbe, cæsis omibus qui resistere ausi sunt, in rapinas est itum. Erat victorũ infinitus numerus, in libidinem, in sæuitiã corruptior, nõ dignitas, non ætas, non sexus quenq̃ protegebat. Stupra cædibus, cædes stupris miscebant. Senes exacta ætate, fœminas viles ad prædam in ludibriũ trahebant: vbi adulta virgo, aut quis forma cõspicuus incidisset in manus rapientiũ diuulsus, ipsos postremo direptores ĩ mutuam perniciẽ agebat. Dum pecuniã vel grauia templorũ dona sibi quisq; traheret, maiore aliorũ vi truncabatur. Cumq́; in exercitu maximo ac dissono ex ciuibus socijs atq; externis conflato, diuersæ linguæ, varij mores, atq; cupidines essent, & aliud cuiq; fas, nihil illicitum toto triduo in Constantinopoli fuit.

Cõstantino. capitur.

Templum Sophiæ Iustiniani Cæsaris opus, toto orbe famatum, & cui comparari alterum nequeat, nudatum sacra supellectile, ad omnes spurcitias patuit: ossa martyrum, quæ fuerant in illa vrbe pretiosissima, canibus obiecta & suibus. Sanctorum imagines aut luto fœdatæ, aut ferro deletæ. Altaria diruta. In templis ipsis aut lupanaria meretricum facta, aut equorum stabula. Coacti sunt serui verberibus ac tormentis dominorum abdita scrutari ac eruere. Inuenti non pauci thesauri, quos in ipso belli principio infelices suffoderunt ciues. Quibus si pro defensiōe vrbis vsi fuissent, suam fortasse vitam, & patriæ libertatem seruassent. Sed auaro in aurũ nulla potestas: captiui om̃es in castra deducti, pudet dicere Christianorum dedecus, dicam tamẽ & posteritati tradere nõ verebor, quãdo persuasum mihi est futuros aliquãdo & fortasse anteq̃ moriar, qui tantam saluatori nostro illatam ignominiã vlciscantur. Simulacrum Crucifixi quem colimus, & verum deũ esse fatemur, tubis ac tympanis præeuntibus raptum ex vrbe, hostes ad tentoria deferunt, sputo, lutoq; fœdant, & ad nostræ religiōis irrisionẽ iterum cruci affigunt. Ex- in pileo, quem sartulũ vocant, capiti eius imposito, corona vndiq; facta, Hic est (inquiunt) Christianorum deus. Tum lapides, lutũq; iactãtes, miris dehonestãt modis. Sed nihil hęc obsunt deo nostro cælũ tenenti. Nec maiestatẽ eius quoq̃ modo imminuere possunt, cuius ea gloria, ea sublimitas est, ea beatitudinis perfectio, vt nec laudibus humanis extolli, nec humiliari vituperijs vllis possit. Nos ista lædunt atq; confundunt, qui per ignauiã atq; desidiam, dũ veri dei cultũ perire sinimus, & in hoc seculo bonum

Pie lector. huc et oculos et animũ uerte.

nomen & in altero spem salutis amittimus. Post hęc conuiuatus Mahumetes, cum forte plus solito adhibuisset, vt sanguinē mero adderet, principes optimatesq́ ciuitatis captos crudelis & sanguinari⁹ carnifex fœde misereq́ iugulari iussit. Rirelucas qui apud imperatorem plurimum poterat, cæso ante oculos maiori filio, altero ad illicitos vsus reseruato, securi percussus est: duo eius alij filij occiderant in bello. Isidorus cardinalis in eo tumultu captus, cum veste mutata non fuisset cognitus trecentis asperis sese redemit, id est genus pecuniæ admodum leuis. Multi & Veneti, & Genuenses, & Latinorum, alij gladio cæsi sunt, quidam multo redempti auro. Insignis hic annus fuit expugnatione Constantinopolitana, tam Christiano populo fœdus ac lugubris, q̃ Turcarum genti faustus lætusq́, qui ab ortu salua toris Christi secundus & quinquagesim⁹ supra millenum quadringentesimus cucurrit. Perenses vetus colonia Genuensium, qui & Galatæ nuncupantur, cognita Byzantiorum clade, priusq̃ rogarentur, Mahumeti deditionem fecere. Muri vrbis diruti, multorum bona contra fœdus direpta, fœminæ puerique ludibrio habiti.

An. ab ortu domini 1452. Cōstantinop. à Turcis capta.

De Mahumete in Hungariam ad Saū vsq́ flumen exercitum ducente, & ab Alba vulnere sub papillam accepto turpiter refugiente.

Caput VIII.

CAlibassæ, qui ad eū diem non sine Mahumetis displicentia vixerat, tanq̃ Constātino im-

peratori Turcarum consilia prodidisset, per miseros cruciatus vita erepta, ingentes quas cumulauerat opes, exitio ei fuisse tradunt, & quod Amurate dimisso imperio ex priuata vita reuocauit ad regnum. Auctus eius pecunia Mahumetes, tanto rerum successu tumens, in Hungaros expeditionem parare cœpit, qua per triennium circiter instructa, accersitis ex omni regno proceribus, penetratis Thraciæ montibus, cum maximis atque infestissimis copijs ad Saum vsque flumen peruenit: centum quinquaginta millia hominum in eius exercitu fuisse tradunt. Plerique tertiam partem huic numero subtraxere. Calixtus tertius, qui per idem tempus Romanam cathedram sortitus erat, Ioannem cardinalem sancti angeli, cuius supra meminimus præstanti virtute virum, qui Germanos in arma contineret, Turcarumque compesceret impetum, ad eas partes legatum misit. Is promissa peccatorum indulgentia, cunctis qui contra Turcas militare vellent, adiuuante Ioanne Capistrano, qui per idem tempus Hungaris euangelizabat, cruce signatorum haud paruum congregauit exercitum, non diuitum ac nobilium, sed inopis atque incompositi vulgi. Surdæ opulentum aures euangelio, nec diuinus sermo principibus auditus. Contenti præsenti rerum statu potentes, futurum Christi regnum non nisi morientes inquirunt: credula paupertas facile prædicatoribus obedit. Supra quadraginta millia, signum crucis accepêre. Tecta magis fide, quàm ferro acies. Huniades quoque non paruas copias in armis habuit. Appropinquabat spe plenus & incredibili superbia tumens Mahumetes, nec iam sibi vel montes, vel flumina obstare putabat, gloriari inter suos Hungariam iam pene victam asse-

rere, Latinorum imperatorẽ in propinquo esse dicere, deleto Græcorum imperio, Latinorum instare finẽ, Turcis om̃ia paritura, spolia ingentia promittere, Germaniã atq; Italiam militũ direptioni offerre, peruia cuncta Turcarum armis iactare. Sed q̃ gloriosus eius aduentus, tam turpis atq; infamis recessus fuit. Albã ad fluẽtes Danubij Sauiq; sitam paruã vrbẽ oppugnare adorsus, obtinere nequaq̃ potuit, perfregit machinis priores muros. Irrupêre in vrbem eius acies, pugnatũ est interdiu noctuq;. Nunc victi, nũc victores visi hostes, ad extremũ vulneratus sub papilla Mahumetes, relictis impedimẽtis, per noctem trepidus aufugit: huius pugnę seriem in historia Bohemica comprehendimus. Non est cur hoc loco latius insistamus. Autores victorię tres Ioannes habiti, Legatus cardinalis, cuius auspicio res gesta est, Huniades & Capistranus, qui prælio interfuere. Verũ neq; Capistranus Huniadis, neq; idem Capistrani Huniades mentionem fecere, in eis literis, quas deo obtenta victoria, siue ad Romanum pontificem, siue ad amicos scripsere, per suum quisquam ministerium deum dedisse Christianis victoriam affirmauit. Auarissima honoris humana mens, facilius regnum & opes quàm gloriam partitur. Potuit Capistranus patrimonium contemnere, voluptates calcare, libidinẽ subigere, gloriam vero spernere nõ potuit. Dicat forsitan aliquis, nõ suum illi honorem curæ fuisse, sed dei, qui per pauperes & inermes rem Christianam saluare voluerit. Cedimus huic assertioni, quamuis & Huniades ministrum se victoriæ, non autorem dixerit: ferunt Mahumetem ab eo tempore nunquam postea eius cladis meminisse,

Mahumetes sub papilla uulneratus trepid⁹ aufugit

quin mentum barbámque manu demulcens, quassans'q; caput, ei diei maledixerit, qua pugnam ad Albam conseruit.

De Macedonia, urbibus, fluminibus, mōtibus, & alijs in ea rebus, Caput IX.

PRoxima Thraciæ ad occidẽtem ac meridiem coniungitur Macedonia, terrarū imperio quōdam potita, quæ inter duo maria protenditur, Aegeum & Adriaticum. latus eius meridionale Thessaliæ atq; Magnesiæ terga protegunt, partem septẽtrionalem Pæonia & Paphlagonia excipit, quãuis & ipsæ regiones in Macedonum postea iura cõcesserint, Macedoniæ additæ, Epirus quoq; Macedoniam attingit, ex Illyrica terra, altera meridiem, septẽtrionem altera excipiens. In Adriatico littore Dyrrachium vetus ciuitas iacet, ab Cherroneso vbi sita est nacta vocabulum, Fpidamnus antea dicta, & à Corcyręis olim condita. Nec procul infra Apollonia fuit optimis instituta legibus, Augusti Cæsaris, qui Græcas ibi literas didicit studio memorabili. In altero littore Thessalonica est, potens quondam ciuitas, quã cum epistolæ Panli apostoli, tum magni Theodosij pręceps atq; implacabilis ira famatã reddidêre. Indignatus enim ob cæsos in eo iudices, alioqui demẽtissimus imperator, vniuersum vrbis populum trucidari mandauit, vndecim millia virorũ cæsa traduntur. Non tulit Ambrosius Mediolanensium pontifex tam immane facinus incorreptũ. Imperatorem ab ingressu templi prohibitũ, subire pœnitentiam cõpulit. Nec maximus princeps pastoris

ſubire iudiciũ recuſauit. hinc lex promulgata, vt lata ſuper morte hominis ſentẽtia, ante dies triginta nõ exequatur. hanc vrbẽ liberæ cõditionis fuiſſe Plinius tradit. Strabo conditorẽ eius Philippũ Alexandri patrẽ affirmat, ambo eam attribuunt Macedoniæ. Andronicus Emanuelis imperatoris Conſtantinopolitani filius, hac in parte hæreditatẽ accepit. Demumq́ꝫ Ioannis fratris odio qui patri ſucceſſit in imperio, Venetis tradidit. Amurates Turcarũ (vt ante diximus) imperator eripuit, hic reliquã Macedoniam vſqꝫ ad montes Pæoniæ, & quã modo Albaniam vocant, imperio ſuo ſubiecit. Mira rerũ mutatio & fluxa humani imperij gloria. hæc eſt Macedonia quæ duobus inclyta regibus Græcia Thraciaq́ꝫ ſubacta imperiũ protendit in Aſiam, Armeniam, Iberiam, Albaniã, Cappadociã, Syriam, Aegyptũ, Taurũ, Caucaſum ſubiugauit. hæc in Bactris, Medis, Perſis dominata, toto oriente poſſeſſo, Indiæ quoqꝫ victrix, per veſtigia Liberi patris atqꝫ Herculis, ſigna circũtulit. Hæc eadem noſtra ætate ſpurciſſimæ Turcarum genti ſubiecta, tributum pendere, iugum ferre miſerrimum cogitur. Magneſiam quoqꝫ ac Theſſaliam noſtro tempore Turcarum arma inuaſerũt. Nobiliſſimi montes Olympus, Pierus, & Oſſa: Pindus inſuper & Othrys, Lapitharũ quondam ſedes, Turcarum imperio parent, penes quos quinqꝫ & ſeptuaginta vrbes fuiſſe olim Plinius affirmat. Totũ Peneum Turcæ poſſident, inter flumina Theſſaliæ clariſſimum, iuxta Gomphos hic fluuius oritur, interq́ꝫ Oſſan & Olympum, nemoroſa coualle defluens, quingenta ferme ſtadia percurrit, dimidio eius ſpacij nauigabilis. In eo curſu Tempe vocãtur, quinq́ꝫ

que milliū passuum longitudine, vltra visum homi nis attollētibus se dextera leuaq; leniter connexis in gis. Intus sua luce viridante allabitur Peneus, viridis calculo, amœnus circa ripas gramine, canorus auium concentu. Arripit amnem Euroton, nec recipit, sed olei modo supernatantem (vt dictum est ab Homero) breui spatio portatum abdicat: pœnales aquas, dirisq; genitas, argēteis suis misceri recusans, hæc Plinius de Peneo. Tot Christianis bona Turcarum arma eripuere, quamuis nostrā magis desidiam incusauerim. In Thessalia regem fuisse tradunt nomine Græcum, á quo Grecia dicta sit. Helenum quoque in eodem loco regnasse, á quo Helena nuncupata est. Homerus tribus nominibus Thessalos appellauit. Myrmidonas, Helenas, & Achęos. hic Termopilarum angustiæ Persarum cæde insignes. Quæ licet olim Xerxis impetum tenuêre Turcarū tamen armis claudere transitum minime potuêre.

Græc' rex á quo Gręcia

De Boëtia, Thebis, montibus & fontibus sacris in ea.

Caput X.

POst Thessaliam Boëtia succedit ab ortu inoccsum porrecta, Euboicum mare Oetaneumq; sinum contingens, Thebarum claritate apud omes fermehistoricos nominata, hęc musis natale in Heliconis nemore, hic saltus Cithæron, & Ismenius amnis, & fontes Dirce, Arethusa, & Aganippe. Quæ patria quondā Liberi patris atq; Herculis fuit, quæ fortem produxit Epaminundam. Non cedens Athenis claritate ciuitas. ea nostra ætate exiguum

castellum Thebarum est, & a Turcis proximis annis cum reliqua Boetia occupatum.

De Hellade, quæ & Græcia & Attica est dicta.

Caput XI.

SEquitur Hellas, quæ à nostris appellata Græcia ἀκτήν, id est littus prisci vocauêre. Mutato dein de nomine Atticam dixêre. Homerus cunctos Atticam incolentes appellauit Athenienses, cum non ædificata forent Magara, protenditur autem Attica ex Boëtia vsq; Isthmum, vbi columna fuit, in qua hic inerat titulus, in parte Peloponnesum spectante: Hæc Peloponnesus, & non Ionia. In parte vero Megara intuente: Hæc non Peloponnesus est, sed Ionia. Idem enim Attici & Iones fuêre, qui tum de finibus cum Pelopõnesiacis sæpissime disceptassent, hanc tandem Romano consensu columnam erigi obtinuerunt. Atticam quamuis saxosam & sterilem pleriq; tamen mirificis laudibus extulerũt, deorũq; domicilium esse dixerunt loca ipsa possidentium & parentum heroum. In hac ciuitas Atheniensis quõdam nobilissima fuit, nullius indiga præconij: tanta eius superfuit claritas. Eadem nostro tempore parui oppidi speciem gerit. In eo tamen saxo quo vetustum Mineruæ templum fuit, arx est per omnẽ Græciã nominata, cum operis magnitudine, tum difficultate oppugnationis: hanc Florentinus quidam Mahumeti tradidit, cũ imploratis Latinorũ auxilijs nullius opem inueniret. Rura ei ob eam rem tradita, in quis æuum ignobile ducat.

De Peloponneso & eius forma, de Isth

mo, Examilio muro ab Amurato diruto.

Caput XII.

PEloponnesus Atticæ iungitur, totius Græciæ arx quondam dicta. Nam præter habitantium in ea gentium nobilitatem atq; potẽtiam, ipse locorum situs principatum designat & imperium. Multi sinus insunt, & promontoria multa: insignes etiam & permagnę vrbes. Cherronesus ipsa locorum varietate iocunda. Formã eius platani folio simillimã dixêre, longitudie ac latitudine ferme parem. Ab occasu in ortum stadiorum mille & quadringenta Perimetros siue ambitus omissis finibus (vt Polybio placet) stadia quatuor millia continet, Artemidor⁹ q̃dringẽta supaddit, cui & Plinius cõsentire videtur, Isidorum autorem cõsecutus. Idem duo maria terrã ambire dicit, Ioniũ & Aegęũ. Angustiæ, vnde protendit Isthmos appellatur, quinq; millia passuum latitudinis cõtinentes. has angustias perfodere Demetrius rex, dictator Cæsar, Caius princeps, Domicius Nero infausto (vt omnium exitu patuit) incepto tentauerũt. Hic Corinthus nobilis colonia fuit. Græci principes postq̃ Turcarum potentia in Europam penetrauit, ex mari ad mare producto p angustias muro, Peloponnesum à reliqua Græcia distinxerũt. Murum Examilium apellauêre. Hanc prouinciã hodie Moreã Latiui vocãt. In ea Achaia continetur, Messenia, Laconia, Argolis, & Arcadia, quæ medium peninsulæ obtinet. Amurates expugnata Thessalonica, subacta Boëtia, & Attica, præter Athenas ad Examilium vsq; profectus, proterritis Græcis, diruit murum, tributumq; annuũ exegit, dedentibus se Pelopõnensibus imperauit. At cum

Pelopõ plata-ni folio similis.

Hungari instante Iuliano cardinali sancti Angeli aduersus Turcas arma sumpsissent, confectisq; nõnullis feliciter prælijs, amplius instarent, vrgerent que hostes, Constantinus qui postea apud Constãtinopolim imperauit, ibiq; necatus est (vt ante diximus) huius prouinciæ Despotus, animo auctus, & negare Turcis tributũ, & Examilium instaurare nõ dubitauit. Ob quã rem magna deinde pecunia mul tatus est, & Examiliũ denuo destructũ, cum victor Amurates apud Vrnam Hũgaros deleuisset, deuicta Constantinopoli, Albani, qui plures Peloponẽsum incolebant, sumptis armis, Demetrium & Thomã Constantini fratres regno deijcere annixi sunt, nobilẽ quendã græculũ ad regiũ fastigiũ assumẽtes. Vtraq; pars Mahumeti auxilium implorauit. Illi nobilior pars visa iustior. Auxilia aduersus Albanos Demetrio fratriq; tradita, Albani subacti priorib[us] dominis paruere. Mahumeti. xvij. millium aureorũ tributum pensum. Thomas quamuis hæreditario iure imperatorem se dicere posset, cuius maiores lõga serie Græcorum nomini imperauerãt, metu tamen Mahumetis eo titulo abstinuit. Cum Calixtus pont. maxi. Christianos principes, in sui pontificatus initio, aduersus Turcas ĩuitaret, existimauit Thomas Turcarum imperiũ proculdubio ruiturũ, Mahumetiq; tributũ negauit. Cum vero non tam magnifica facta q̃ verba esse animaduertit, pro soluto tributo & adiectis donis Mahumeti reconciliatus est. Nunc vero (si vera est fama per hos dies allata ẽ) violatæ fidei maiorẽ subire pœnam compulsus, Mahumeti prorsus subiectus est, Peloponnesus tota Turcarum imperio adiecta. Egredienti Peloponne

ſum per anguſtias Iſthmi ad reliquã Græciam, Strabo & Plinius occurrere Atticam tradunt, Ptolemæus Achaiam, cuius fines hoc modo deſcribit: ab occaſu Epyrum, à ſeptẽtrione Macedoniã, & partem Aegei pelagi collocat. ad orientẽ eiuſdẽ marꝫ terminos ponit, vſq; ad Suniũ promontoriũ. ad meridiẽ Adriaticũ pelagus iuxta littus, quod Achelous amnis irrumpit, in Corinthiaco ſinu. Quod ſi ita eſt, Atticam, Boëtiã, Phocidem, Theſſaliã, Magneſiam, Aetholiam, & Acarnaniam Achaia ipſa complectitur. Idem tamẽ Ptolemęus alio loco mediterraneas Peloponneſi ciuitates enumerans, Elicẽ, Buram, Helenã, Pheream in Achaia eſſe dicit, & propriam eſſe Achaiã intra Peloponneſum affirmat. Nobis qui pro noſtri operis inſtituto res Peloponneſiacas & Atticas breuiter abſoluimus, & ad occidentem feſtinamus.

De Acarnania, & ſtrage memoratu digna à Io. Vintimilio in ea facta.

Caput XIII.

ACarnania prior occurrit, inter Epyrum Boẽtiãq; protẽſa, cui Aetholia vel coniũcta vel commiſta eſſe videtur. hæc hodie Ducatus appellatur. Ioannes Vintimilius natione Siculus, filiam ſuam Deſpoto Acarnaniæ in matrimonium dedit. exin vexantibus Acarnaniam Turcis, ac generum obſidentibus, cum paruo equitatu mare traiecit obſeſſores inuaſit, ſtragemq; memoratu dignam edidit. nam parua manu ingentes fugauit copias, ſalutémque genero peperit. Qui tamen paulo poſt per inſidias captus à Turcis, regnum amiſit Epyrũ

bus attribuit,duasq́ꝫ vrbes ruinæ adiecit. Credo quã Macedones Epirator imperiū obtinebant,vtranqꝫ gentem vno noīe Pliniū comprehendiſſe. Apud Epirum Actiaca pugna late memorabilis commiſſa eſt,in qua Cæſar Auguſtus Marcū Antoniū nauali prælio vicit,& ſimul Aegypti reginā Cleopatram. Nam & ipſa huic certamini pręſens interfuit: ob quā rem victor Auguſtus in Ambracio ſinu vrbem cōdidit,eiq́ꝫ vocabulū indidit Nicopolim .i. victoriæ ciuitatem. Ambracij ſinus oſtiū, paulo q̄ ſtadia quatuor maius eſt. Circuitus ſtadia trecenta amplectit͂, optima omī ex eius parte ſtatio. Ingredientibus occurrebant olim à dextra habitātes Græci Arcarnanes & Apollinis Actij templū quodā in tumulo ad oſtium eminens,cui campus ſubiacuit,lucumq́ꝫ habens & naualia,in quibus Cæſar vndeuiginti naues decimarꝫ noīe repoſuit, ab vno remorum ordine vſqꝫ triremes adiungens. Siniſtra vero Nicopolis ē, & Epirotarꝫ colonia Caſſiope. noſtra ætas Epirum Artam appellat. Circa littus eius paucis ante annis præfectus regiæ claſſis noīe Villamarina triremes Venetorꝫ inſecutus comprehendit,atqꝫ incendit. In eodem littore apud Acroceraunеos montes finiri Adriæ vel Adriatici maris nauigationē, & Ionium incipere pelagus, Straboni viſum eſt,apud quē mare Auſoniū,idem quod Ionium eſſe apparet, cū Epiri oram Auſonio ablui pelago affirmet.

De Albania, inter Dyrrhachium & Apolloniam,regione.

Caput XV.

QVæ nunc Albania dicit, olim Macedoniæ portio fuit, ad occidentē versa inter Dyrrhachiū & Apolloniā fuisse prodidim⁹, nō incelebres prisco seculo ciuitates. Sermo genti neq; Græcis, neq; Illyricis notus. Credimus hoc genus hoīm ex Albania quondam venisse, quæ vicina Colchidi in Asiatica Scythia memoratur: vt sæpe barbarorum inundatio nationum, Græciæ atq; Italiæ prouincias occupauit. In hac terra potēs Camusa fuit, qui Christianis parentibus ortus, parum tenax catholicæ fidei, ad Mahumetis insaniam declinauit. Sed q̄ leuiter Christum deseruit, tam facile Mahumetis sacrā contempsit. Rediјt enim ad paternam legem, & q̄uis vtranq; religionem contempserit, neutri fidus, Christianus tamen mori q̄ Turca maluit, paulopost Constantinopolitanam cladem morbo extinctus. Georgius Scanderbechius eius hæreditatem accepit, nobili loco natus, qui ætatem pene omnem in armis pro Christi nomine pugnando consumpsit; multas & magnas Turcarum turmas bello vicit atq; deleuit. Solusq; quodammodo regionem illam in euangelio Christi continuit, q̄uis hodie toties hostili ferro petita, magna ex parte deserta ferat. Rex Alphonsus sæpe milites in Albaniam misit, & Troiam vrbem in potestatem receptam à Turcis defendit. Nepos Scanderbechiј ex fratre, cum Turcarum parti fauens insidias patruo moliretur, ab eo capt⁹, & ad Alphonsum missus in carcerem coniectus est. Calixtus quoq; Romanus pontifex auxilia pecuniaria Scanderbechio non pauca misit. Valona in Albania non magna ciuitas est, in portu maris sita, qua breuissimus est in Italiam tractus. Hanc Pazai-

tes primus ex Turcis occupauit. Rebellantem Amurates recuperauit. Nescio quod malũ minatur Italię.

De Illyricis gentibus, de Manichæis hæreticis, deq; Matronis certo tempore post infirmitatem cum monachis promiscue manentibus.

Caput XVI.

POst Albaniã Illyricæ sequunt gentes, ad occidẽtem septentrionemq; versæ. hoc genus hoĩm nostra ætas Schlauos appellat, & alij Bosnenses, alij Dalmatæ, alij Croacij, Istri, Carniq; nuncupantur. Bosnenses introrsus ad Pannoniã vergunt septentriõi expositi, reliqui adiacẽtes mari ad Timaui vsq; fontes ꝓtẽdunt, hĩc Ausoniã, illinc Pannoniã intuẽtes. Timauus aũt in intimũ Adriatici maris sinum excurrit, cuius fontẽ matrẽ appellari maris Strabo prodidit. In Bosna rex gentis Despotus Stephanus nomine (sic eñ reges appellare suos consueuere) q̃uis Christi religionem sectaretur, diu tamen Baptismi sacramento abstinuit. Sed anno superiore vocato ad se Ioanne cardinali sancti Angeli, cuius sæpe meminimus, ab eo baptismatis vnda perfusus, & sacris nostris rite initiatus, Turcis (quibus cũ fœdere iunctus erat) bellũ indixit. Nunc paululũ nutare affirmatur. In hac regione q̃plurimũ hæretici possunt, quos vocant Manichæos, pessimũ genus hominũ, qui duo principia rerum produnt, alterum maloꝝ, alterum bonoꝝ. Nec primatũ Romanæ ecclesiæ tenent, neq; Christum æqualem consubstantialẽq; patri esse fatent; horum cœnobia in abditis montiũ cõ *Manichæi hæretici.*

uallibus sita ferunt, in quibus ægrotantes matronæ seruituras sanctis viris, si euaserint, ad certũ tempus deo vouent. Redditæ sanitati permittentibus viris vota persoluunt, promiscue inter monachos præfinito tempore viuentes: hanc labem nulla sedis apostolicæ decreta, nulla Christianorum arma delere potuerunt. Sinit ad nostram exercitationem regere hæreticos deus.

De Dalmatia & Croacia, & ubinam Liburnia.

Caput XVII.

IN Dalmatia Ragusеos magnis affecit cladibus Stephanus, inter Bosnenses & Dalmatas ducatum possidens, & Manichæorũ veneno infectus, qui & si Christianos per insidias captos sæpe Turcis venundauerit, mittere tamen oratores Romam, & auxilia sedis apostolicæ petere non erubuit: eius belli sumptus ex Christianis petens, quod gesserat in Christianos. Nec defuere qui tam impijs verbis aures accommodarent. ¶ In Croacia mulier australis, quæ nuptias comitis, cum esset inferior sanguine, morum præstantia & formæ elegantia meruit: dum laxandi animi gratia ex castello in castellum obequitat, subito Turcarum interuentu capta, & apud eos aliquamdiu detenta, impatientia tandem mariti non paruo auro redempta est. ¶ Quærat fortasse aliquis: vbinam Liburniam dimiserimus, quam permeasse Antenorem Italiam petentem insignis poëta commemorat? Confusi sunt admodũ prouinciarum fines, nec expedire noua facile est, nedum quis vetustissima possit absoluere. Plinius Li-

burniæ finē initiū esse Dalmatię dixit, & Tragurium marmore notū in ea esse. Solonā quoq; coloniā, q̄ ab Iadera. ccxxij. millibus passuū abfuit, Iaderā vero .clx. à Pola distare. Ex quo fit, vt inter Croatinos & Dalmatas Liburni sedes habuerint: forsitan & Croatini nouū gentis nomen Liburnorū loca inuaserūt. Nobis hæc indicasse sufficiat. Si quis certiora desiderat, priscos euoluat autores. Ptolemęus Liburniam & Dalmatiam atq; Illyridem simul confudit. Et Illyridi quidem à septentrionali plaga Pannoniā occurrere dixit, ab ortu, superiorem Mysiam, ab occasu Istriam, à meridie Macedoniā & Adriaticū littus.

De Istria hodie Schlauonia dicta, & q̄d Pomp. Mela & Nepos Istrum amnem à Danubio in Adriam fluere falso crediderunt.

Caput XVIII.

Istriam veteres Italiæ tradiderunt, in qua Parentium & Pola est, & Iustinopolis, quam caput Istri vocant. Inconuenienter Italiæ tamen iungitur Adriatico sinu disiecta, & in peninsulæ modum circundata mari, qua continenti applicatur à tergo, lapidea est & montana regio, quam prisci Albiam vocauere. Plinius Istriam adhærere Liburniæ dixit. Ex quo palam fit, Croatinos Liburnorum loco succedere. Istriam ab Istro amne dictam ferunt, quem à Danubio in Adriam fluere falso credidere. Cui errori & Pomponius Mela, & Nepos Padi accola aures adhibuit. Nullus enim ex Danubio amnis in Adriaticum effunditur mare. Argonautarum eos fabula decepit, quos per Istrum ex mari Pontico in Istriam vectos memoriæ proditum est. Sed constat

eos in Istro in Sauum aduerso flumine nauigasse, deinde Naupontum, quem Labacum hodie appellari putauerim, cuius paludem Lugeum Strabo appellat. Ex Naupōto vero per montes humeris vecta, nauis in Adriaticum prouenit. Istri hodie Schlaui sunt, q̄uis maritimæ vrbes Italico sermone vtuntur, vtriusq; linguæ peritiam habentes: pars prouinciæ melior ea Venetorum, quæ maritima imperio subiecta est. Mediterraneam domus Austriæ possidet. Oppidum sancti Viti, quod ad flumen Titum situm est Valenses habent, ex quo loco ad Aquileiam mille stadia esse Tutidanus, qui domuit Istros tradidit: finem Italiæ Musiæ fluuium tradidere. In hac terra nihil ætate nostra memoria dignum gestum esse accepimus, quam q̄ australes & Venetos magna de finibus contentio agitauerit, & vtriusq; partis subditi armis contēderint: ad quas lites componendas nos aliquando ab imperatore missi, q̄uis inducias belli fecimus, & nouos terminos constituimus, vniuersam tamen litem amputare nequiuimus.

De Carnis, & Iapidibus.

Caput XIX.

CArni inter quos Iapides enumerant Istros sequunt. Schlaui tamē, quorū sermo regionē obtinet, Carnos bifariam diuidūt, duplicem Carniolam esse dicentes: Alteram siccam & aquarū indigam, in qua Istros ponunt, & Tarsos qui medios inter Labatū & Tergestū incolūt montes, & ad Timauum vsq; proferuntur: Alteram irriguam, in qua flumen Sauus ortum habet & Naupontus, qui La-

batus hodie appellatur, & alij plures fluuij. In hac prouincia dum Fredericus imperator coronam regni Teutonici apud Aquensem ciuitatem peteret, Vlricus comes Tilliæ, & Albertus imperatoris frater coniunctis viribus Labatum insigne oppidum ex flumine cui adiacet dictum obsidione cinxere, diuq́ machinis omnis generis oppugnauere: sed à Frederici militibus non sine clade repulsi, & castris exuti, diuitem supellectilem perdidere: hoc oppidum Schlaui & Itali Lublanam vocant, ex Lugea palude sumpto vocabulo.

De Carinthia, ritu apud eam in nouo principe creando, quomodo nobiles ex Ingonis principis conuiuio ad Christi fidem fuerunt inclinati, de consuetudine in fures, & de comite Henrico, viro corruptissimo.

Caput XX.

CArinthia mõtana & ipsa regio Carnis applicatur ad ortum ac septentrionē, Stiriæ iuncta ad occasum ac meridiem Alpes Italos & forum Iulij contingit. Multæ in ea valles collesq́ feraces tritici, multi lacus, multi amnes, quorũ præcipuus Drauus, qui per Stiriam ac Pannoniã in Danubium fertur, haud inferior Sauo. imperiũ prouinciæ australes obtinent, & archiducem appellant, cui ea regio paret. Quoties nouus princeps reipublicæ gubernationem init, solẽnitatē nusq̃ alibi auditam obseruãt. Nõ lõge ab oppido sancti Viti, in valle spaciosa, vetustæ ciuitatis reliquiæ visunt, cuius nomē temporis aboleuit antiquitas. Iuxta in pratis late patentibus marmoreus lapis erectus est, hunc rusticus ascēdit, cui per successionē stirpis id officiũ hæreditario iure *Creatio noui principis.*

debetur. Ad dexterã bos mater nigri coloris extat, ad sinistram Paramatiæ deformis equa, frequẽs circa eum populus & omnis rustica turma. Tum princeps ex aduersa pratorum parte procedit, purpurati circũ proceres ambiunt. Vexillum ante ipsum, & insignia principatus. Comes Goritiæ, qui palatij curã gerit, inter. xij. minora vexilla præcurrit. Reliqui magistratus sequunt. Nemo in eo comitatu nõ dignus honore videt, nisi princeps ipse præ se rustici speciẽ ferens. Agrestis ei vestis, agrestis ei pileus; calceusq; & baculus in manu gestantis pastorẽ ostendit: quẽ postq̃ rusticus ex lapide venientẽ conspicatus est, sermone Schlauonico (Sunt eñ & ipsi Carinthiani Schlauiæ) Quis hic est inclamat, cuius tam superbũ incessum video? Respondent circunstantes, principem terræ aduentare. Tum ille: Iustus ne iudex est, salutem patriæ quærens? liberæ conditionis dignus honore? est ne Christianæ cultor fidei & defensor ac propagator? Respõdent omẽs: est, & erit. Rursus ille: Quæro igitur quo me iure ab hac sede dimoueat? Ait Goritiæ comes. lx. denarijs abs te hic locus emitur. Iumẽta hæc tua erunt, bouemq; atq; equam ostendẽs. Vestimẽta quoq; principis quæ paulo ante exuit accipies, eritq; domus tua libera & absq; tributo. Quibus dictis rusticus leui alapa principi data, bonũ iudicem esse iubet: & surgens, iumentaq; secum ducens, loco cedit. Princeps vero conscenso lapide nudum gladium manu vibrans, ad omnem se partem conuertit, æquũ iudiciũ populo promittẽs, ferunt & aquam frigidam rustico illatam pileo bibere, tanq̃ vini vsum damnet: deinde ad templũ solenne pergit, q̃d in propinquo tumulo situ est, san-

ctæ Mariæ vocabulum habens, & olim pontificale fuisse traditur: vbi peractis sacrificijs, princeps rustica indumenta deponit, paludamentumq́ꝫ induit, conuiuatusq́ꝫ splendide cum proceribus, in prata reuertitur, ibiq́ꝫ pro tribunali sedens, ius petentibus dicit, & fundos confert. fama est anno .dccxc. post Christi saluatoris ortum, imperante Caralo Magno, ducem gentis Ingonē nomine, ingens conuiuium prouīcialibus pręparasse, & agrestibus quidem ad conspectum suum intromissis, in vasis aureis atqꝫ argenteis, nobilibus vero ac magistratibus ꝓcul ab oculis collocatis, fictilibus ministrare iussisse: interrogatū cur ita faceret, respondisse, nō tam mūdos esse qui vrbes & alta palatia, quam qui agros & humiles casas colerent. Rusticis qui Christi euangelium accepissent, baptismatis vnda purificatis, candidas & nitidas esse animas: nobiles ac potentes, qui spurcitias idolorum sequerentur, sordidas ac nigerrimas: sic vero pro animarum qualitatibus instruxisse conuiuium, castigatosq́ꝫ ea re nobiles cateruatim sacri baptismatis vndam quęrentes, breui tempore sub Vergilio & Armone Iuuaniēsibus episcopis, vniuersos Christi fidem accepisse. hinc honos in uestiendi principis rusticitati datus. Fuit autē dux Carinthiæ venator imperij, ad quem lites venatorū omnium deferebantur. vocatus in iudicio corā imperatore querelantibus nō nisi schlauonica lingua respondere tenebatur. multa huius prouinciæ ornamenta fuisse cōmemorant, multa priuilegia, facile id creditum est, quando imperatorem Ludouicum eius terrę ducatum filio suo Arnolpho primogenito cōtulisse nō est ambiguū. Est & alia prouincię hu

ius consuetudo, in oppido quod Clagefurtinũ appellant, cõtra fures durissima. Si quis in furti suspitionẽ inciderit, mox captus laqueo suspensus vitã finit. Sumpto supplicio, post triduũ de suspitione iudicant. si reũ fuisse necatũ inueniunt, pẽdere cadauer infame sinunt, donec sua sponte cõsumptũ decidat: sin vero depositũ in cemiterio condunt, iustũq; funus à publico faciũt, & animæ gratas exequias. in hac prouincia Comes Goritię Hẽricus vir muliere corruptior, impuberes filios media nocte ad potum fugere cõpulit, increpitans q̃ sine siti somnũ agerẽt. cũ pastoribus ac rusticis sępius, quã cũ nobilibus diuersatus est. senex super glacie cũ pueris lusit. Inter vulgata scorta frequentissime lauit, raro in aula prãsus est, solus coquĩ adieus offulas in ipsa popina vorauit. Vestes induit viles ac perunctas, pectus nudum & apertũ ostẽdit. Oculi semper lachrymãtes fuêre. quẽ cum aliqñ ad se venientẽ Fredericus imperator ex fenestra intuitus esset, me vocitans: age (inquit) Aenea, principem, qui ad nos properat, contemplare, si quem mundiorẽ pulchriorẽq; videris aliquando, effare. Mihi, cũ satis principẽ Comitesq; confiderassem, fœda rusticitas visa est, q̃ dominatũ assecuta ęgregiã nobilitatẽ seruitio p̃meret. huię vxor natione Hungara forma præstanti, & audacia plusq̃ viri, cui vincula indidit, mox Vlrici comitis Ciliæ auxilio liberatus, vxorem domo pepulit. Nec diu post vita functus, filios bonæ indolis adolescentes & matri quam sibi similes reliquid hæredes.

Hẽric⁹ Comes uir muliere corruptior.

De Stiria olim Valeria dicta, quod Fredericus Comes vxorem suam amore concubinæ p

pria manu interfecit. Item quod nobilis quiſpiã qui ſeipſum laqueo ſuſpendere ſæpe cogitabat, optimo in miſſa audienda eſt vſus remedio.

Caput XXI.

STiria quã quondam Valeriã inuenio nũcupatã, ad orientẽ Pannoniæ iungitur, latus eius ſeptẽtrionale Auſtriã reſpicit. ad occidentẽ & meridiem Carnis & Carinthianis occurrit. eadẽ quoq; mõtana prouincia eſt, q̃uis in orientẽ porrecta, planicies nõ paruas habeat. Drauus ac Mura ĩſignes fluuij terrã irrigãt. Mura in Drauũ exonerat, ille in Danubiũ. Vrbiũ populi plerũq; Teutones Schlaui, q citra Drauũ rura colũt, imperiũ Auſtralis familia. Eſt in ea vetus oppidũ q̃d Ciliã vocant, nõnulli Syllacem appellatũ exiſtimant, & opus fuiſſe L. Syllæ, de qua re nihil nobis exploratum eſt. Multæ ibi vetuſtatis reliquiæ viſuntur, & Romanorum nomina, principũ ſepulchralia marmora referũt. In eo præfuit ętate noſtra Fredericus comes, qui cum eſſet in libidinem proniſſimus, & olim Veronicæ concubinæ incenſus amore, legitimam coniugem ex comitibus Croatiæ natam, ſua manu interemiſſet, concubinã vero pater eius Hermannus (vt eſt potentum iuſtitia) in profluentem demerſiſſet, vxores paſſim maritis abſtulit, puellarũ greges in palatiũ rapuit, ꝓuinciales ꝓ mãcipijs habuit, eccleſiarũ bona diripuit, monetarũ falſatores, veneficos, ariolos, nigromãtas vndiq; ad ſe cõſciuit. & q̃uis anno iubilei iam nonogenarius, indulgentiarum cauſa Romam petiſſet, reuerſus tamẽ nihilo melior viſus. interrogatꝰ quid ſibi Roma profuiſſet in priſtinos mores relapſo, &

calceator meus inquit ad consuetas ocreas post visam Romam rediit. Huic vita functo Vlricus filius successit per cætera similis, ingenio tantũ & eloquẽtia maior. Quo (sicut dictum est) interfecto quatuor & viginti cõpetitores fuere, vt qui viuens vndiq; bella consciuerat, moriens quoq; seditiones excitaret. Sed optimates terræ possessionem Frederico ĩperatori tradendam censuerunt ea lege, vt cõpetitoribus secundum prouinciæ cõsuetudinem in iudicio responderet. Relicta Vlrici armis defendere q̃ possidebat decreuit. Fredericus manu potenti quũ plura castella obtinuisset, in Cilia tandem receptus est, arces loci tradente Ioanne Viconitio natione Bohemo, qui cum fuisset magister militiæ comitis, accepta Cæsaris pecunia, à coniuge eius defecit. Sed mox pœnitentia ductus grande ausus & inexpiabile facinus tanq̃ scelus scelere redempturus, Imperatorem iam sibi securum, & cum paucis Ciliæ morantem nocte concubia interripere aggressus est.

Io. Viconiti⁹ grãde scelus ẽ ausus.

Corruptis nanq; oppidanorũ plerisq;, qui sibi aduenienti partem oppidi traderent, hora constituta cũ octingentis equitibus intromissus, cuncta miscere armis cœpit. Affuit diuina pietas Frederico, quæ illi præter consuetudinem in arce superiori à natura & humana ope munitissima, ea nocte dormiendum suaserat. proceres qui remanserant in oppido capti omnes, inter quos & Ioannes Vngnadi cunctis Stiriensibus opulentior, cũ Ceorgio fratre abductus est. Nec Vlrico Austriæ cancellario, quamuis esset episcopus, & ad templum confugisset parsum est. Vsq;adeo apud homines nostri seculi diuina & humana perierunt. Fama est, eaq; celebris, inter Stirien

ſes nobilem quempiam fuiſſe, cui ſæpe in animũ cẽciderit, ſeipſum laqueo ſuſpendere. Id ægre ferentẽ ex docto quodam viro remedium petiuiſſe aduerſus eam tentationem. Cõſilium datum, propriũ vti ſacerdotem conduceret, qui ſibi manenti in arce q̃dam ſolitaria ſingulis diebus rem diuinam faceret, paruiſſe nobilem, atq; annum ferme cõtinuaſſe, nulla ſuſpendij cogitatione interueniẽte. Poſtremo rogatum à ſacerdote, vt preſbytero vicino, qui templi dedicationem in proximo monte habiturus eẽt, auxilio eſſe poſſet, licentiam dediſſe, proponentem in animo paulopoſt ſequi & ſacris intereſſe. Stetiſſe diu poſtea, nunc vna, nunc altera cauſa retentũ. Deniq; circa meridiem profectũ agreſti cuidam in nemore occurriſſe, qui rem diuinam in mõte peractã eſſe, & populum omnem abijſſe diceret. Contriſtatum eo nuntio, ignobilem infelicem'q; ſe eſſe dicentem, qui eo die ſacrum Chriſti corpus non vidiſſet, agreſtem conſolari cœpiſſe. Vẽditurum, ſi vellet nobilis emere p̃mium quod inter exiſtendum diuinis meruiſſet, ſagum'q; nobilis petiuiſſe pretij nomine. Venditione facta, nobilẽ nihilominus montẽ aſcẽdiſſe, atque oraſſe in templo. Reuerſum autẽ, in proxima arbore ſuſpẽſum agreſtẽ inueniſſe, ſed poſtea diris cogitationibus haud quaq̃ vexatum fuiſſe. In prouinca decoctum ſal ad vicinas regiones importatur. Ea & ferri mineras locupletes habet, & argentifodinas non ignobiles, q̃uis incuria principum argentum haud multum effodiatur.

De Auſtria, & aliq̃t rebus geſtis in ea, Caput XXII.

AVstriā describere hoc loco haud necessariū existimamus, de qua propriā historiā edidimus. in ea prouinciales post obitū Alberti Cæsaris Frederico se cōmiserunt, ea lege, vt si masculū prægnās regina pareret, tutor ei⁹ esset. Si fœminā, terræ dominus. Nato (vt pdictum est) Ladislao, tutelā ei⁹ Fredericus accepit. Milites q sub Alberto meruerāt, cum stipendio se fraudatos dicerent, prouinciam latrociniis ac incēdiis vastauēre. Eorum vexatio lxx. millibus aureis à Frederico redempta est, cum Bohemi & Hungari excursiones in Austriā facerent. Ex sororibus Ladislai maior natu Vilhelmo duci Saxoniæ nupsit. Ioannes Huniades cum regni Hungariæ coronam à Frederico frustra repetisset, cum duodecim millibus equitum ingressus Austriam, omnem agrum inter Viennam & Stiriæ montes diripuit atque incendit. Petentem Italiam Cæsarem rogauerunt Australes, vti Ladislaum qui iam prope modū adoleuisset, in paterna hæreditate apud se dimitteret. Reiecta petitiōe, autorib⁹ duob⁹ Vlricis, altero Ciliæ comite Eyczingero, sumptis armis rebellauēre. Redeuntem ex Italia Fredericum apud nouam ciuitatem obsidione cinxêre, quib⁹ & Henricus Rosensis natione Bohemus cum ducentis equitibus & mille peditibus sese adiunxit. Et quamuis à Nicolao Pontifice maximo iussi essent, ne tutelam Cæsaris impedirent, contemptis apostolicæ sedis mandatis, & tantæ maiestatis autoritate derisa, sceleratū propositum tenuêre. docta eo tempore Viennensis schola indoctam sententiam protulit, quæ per appellationē ad futurū conciliū interponendam suspēdi posse Romani præsulis mandata rescripsit.

Vexatio militum 70. mil lib. aureis à Frederico redempta.

Ciuitas Viennensis & omnis Austria ex eo tempore semper in armis fuit, temeratæ religionis pœnas pẽdens: Cessit furenti populo Fredericus, pupillũq; adhuc tenerum ea lege in manus comitis Ciliæ tradidit, vt conuocatis ad vrbẽ Viennam vtriusq; partis cõsanguineis & amicis, de tutela, de oppidis, deque cæteris contentionibus principũ, qui vocati cõuenissent, arbitriũ diffiniret. Ladislaus summa populorũ alacritate apud Viennenses exceptus, cuncta ex volũtate comitis administrauit. Ad constitutum diẽ cõcilij Ludouicus Bauariæ & Vilhelmus Saxoniæ duces, Albertus quoq; Brandeburgensis, Carolus Badensis Marchiones conuenêre. Tum multi ex Bohemia, plures ex Hũgaria Barones. Imperator legatos misit, quibus & nos adiuncti fuimus, diu de re partium disceptatũ. Sed cum omnia ex arbitrio victoris agerẽtur, nec leges defenderent quẽ arma nõ protexissent, infectis rebus discessũ est. Negata sunt oĩa quę promiserãt Australes impatori, dictũ omne indictũ fuit, neq; lr̃is neq; sigillis autoritas habita, barbara fide actũ. In eo cõuentu Ladislaus Ioãnẽ Huniadẽ q sibi regnũ à Turcarũ inuasione seruasset, ad principatus honorẽ euexit, q suggesto in magno foro apud Carmelitas erecto, sede sedẽs aurea regali paludamẽto ac diademate ornatus, comitatũ ei Bistricẽsem cõmisit, quod eo in loco minime licuit. neq; enim regni vngariæ sub imperio Romano maiestatẽ gerere ius est: sed tanta reuerẽtia legũ q̃nta eis p arma siue dat siue relinq̃tur. Comes Ciliæ, cũ regẽ quo libet impellit, & ad se cuncta rapiens Eyczingerum Viennensesq; cõtemnit, concubinã quã viro ĩterfecto sustulerat, reginali pene honore

dignatur. Ex fauore tandem regio cadit, & annitēte Eyezingero è curia pellitur: quē in exilium proficiſcentē, quatuor tantū equites comitati ſunt, Alberto marchione Brandeburgenſi, ne per contemptū à populo lapidaretur, ad portam vſq; vrbis ſecuritatem præbente. Sed q̄ fœda & miſerabilis eius fugam, tam ſuperbus & fauorabilis reditus fuit. nam poſt annum cum iam ex Bohemia rex rediſſet, ſuadentibus primoribus Auſtriæ baronibus, reuocat*, cum mille equitibus argento & auro fulgētibus Viennam repetijt, cui ad portas vrbis & rex ad mille ferme paſſus exijt, & omnis nobilitas redeunti gratulata eſt. plebs quoq; quæ paulo ante lutum ac lapides in fugientem iactare tentauit, ſternere viam floribus qua redeunti tranſitus fuit, minime dubitauit. Vt eſt in vtrāq; partem immodica, ſiue amauerit, ſiue oderit, mira rerum mutatio, & ludentis fortunæ iocus. Eyezingerus extra gratiam regis factus, in caſtella ſua recedens, imperatori quem grauiter offenderat, reconciliatus eſt. nec diu poſtea adeo ſuperbi erant, qui Ladiſlai regis partes ſequebantur, vt nouæ ciuitatis ſuburbia, in qua Cæſare abſente iacebat puerpera imperatrix, intrare prēſumpſerint, & vrbē expugnare contenderint. Quod vbi non ſucceſſit, exuſtis quæ obtinuerant locis abierunt. fuit ſępe inter Cæſarem & regem incaſſum tractata concordia neq; enim comes Cilię dum vixit, ex re ſua exiſtimauit, vnanimes eſſe Auſtriæ principes: at eo mortuo, cum Eyezingerus è Bohemia miſſus ad Cęſarem leges pacis vtrique parti gratas dixiſſet, & iam quietura propediem Auſtria videretur, interitus regis ſubito nuntiatus, non ſolum concordiam perturbauit,

ſed magnarũ rerũ & reipublicæ Chriſtianæ ſalutariũ exorientẽ ſpem prorſus abrupit: auſtrales & à Cæſare & ab Alberto fratre de tradenda gubernatiõe requiſiti, prouincialiũ conuentum habuere, in q̃ legati Cæſaris ſeniori Auſtriç principi (is erat Imperator) debere prouinciã dixere. Albertus ſuo & Sigiſmũdi patruelis noĩe regiæ partem hçreditatis expoſcens, ſuasq; calamitates & inopiã tanto ſanguini alienã referens, cõmiſeratione inducere conatus eſt. Conuentus reſponſio fuit, facturos prouinciales q̃d ius çquitasve dictaret. Poſtq̃ fratres inter ſe conueniſſent, interea latrones trans Danubiũ in Auſtriã ad Morauæ fluminis ripã munitũ locum occupauere, oẽmq; circa regionẽ rapinis atq; incẽdijs vexare cœperunt. Aduerſus q̃s profectus Albertus latrones vi cepit, interfectisq; pugnãdo cõpluribus, quingẽtos & quinquaginta captiuos abduxit, ex quibus. lxxx. furca ſuſpendit. Quæ res magnũ ei apud Auſtrales & nomẽ peperit & fauorẽ. Vlricus vero Eyezingerus cum viſitato apud nouã ciuitatẽ Frederico imperatore, cuius parti ſtudebat, Viennã repetiſſet, vocatus ab Alberto nihil mali ſuſpicans fidenter eum adijt, à quo mox captus in vincula coniectus eſt, & in priuato carcere clauſus. Indigna res viſa ciuibus, murmurare, damnare oẽs factũ, nemo tamẽ auxilii miſero afferre. Imperator ſæpe rogatus Viennã petere aliquãdiu diſtulit, veritus ne qua fraus ineſſet. Interim Sigiſmũdus ex Atheſi ad Viennã deſcendit, deinde ad nouã ciuitatẽ profectus, principatus inſignia ab imperatore accipiẽs, pro veteri cõſuetudine in eius verba iurauit. In qua ſolẽnitate & Albert⁹ affuit, qui paulopoſt cũ Sigiſmũdo Viennã repetijt.

Vlric⁹ Eyezingerus ab Alberto uocat⁹ in uincula cõiect⁹ ẽ.

Et ambo aduersus imperatorē conspirantes, Austriam sibi subigere conati sunt. Quorū studia sentiens imperator, Viennā petere statuit. Et accersito Ludouico, Bauariæ duce, magni noīs principe, eo se contulit, imperatrice sequente. Appropinquanti, vrbanus populus obuiam perrexit. Albertus quoq; & Sigismundus nobili comitatu extra vrbem imperatorem salutauêre. Habebat Albertus tria circiter equitum millia in armis expedita, quæ nō longe à Vienna in quodā tumulo imperatori se ostentauerunt, magnūq; metum venienti incussere. Suspicionem auxit Albertus, qui sæpe ad eos profectus ac seorsum locutus, insidias apparasse Cæsari videbat̄. Ferunt eius militiæ duce Alberto dixisse, facile si libet hodie Viennæ te dn̄m atq; Austriæ facio. Nam quis prohibet quo minus Fredericū imperatorem eiusq; comites intercipiā? In me tantum soluta deinceps hæreditatis quęstio erit. Victori leges atq; hoīes fauent. Subdubitasse Albertū aliquantisper, demūq; respōdisse: Poteram ignoscere, si quod ais me ignorante fecisses, at mandare turpia nō possum. Postq̄ introgressi vrbem sunt Albertus & Sigismundus, in domo quæ Pragensis appellat̄, simul habitauêre, Imperator priuatas ciuiū ædes incoluit. Arx prouincialium noīe custodiebat̄. Conspirauêre Sigismūdus & Albertus eam noctu aggredi, atq; irrumpere. Armataq; militū manu iter ingressi, iureiurando se astrinxere, non redituros domū, nisi arcem intrassent. Sensere ciues, moxq; arma sumentes, præsidium in arce maius collocauêre. Instabat ciuile bellū, & atrox pugna pro arce. Nec dubium videbat̄ quin magno suo malo principes cōmissuri præliū essent: stetit diu res

tim ancipite. Ciuibus tueri arcem stabile propositum erat, ducibus (qui arcem intrare iurassent) turpe videbatur infecta re domū reuerti. Et vim inferre, plenū periculi erat. Postremo conuentū est, vt ingressi principes, arcem paululū immorati, potato vino exirēt: atq; ita delusa magis q̄ impleta religio est. Postridie arx consensu prouincialiū, in tres partes diuisa, duas accepêre Albertus & Sigismundus, reliquā imperator: delectiq; prouinciales sunt, qui lites fraternas dirimant: & summa illis potestas data, sed graue iudiciū contra potentes est. Nobilitas & ecclesiarū principes imperatori fauētiores sunt, plebs Albertū præfert. Magno se iudice quisq; tuetur. Multa sunt ī hoc Cæsare, quę laudare possis: Corpus egregiū, & species imperatore digna, animus sedatus & trāquillus, ingeniū perspicax, memoria tenacior, religionis ardens zelus, ingens cupiditas pacis & otij. Singularē virtutē in quouis hoīe diligit, dignaq; pręmio ducit, ædificat splendide, hortos tamen ac gemmas plus æquo admiratur & amat, & in rebus gerendis tardior ac remissior est. Tenacem pleriq; accusauerunt, & ad rem nimis attentum. Id fecere proximi antecessores Sigismundus atq; Albertus Cæsares, quorū prodigalitati cuiusuis comparata liberalitas videri auaritia potest. Cæterū Fredericus nec sua profundit, nec aliena diripit, verbis factisve temperans. Albertus frater eius longe dissimilis, celer in aggrediendis rebus, belli ac gloriæ appetens, periculi cōtemptor, audax, laboris patiens, manu atq; ingenio promptus, pecunias inter amicos partitur ac profundit. Inter opes pauper, in paupertate diues, nullius rei magis q̄ famæ auarus.

Laudes imperatoris.

Alberti fratris Frederici imperatoris mores

De Morauia, per quam nulli, propter latronum insidias transitus patet. Caput XXIII.

PRocedenti per austriã in aquilonẽ Moraui occurrunt, gens ferox, & rapinarũ auida, inter Hũgaros Bohemosq́ trans Danubiũ sita: hanc prouinciam æuo nostro Sigismundus imperator Alberto genero suo, qui postea imperauit, dono dedit. Rebellantẽ & imperata facere recusantẽ, Albertus magnis affecit cladibus. Nam supra quingentas villas excursione combussit, mortales multos neci dedit, pecus pene om̃e abegit. Iugumq́ ferre perfidã gentem coegit. In hac prouincia ciuitates & oppida Romanæ ecclesiæ ritũ tenent, & catholicæ fidei consentiunt. Barones ferme omnes Hussitarũ labe infecti sunt. Hic cum verbũ dei prædicaret Ioannes Capistranus, & in errores Hussitarũ vehementius inueheretur, Baronis non parui noĩs quẽ Ezernahorã vocant secuta conuersio est, qui relicta priore perfidia cum duobus millibus subditorũ veritatem Romanæ sedis amplexus est: filius eius doctrina & moribus clarus, nõ diu postea Olomucensis ecclesiæ pontificatum obtinuit. Ea est vnica ciuitas Morauorũ Episcopalis. Regnũ inter Morauos aliqñ fuit latissimum ac potentissimũ, quod vsq́ ad filiũ Suatocopij durauit, cuius fortunã in Bohemica conscripsimus historia. At cũ filius Suatocopi ecclesiã dei sperneret regnũ genti ademptum est. Quod postea Romani Cæsares in Bohemiã transtulerũt. In hac prouincia complura sunt oppida plena populo, & opib⁹ abũdantia. Inter q̃ Pruna principatũ obtinet, & Znoyma, Sigismũdi obitu memorabilis. Hac nulli trans-

ijus patet,nisi armato potentioriþ, latronibus oēs aditus obsidentibus:sermo genti mistus est Teutonicus ac Bohemicus:superāt tñ Bohemi quorū est regionis imperiū. Quę gentes olim Morauiā incoluerint,nō facile dixerim. Quantū vero ex lectiōe Ptolemæi accipere licet, Marcomāni & Sudini, Candiq; Morauiam & Austriam quæ trans Danubium iacet incoluisse videntur.

De Sclesia prouincia, de mira apud Vratislauiā vrbem seditione, deq; Bulcone Opiliensi, viro neq; inferos neq; superos esse dicente, animamq; cum corpore interire putante.

Caput XXIIII.

Sclesia post Morauiā sequit̄, haud ignobilis prouincia, quā fluuius Odera perlabit̄, inter amnes Germanię loco cognitus:fontes eius in Hūgaria, q̄ Sclesiæ ad orientē iungit̄. Mare Baltheum cursum terminat:lōgitudo regionis.cc. ferme passuū millia continet,latitudo circiter.lxxx. Caput gentis Vratislauia est amplissima ciuitas, ad ripam Oderę sita, priuatis ac publicis ædificijs magnifice ornata. Cuius episcopatū maiores nostri aureū vocauere, Hussitarum bella luteū reddidere. In hac vrbe(regnāte apud Bohemos Vnceslao)orta seditiōe,cōsules quorū prima potestas,p fenestras ex p̄torio in forū p̄cipitati, gladijs ac lanceis iratæ plebis excepti, dirū spectaculū p̄buere. Cuius rei autores Sigismūdus impe. paucos post annos securi pcussit. Duces Sclesię multi ad modū numero, inter q̄s paterna hæreditas p capita diuidit̄:hinc scissa multas in partes ,puincia frequentes calamitates incurrit,crebris exposita latrocinijs. Inter hos duces vnū eē ferūt noīe Bulcone, Opoliensem appellāt,q Glogonię residēs delicijs ac volupta

Vratislauia seditio.

tibus deditus, vſq; adeo inſaniuit, vt neq; inferos neq; ſuperos eſſe diceret, aïasq; cum corporibus ſimul prorſus interire putaret. Eccleſiã vel nunq̃ vel raro ingreſſus eſt, ſacramẽtis Chriſtianis prorſus abſtinuit, niſi q; abuſus matrimonio, vxore q̃ ſibi ingrata eſſet relicta, alterã ſuperduxit. Quę ne pellex appellari poſſet, nõ niſi per ſolẽnia matrimonij cõiũgi voluit. Scleſitæ ſub imperio Bohemorũ cõſtituti ſunt, nũc tamẽ imperata facere detrectãt, Georgiũ nouũ regẽ admittere recuſantes, Vvilhelmũ Saxoniæ ducẽ ſecuti, qui regnũ Bohemię ad ſe ptinere affirmat propter coniugẽ, q̃ Ladiſlai Hũgarię atq; Bohemię regis ſoror fuit. Gladius eius litis arbiter erat. Sermo gentis maiori ex parte Teutonicus eſt, q̃uis trans Oderam Polonica lingua p̃ualet: ob quã rem nõ immerito quidã hoc in loco Germanię terminũ eſſe Oderam putauêre, q̃uis idem fluuius in ſeptẽtrionẽ vergens, germanicas gentes ripis ambabus alluit. Libet in hac parte Germaniæ linquere fines, & ad orientẽ ac ſeptentrionem Sarmaticas inuiſere gentes.

De Polonia regione uaſta, quod in ea domus luto & maceria componant, equi ſylueſtres & viri inueniant, de Vladiſlao cum regno baptiſmũ ſuſcipiente, deq; Frederico Brandeburgenſi, & Alberto Bauario regnũ quodlibet pro ſe recuſante: Caput XXV.

POlonia vaſta regio eſt, q̃ Scleſiæ ad occidentẽ proximat, Hungaris, Lituanis, ac Prutenis contermina: hic Cracouia eſt præcipua regni ciuitas, in qua liberalium artium ſchola floret. Sbigneus huic vrbi præfuit epiſcopus, literarum doctrina & morũ

ſuauitate inſignis, à quo plurimas accepimus epiſtolas, multo ſale & Romana elegantia conditas, cui ob ſingulares virtutes Romana eccleſia inſigne cardinalatus honoris rubentem pileum miſit. Ciuitates Poloniæ prçter Crocauiã parũ nitidæ. Ex maceria domos ferme oĩes cõponunt, pleraſq; luto linunt: plaga regionis nemoroſa eſt: potus genti ceruiſia, ex tritico atq; humulo factus. Vini rariſſimus vſus, nec vineæ cultura cognita, ager cereris ferax, multa genti armenta, multa feraꝝ venatio, equum ſylueſtrẽ prçter cornua ceruo ſimilẽ edunt, feros boues venanĩ, q̃s priſci vros vocauêre. Piſce ac volucribus abundant, argẽti atq; auri inops terra. Vectigalia regi parua. Regnũ in quatuor partes diuiſere maiores: has cũ per circulũ anni rex ambiuit, q̃libet pars tribus mẽſibus regẽ ac curiã paſcit: quib⁹ exactis ad alterã partẽ fit trãſit⁹. Statuta ſunt, q̃ pſtare, puinciales oportet. Si mãſerit vltra pfinitũ tẽpus rex, ſuo viuere ſumptu cogit. Cũ rex gẽtis patrũ noſtroꝝ tẽpeſtate obijſſet, relictã filiam Vvilhelmus dux Auſtriæ in matrimonium accepit, illiq; regno præfectus eſt. Non placuit Polonis rex Teutonicus, Vladiſlaũ ex Lituania vocauêre, eiectoq; Vvilhelmo, coniugem eius & regnũ nouo regi tradidêre. Gẽtilis fuerat Vladiſlaus, & idola coluerat, ſed baptiſmũ cũ regno ſuſcipere non recuſauit. Cõuerſus ad Chriſtũ, religioſum principẽ geſſit. Multos ex Lituanis ad euangelium traxit. Põtificales eccleſias nõnullas erexit, Epiſcopos magno honore proſecut⁹ eſt. Inter equitandũ q̃tieſcũq; turres temploꝝ inſpexit, detracto pileo caput inclinauit, deũ, q colereĩ ĩ eccleſia venerat⁹. Cũ Tartaris regni limites infeſtãtib⁹ feliciter dimicauit;

Domus maceriae: luto compoſitae.

Vladiſlaus cũ regno baptiſmũ ſuſcipere nõ recuſat.

Prutenos maximo bello vicit, de q̃ inter res Prutenicas memorabimus. Ex priori coniuge prolẽ nõ sustulit, cũ qua matrimoniũ haud legitimũ fuit. Ex secũda iam ferme nonagenario duo nati sunt filij, Vladislaus & Cassimirus, is Lituaniæ ducatũ cõsecut⁹ ẽ, prior patri regno Poloniæ succedẽs, ad Hungariæ q̃q; regnũ accersitus, in bello Turcarũ (vt ante narratum est) cecidit. Quare cognita, soliciti Polonię proceres de successore Frederici, cũ marchionẽ Brãdenburgensem, q pueritiã in regno trãsegerat, linguãq; gẽtis & mores tenebat, vt regnum acciperet rogauerunt. Respõsum datũ est Cassimirũ Lituaniç ducẽ, q frater esset, defuncti hæredẽ extare. Sciscitari eius animũ oportere, cui fraternũ paternũq; regnũ cupienti, impedimentũ afferre ẽ dignitate sua Fredericus non duceret: pari moderatiõe & Albertus Bauariæ dux erga Ladislaũ Alberti filiũ vsus est, qui Bohemiæ regnũ sibi oblatũ recusauit. Fredericus q̃q; imperator, & ab Hungaris, & à Bohemis ad hæreditatẽ Ladislai vocatus, nunq̃ audire sustinuit, q̃ patrueli præiudiciũ faceret. Ingens laus nostræ ætatis, & magnũ decus germanici nõis, q̃uis nõ ambigo esse aliquos q non tam iustitiæ, q̃ ignauiæ tradunt, alienis regnis quempiã abstinere. Ego quod boni speciem habet, non laudare non possum. Cassimirus autem, & si difficile à Lituanis dimitteretur, qui suum ad se principem retinere cupiebant, in Poloniam veniens pacificam regni gubernationem accepit: nec diu postea sororem Ladislai regis duxit vxorem. Multa ei aduersus fratres Teutonicos, qui sanctæ Mariæ appellantur bella fuere, de quibus in rebus Prutenis referemus.

Frederi. marchio Brãdẽburgensis regnũ recusauit

De Lituania regione, Vitoldo uiro facile sanguinario in ea regnante, de soli ad transitum æstiuo tempore difficultate, gentis in morib⁹ qualitate, & quæ super sacrorum diuersitatibus Hieronymus Pragensis eremita denarrauit.

Caput XXVI.

Lituania & ipsa late patens regio Polonis ad orientē cōnexa est, palustris ferme oīs ac nemorosa. Vitoldus huic p̄fuit Vladislai frater, q relicto deorum cultu, cum regno Poloniæ Christi sacramentū accepit. Magnum Vitoldi nomen sua tēpestate fuit, quē subditi adeo timuerūt, vt iussi laq̄o se suspendere, parere potius, q̄ in principis indignationem incidere voluerint. detrectantes imperium insutos vrsina pelle viuentibus vrsis (quos eam ob causam nutriebat) dilaniandos obiectauit, crudelibusq̄ alijs affecit supplicijs. Equitans arcum semper tensum gestauit. Si quem conspicatus est aliter incēdere q̄ voluit, confestim sagitta confodit. multos q̄que per ludum interemit. Sanguinarius carnifex, vt esset inter populares & ipsum principem certū faciei discrimen, radere barbam omnibus imperauit. Id vbi non successit (facilius enim ceruicis q̄ barbæ iacturam Lituani ferebant) tōsus ipse mentum & caput prodijt, capitale interminatus, si quis prouincialium pilos faciei capiti suo deponeret. Rex à Sigismundo Cæsare Lituanorū appellatus, prius obijt q̄ legati diadema ferentes se conuenirent. Successor Suidrigal vrsam nutriuit, quæ sueta ex manibus ei⁹ panem accipere, sæpe in syluas vagabatur. Redeunti, vsq; ad thalamum principis, ostia quæq; patebāt.

Attēde uiri sāguinarij mores.

Ibi confricare ac pulsare pedibus ostiū, cum fames affuit consueuit, cui princeps aperiens cibum præbuit. Conspirauere nobiles aliquot adolescētes aduersus principem, atq; vrsæ modū secuti, sumptis armis cubiculi prīcipalis ianuam confricauêre. Credit Suidrigal, vrsam adesse, ostiumq; aperuit, ibiq; mox ab insidiantibus confossus interijt. Prouinciæ deinde gubernatio ad Cassimirum peruenit. Ad Lituanos æstiuo tempore difficilis transitus est, palustribus aquis cuncta ferme obsidentibus, hyems præbet aditum astrictis gelu lacunis. Mercatores super glaciem ac niuem iter faciunt, plurium dierum cibaria in vehiculo ferentes, nulla certa via: meatus (sicut in mari) siderum cursus ostendit. Rara inter Lituanos oppida, neq; frequētes villæ. opes apud eos, præcipue animalis pelles, quibus nostra ætas Zibellinis armellinisq; noīa indidit. Vsus pecuniæ ignotus, locum eius pelles obtinent; viliores, cupri atq; argenti vices implent, pro auro signato pretiosiores. Matronæ nobiles publicæ concubinos habent, permittentibus viris, quos matrimonij adiutores vocant. Viris turpe est ad legitimam coniugem pellicem adijcere. Soluuntur tamē facile matrimonia mutuo consensu, & iterum atq; iterum nubūt. Multum his ceræ ac mellis est, quod syluestres in syluis apes conficiunt. Vini rarissimus vsus, & panis nigerrimus. Armenta victum præbent multo lacte vtentibus. Sermo gētis Schlauonicus est. latissima est enī hæc linga, & in varias diuisa sectas, Ex Schlauis enī alij Romanam ecclesiam sequuntur, vt Dalmatæ,

Croatini, Carni ac Poloni. Alij Græcorum sequũt errores, vt Bulgari, Rutheni, & multi ex Lituanis. Alij ꝓprias hæreses inuenêre, vt Bohemi, Moraui, & Bosnenses, quorum magna pars Manichæorum imitatur insaniam. Alij gentili adhuc cæcitate tenentur, quemadmodum multi ex Lituanis idola colentes. Horum magna pars æuo nostro ad Christum conuersa est, postquam Vladislaus ex ea gente Poloniæ regnum accepit. Noui ego Hieronymũ Pragensem sacris literis apprime eruditum, vitæ mundítia & facundia singulari clarum, qui annos supra viginti in eremo Camalduensi in Apennino Hetrusco pœnitentiam egit. hic (oriente apud Bohemos Hussitarum hæresi) fugiens pestiferum virus, in Poloniam transiuit. Vbi acceptis literis ab Vladislao rege commendatitijs prædicaturus euangelium Christi, ad Vitoldum principem in Lituaniam penetrauit, multósque populos Vitoldi fauore fretus, ad salutiferam dei Christi fidem conuertit. Venítque tandem ad synodum Basiliensem, vocatus à Iuliano sancti Angeli Cardinali, cum de reb⁹ Bohemicis ageretur, narrabat hic multa de Lituanis, quæ pene incredibilia videbantur. Audiebam ego ex alijs eius dicta, nec mouebat vt crederem. libuit adire hominem, atque ab eius ore lata cognoscere, comites mei fuerunt Nicolaus Castellanus, qui tum cardinalis Iuliani domum regebat, Bartholomæus Lutimanus Archiepiscopi Mediolanensis scriba, & PETRVS Noxetanus Cardi-

Hieronymus Pragẽ. heremita Lituanos ad Christi fidẽ cõuertit.

nalis,Firmiani secretarius,viri graues & docti, hominem in cella sua trans Rhenum apud Carthusiẽses conuenimus, cuius hæc narratio fuit. Primi ꝗs
Narratio de Lituanis.
adiij ex Lituanis serpentes colebant, pater familias suum quisq; in angulo dom⁹ serpentem habuit, cui cibũ dedit,ac sacrificiũ fecit in fœno iacenti.ho sHieronymus iussit oẽs interfici,& in foro adductos publice cremari. Inter quos vnus inuentus est maior cæteris, quem sæpe admotus ignis consumere nullo pacto valuit. Post hos gentem reperit,quæ sacrũ colebat ignem,eumq; perpetuum appellabat. Sacerdotes templi materiam ne deficeret ministrabant, Hos super vita ægrotantium amici consulebant.illi noctu ad ignem accedebant,Mane vero consulẽtibus responsa dantes, vmbram ægroti apud ignẽ sacrum se vidisse aiebant. Quæ cum se calefaceret, signa vel mortis vel vitæ ostentasset,victurum ægrotum facies ostensa igni,contra si dorsum ostẽtasset, moriturum portẽdit. Testari igitur & rebus suis cõsulere suadebant,delusionem hanc esse Hieronym⁹
Solẽ et malleũ alij
ostendit. persuaso populo,deleto templo,ignẽ dissipauit,Christianos mores induxit. Profectus introrsus aliam gentem reperit,quæ solem colebat,& malleum ferreum raræ magnitudinis singnlari cultu venerabatur.Interrogati sacerdotes,quid ea sibi veneratio vellet? Responderunt olim pluribus mẽsibus non fuisse visum solem,quem rex potentissimus captum reclusisset in carcere munitissimæ turris. Signa zodiaci deinde opem tulisse Soli,ingentiq; malleo perfregisse turrim, Solemq; liberatum hominibus restituisse. Dignum itaq; veneratu instrumentũ esse,quo mortales lucem recepissent. Risit eorũ sim

plicitatem Hieronymus, ĩanem'q; fabulam esse mõstrauit. Solem vero & Lunam & stellas creatas esse ostendit, quibus maxime deus ornauit cælos, & ad vtilitatem hominũ perpetuo iussit igne lucere. Postremo alios populos adijt, qui syluas dæmonibus consecratas venerabantur, & inter alias vnam cultu digniorem putauêre. Prædicauit huic genti plurib⁹ diebus fidei nostræ aperiens sacramenta, deniq; vt syluam succideret imperauit, vbi populus cum securibus affuit, nemo erat qui sacrum lignum ferro contingere auderet. Prior itaq; Hieronymus assumpta bipeni excellentẽ quandã arborem detrũcauit. Tũ secuta multitudo alacri certamine alij ferris, alij dolabris, alij securibus syluã deijciebant. Ventũ erat ad medium nemoris, vbi quercum vetustissimam, et & ante omnes arbores religione sacram, & quã potissime sedem esse putabãt, percutere aliquãdiu nullus præsumpsit. Postremo vt est alter altero audacior, increpans quidam socios, qui lignum rem insensatam percutere formidarent, eleuata bipenni magno ictu cum arborem cedere arbitraretur, tibiã suam percussit, atq; in terram semianimis cecidit. Attonita circum turba flere, conqueri, Hieronymũ accusare, qui sacram dei domũ violari suasisset, neq; iã quisq̃ erat qui ferrum exercere auderet. Tum Hieronymus illusiones dæmonum esse affirmans, quæ deceptæ plebis oculos fascinarent, surgere quem cecidisse vulneratum diximus imperauit, & nulla in parte læsum ostendit, & mox ad arborem adacto ferro adiuuante multitudine ingens onus cum magno fragore prostrauit, totumq; nemus succidit. Erant in ea regione plures syluæ pari religione sa-

Syluã alijs uenerabãtur.

træ, ad quas dum Hieronymus amputādas pergit, mulierū ingens numerus plorans atq; eiulās, Vitoldū adit, sacrū lucū succisum queritʳ, & domū dei adēptam, in qua diuinam opē petere cōsueſſent, inde pluuias inde soles obtinuiſſe. nescire iam quo in loco deū quærant, cui domiciliū abſtulerint. eſſe aliq̄s minores lucos, in quis dij coli soleant, eos quoq; delere Hieronymū velle, qui noua quędā sacra introducens, patriū morē extirpet. rogare igitur atq; obteſtari, ne maiorū religionū loca & ceremonias auferri ſinat. Sequūtur & viri mulieres, nec ſe ferre poſſe nouū cultū aſſerunt. Relinquere potius terram & patrios lares, quā religionē à maioribus acceptā dicunt. Motus ea re Vitoldus, veritusq; populorū tumultum, Chriſto potius, q̄ ſibi deeſſe plebē voluit. Reuocatisq; literis, quas prçſidibus prouinciarū declarat, iubēs parere Hieronymo, hominē ex prouincia decedere iuſſit. hæc nobis Hieronymus cōſtanti vultu nihil hæſitans, ac per iuramentū affirmauit: dignū fidei & grauitas sermonis, & doctrina oſtdit, & viri religio. Nos q̄ accepimus īmutata retulimus, veri piculū non aſſumimus, ꝑſuaſi tñ & nos & comites ab eo receſſimus.

De Ruthenis, & quomō principatus apud eos ſoleat aſſequi. Caput XXVII.

RVtheni q̄s appellare Roſanos Strabo videt, Lituanis cōterminiſunt, gens barbara, incōpta, apud quā opulentā eccleſiā obtinuit Iſidorus Cardinalis Sabinēſis, cuius ſupra mentionē fecimus. In hac gente ciuitatē permaximam eſſe tradūt Nogardiā appellatā, ad quā Teutonici merca-

tores magno labore perueniũt. Magnas ibi esse opes fama est & multũ argẽti, pellesq́; ꝑtiosas, vendẽtesq́; atq; ementes ponderato argento, non signato vtuntur, lapis in medio fori quadratus est, quem q ascendere potuerit, neq; deiectus fuerit, principatũ vrbis assequitur. Pro ea re in armis dimicant, sæpeq́; vna die plures conscendisse ferunt, vnde sæpe seditiones in populo emersere.

De Liuonia semiferos homines in una sui parte continente. Cap. XXVIII.

Liuonia deinde Christianarum vltima prouinciarũ ad septentrionẽ Ruthenis iũgitur, Tartari eam sæpe incurrunt. In qua nostra ætate magnas acceperunt strages fratres Teutonici, qui beatę Mariæ vocãtur. hanc armis quęsiuere, & Christi sacra suscipere coegerunt, cum esset antea gentilis & idola coleret. Eam alluit ab occidẽti mare Baltheum, quod pleriq; veterum oceanum esse putauerunt. nondum septentrio (vt hodie) cognitus Græcis atque Italis fuit. Christiana religio hãc orbis partem nostro generi aperuit, quæ fortissimis gentib⁹ detersa barbaris mitioris vitæ cultum ostendit. Baltheus sinus adeo late patet, vt incompertę magnitudinis apud aliquos esse videatur. Origo eius ex Britannico mari ducitur, quod Germanicum appellari potest. Nam & Germaniæ magnam partem alluit. Ostium eius in occidenti est, non longe à Cherroneso Cimbrica, quam Daciam hodie vocant. Excurrens autem in orientem, in septentrionẽ pandit, insulasq́; magnas ambit. occidẽtale littus, Noruegi occupãt. Ad septentrionẽ semiferos hoĩes esse tra-

dunt,cum quibus nullum linguæ commerciū nauigantes habent, signis tantum & nutibus cōmutare merces feruntur. Meridionale littus Saxonibus ac Prutenis traditur. orientale (vt diximus) Liuones tenent. Inter Liuoniam & Prussiam paruam terrā esse ferunt, vnius ferme diei latam itinere, quā Massagetæ colunt, gens neq; gentilis neq; verè Christiana, Polonorum imperio parens, atq; hinc regnum Poloniæ ad mare protenditur, & Baltheum quem diximus sinum.

De Prutenis, & quo modo fidem Christianam à Teutonicis fratribus sanctæ Mariæ sumpserint. Caput XXIX.

Redeunti Liuonia Germaniam, per littus Balthei maris post Massagetas Pruteni sese obijciunt, qui ripas vtrasq; Vistelæ amnis accolunt, is est Sarmatiæ ac Germaniæ terminus, qui exoriens in montibus qui Poloniam Hungariamq; dirimunt, partem Poloniæ irrigat. Prussiam vero quā longa est percurrit, ab oppido Torni vsq; Gedanū, q̄ in loco Baltheum influit. hunc fluuium alij Vistelā, vt diximus, quibus ætatis nostræ sermo cōgruit, alij Iustulam, quidam Istulā vocauêre. Quod vltra fluuium est, Sarmatici iuris fuit; quod citra, Germanici ad orientem ac meridiem Masonitæ Poloniq; rura colunt. occidentem Saxones occupant, aquilonem Balthei maris excipit littus. Frumenti ferax regio ē, aquis irrigua & plena colonis, multa ambitiosa oppida, multi maris sinuosi reflexus amœnā efficiunt. Pecorum ingens vis, multa venatio, piscatio diues. Vlmerigos olim hanc terrā incoluisse Iordanus tra

didit,quo tempore Gothi ab insula Scādauia in cōtinentē descendêre. Qui (vt ille ait) Vlmerigorꝝ terras inuasere. Ptolemæus ꝗũt Amaxobios,& Alanuos, Venedes,ac Githones penes Istulā fluuiū habitare affirmat. Barbara hæc gens & idolorꝝ cultrix, vsq; ad Fredericū imperatorē eius noīs secundū fuit. Sub eius vero imperio,cū amisissent Christiani Ptolemaidem Syriæ ciuitatē, fratres Teutones, quos sanctæ Mariæ diximus appellari, inde fugati in Germaniā rediere, viri nobiles & rei militaris periti, qui ne per ocium marcerent,Fredericū accedentes,Prussiā Germaniç conterminā Christi cultū spernere dixerunt: sæpe illius gentis hoīes in Saxones cæterosq; vicinos excurrere,ingentē vim pecorꝝ atq; hoīm abigere,esse in animo sibi compescere barbaram gentem: annuat tantū imperator,prouinciāq; fratribus perpetuo iure possidendā tradat, si eam armis acquirant. Iam eñ Masouiæ duces, qui eius se terræ dños affirmabant,ius suum fratribus concesserant: grata oblatio Frederico fuit, qui collaudato proposito, quas voluere fratres,sub aurea bulla literas concessit. Illi sumptis armis breui tempore quicquid Pruteniciviri citra Vistelam fuit occupauere. Exin tranato fluuio,vetustam & late patulam quercū in castelli modū erectis propugnaculis iuxta ripam munierunt,ibi collocato pręsidio vlteriores Prutenos vexare cœperūt. Pugnatū est sæpe pro quercu, & ingētes Paganorꝝ copiæ fugatæ ac deletæ sunt: bellū pluribus annis productū est. Ad extremū fortuna fratrum imperio arridens,omnem eis Prussiam subiecit. Victæ Barbaræ nationes,iugum subiere. Ex illo tempore lingua Teutonica introducta est, & cultus

Quercus in castelli modū munita

Christi gentibus imperatus. Ecclesiæ quoque pontificales erectæ, trans Viselam Pomesauiensis, Culmēsis, Sambiensis, & Varimiensis, ad quā defuncto Francisco episcopo paruitatē nostrā postulauere canonici. Calixtus Pont. Max. eam nobis annuente senatu apostolico cōmendauit. Quę vna est illis in partib⁹ iure suo vtens, nec subiecta fratribus, reliquos episcopos religionis habitū gestare oportet. Quo in loco munitā quercū diximus fuisse. Nobile oppidū ædificatū est, quod Marięburgū vocant, & arx nobilis atque amplissima: hic sedes magni magistri, qui cunctis fratribus pręest Prussiā incolētibus. Sunt & alij duo in eadē religione magistri, alter Liuoniā regit, alter cōuentus Alamaniæ gubernat. Teutones huius religionis inuentores fuere, ac propterea nemo recipit ad eam, nisi Teutonicus nobilibus ortus parentib⁹, & cui propositū sit pro tuendo Christi euāgelio aduersus salutiferæ crucis inimicos armis depugnare: ob eam rem vestimētis albis vtunt, nigra cruce insuta. Barbā omes nutriunt, exceptis qui sacris altarib⁹ seruiunt. Pro canonicis horis dn̄icam orationē vsurpant, neque literas discūt. Magnæ his opes, nec minor potentia quam regibus: sæpe cū Polonis de regni limitibus acceptis atque illatis cladibus contendere, nec totis viribus belli fortunā experiri recusarunt. Cū Vladislao Cassimiri qui modo regnat patre, contraxerant ambæ partes validissimas atque ingentes copias. Polonis Lituani & Tartari adiuncti erant, quos duxerat Vitoldus. Teutonici fratres ex tota Germania vires conciuerant: postquam prope ad .xx. ferme stadia vterque consedit exercitus, spe plenus & impatiēs moræ. Prutenorum magister caduceatorē, qui bellū regi

Ritus fratrū Teutonicorū.

denunciaret, & duos enses, in quis staret victoria mi sit. facta potestate, vt quē vellet hostis eligeret, alterū sibi remitti iussit. Accepit Vladislaus alacer nuncium, donatoq́ caduceatore, vno retento gladio remisit alterum. Mox iussi milites arma induere, belliq́ signū datum quadraginta millia equitū in ambobus castris fuisse proditum inuenio. Vladislaus Tartaros ac Lituanos primum inire certamē iussit. Ex Polonis subsidiarias acies elegit. Contra Prutenos auxilia in postremis habuit: florentem ordinis sui militiam in exercitus fronte collocauit. Commisso prælio inermes quodāmodo Tartari ac Lituani magna strage cæsi sunt. Vrgebat tamen multitudo, nec terga dare Polonus metuens audebat, atrox pugna super cadauera occisorū edebatur. Nec tam vulnerare Prutenus alacer, q̄ vulnera recipere Tartarus videbat: protractū est diu certamen, peracta ingens occisio. Lituani Tartariq́ veluti pecudes mactabantur. At cum nouus semper hostis emergeret, defessi tanta cæde peracta Teutones, versare ferrū vix poterant & iam remissius pugnabāt. Quod vbi Vladislaus animaduertit, tum primū Polonorū aciē validā ac ferro rigentē immittit: fit subita irruptio, instauraturq́ præliū: non tulêre Teutones recentis agminis impetū: impar pugna recentis ac fatigati militis fuit: oritur mox fuga ex parte fratrū, ferit terga Polonus. Magister ordinis vbi suos cedere videt, nec iam vllam in auxilijs spem esse animaduertit, cum lecta militū manu hosti sese obiectans occiditur: fit fœdior fuga, nec prius Teutonicus fugere q̄ Polonus persequi destitit. Perierūt in eo bello ex parte fratrū multa hoīm millia, inter q̄s viri primarij, q̄s vocant

Bellum atrox.

Magister ordinis fratrū Teuto. occiditur.

Cōmendatores, equestri dignitate insignes, cū ipso Magistro circiter. D C. Nec Polonis incruenta victoria cessit, Tartaris ac Lituanis magna ex parte cęsis. Bellū hoc, anno trecētesimo decimo supra millesimū est post Christi saluatoris ortū. Prussia fortunā regis secuta, omis excepto Burgomariæ ad victorē defecit. Sed interueniente Sigismūdo Cæsare, pax inter fratres & Polonū constituta est: percussum fœdus: pecunia Polono data. Prussia reddita fratribus, nec deinde usq; ad Frederici tempora, qui modo imperat, in possessione agri sui turbata religio est. Sub eius vero imperio cū populares graue sibi iugū fratrum existimarent, fœdus inter se iniêre in hunc ferme modū; vt quindecim viri singulis certis in locis conuenirent, qui prouincialiū querelas aduersus fratres audirent, nec sinerent quempiā indignè vexari. Ex his quatuor ex religione viros assumi voluere, quatuor ex prælatis ecclesiarū, pariq; numero ex nobilibus ac ciuitatibus, hisq; parere omēs voluere. Per idem tempus diuisa inter se religio fuit: alij magnū Magistrū sequebant, alij quosdā commendatores, qui Magistri regimē improbabant. Magister, vt populares sibi alliceret, fœdus ipsum inconsulto fratrū conuentū approbauit. Fredericus quoq; imperator eidem fœderi robur adiecit, cautione tamē inserta, ne per suas literas ius religionis læderetur. Mortuo deinde Magistro, qui fœdus acceperat, & altero in eius locum suffecto, Nicolaus Pont. Max. legatū misit, qui prouinciā Prussiæ inspiceret. Cognitoq; rerū statu, quantum legatus retulit, populariū fœdus damnauit: vtq; ab eo discederent, anathema interminatus, acriter imperauit: quibus pertinaciùs in eorum

Religio fratrum Teuto. diuisa.

sententia perseuerantibus, ex consensu partium, lis ad Fredericũ imperatorẽ deducta est. Ad quẽ rursus causa cognita, damnato eorum fœdere, iussi Prutenisunt ad obedientiã fratrum redire: qui eam prouinciam è manibus infideliũ suis armis vẽdicassent, multoq́ꝫ sanguine coëmissent. Quare ciuitatibus nũciata, mox arma in fratres populariter recepta sunt. Ex quibus plures capti atqꝫ occisi, castella eorũ euersa, arces à fundamentis eiectæ, quĩquaginta & quinqꝫ oppida in eam rebellionẽ conspirauêre. Sed cũ nõ satis rem suã cõtra religionẽ sine externa ope tutam putarent, Cassimirũ Poloniæ regem sibi dñm asciuere, deuotum fratribus sanguinẽ, qui fortunã patriæ eius experti fuisset. Ille cum exercitu prouinciam ingressus, dedentes sese ciuitates in potestatẽ accepit, cum quo fratres diu varia victoria dimicarunt. Plures fuere congressus, inter quos memorabilior, qui apud Coninitium oppidũ habitus est. Duodeuiginti millia Polonoꝝ obsidionem in eo loco tenebant, in quis & rex ipse Cassimirus fuit. Oppugnabãt oppidum dies noctesq́ꝫ machinis admotis. Rudolph⁹ princeps Sagoriæ, vnus ex Slesiæ ducibus, tum religionis ductabat exercitũ, qui laturus obsessis opem, cum septem millibus militũ aggredi regem nõ dubitauit. Commissum est præliũ in conspectu oppidanorum summa vtrinqꝫ contentione atqꝫ ardore, cæsis hinc atqꝫ inde compluribus. Cum suos referre pedem Rudolphus animaduertit, increpans ignauiã, fugientiũ interminatusq́ꝫ necem, aciem sistit. Et progressus in mediũ cum recenti pugnatoꝝ manu, acre certamẽ instaurat: hos sternit, illos confodit: fit subita rerum mutatio. Vrgente Rudolpho, cedit Polo-

Rebellio Prutenorũ in fratres.

nus.Rursusq́ Cassimir⁹ suos retinet,pugnæq́ seipſm miscet,& tanq̃ ex integro pertinaci cõtentione certatur.Occidit in pugna Rudolphus,.rex vero equo deijcitur,meliores ex vtraq́ parte occumbũt.Postremo cęsum credentes Poloni suum regẽ,desperata victoria,fugã arripiunt.Rex ab amicis adiutus,vix ex clade ereptus est.Rudolphus morte sua,victoriã religioni peperit.Ex Polonis supra sex millia cecidisse ferunt,ex Teutonibus q̃q́ nõ pauci periere. Post eã cladem,res Polonica nutare apud Prutenos cœpit, eo inclinantibus populis, quo belli fortuna quærit. Stat tamẽ adhuc anceps exitus,& alterius martis iudicium morat̃. Ferũt inter hos fratres olim mortuo Magistro,cũ de successione ageret̃,vnũ fuisse,q rogatus eligere quẽ putaret religioni vtiliorẽ, seipſm elegisse dicentem nolle deierare. Scire se cogitationes suas,alioꝛ corda ignorare.Si magistratus sibi cõmittatur,nõ dubitare quin reipublicæ bene consultum eat.Motos eius verbis reliquos admiuistrationẽ illi credidisse,quæ saluberrima deinde fuerit.

Frater se in magistrũ ordinis elegit.

De Saxonia, fluminibus, gentibus, & oppidis in ea.

Caput XXX.

POst Prutenos Saxonicũ nomẽ incipit,gens valida & latissima,cui ab occidenti Viscera fluui⁹ terminũ facit,pleriq́ vsq́ ad Rhenũ protendi Saxones arbitrati sunt. Aquilonarẽ plagã Daui obtinent & mare Baltheũ:ad meridiẽ,Francones,Baioarij & Bohemi siti sunt:orientalem plagã,Sclesitæ simul ac Pruteni obtinẽt.In his terminis inclusi sunt Turingi, Brandeburgẽses,Maxinenses,Lusatij,Pomraneiq́,

quos omẽs ſaxonici iuris eſſe volunt: priores tamen Turingos in ea terra conſediſſe q̃ Saxones, aiunt: hos enĩ græcã ſobolem eſſe affirmãt, ex Macedonia claſſibus aduectã, quę Turingos multis bellis defatigatos paternis agris eiecerit. Quod mihi nõ fit veriſimile. Eſt enĩ vetuſtiſſimũ in Germania terra Saxonicum nomẽ, cuius omẽs veteres meminere. Turingos nemo antiquorũ nominat, qui Germanicas gentes enumerant. In aduentu primo Francorũ, qui tempore Valentiniani Cæſaris, Germaniam intrauêre, Turingos nominari reperio: ob quã rem male quadrat hiſtoria veritati, quę Turingos priores Saxonibus in Germania fuiſſe contendit: fatebor tamẽ Saxoniæ limites aliquãdo minores fuiſſe, aliquãdo maiores. Nam ſicut imperia, ita & prouinciarũ limites ex tempore variantur. Carolus Magnus imperator, multa cũ Saxonibus bella geſſet, priuſq̃ Chriſti cultum reciperent, eoſq; magnis afflixit cladibus: poſtq̃ vero deficiente apud Francos Caroli Magni genealogia, Romanũ imperiũ ad Teutones orientales rediit, Saxonũ aucta dignitas eſt: inter quos plures imperatores fuere, ſingulari prouidentia & rerum geſtarũ magnitudine clari: maxime vero tres Othones, qui ſibi inuicem ſucceſſere, de Romana eccleſia optimi meriti, quorum virtute prolatos Saxoniæ fines minime dubitarim. Inter Pomeraneos qui orientem Saxoniæ incolunt, oppida ſunt digna nomine. Viſmaria, & Sundis, Gripſuoldia, Stettininium, Roſtochium, in quo ſchola liberalium artium haud contemnenda, & hæc quidem mari proxima, multis ac diuitibus negotiatoribus habitata eſt: & in mediterraneis Caminum pontifica-

lis ciuitas, cuius diocesis latissima est, nec minor Maguntina creditur. Episcopus loci Romano duntaxat præsuli subest. Bradeburgenses in duas marchias diuiduntur, quarum altera vetus, altera noua vocatur. Veterem marchiam perlabitur Albis fluuius, in cuius littore Stendalum est oppidum, & Gardeleuum, & Soltuedleum, & Osterburgium. Nouã marchiam intersecat fluuius Odera, haud multo inferior Albi, in eius littore Francfordia est diues emporium, & Lubucensis ciuitas. Sproua quoq; fluuius eandem prouinciam irrigat, æquandus Tiberi, Berlinum in eius littore oppidum iacet. Est & aliud flumen Honela nuncupatum, quod Brandeburgẽsium, ex quo Marchia nomen habet, in duas partes diuidit, veterem ac nouam ciuitatem efficiẽs. Ibi episcopalis sedes est, & marchionum tribunal. Ad eiusdem fluminis ripam Habelbergium quoque situm est, Pontificalis ciuitas: circum nobile territorium, cui Prigeniza est nomen, multis refertum oppidis, & martiali populo plenum. Caput Mixnensium ciuitas Mixna est, vnde nomen regioni datum, hanc quoque Albis alluit fluuius, hic valida arx, & in ea cathedralis ecclesia, in qua quoq; prouincia multa sunt oppida martiali populo plena, & Martinopolis in honorem martis à veteribus condita, Merburgium hodie vocant.

De Turingia, oppidis, & nobilibus tẽplis in ea, de ritu mirabili super homine grauiorib⁹ vicijs inquinato.

Caput XXXI.

IN Turingia nobile oppidũ & caput gentis Herfordia, Maguntino subiecta pontifici, studijs liberalium artium insignis. Nuenburgensis quoque parua ciuitas, duci Saxoniæ parens, hæc omnia iure Saxonũ vtuntur, & lingua & ijsdẽ moribus freti. Cæterum veri Saxones Madeburgenses nullo dubitante habentur, Bremenses quoq;, Halberstattenses, Hildemenses, Verdenses, Brunsuidenses, Luneburgenses, & Lubecenses. in Madeburga Archiepiscopalis sedes habetur, & in honore sancti Maurici ex quadrato lapide diues templum, Othonũ nobile opus, & in eo sancti Florentini corpus. Credunt quoq; vnam è sex hydrijs ibi esse, in quibus vinũ ex aqua factũ à domino Saluatore euãgelistarum tradit historia, hãc plebibus oñdunt, materia marmorea ẽ ac pellucida, vini capax quãtum equus ferre possit. Alteram ac minorem apud Hildemenses affirmãt. vexillum quoq; sancti Mauricij hic quotannis ostẽditur. magistratus vrbis ius ciuile Romanorum abbreuiatum, & Saxonica lingua conscriptum, non sine reuerentia custodit, quod Magni Caroli autoritate firmatum tradunt, eoq; in decisione causarum circũuicinæ gentes recurrunt. magna & venerabilis eorum lege autoritas habetur. Bremenses gloriam suã ducunt, Danorum gentem ad Christum esse conuersam. Non est omittendum quod de Halberstadio traditur, hanc ciuitatẽ Oltenna perlabitur fluuius, in medio ferme tumulus assurgit, in cuius cacumine planicies est, duorum ferme stadiorum continges longitudinem, in cuius extremis angulis duo templa sita sunt, alterum pontificale, alterum quod beatæ virginis appellant. In medio late patet forum magnificis

canonicorū ædibus vndiq; cinctū. Vrbs hæc. quod sub tumulo iacet, Suburbiū appellāt. In mōte nulla laicorum habitatio, Carolus Magnus huius templi fundator habetur, cuius festiuitas quotānis celebratur. xij. hic dignitates, xxiiij. præbendæ Archidiaconatus, supra vigesimum primum feruntur. In hoc tēplo singulis annis vnus ex populo deligitur, quē peccatis grauioribus inquinatum putant, hunc veste lugubri induunt, & obuoluto capite prima ieiunij die ad templum ducunt, indeq; peractis diuinis officijs eijciunt. Is quadraginta diebus nudis pedib⁹ perambulat vrbem, & ædes sacras circuit, neq; ingreditur, neq; quenq̄ alloquitur. Inuitatus à canonicis per vices, quod apponitur comedit. Sōnus ei post medium noctis in plateis permittitur, die Iouis sancta post consecrationem olei, rursus ad templū introducitur, & oratione facta à peccatis absoluitur, pecuniasq; ei populus offert, quæ tamen templo dimittuntur, hunc Adam vocant, & omni crimine liberum putant. Circa Halberstadium ager optimus ferax tritici, maturescentibus frugibus, culmorum altitudinem equo insedentem hominem ferunt excedere.

De aliquot alijs in Saxonia oppidis, & rebus in ea gestis scitu dignissimis.

Caput XXXII.

BRunsuica oppidum tota Germania memorabile, magnū & populosum, munitū mœnibus ac fossatis, turres quoque & propugnacula excellūt, magnificęq; domus, perpolitæ plateæ, ampla & ornatissima templa. Quinq; hic fora, quinque

prætoria,& totidem consulatus iura ciuibus dicũt, hinc appellari duces Brunsuicenses tota Germania nobilissimos,Othonum soboles, quorum claritas cum potentia labente tempore defluit. Lubecensiũ ciuitas potentissima est, sine cuius auxilio vix vnq̃ Daciæ reges continere suos subditos valent. Duodecim viri reipublicæ præsunt, quos consules appellant. quorum perpetua potestas est,& in equestri dignitate constituti sunt. Popularibus nisi vocentur, nulla de regimine vrbis consulendi facultas,nec tamẽ seruire plebs videtur. Sua cuiq; substãtia tuta ẽ, & libertas,saluis legibus,vt velint viuere. Aequum iudicium consules agunt,ab his Cæsar,si excesserint appellatur. Saxoniæ nostra ætate duces habentur Fredericus & Vvilhelmus fratres,quorum alter electorem imperij gerit,alter regnum Bohemiæ sibi asserit,vt supra retulimus. Fuit cum Brunsuicensibus de electoratu dissensio. Sigismundus imperator litem diremit. Sententia vt sæpe fit,potentior allusit. Alter horũ natu senior, robustissimus venator fuit. Iunior alter,belli appetens & in armis exercitatus. crudelia inter eos diu bella exarserunt, hæreditatis paternæ causa.& quamuis de pace sæpe mentio fieret,impedientibus tñ Apollonio quẽ Viccedominũ appellant,& alijs plerisq; potentibus, quibus ea discordia quæstui erat, frustra omnis tractatus abijt. Sed cum vastatis iam agris, tota prouincia pessum iret,Apollonius vero fraternarum incensor discordiarũ,per annũ Iubileũ Romã petisset,rogauit Fredericus germanũ suum, vti ad se Libercam veniret, secũ de pace actur⁹. Annuit Vvilhelm⁹,iter ingresso dixêre cõsiliarij paratas sibi & q cũ eo irent insidias

Bella inter fratres

esse, caueret ne se perditum iret, ne ve suos ad necē traderet. Quibus ille: At ego inquit libens moriar, si vos prius necatos videro, qui fraternas contentiones alitis. Atq; ita locutus, sequi iussis qui se armarent, vrgensq; calcaribus equum, festino cursu fratrem adijt. Quo cum semotis arbitris e vestigio pacem composuit, fœdusq; pepigit. Magnus vir qui se tam liberaliter in potestatem dederit hostis. Magnus & alter qui hostem ex fratre factū, rursum fratrem atq; amicum reddiderit. Apollonius interim Roma & qui cū eo sentiebant, ex Turingia vbi plurima oppida possidebant, exterminati sunt. Apollonius in Coburca, quod est Franconiæ oppidū, aliquandiu se defendit. Sed cū salutē in eo loco desperaret, nullius auxilio fretus, cum thesauris suis clam fugiens, ad Bohemos migrauit. Ex illo tempore quetem habuêre Saxones, quamuis Bohemi castella quædam ab eis repetentes, sæpe bellum minati fuerint. Induciæ in hanc vsq; diem arma partium tenuêre. Lis maior nunc oritura videtur. Quādo Vvilhelm9 regiæ sororis maritus ad Bohemiæ regnum aspirare fertur, q̄uis terræ proceres aliū sibi regem assumpserint. Libet hoc loco audax priuati hominis inserere facinus. Conradus Rauses nobili loco apud Saxones natus, bellicæ rei peritus, manu promptus, & animo imperterritus, cum se patria pulsum & paterna hæreditate priuatum per iniuriam Frederici ducis existimaret, scelus incredibile nostra ætate perpetrauit. Arx est in Mixna in alto monte & abruptis vndiq; rupibus sita, Altumburgum prouinciales vocant, ad radices montis oppidum egregie munitum & populo plenum iacet. In arce duo Frederi

Fratrū inimicorū pulchra recōciliatio.

ti adoleſcentes Erneſtus & Albertus educabantur. huc Conradus intempeſta nocte magnis itinerib⁹ cum paucis comitibus contendit, & admotis ſcalis prodente pedagogo arcem ingreſſus, dormientes adoleſcentulos in cubili comprehendit. Interminatusq́ mortem, ſi vocem emitterent, funibus colligatos extraxit, haud dubius quin productos in Bohemiam magno pretio venderet, ſuasq́ contumelias eo pacto magnifice vltus videretur. Iam Syluam Herciniam (quæ Bohemiam à Saxonia diuidit) ingreſſus erat, iamq́ periculum omne trāſmiſſum putabat, cum iunior captiuorꝝ labore ac fame deficiēs & quietem ſimul & cibum popoſcit. Cuius precib⁹ cōmotus prædo ad carbonarium diuertit quendā, afferriq́ panem ac ceruiſiam iuſſit. Interea apud Altumburgum cognita tanta rei nouitate clamor exoritur. Attoniti oppidani raptim arma capeſſunt, & pretioſam vendicaturi prædam præcipiti curſu p̄donis veſtigia inſectantur. Syluam ingreſſis fortuna blanditur, quæ inter multos trāmites eum teneri ſuaſit, qui recta duxit ad carbonarium. Ibi Conradus dum puero cibū miniſtrat, ex improuiſo capit, & oblatus principi, audaciſſimi ſceleris capite pœnas ſoluit. Fredericus eodem pene nuncio quo captos atq́ abductos filios audiuerat, recuperatos & domum reductos didicit. Saxoniæ ducibus, parua veræ Saxoniæ portio paret. Sunt enim in ea prouīcia multi alij principes, multę ciuitates imperiales multi epiſcopi proprium territorium habentes. Miſnæ vero & Turingiæ maior pars, Luſatiæ & Franconiæ pleraq́ oppida his ducibus parent. Ius autem eligendi Romanorum imperatorem Saxoniæ duci

bus ex paruo quodam principatu competere asse-rūt, inter Mixnam Sclesiamq; iacente, cui⁹ caput, oppidum est Vuittenberg appellatum, Mons Albus. In Saxonia argenti fodinas apud Glisariam Otho primus imperator inuenit, quarum magni fuerunt redditus, ibi & palacium nobilis operis ædificatum. habet & fontes amaros Saxonia, ex quibus sal coquitur album, quod ad vicinas gentes defertur. Salinæ vberrimæ atq; ditissimæ apud Lunæburgium habētur, ex quib⁹ multi monasteriorum abbates & multi ecclesiarum prælati vitam ducere consueuerunt. fuit enim quæstus salis vberrimus, has salinas Lunęburgenses violenter vsurpauêre, ob quam rem & à Nicolao Pont. Max. & à Frederico imperatore Augusto damnati sunt. consulatus qui eius rei autor habebatur, autoritate apostolica deiectus est, sed fauore Bernardi ducis Brunsuicensis paulo postea in pristinum statum rediјt. Et qui nouiter consulatum adierant, in carcerem coniјciuntur, ciuitati rebelli & ecclesiasticorum bonorum rapaci sacris interdictū est, non tamen qui rem diuniam apud eos faciant. Tantus est æuo nostro & in populo & in clero autoritatis ecclesiasticæ cōtemptus. Est in Marchia Brādeburgensi non magni momenti ciuitas aquis circundata, Habelberga vocant. in eius diocesi loco aspero ac deserto, paruum oppidum est nomine Vilsnacum, hic tres hostiæ habentur, ex quibus cruorem sua sponte manasse tradunt, ob eam rem magnus populorum huc concursus, & nautarum vota huc soluuntur, vulgo locum ad sanctum cruorem vocant. Excessimus scribendi modum Saxoniæ ciuitates nominatim commemorantes, id fecim⁹ q̃a

Fontes amari ex quibus sal albū coquitur.

veteres ſcriptores parum de Germania locuti ſunt, & tanquam extra orbem ea natio iaceret, ſomniantes quodammodo res Germanicas attingunt. ob eam rem dabitur mihi venia, fortaſſe & aliquis gratiam habebit, ſi Germanicas deſcribentes prouincias vt res oculis ſubijciamus, paulo prolixiores fuerimus, propoſiti noſtri metas egreſſi.

De Dania ſiue Dacia ſiue Suetia, & Noruegia, de Margarita trium regnorũ inſigni domina, deq; varia trium regũ fortuna.

Caput XXXIII.

HOc loco quoniam Saxoniæ Dania iungitur, priuſquam Germaniæ reliquas partes abſoluo, de ipſo Daniæ regno viciniſq; in Aquilonẽ verſus aliqua referre inſtitui non indigna cognitu. Tria ſunt in Septentrionem vergentia regna ſibi inuicem cohærentia, Danorum, quod hodie Dacum appellant, Suetiorum ac Noruegiorum. Dania ſiue Daciam dicere volumus conſuetudini ſeruientes, Germaniæ portio eſt Cherroneſi habens formam. hanc quondam Cimbri tenuêre, Vnde illa inundatio barbarorum emerſit, quam Marius Arpinas Italiam petentem, & res Romanas euertere minantem, ad internecionem deleuit. Poſſidonius (vt Strabo refert) cõiecturam facit quòd Cimbri latrocinando incertis errabundi ſedibus ad paludem vſq; Mæotim militiã agitarint. ab eis enĩ Cimmeriũ vocati Boſphorum arbitratur, quaſi Cimbricum, cum Græcorum lingua Cimmerios Cimbros nominet. Suetia cincta vndiq; mari, plures iſulas habet in quis Scandauia eſt apud veteres late memora

bi'is.hic quoq; populor. innumerabilis multitudo egressa,omnem olim Europam armor. turbine ac procella inuoluit.Nam Gothorũ(qui Hunnos bello vicêre,Pãnoniam,Mysiam,Macedoniã,& oẽm Illyridẽ occupauêre:Germaniam,Italiam, ac Galliã vastauêre & demum in Hispania cõsedere)hinc fuit origo.Noruegia quæ de ipso Septentrione sortita est nomen,continenti per Ruthenos iungitur, & in arcton protensa,incognitæ terræ,seu stricto glacie oceano(vt pleriq; fabulãtur)contermina est. Ad orientis partem ac meridiem Baltheo mari alluitur ad occidentem Britannici finit oceanus.Daciã Teutones hodie Danorum appellant Marchiam, cuius lingua Germanis ĩcognita est.Ex Noruegia venisse putant,qui Cimbror. occupauerint loca. In hac terra patrum nostrorũ memoria, Voldimarus regnauit,in Suetia Magnus, Aquinus in Noruegia,quẽ fecerunt diuinum fuisse hominem,miro prouincialium amore atq; obsequio cultum. huic coniunx Margarita fuit Voldimari filia, ex qua natus Olaus patri succedens,breui tempore vita functus regnum matri reliquit.Ea & paternũ adepta est, extincto Voldimaro. At magnum Suetia hominem exigente,Albertus dux Monipõlensis vocatu populi diadema suscepit.Qui dominatum vicinæ fœminæ contemnens,bello Datiam Noruegiamq; lacessere cœpit. occurrit ei Margarita coactis copijs. In campis late patẽtibus pugnatum est,tanq̃ ipsa viri hostis fœminæ animum induisset. Victus Albertus,captusq; & in triumphum ductus,regnum amisit. dimissus tandem,infame senium in paterna domo finiuit. Margarita clarissima mulier tribus imperans regnis ad

ſenectutē vſq; magnifice ac religioſe ſubditos guber nauit, demū ſenio confecta cum tm̄ per ſe ferre nequiret imperiū, Henricū Pomeraniæ ducē, quatuor & x. annos natū, filiū ſibi adoptauit, regnaq; illi com miſit, & Philippā regis Angliæ filiā dedit vxorem. Is cū, coniuge ſine prole defuncta, ducere vxorē vlteri us nollet, iamq; .lv. regnaſſet annos, ad extremū ſub imperio Friderici populari tumultu ex regio ſolio deturbatus eſt. Et Chriſtophorus dux Baioariæ ſibi ex ſorore nepos in eius locū ſuffectus, qui auunculū ſuum decem annis quibus ipſe imperauit inſula Go thica regnare permiſit. Chriſtophoro aūt ex hoc ſeculo abeunte, Daciæ ac Noruegiæ coronā Chriſtigernus accepit. Sueui vero in electione regis diſcordantes, alij Carolū equeſtri dignitate inſignem, alij Canutū eius fratrem natu minorē, regno præficiūt. Pendente adhuc electionis negocio, Carolus immiſ ſis militibus, Stocolnume oppidū clam occupat, in quo regia ſedes habetur.. Canutus per amicos arcē inuadit, hinc bellum inter fratres de regno ortum, & pugna diu anceps, occiſis vtrinq; pluribus, ea demum lege induciæ pactæ, vt poteſtas eligendi regē, excluſa nobilitate plebi fieret. In qua cum Carolus gratioſior eſſet, maieſtas regni ad eum defertur, Canutus priuatam vitam degit. Carolus vero nouo re gno tumidus atq; inſolens, armatis nauibus Henricum ætate confectū, nulli noxium, ſibi ipſi viuentē, è Gothia propulſauit. Qui etiam hodie in humanis apud Pomeraneos, vnde illi origo fuit, paruo contentus vitam agere fertur. q̄ ſint incerta mortalia, & q̄ inania ſuo exemplo docens, qui tribus potentiſſimis regnis exutus, nec paruam inſulam in qua de-

Bellum inter fratres de regno habendo.

cem annis delituerat vsq; ad mortem retinere potuit, ætate plenissimus. Sed neq; Carolo scelera sua impunita fuere, qui dum Christi ecclesias persequitur, religionem contemnit, sacerdotes dispoliat, festos dies obseruari prohibet, iura diuina & humana confundit, à Iohanne benedicto filio Vsalentium præsule viro cordato & impigro, à quo nobilitas regni excitata est, magno prælio superatus est, ac regno pulsus in parua insula non longe ab ostio Vistelæ exilium agit. Christigernus in locum eius assumptus, pietate ac iustitia melior, iterum tria regna nostro tempore in vnum redegit, cui & Gothia paret Gothorum quondam sedes ac patria.

Carol' prelio superatus, regno pellitur.

De Bohemia succinctè.

Caput XXXIIII.

BOhemorum modo res gestas attingere, ac situm referre locorum ratio exigeret, qui Saxonibus ad meridiem iuncti sunt. Multa apud eos ætate nostra memoratu digna emerserunt, multa prælia gesta sunt, multus ibi sanguis effusus, deletæ funditus ciuitates, spreta & conculcata religio. Exorta est Hussitarum hæresis, Adamitarum pullulauit insania, debacchati sunt Thaboritarum & Orphanorum exercitus, duo fulmina belli, Rysca & Procopius prouinciam ex arbitrio suo dirripuere, Iohānes ac Hieronymus populum decepêre, in Canstātiensi magna synodo demum combusti, Iacobellus, Conradus Ratazana, & Petrus Anglicus euangelij corruptores, tanq̃ magistri veritatis habiti. Quatuor reges extirpare pestiferum virus non potuere,

Vnceslaus, Sigismundus, Albertus & Vladislaus, qui apud eos veneno extinctus creditus est. Postremo Georgius rex creatus, qui Hussitarum labe infectus putatur, magnus vir alioqui, & rebus bellicis clarus. Sed omnia hæc in historia quam de Bohemis his diebus edidimus, conscripta sunt. Ibi quoq; de situ regionis, & gentis moribus, pro captu nostro mentionem fecimus, inde igitur assumendum erit, quicquid huic operi de rebus Bohemicis deesse videbit. Nos cœptum sequentes iter, inferioris Germanię prouincias absoluemus, deinde ad superiores reuertemur partes.

De Phrisia, moribus gentis eius, & soli qualitate.

Caput XXXV.

PHrisones ad oceanũ siti, ab oriente Saxoniam contingunt, ad meridiem Vvestphalos, ad occidentem Traiectensiũ terræ iunguntur, q̃q̃ & ipsos Traiectenses pleriq; Phrisones esse volunt. Inter quos Othonem inuenio Phrisingensis ecclesię pręsulem, qui res Germanicas haud imperite conscripsit. Albertus episcopus Maguntinus, qui Fuldense monasterium erexit, cum ręligionem Christi persuadere Phrisiis niteretur, ab eis interfectus & martyrio coronatus est, gens eadem ferox & armis exercitata, robusti & proceri corporis, securi atq; intrepidi animi, liberã se esse gloriat, q̃uis Philippus Burgundiæ princeps eius se terræ dominum vocet. Re vera libera Phrisia est, sui vtens moribus, exteris nec parere sustinet, neque dominari cupit: haud inuitus Phriso pro libertate mortem appetit. Di-

dominantiū imperia mutant: nostra quidem ætate neq; Phrisiæ neq; Hollãdiæ dant. Principatus ecclesiæ Traiectensis imperatori tm̃ subijcit, latamq; possidet terrã, diuersis Rheni meatibus interclusam, cui ab oriente Phrisij, à meridię Vvestphali iũgunt, Hollandia septentrionẽ excipit, ab occidente ducat⁹ Gelriæ, de quo suo loco dicemus, Rheno flumine disiũgitur. Imperitissime vero, nę dicã fallacissime, nõnulli ætate nostra Traiectũ Galliæ nationis ciuitatẽ esse dixerunt, cũ de pontificis agerent electione. Nã quo pacto Traiectum Galliæ dabimus trans duo Rheni brachia situ, qñ & qui cis Rhenũ habitãt Colonienses, Cliuenses'q; cõstat esse Germanos. Traiectensiũ quippe situs, mos, sermoq;, germanicus est. Traiectũ diues & populosa ciuitas est. Episcopus vrbis. xl. millia pugnatorũ, si qñ necessitas ingruit, educit ad bellũ: forma viris ac mulieribus egregia. Ab exterorum incursu, & aquarũ inundatione, & ꝓpria virtute defendunt: potus genti ceruisia, vinũ mercatores afferunt. In ea ciuitate memoria nostra multæ seditiones fuere, cũ episcopũ vni parti acceptũ, altera recusaret. Desiderius aliqñ quietũ episcopatũ tenuit, deiñ à ciuibus eiectus, Romani pontificis & vicinorũ prĩcipum aduersus subditos auxilia implorauit, illi Dic foldiã quendã cõtra ius fasq; sibi presulẽ assumpsere. Martin⁹ Pont. max. anathema in eos promulgauit. Cõtempsere ecclesiasticũ gladiũ obstinati hoĩes, experiri arma oportuit, ingẽtes Burgũdorũ ducis vicinorũq; principũ copiæ aduersus Traiectẽses ductę infeliciter pugnauere. Victor contumax populus, septẽ annis ecclesię mãdata cõtempsit, Desiderius in exilio obijt. Canonici q ꝓpter eũ patria pulsi fuerãt,

Desiderius ab Episcopatu pulsus.

Valramum Morsensem archiepiscopi Coloniensis germanũ successorẽ elegerũt. Agitata est in concilio Basiliensi causa, cõfirmata electio. Iterum damnata in synodo traiectensiũ rebellio. Iterum frustra pugnatũ. Postremo missus ab Eugenio legatus Ioannes Cosoronensis episcopus, q postea ad cardinalatus honorẽ vocatus, Morinensis appellatus est. Cũ retulisset vnicã pacandæ prouinciæ viam esse, Diefoldio ignosci, eiq; gentis prçsulatũ cõmitti, excluso Valramo rebelli populo satisfactũ est pulchre, sane nullæ victis leges fauent, sacrosq; canones potẽtia vincit. Voluerũt Calixti quoq; imperiũ eludere Traiectenses, qui mortuo Diefoldio episcopũ ab eo datum recipere recusarunt. Sed apparatibus Philippi Burgundiæ ducis ac potentia territi, & primis conatibus infeliciter vsi, furore deposito paruerunt. In Hollandia nobile oppidũ (Friburgiũ vocant) in potestate domus Austriæ multis seculis fuit. Sed cũ Lodouico Sabaudiæ duci tantã pecuniã deberet, quantã nec priuatim, nec publice dissoluere ciues possent, nostra demum ætate, & dum Fredericus imperat, in ius Sabaudiensium factum est, quo in loco & sermo germanicus terminatur. ¶ Vltimi Germanorum ad septẽtrionẽ & occidentẽ versi Hollandini sunt, insulares populi, Rheni ostijs obiecti, inter quos præcipui Dordracenses habentur. Ea ciuitas est egregie munita, diues opum, negociationiq; maxime accommoda, cuius haud paruam partem anno superiore incendiũ absumpsisse relatum est. Incuria ciuium id euenisse constat, quanq; pleraq; miracula referunt, q̃ prętereo, quia nõ satis digno testimonio cõprobant. Est & Brielũ oppidũ nõ ignobile, aquis circundatũ, in quod etiã

mercatores multi nauibus applicāt. ¶ Nō transibo nunc Rhenū, germanicas quæ ibi habitant gentes cōmemoraturus. Dabitur suo loco de his quoq; dicendi facultas, prosequar veteris ac certæ Germaniæ populos, & qui iungunt vel Traiectensibus vel Phrisijs ad meridiem expediā. Vvestphalia Rheno fluuio ab occidenti claudit, Visurgi ab oriente, quē Viscera hodie vocant, à septentrione Phrisiam habet, & Traiectensium terrā, meridiem Hassiæ montes excipiunt, quos Abnobios Ptolemæus appellare videtur, ex quibus Amasis fluuius oritur, qui Padeburnam & Monasteriū non ignobiles ciuitates alluens, mediā ferme prouinciā intersecat, & per Phrisiā defluens fertur in mare. Salas q̄q; fluuius Vvestphaliā irrigat, inter quē & Rhenū cum Drusus germanicus belligeraret, domitis hostibus victor oppetijt. Quo modo aūt cultores huius terræ vocauerit antiquitas, difficile dictu est, discordantibus autoribus. Strabo vicinos Rheni accolas hoc loco Sicambros appellare videtur, qui duce Milone cum Romanis bella gessere, victiq; datis obsidibus pacē obtinuere, q̄ uis calcata fide ac proditis obsidibus rebellarunt. Ptolemæus quoq; à parte primū septentrionali Germaniæ circa Rhenū fluuiū Busactores habitare tradit, Paruos appellatos. Sicambros Oquenos & Lōgobardos. Inuenio apud Strabonē circa Amasim fluuiū Bucteros habitasse, quos Drusus nauali prælio superauit. Bucteros aūt bello victos, ab Austro in Aquilonē & Oceanū dilapsos: ob quam rem cōiectura capere possumus, hos esse, q hodie Pruteni appellant, aquilonares populi, de quib⁹ supra dixim⁹: facile nanq; Bucteros in Prutenos sermo conuer-

Carol' Magn' Vuestphalos ad Christi fidē coegit.

tit. Carolus Magnus multa cum Vvestphalis prælia gessit, eosq́ magnis affecit cladibus, coegitq́ Christi religionem amplecti. Relicto idolorum cultu, quā quum sæpius abnegassent, nec iusiurandum aduerterent, vt metu penæ rebellionem compesceret, occultos instituit iudices, quibus potestatē dedit, vt q̄ primum deierasse aliquē comperissent, aut fregisse fidem, aut aliquod aliud flagitiū commisisse, mox illum supplicio afficerent, vbi primum comprehendi posset, nulla citatione præuia, aut defensione præmissa. Elegit viros graues, & recti amantes, quos plectere innocentes haud verisimile fuit. Terruit ea res Vvestphalos, ac demū in fide cōtinuit, cū sæpe in nemoribus & proceres & mediocres viri laqueo suspensi inuenirent, nulla accusatione prius audita. Quærētibus tn̄ causam, cōstabat fregisse fidem, aut magnū aliq̄d scelus cōmisisse, qui necati reperiebantur. Id iudiciū vsq́ ad nostrā perdurat ætatem, vocaturq́ Vetitū. Qui ei præsunt Scabini appellant, quorum ea præsumptio est, vt per totā Germaniā iurisdictionem extendere velint. Secretos habent ritus, & arcana quædam quibus malefactores iudicant. Ea nondū quisq̄ repertus est, qui vel pretio vel metu reuelauerit. Ipsorum quoq́ Scabinorū magna pars occulta est, qui per prouincias discurrentes criminosos notant, & inferētes iudicio accusant, probantq́ vt eis mos est: damnati describunt in libro, & minoribus Scabinis committitur executio. Reus ignarus suæ damnationis, vbicunque repertus fuerit supplicio afficitur: degenerauit autem hoc iudiciū. Nam & viles aliquæ personæ admittuntur, quæ ciuilia negotia tractare audent, quibus erat solum de cri-

Iudiciū quod appellatur Vetitum.

minalibus permissa potestas. In hac prouincia nostro tempore Susatenses ab ecclesia Coloniensi desciuêre, nec diutino vexati bello, multisq; cladibus affecti & obsidione pertinacissima oppugnati, ad obedientiã redière. Cuius rei causa & Theodoricus Coloniẽsis antistes, q Vvestphalorũ princeps habetur, & Ioannes dux Cliuensis, nõ paruis inter se odiis contendêre. Cum Susatenses ad Cliuensium opẽ confugissent, cũq; Coloniẽsis Saxoniæ duces & nõ paruam Bohemorum manum in auxiliũ accersisset apud Monasterium quoq; eiusdem prouinciæ ciuitatem, propter ecclesiam quam Valranius Theodori frater sibi debitam existimabat, acriter dimicatũ est. in quo bello multis cæsis, vnus ex principibus, q dux copiarũ fuit interceptus est, & in potestate Coloniẽsis antistit factus. Est autẽ Vvestphalia regio admodum frigida, neq; frumenti abundans, pane vtũtur nigro, ceruisia potus est. Vinum quod Rheno vehitur magno emitur pretio. opulenti tantum eo vtuntur, idq; raro. populus martialis est, & ingeniosus, de quo prouerbiũ esse dicũt. Viciosos ac fallaces Vvestphaliã facili⁹, q̃ stultos gignere. Hic quoniam Theodorici mẽtio incidit, non ab re pauca de eo referre, cui inter viros illustres nostri seculi nemo locum negauerit. origo eius ex familia Morsensi apud Germanos principes, honoratissima fuit. tres habuit, qui omẽs supra. xl. annum vixêre: Henric⁹ natu maior paternũ principatũ gubernauit: Ioãnes Monasteriensem ecclesiam multis annis vsq; ad exitum vitæ suæ summa cum laude administrauit: Valranius & ad Traiectensem ecclesiam & ad Monasteriensem defuncto fratre nequicq̃ aspirauit, q̃uis

De Francia nobili prouincia, origine Francorum, & qui primum duces & reges in ea fuerunt.

Caput XXXVIII.

FRancia huic succedit, nobilis sane prouincia, & admodum potens, ab incolatu Francorum sic appellata. Franci quidem Troiani ab origine fuerunt, qui deleto Ilio duce Priamo Priami ex sorore nepote, per Pontum Euxinum in Mæotidas paludes in Scythiam peruenêre. Ibique ciuitatem ædificarunt, quam vocauêre Sicambriam, ex qua dicti Sicambri. Constat enim post euictam incensamque Troiam, qui superfuerunt excidio, in tres turmas diuisos in exilium profugisse, & alios quidem Aenea duce Italiam petiuisse, à quibus Albani prodierunt, & deinde Romani qui orbis imperio potiti sunt. Alij sub Antenore per medios Achiuos elapsi, Illyricos penetrauêre sinus, & regna Liburnorum ad intimum Adriaticum pelagus accessêre: Vrbemque condidêre Patauium, vbi sepultum Antenorem tradunt, qui Henetum fugiens secum duxit, à quibus postea dicti Veneti, quorum est hodie ingens potestas terra marique. Tertij (vt diximus) in Scythiam penetrarunt, quo in loco in magnam gentem coaluerunt. Cumque Scytharum multi Romano imperio subiecti essent, & ipsi quoque tributa penderunt, manseruntque vectigales vsque ad tempora Valentiniani Cæsaris. Quo imperante Alani imperium vexare incœperunt. Imperator quidem proposito edicto libertatem in decennium eis promisit, qui Alanorum ferocitatem compescerent. Allecti eo premio Sicambri arma sumpserunt, Alanosque bello victos deleuêre. Ob quam rem libertate in decennium

imperatore donati sunt, & mutato nomine Franci appellati, quod attica lingua siue feroces siue nobiles sonat, Itali Francos liberos vocant. Exacto decennio cum Romani solita tributa repeterēt, Franci ipsa libertate effrenes facti, parere recusauerunt. Principes eo tempore Francis fuêre Priamus & Antenor, antiqui nominis ac virtutis, quib⁹, copias ducentibus prælium cum Romanis consertum est, in quo Priamus ipse cum fortissimis suæ gētis cecidit. Qui cladi superfuerunt ex Scythia digressi sunt, & in Germaniam profecti in partibus Turingiæ consederunt, cū principibus suis Priami & Antenoris filijs Marcomede & Sunone. Suno sine liberis decessit, Marcomedi filius fuit Faramūdus, quem sibi Frāci regem creauerunt, & hic primus inter Francos regnauit. huic filius Clodoueus Crinitus, à quo Francorum reges Criniti sunt appellati. Per idem temp⁹ Gothi: qui iam vrbem Romanam irruperant, vltra Ligerim fluuiū in Gallia sedes inuaserunt. Burgundiones quoq; iuxta Rhodanum habitabant, qui & ipsi paulo post reges habere cœperunt. Franci vero transmisso Rheno Romanos qui ea loca tenebant fugauerunt, paulatimq; aucti potētia Maguntium, Treuerim, Agrippinam, Tornacum, Cameracum, Remos, Suesonam, Aurelianum inuasêre. Ita vt ab Aquitania vsq; in Baioariam imperium extenderēt. Clodoueo autem mortuo Meroueus successit filius à quo Franci Merouingi dicti sunt. Post Meroueum Hildericus regnum adeptus, dum luxuriose viueret, à suis pulsus est, Romano Egidio in eius loco suffecto. Hildericus regno priuatus, ad Bisinum Turingię regem confugit, cuius coniugem per adul

terium polluit. Post octo autem annos reuocatus Agrippinam inuadēs, eiectis deinde Romanis magnam regni sui partem recuperauit. Mortuo autē Egidio, filius eius Syagrius in ciuitate Suesona regnauit. Bisina autem regina cum accepisset Hilderi cum regnum recuperasse, relicto viro ad eum confugit. à quo recepta, & pro coniuge habita, Clodoueum ei peperit, qui postea regnum adeptus, prim⁹ Francorū regum Christi religionem accepit, à beato Remigio episcopo baptizatus. Illud autem veritate caret, quod pleriq; tradunt, Agrippinam ab incolatu Francorū vocatam Coloniam. Nam priusquam Franci Germaniam intrarent, Colonia Romanorū appellata est, à Claudio Cæsare condita, & ab eius coniuge Agrippina nūcupata. Fuerunt iter Clodoueum ac Syagrium aliquot bella, postremo victus Syagrius, ad Alaricum Gothorum regē confugit, qui nonus à magno Alarico regnabat. Repo scitur à Clodoueo Syagrius, atq; obtentus occidit. Romani quoq; reliqui per Galliam habitantes exterminātur. Clodoueus Alemanos sibi subiecit. Gothis quoq; & Aquitanis bellum indixit, eosq; superauit, occiso Alarico rege. Fertur cum ad bellū progrederetur, si victor euaderet equum beato Martino vouisse, qui. xij. & centum annis ante id tempus vita excesserat. Victoria potitus, equum tradidisse, eumq; centū solidis redimere voluisse, stetisse equū immobilem, donec pretium duplicaretur. Qua ex re dixisse regem ferunt: Martinum bonum auxiliatorem esse, & negociatorem carum. Hic Clodoueus vxorem duxit Glodosnidā filiam regis Burgundionum, quæ cum esset Christiana adhuc ei paga-

Clodoue⁹ Frācorū regum primus Christianus.

no iuncta est, magnisq́ꝫ p̃cibus virum orabat, vt baptizaretur, natosq́ꝫ filios clanculũ baptizabat. Caussa autẽ quæ Clodoueum Christianũ fecit, hæc esse fertur: Quia cũ pugnaret contra Sueuos, & pene victus esset, votum vouit Christianum se facturum, si ex prælio euaderet. ob quam rem mutata fortuna, ex victo victor factus, subactis Sueuis Christianæ religioni se credidit, cuius posteri in Francia vsqꝫ ad Pipinum nonum, patrem Caroli Magni regnauerunt. Tunc vero Hilderico secundo per ignauiam regnum adẽptum est. Detonso eñ eo, & in Monasterio retruso, Pipinus regnum accepit. Erant tunc in Francia maiores domus, quæ regnũ gubernabãt. anno eñ septingẽtesimo decimo, mortuo Dogoberto minore Francorum rege, filius eius paruulus in tutela Pipini Grossi, quẽ alij Ansgigi filium dicũt, in tutela fuit, & per insidias perijt. Tunc Crimoaldus filius legitimus Pipini Grossi, regnum vsurpans Dagoberti regis defuncti, captus in custodia obijt. Per idem tempus Galli, qui intra Sequanam & Ligerim fluuium habitabant, aduersus Frãcos bella mouere, & vsque Maguntium excurrentes, eam ciuitatem obsederunt. Franci rege carẽtes, Carolum Martellum ad regnum sublimare voluerunt. Qui regnum renuens, Ducatum accepit, Gallósque bello repressit. Prouinciam vero inter Ligerim & Sequanam, quæ tunc Gaudina vocabatur, á se Carlingam vocari iussit. Quod postea apud Teutonicos diu seruatum. hic Carolus ex Adelheida nobili concubina Pipini Grossi filius fuit, inclytus vir & bello potens, qui multa Sarracenorum millia gladio intermit. Et pater fuit Pipini Nani, qui Carolum Ma-

gnum genuit imperatorem toti orbi cognitum, ex coniuge Berta, quam duxit ex Græcia. Hoc ergo Frãcorum genus, cum è Scythia in Germaniam venisset, ibiq́ diu consedisset, germanicum effectum est: adeo vt tota ferme Gallia, & magna Germaniæ pars, à montibus Pirenæis, vsque ad Pannoniæ terminos, Francia diceretur. Nam quicquid Francis suberat, Francia vocabatur. Ea in duas partes diuisa fuit. Nam quod est Galliæ, occidentalis Francia dicebatur. Quod est Germaniæ, orientalis. Et Germaniam quidem eatenus extenderunt, quantum sermo gemanicus protenditur. Hæc gens sub Carolo Magno Romanum mperium meruit, qui afflictam Longobardico bello sedem apostolicam consolatus est. Carolus enim quamuis Galliæ potiretur imperio, Germanus tamen fuit, in Germania natus alitúsque. Cuius sedes plerunque in Aquisgrano fuit, quæ ciuitas Teutonica est, ibi palacium eius & caput ostenditur. Eius posteri imperium tenentes, in Gallia & in Germania regnauerunt. Deficiente autem masculina linea imperium ad Germanos, id est Francos orientales rediit, inter quos primus habitus est Otho. Est autem imperium apud Germanos nũc eo modo, vt nemo imperare possit nisi Germanus. Sed quoniam imperatorum autoritas Germansi tradita ẽ, plerunque Germanus eligitur. Eam ob causam cum vacasset imperium per obitum Ludouici Bosonis filii, Germani (quorum ea potestas erat) Germanum elegerunt, & Francum ex orientali Francia. Hæc præmisisse voluimus, quoniã, de Frãconia sermo incidit. Sũt enim multi qui Frãcos eos

demũ ad culmẽ gloriæ Romæ q̃q; diadema suscipit. Et in Franconia nobile templũ Banbergensis ad Pognitium amnẽ sitũ, q̃d fundauit Henricus secundus imperator, quẽ accolæ religiose colũt, & sanctũ habent. Ibiq; Berengarius sepultus est, qui regnũ Italię vsurpauit, & ab Othone primo captus, in Germaniam ductus, illuc exulãs obijt: Supra ciuitatẽ in edito mõte arx est, & natura & arte munita, in qua nos aliquãdo cũ episcopo loci, prandiũ fecim⁹. Albert⁹ nobilissimus Francorũ Comes, & Othonis Saxonię ducis ex filia nepos, cũ Conradũ comitẽ occidisset, qui Ludouici regis fuisse filius dicebat, in hanc se arcem contulit, & aliquãdiu regis obsidionẽ pertulit. Difficilis expugnatio loci videbat, ad quã rem ad dolos recursum est. Otho Episcopus Magũtinus minister sceleris inuentus est, qui profectus ad Albertũ, litis arbitrũ se dixit, rogauitq; Albertũ ad imperatorẽ in castra descenderet, quia vel pacem ei daret, vel in arcem reduceret incolumẽ. Credidit Albertus, & accepta iurisiurandi religione Othonem secutus est. Vix arcem egressi erant, cum Otho: vereor inquit ne diu apud imperatorem morari oporteat. Vtilius fortasse consilium erat, prius sumpsisse cibum: laudauit Albertus verba præsulis, & in castellũ rediens Othoni prandiũ dedit. Quo sumpto ad imperatorẽ cum eo perrexit, vbi mox captus est, & capitali sententia damnatus: cui archiepiscopi fidem imploranti, respondit parum religiosus pontifex se fidei satisfecisse, qui semel reduxisset incolumẽ cũ ad prandiũ introiuit, bis reducere nõ promisisse. Infelix Albertus gladio obtruncatus est. Melius Romani, qui pari fraude vsum vnum ex captiuis ab Hannibale Romã missis

Albertcomes Cæsari ꝑditus obtruncatur.

vinctũ remisere: fraus em̃ (vt inquit Maximus orator) astringit periuriũ, nõ soluit. Prædia quæ Albertus habuit ecclesiæ Banbergensi postea cesserunt. Est aũt Franconia partim plana, partim montosa, mõtes ipsi haud difficiles sunt, ager nõ admodũ pinguis. Nam plerũq; arenosus est, multis in locis consiti colles vineis, gratũ producunt vinũ, maxime vero apud Herbipolim: multæ syluæ & multa venatio est, terra in multos partita est dños, q̃uis episcopum Herbipolenses ducem Franconiæ dicãt, vt ante relatum est. Maguntina ecclesia & Bambergensis plurima obtinẽt loca. Palatinus quoq; Comes haud paruam occupat partẽ. Marchiones Orantes in ea sunt, multæ præterea ciuitates imperiales apud Francones florent. De Norimberga dubiũ est, Franconię an Baioariæ cedat, ipsum nomen indicat ad Baioarios vrbem pertinere. Norimberga enim Noricum mõtem significat, ob quam rem patet Noricorum ciuitatem fuisse. Noricis autem Baioariæ successere, & nunc ea portio terræ Baioariæ quæ inter Danubiũ & Norimbergam iacet, Noricũ appellat̃. Ciuitas tamen in parochia Bambergensi est, quæ ad Francones pertinet. Ipsi Norimbergenses nec Baioarios, nec Francones videri volunt, sed tertium quoddã separatũ genus. Vrbs ea nobilis magnificis operibus publicis ac priuatis ornata est, amne Pognitio interlabitur, in agro celeri & arenoso condita, atq; ob eã rem industrioso populo: oẽs em̃ aut opifices sunt, aut negociatores: hinc multæ illis diuitiæ, & magnũ in Germania nomen. Aptissima imperatorum sedes, libera vrbs, & in medio ferme Germaniæ sita. Inter Bambergam & Norimbergam Forchem ia-

cet,famosum niueo pane oppidũ,incolæ patriam fu isse Pilati falso putant. In hac prouincia Fredericus Marchio Brandeburgensis fuit, imperatori Sigismũ do inter charos amicos habitus,& quatuor filij fuerunt,Ioannes,Fredericus,Albertus, & alter Fredericus. Ioanni qui primogenitus esset,electoratus imperij debebatur. Sed iudicium patris Fredericum prætulit,qui secundo genitus erat,& aptio ad obeũda imperij munera vibebat, prius itaq; q̃ moreret, hæreditatem suam inter filios diuisit,Fredericũ electorem instituit,neq; male iudicauit, nam Fredericus inter principes Germaniæ sapientia clarus habitus est,cuius consilio multæ sæpe prouinciæ pacatæ sunt,iusti quoq; ac honesti tenax habet,qui cum posset regnum Poloniæ consequi per electionem baronum,recusauit(vt ante diximus) ne vero hæredi iniuriam faceret. Albertus vero germanus eius cum Norimbergensibus bellũ intulisset,oẽs ferme Teutoniæ principes traxit,ciuitates vero Norimbergensibus suppetias misere:graue & atrox bellũ fuit, in q̃ tot potentiæ concurrentes infensissimis odijs biennio certauere. Nouem prælia cõmissa ferunt,ex quibus octo victor Albertus confecit,in vno tm̃ victus succubuit, nec de pace conuenit, nisi postq̃ exustis agris,attritis villis,abactis pecoribus, ruricolis interfectis,cõmeatus ac pecuniæ contendentibus defuere,tum quoq; pax ex Alberti sententia magis dicta. Hic Albertus ab ipsa pueritia ac teneris vt aiunt vnguiculis educatus in armis, pluribus interfuit prælijs, q̃ alij sui temporis duces aut viderint aut legerint:militauit in Polonia, pugnauit in Sclesia, castra posuit in Prusia, hostes in Bohemia fudit, nullus

in Germania terræ angulus,quẽ non calcarit armatus,duxit exercitus innumerabiles, proſtrauit ferociſſimos hoſtes,expugnauit munitiſſimas vrbes. In congreſſibus pugnã prior iniȷt, victor à prælio exceſſit vltimus, in oppugnationibus oppidorũ ſæpe murum primus aſcendit. Ad ſingulare certamẽ crebrius à vicinis inuitatus,nunq̃ detrectauit, nec vnq̃ non ſtrauit hoſtem.In militaribus ludis(quibus haſta contenditur)vnus omnium repertus eſt,qui nũq̃ equo deiectus ſit,& omnes in ſe currentes deiecerit.Ex torneamentis nunq̃ non victor exiuit.Septies ac decies,ſolo tectus clypeo ac galea, cætera nudus(vt eſt apud Teutonicos duelli quędam ſpecies) in prouocatores pariter armatos, acuta lancea cucurrit,nullo vnq̃ damno affectus, cum aduerſarios nunq̃ ipſe non equo deturbauerit. Quibus ex rebus non iniuria, Teutonicus Achilles appellatus eſt. In quo non ſolum militares artes & Imperatoriæ virtutes ſingulari quadam gratia reluxere, ſed nobilitas quoq; generis,proceritas corporis, ac venuſtas, & virium robur, ac facundia linguæ, admirabilem eum ac penitus diuinum reddidere.

De Baioaria & unde gens ipſa ſecundũ Strabonem ſit deducta.

Caput XL.

BAioaria ad ortũ æſtiuũ ac meridiei partẽ Franconiæ proximat, ea q̊q; perlata & diues terra eſt,cui ad meridiẽ Alpes Italiæ iungunt̃,Sueui decidentem eius ſolem recipiunt, Auſtrales orientẽ, ac Bohemi ſeptentrionẽ.Danubius mediã ferme perlabit̃ inter Auſtriam ac Baioariam. Aliȷ Amaſum,

alij Enum terminũ posuere. Sueuos à Baioarijs Lycus disterminat amnis; hanc olim regionem Norici tenuere. Citius adhuc portio trans Danubium sita (vt ante diximus) Noricum appellatur. Baioarij autem vnde dicti sunt, & vnde originem traxerint, nõ facile dixerim. Verum cum reperiam vetustissimos codices Baioariam appellare quam moderni Bauariam dicunt, Non difficile trahor, vt Baioarios à Boijs dictos, gallicam fuisse olim gẽtem credam. Huic opinioni Strabo quinto commentario fidem adhibet, ita inquiens: Priscis igitur (vt dixi) temporibus, plurimæ Gallorũ gentes fluuiũ incolebant (de Pado loquitur) è quibus amplissimi fuerãt Boij, Insubres, & qui olim cum Gæsatis, Senones, Romana per impetum potiti sunt vrbe. Hos Romani posterioribus annis funditus deletos perdiderunt, Boios vero è finibus eiecerunt. Inde migrãtes, circũadiacẽtes Istro locos cum Tauriscis habitarũt, bellũ assidue contra Dacos gerentes. Constat igit̃, Boios in Pannonia cõsedisse. Quo ex loco facile successu temporis in Noricũ conterminã regionẽ migrare potuerũt. Idẽ quoq; Strabo lacũ, qui modo Cõstantiensis appellat̃, designans, paululum ab eo distare Rhetios ait, amplius Heluetios & Vindelicos, desertã aũt Boiorũ regionẽ esse affirmat, vsq; Pannonios: ob quã rem satis indicat Baioariorũ terrã à Boijs cultã fuisse. Idẽ Strabo Germaniã describens Boios prius Hercyniã habitasse syluã asserit, & Cimbros agmine facto eorũ inuasisse locũ, atq; à Boijs reiectos fuisse. Itaq; satis ꝑsuasum esse potest, Baioaricũ nomẽ ex Bois descẽdere: ager eñ eorũ trans Danubiũ, Hercyniã syluã nõ parua ex parte occupat. Ea nũc germanica gens est, fer-

mone vtens Teutonico: neq̃ deserta regio, vt Strabo tradit, q̃d suo fortasse tempore fuit, nunc cultissima est, magnas ac ambitiosas ciuitates habẽs & oppida nobilissima, quorũ splendorẽ nescimus tota Europa, quę vincere possint. Pontificales vrbes .v. in ea sunt, quarũ vna metropolitica est (Saltzburgam vocant) ex flumine cui adiacet. Veteres Iuuaniã vocauere. In Baioaria Ludouicus Ludouici filius Gibbo & struma deformis, impia cõtra patrẽ bella suscepit, venerandũq; senẽ, & autoritate insignẽ, qui quondã regnũ Francię gubernasset, in arce munitissima obsedit: sed superis vltionẽ tanti sceleris petẽtibus, prius febre percussus, q̃ patris animũ in suã traheret sententiã. Ille in potestatẽ Henrici eiusdẽ familiæ ducis postea factus, breui tempore vitã finiuit. Nec Henricus diu superuixit. Qui cũ prohibuisset subditos in anno iubileo Romã petere, veritus ne prouincia pecuniis exhaurireẽt, eodẽ modo ad patres suos additꝰ est. Successit ei Ludouicus filius ex sorore Alberti Cęsaris natus, magni animi adolescẽs, gloriæ cupidus, & pecuniarũ contẽptor: qui Iudęos oẽs, publice positis edictis, ẽ suis dominiis exterminauit; vxorẽ de Saxonia duxit, neptẽ Frederici Cęsaris. Multas Germaniæ lites autoritate sua composuit, q̃uis sæpe & multum conatus reconciliare Cęsari Ladislaũ regem nequiuerit. Albertus eius terræ ac familiæ princeps, postq̃ pater eius Ernestus puellã balnei custodẽ ab eo perdite amatã, & in spem matrimonii susceptam, apud Spraupingã Danubii fluentis demersit. Cum diu vitam in mœrore peregisset, tandem luctu peracto, vxorẽ de domo Brunsuicensi duxisset, ex qua sobolem pulcherrimã sustulit, sub imperio Frederi-

Ludouicus gibbosus et strumosus, impia cõtra patrem bella suscepit.

ci podagra laborans, sepositis cæteris curis, sectatus musicam, assiduis cantibus ac sonis animã oblectauit, interdũ & venationi operam dedit. In Saltzburgã, quã Metropoliticam in Baioaria sedem obtinere diximus, tres archiepiscopi fuere, quorũ vltimus Sigismundus nomine, dum scismatis procella defæuit, cum esset adhuc præpositus, Romanam ecclesiam magnifice iuuit. Sed archiepiscopus à Nicolao pontifice creatus, literas apostolicas quibus censura in Australes imperatori rebelles fulminabatur, in ecclesia sua publicari non siuit, siue metu potentiæ illorum, siue q̃ anathemate suspenso, pacem melius inueniri putauit. Ad quam componendam & ipse descendens in Austriam, non paruam operam impendit. ¶ Circa Rhenum q̃ flos Germaniæ nostro tempore visitur, inter Theodoricum Maguntinensis ecclesiæ præsulem, & Ludouicum comitem palatinum rheni crebræ dissensiones fuere, & sæpius ad arma ventum est, totáque circum regio rapinis atque incendijs vastata. Cum Maguntino Marchiones Badenses ac Brandeburgenses opem ferrent, Palatino Iacobus Treuerensis antistes, & nonnullæ ciuitates assisterent, mortuo Ludouico Palatino, qui relictam Ludouici regis Cypri vxorem duxerat, filium ex ea natum infantẽ adhuc Fredericus frater eius, consentientibus terræ optimatibus, adoptauit. Gubernatorẽ prouinciæ tanq̃ dñs, electorem imperij se dixit, celibatum perpetuum promisit, ne erogato filio, vxorem ducens præiudicium faceret. Rogatus Nicolaus Pontifex quintus id genus adoptionis confirmauit, recusauit Fredericus imperator sæpe multúmque requisitus.

¶In Sucula Albertus Frederici frater imperatoris, cum pluribus ciuitatibus variante victoria bellum gessit. Ab Vlmensibus ciuitatem Rotenburgensem litigando per sententiam obtinuit.

De in marchionatu Badensi nonnullis rebus gestis. Vbi de Suitensium in hostes deuictos mira crudelitate.

Caput XLI.

IN Marchionatu Badensi princeps Iacobus iustitiæ ac prudẽtiæ fama inter Germanos clarissimus, cũ sibi ad humanã felicitatẽ solã literaturæ peritiã deesse videret, quos ex cõiuge legitima liberos sustulit, ediscere literas cõpulit: inter q̃s diuiso patrimonio, cũ Carolo primogenito singularis industriç iuueni imperatoris sororẽ matrimonio collocasset, plenus annis haud inuitus è vita decessit. Tyrolẽses, qui valles Eni & Athesis incolũt, cum Sigismundũ principem suũ in tutela Frederici Cæsaris existentẽ iam grandiusculum ad se remitti frustra petiuissent, sumptis armis præfectos prouinciæ, q̃s Cæsar instituerat, deiecerũt. Et cũ Tridẽtini epi, cui⁹ erãt subditi, in fide Cçsaris perseuerarẽt, cũ exercitu eo peruenere, ciuitatẽq; metu perculsam proditiõe ceperunt, & arcem oppugnatiõe fatigatã ad deditionẽ compulerũt. Exin pactionibus cum Cçsare cõuenientes, minori q̃ crediderant felicitate suũ dñm obtinuere. Suitenses mõtani & feroces populi, cũ Thuricenses ex fœdere, quod cũ eis pepigerant, desciuissent, comparato exercitu in eorum agrũ cuncta vastantes exiere. Quib⁹ cũ Thuricenses prçlio cõgredi prçsumpsis

ſent vſq; ad internecionẽ cęſi ſunt. Tãtaq; Suitenſiũ in victos hoſtes crudelitas, ac rabies fuit, vt eo ipſo in loco partę victoriæ epulantes, congeſtis necato rũ corporibus, & mẽſalia & ſedilia ex illis apparaue rint, & aperientes hoſtium cadauera cruorem bibe- rint, corda dentibus lauiauerint. *Mira Suitenſiũ crudelitas.*

De Ludouico Delphino uiennenſi bellum in Baſilienſes mouente, de Amedeio Sabaudię duce, ex ducatu eremum, ex eremo ſummũ pontificatum, & ex ſummo pont. Cardinalatum ſubeunte Item de Bolomero in lacum demerſo, & Io. Segobienſi Alcoranum Mahumetis traducente.

Caput XLII.

IN Alſacia cui quõdam Heluecia nomen fuit, tũ Galliæ nunc Germanici iuris prouincia. Cũ Ludouicus Delphinus Viennẽſis in agrum Baſilieſem omnem ferme militiam Gallicam eduxiſſet, ingentemq; metum Baſilienſibus incuſſiſſet, Suitenſes ex fœdere ſociæ ciuitati quatuor millia militum lectiſſimæ iuuentutis auxilio miſêre. Quos cum Delphinus appropinquare animaduertiſſet, medium inter Baſileam & Suitenſes cum toto exercitu ſe oppoſu it. nec detrectauêre illi certamen, q̃uis pedibus pugnaturi triginta millia equitũ ſtare contra ſe in aciẽ cernerent. pugnatum eſt ſummis vtrinq; viribus, ad extremum non tam victi q̃ vincendo feſſi, Suitenſes nimis audacis præſumpti facinoris pœnas dedê re. Nam pauci fuga dilapſis obtrũcati omẽs in cam po iacuêre. Rarus tamen ex Suitenſibus inultus in-

teriit,ex quibus plures experti sunt,qui lanceis perforati ad obtruncandũ hostẽ per medias hastas dilapsi vindictã accepti vulneris expetiêre.

¶Amedeius in Sabaudia dux prim⁹ eius gẽtis,cum annis ferme.xl.post patris obitũ prouinciæ gubernacula tenuisset,& admirãdus adaucto paterno imperio parta vndiq; pace formidãdus,cumulatis opibus,sapientia plenus,vicinis populis ac principibus videretur,ac demum relictis principum & gloriç fastibus in eremum se recepisset,& sumpta penula,ac retorto baculo, cũ sex viris equestris ordinis ætate prouectis mundo & pompis eius renuntiasset, ad extremum summi pontificatus honorem ex Basiliensi congregatione sibi delatũ in ecclesiæ diuisione superis parum fauentibus accepit. barbam totondit,quam promissam nutriuerat, ducatum primogenito suo tradidit,ecclesiasticas ceremonias & orãdi morem repente didicit. Stipatusq; magna nobilium caterua,& illustri comitatu circundatus,Basileam perrexit,vbi ab iis qui generale concilium facere arbitrant̃ in maxima populi multitudine,q̃ vndique ad spectaculum tantæ rei confluxerat, inter duos filios egregia facie adolescentes, alterum Sabaudiæ ducẽ,alterũ Gebennarũ comitẽ,solẽnibus ꝓ more seruatis, pontifex Romanç ecclesiç coronatus ẽ. Celebrauit sçpe diuina. Benedixit plebibus. Officia curiæ ordinauit. Cardinales doctrina & autoritate præstantes assumpsit. Fuerunt ei cũ rege Frãciæ Carolo,cũ Astolfo rege Aragonum qui tum hostis Eugenii papç fuit,cum Philippo duce Mediolani,cum pluribus aliis de recipienda eius autoritate tractat⁹ qui omnes incassum abiêre. Fuit & Fredericus im-

perator apud eum in Basilea, sed clam nocte intempesta ne adorasse idolum videretur, abijt. Reuerentiam ei tanquam vicario Iesu Christi subditi ei' tantum & Suitenses populi, & Basilienses, & Argentinenses, & qui Alberto parebant Baioariæ duci, præbuerunt. fuit enim magna spes obtinendæ Germaniæ. Cum sex principes electores in eam sententiam fœdus inijsset, vt nisi Eugenius postulatis eorum annueret (postulabant autem res prorsus negandas) in Amedei (quem Felicem quintum appellauerunt) obedientiam transirent. Sed cum illorum cõsilia Fredericus peruertisset, & qui sub nomine Synodi Basileæ degebant abire iussisset, desperato meliori successu, interueniente per legatos suos Carolo Franciæ rege, ecclesiæ pacem dedit. Nicolao pontifici maximo recõciliatus, relicto nomine papæ, Cardinalatus honorem retinuit. In quo paulo postea non sine boni viri opinione decessit felix princeps, & nimium, si senium suum ecclesiasticis titulis non fœdasset. Bolomerus qui eius quondam & primus & dilectissimus consiliorum particeps fuerat, ingentesq́ opes apud eum cumulauerat, cum nobilitatis odium incidisset, proditionis reus factus mortis sententiam tulit, & in lacũ Lemanũ pręcipitat', magno saxo ad collum suspenso demersus est. Nobilitas exinde noui ducis indignationẽ subiens, ad regem Francię confugit, cuius opibus adiuta in patriã redijt. Ioannes Segobiensis homo Hispanus, moribus & doctrina illustris, q cum summos theologiæ pceptores doctrina æquaret, ab Amedeo dum se papã dixit, Cardinalat' eminentiã accepat. Et deinde vnioni consentiens Nicolao

pontifice maximo cardinalatus dimiſſo titulo, Cæſarienſi eccleſiæ præfectus fuerat, in altiſſimis recōditus montibus paruo monaſterio contentus. Vocatis ex Hiſpania legis Arabicæ magiſtris, librū quē vocant Alchoram & in q̄ Mahumetis ψευδοπροφήτου. non tam myſteria q̄ deliramenta cōtinentur, in noſtrā linguam de nouo cōuertit, & ineptias eius ver, ac viuis rationibus & argumētis exploſit. ¶In Arelate ad ſepulchrū Ludouici cardinalis ſanctæ Ceciliæ, eius vrbis epiſcopi, quem Baſileæ in conſeſſu patrum præſidentem vidimus, magna miraculoꝝ opinio orta eſt, & inualidoꝝ frequens vndiq; cōcurſus ſpe ſanitatis factus.

De Ioanna uirgine Lothoringenſi, Anglorum copias é Francia fugante, de Flocheto pontem arcis nouo cōmento inuadente, deq; Thalboto Anglo duce cum filijs ad Burdegalam in bello cadente.

Caput XLIII.

IOannes comes Armeniaci inceſto Germanæ ſororꝫ amore perculſus, nuptias eius tentare conatus, haud indignus exiſtimatus eſt, quem paterna hæreditate Carolus rex Franciæ armis eijceret: In regno ipſo Frāciæ, quod noſtra ętate Ioanna virgo Lothoringenſis diuinitus (vt credūt) admonita virilibus indumentis & armis induta, Gallicas ducens acies, ex Anglorum manibus magna ex parte (mirabile dictu) prima inter primos pugnans victoriam eripuit, cum iam Philippus Burgūdiæ dux paternæ necis iniuria remiſſa, relictis Anglis ad Francos defeciſſet, ingentes inter Carolum regem & fili-

um eius Ludouicum Delphinum Viennensem con tentiones atq; inimicitiæ succreuerunt. Carolus Andegauensis eo tempore Delphini auunculus apud regem plurimum poterat, cuius potentiam cum Io annes Alenconij dux ferre non posset, Borbonij q̃-que princeps, & frater eius spurius Andegauensem gubernationem ægris animis intuerentur, Delphino vt à patre discederet suaserunt. sic em̃ fieri posse, vt rex desiderio filij Carolũ à se reijceret, regnumq; quod in eius manibus pessum ire videbatur, meliori consilio regeretur. quibus permotus Delphinus, insalutato patre ad Niuernenses discessit, qua re cõperta rex comparato raptim exercitu in Alenconiũ duxit, & expugnatis non magno negotio plerisq; munitionibus, ducem in deditionem accepit. Exin contra filiũ profectus, cum ciuitates Niuerniæ Delphinum aduersus patris imperium tueri non auderent, eum vt à se abiret rogauerunt. ille in Borbonium se recepit, nec diu post metuẽs dux Borbonij regis iram, filium patri recõciliauit. quæ res fratri suo spurio haud bene cessit. Nam is paruo post tempore captus, in profluentem demersus, violati paterni iuris in filium pœnas dedit. Interiecta deinde non longa temporis mora, Rhenatus è regno Siciliæ ꝓpulsatus, filiam suam Henrico regi Angliæ in matrimonium collocauit, haud abnuente Francorũ rege, qui eo coniugio inducias belli sibi ac regno suo salutares cum Anglis pluriũ annorum obtinuit. Quib' conclusis, securus iam domi rex, vt Franciã militaribus spolijs atq; incendijs diu agitatam tantisper sineret requiescere, Delphinum cum magna parte copiarum ad Heluetinos supra relatum dimisit, ipse

Spurius demergitur.

cũ reliquo exercitu in Lothoringos profectus, Metensem, Tulensemq; agrum vexauit, oppidumq; nõ parui momenti quod Spinale vocant dedentib' oppidanis ab ecclesia Metensi abstulit. Exin Frãciscus Aragonensis capto furtim oppido Foserſi, quod in Normannia situm in potestate ducis Britanniæ fuit, duorum potẽtissimorum Franciæ ac Angliæ regum interrupisse pacem visus est. De qua re dũ missis vltro citroq; legationibus contenditur, Flochet' cum nõ paucis equitibus à rege Franciæ profectus, quadrigas fœno oneratas in quo milites armati laterent, pontem arcis quo Sequana fluuius iũgitur, qui Normanos à Francia dirimit, doctos rusticos educere iubet, atq; in medio pontis portæ arcis subsistere, ipse in insidijs cum cohortibus signum expectauit, quo recepto cum milites è fœno dilapsi portam inuasissent, trucidatis custodibus tam diu locũ tenuêre, donec Flochetus aduolans & pontem & arcem in potestatem recepit. cuius rei percepto nuncio, & rex ipse per eundem pontẽ in Normãniã copias traiecit, & ex alia parte Franciscus Britãnię princeps exercitũ duxit. Dux Sũmerſeti eã prouinciã pro rege Anglię cũ imperio tenebat. Qui postq̃ tãti belli molem in se verti cognouit, Talbotũ copiarũ ducem fama clarũ, & rebus gestis insiguẽ, Rothomagi apud se esse iussit, sperans eius consilio atq; armis ciuitatem atq; animos vt animaduerterat in fide cõtinere. Sed frustra eius consiliũ fuit. Nam Rothomagẽses postquam regem appropinquare didicerunt, missis ad eum legatis sententiã suam ac fortunarũ suarum pacti salutẽ, exercitũ intra vrbẽ recipere & imperata facere promiserunt. Quibus à rege collaudatis, & do-

mũ cum pſidio militũ remiſſis, vrbs regi dedita eſt. Talbotus cũ duce ſuiſq; omnibus in arcem ſeſe recepit. quæ cũ oppugnari recepta eſſet, interuẽtu Rhenati regis, ea compoſitio facta eſt, vt Angli quæ in Normãnia retinebant oppidis excederent, dux ac Talbotus cum ſuis liberi eſſent. Sed cũ prę fecti oppidorũ nõ parerẽt, dux Somerſeti dimiſſis in arce Talboto & duobus priuignis ſuis clam receſſit in Angliã. Arx poſtea dedita eſt, & priuigni ducis cũ Talboto in poteſtatẽ regis facti ſunt. Talbotus vero cũ eſſet clara apud omnes fama, quã non malis artib⁹, ſed robore corporis & ingenij dexteritate in aperto marte quæſiuiſſet, data fide quod aduerſus Francos deinceps arma non gereret, libere dimiſſus eſt. Hic anno iubilei indulgentiæ cauſa Romam venit, vt quidam putant abſolutionem quæſiturus eius pmiſſi, quod regi Franciæ fecerat. mihi hoc minime compertum eſt. illud conſtat, Talbotum cum in Angliã rediſſet, iamq; rex Franciæ victa omni Normãnia Burdegalã quoq; armis ſubegiſſet, à rege ſuo non ſine magnis copijs in Gaſconiã cũ impio miſſum, & Burdegalã recuperaſſe, & alia pleraq; caſtella q̃ ab imperio Anglicano deſciuerãt, partim vi expugnaſſe, partim deditione voluntaria recepiſſe. quæ cum rex Franciæ reſciuiſſet, è ueſtigio duos exercitus inſtruxit, quorũ alterum, cuius præfectus erat gener ſuus comes Clarimontis, ac ducis Borbonij filius, cũ quindecim millibus pugnatorũ, in quis totius militię robur fuit, ad vrbem Burdegalã recto itinere cõtendere iuſſit, Alterum quẽ ipſe ductauit, ex purpuratis ſuis cõſcripſit, qbus & comes de Stãpis annumeratus eſt, quem lecti iuuenes. D. equites. ccc. ex

Britonia sequebantur. iussit & hunc exercitum retẽto apud se comite rex prçire, qui cum septem vt aiũt leucis à Burdelaga constitissent, paruum quoddam castellum oppugnare cœperunt, turri quadam ĩter Burdegalam & castellũ ipsum occupata, ac sagittariorum præsidio munita. Talbotus vero, postq̃ sibi duobus exercitibus pugnãdum esse intellexit, eum prius aggrediendum cẽsuit, quem minori negotio superari posse confidebat. Egressus igitur cum robore sui exercitus, iam vespere ad turrim quã diximus occupatam peruenit, qua primo impetu expugnata, sagittarios omnes ibi captos circiter quinq̃ginta interemit. Exin mane profectus, cum accepisset regium exercitũ pugnam parare, veritus, tanquã sibi è manibus præda dilaberetur, iussis alijs seq̨, cũ quingentis galeatis militibus, octingẽtis sagittarijs prope hostes aduolans, tumultuarium præliũ inijt. Consultauerant aliquãdiu inter se hostes, an retro pedem fugiendo referrent, sed pudore propinqui regis experiri belli fortunam decreuerant. Erant eis trecenta circiter tormenta ænea, id est bombardę q̃ curribus aduexerãt. ea via, per quam Talbotus aduenturus erat opposuerunt, multas præterea machinas hinc atq; inde collocauerunt, quibus ignari hostes confici possent. Vt ergo furẽtes Talboti milites, itinere, quod vnum patebat in castra hostium, nescij machinarum procurrũt, dato torment; igne, primo congressu trecenti ferme milites ictu lapidũ ex Anglis periêre. Quod vbi Talbotus animaduertit, filium qui se sequebatur vt abiret, & ad meliora tempora se reseruaret, admonuit. At cum filius diceret non esse sibi ex eo prælio fugiendum, in quo pa

ter periclitaturus esset. Ego, inquit, fili multis rebus clarissime gestis, nec mori sine dedecore possum, te nunc militare incipientẽ, nec fuga infamẽ, nec mors clarũ faciet. Sed cũ filiũ plus pietas q̃ cõmonitio paterna moueret, coartatis socijs vt forti animo pugnã redintegrarẽt, testudine suorũ facta in hostes, q nunq̃ munitiones castrorũ exire præsumpserãt, audacibus inuectus animis, haud paruã illorũ stragem edidit. Sed cũ hostes partim loco, partim tormentis ac numero militũ superiores essent, & iam crus Talboto lapis è tormento missus arripuisset, cæsis maiori ex parte suis, & ipse tandẽ cum duobus filijs, altero legitimo, altero extra matrimoniũ nato, & vno genero procumbẽs cecidit: hic post sumptas ex hoste victorias clarissimi viri exitus fuit, quẽ Britonũ potissimũ constantia & audacia prostrauit. Burdegala iterũ in potestate regis facta est. Britanniæ ducẽ, eius germanũ qui nunc rerũ potitur, cum diu sobole caruisset, votũ vouisse ferunt, liberos si superi darẽt, priores duos alterũ Minorũ, alterũ Prędicatorũ religione consecraturũ. Exin voti compotẽ, primũ qui sibi natus est Franciscũ appellauit, secundũ Dominicum. Natus est ei & tertius filius quẽ in Angliam nutriendũ misit. Is cum mortuo patre in Britoniã Frãcisco regnante redisset, ab eo captus & in carcere necatus est. Fama est eum, cum neci traderet, impietatẽ fratris accusando, qui non contentus regnum sibi debitum occupasse, sed animam quoq; sibi nephariu auferret, Franciscũ coram diuino iudicio de parricidio responsurũ infra annũ citasse. Ob quã rem cũ infra prçfinitũ tempus Franciscus hydropisi laborãs obijsset, vt est religiosa Gallorũ natio, correctũ cum

Frãciscus Britonum dux fratrẽ in carcere necat.

diuina censura vulgo creditū est. Dominicus ei successit, qui cum hoc anno sine liberis decessisset, Arturum Francorū militiæ principem patruū suum successorem habuit, non minus prudentia q̄ annis grauem. Carolus dux Aurelianensis, qui magno quondam prælio ab Anglis captus fuerat, iam senex in patriam dimissus, defuncto Philippo Maria Mediolanensis ducatus, tanq̄ sibi ex successione debiti sese titulis adornauit.

Quod Gandauenses supra uiginti millia ciuium amittentes Philippo duci Burgundiæ se submisere, quodq; Delphinus Viennensis Agnetem occidere tentauerit.

Caput XLIIII.

IN Flandria Gandauenses aduersus Philippum Burgundię ducē rebellantes pluribus prælijs victi, ad extremū supra viginti millibus ciuiū vna pugna amissis, confessi errorem Philippo manus dedere, legesq; victoris acceperunt: idem Philippus & oppidum Lucenburgense maximum ac munitissimum, quod in Saxonum potestatem dotis noīe venerat, non sine indignatione Ladislai regis armis ac cepit. Delphinus Viennensis, cum mulierem quandam noīe Agnetem forma præstantem ac patri dilectam occidere tentasset, iterum regis odium incurrit: cumq; nusq̄ alibi se tutum arbitraret, ad florentes Philippi opes confugiens, vt primū eum conuenit: Miserto mei consanguineæ (inquit) qui sine terra sum filius regis. Ad quē Philippus: Dum terra mihi est (ait) caue te sine terra dixeris. Nam quæ mihi prouinciæ parent, eædem tuæ sunt, nec minus tibi q̄ mi-

Delphinus Viennen. Agnetē occidere tentat.

hi obediant volo. Post hæc ei & Brabātiæ florentissi
ma oppida, & ambitiosas Flādriæ ciuitates ostendit
dn̄m eū & principē in cōspectu suo nūcupari iubēs.

De Anglia insula, & φ olim Britānia, φ'φ Albion fuerit dicta. De rege Henrico, Sofulso, Eboracensi & Somerseto, ducibus. Cap. XLV.

VEntum modo est in eum locum de quo breuissimus est in Angliam traiectus, neq; enim plusq̄ triginta millibus passuum id mare latum est, quod Flandriam atq; Angliam interluit: absolutis Galliæ rebus, haud inconueniens fuerit trāsmisso pelago, Angliæ (cui quondā Britanniæ nomē fuit) q̄ breuissime mutationes sub Frederico factas, cōmemorare. In Anglia quā tum Albion tum Britāniam veteres vocauēre, rex Henricus solitudinis & otij cupidus, alieno magisq̄ suo iudicio regnū gubernauit. Potens apud eum, & in primis auditus dux Sofulsi fuit, qui leges pro suo arbitratu, & populis & principibus dixit. Suppressit q̄s odiuit, & iterū quos amauit erexit. Sed cū res Anglica apud Francos imminui cœpisset, & iam imperiū Gallicū in pristinam gloriā emergeret, dux Eboracensis coactis nō paruis copijs, nec paucis stipatus baronibus, Lundonias venit regis consiliū mutaturus, atq; (vt ipse dicebat) regis & regni saluti consulturus: non expectauit eius aduentum dux Sofulsi, sed nauigio raptim correpto, per Themisiam fluuium saluti suæ fuga cōsulere adorsus est. Sed destinatam quis mortem fugiat? Missi qui eum comprehenderent, per compendia itinerū cursum eius præuenēre, ipsumq; mox interceptum, in prora nauis qua vehebatur obtruncauerunt. Dux quoque Somerseti, qui perdita Nor-

mannia in Angliam remeauerat, potensq́ apud regem credebat, in carcerem coniectus est. Nobiles viri q̃plures necati, nec sacerdotio prȩditis parsum est: inter quos & amicus noster Adam Molines secreti regij signaculi custos & literarum cultor, amisso capite truncus iacuit; nec diu postea cum dux Eboraceñ. domũ rediisset, Somerseti princeps è carcere missus, permittente rege, gubernare regnũ incœpit, quȩ res supremæ sibi cladis causa fuit: irritatus eñ ob eã causam princeps Eboracensis, cum maioribus copijs q̃ prius, Lundonias properauit; cui cũ rex obuiã vna cum duce Somerseti exiuisset, putans illum aut verborum lenocinio placare, aut regiæ maiestatis autoritate deterrere, nihil profecit. Eboracensis eñ cum esset longe potentior, iusso rege vt in partẽ se reciperet, Somerseti ducem ac eius equitatum arripuit, eumq́ mox captum, detruncato capite interfecit.

De Scotia & mirandis apud Orcades arboribus, suos fructus in aues mutantibus. Item de Hybernia.

Caput XLVI.

Scotia eius insulȩ in qua est Anglia suprema portio est, in Aquilonẽ versa, fluminibus haud magnis, & monte quodam ab Anglia discreta: hic nos brumali tempore fuimus, cum sol paulo amplius q̃ tres horas terram illuminaret. Iacobus eo tempore regnabat quadratus & multa pinguedine grauis, q cum olim in Anglia captus vndecim annis in custodia fuisset, ac dimissus tandem suscepta ex Anglis cõiuge domum reuersus, complures regulos gladio percussit, & ipse tandem à suis domesticis interfe-

Dies triũ horarum.

ctus. In quos vltione peracta, filius eius regnum suscepit. Audiueramus nos olim arborẽ esse in Scotia, quę supra ripam fluminis enata, fructus produceret anetarũ formã habentes, & eos quidẽ cum maturitati proximi essent, sponte sua decidere, alios in terram, alios in aquã, & in terrã deiectos putrescere, in aquam vero demersos, mox animatos enare sub aquis, & in aere plumis pennisq́ euolare: de qua re cũ auidius inuestigaremus, didicimus miracula semper remotius fugere, famosamq́ arborẽ nõ in Scotia, sed apud Orcades insulas inueniri, illud tamẽ nobis in Scotia miraculũ repræsentatũ est. Nam pauperes pene nudos ad templa mendicãtes acceptis lapidibus eleemosynæ gratia datis lętos abijsse conspeximus: id genus lapidis siue sulphurea siue alia pingui materia præditũ, pro ligno, quo regio nuda est, comburit. ¶ Hybernia nunc nobis absoluẽda esset, quæ paruo à Britannia disiuncta freto, partim libera Scotorũ amicitia & societate gaudet, partim Anglicano paret imperio. Sed quoniã nihil dignũ memoria per hoc tempus, de quo scriptio est, gestum accepimus, ad res Hispanicas festinamus.

Attẽd. miraculũ arborũ quarũ fructus in aquam decidẽtes mutãtur in aues.

Quod Hispania sit in quinq; regna diuisa, & q̃d apud ipsam nõnulla scitu digna sint gesta. Caput XLVII.

Latissima regio Hispania & terra optimis comparanda, viris armisq́ potens, hoc anno nostro in quinq; reges diuisa est. Primũ ac maximũ Castellæ regem appellant. Proximũ ei Aragonũ. Tertio Portugalensem. Quarto Nauarræ. Granatæ, q̃d ab euangelio Christi alienum est, vltimũ ponunt. In

Castella prænobili ac late dominãte regno, cuius reges Gothorum sanguine creti, nunquam genus variarunt. Aluarus de Luna, natiõe Aragonensis nobili genere, quis extra matrimoniũ natus, cũ olim Ioanni regi adeo se insinuasset, vt vnus oĩm regni regisq; potens videretur, Ioannẽq; Nauarræ regem & Henricũ magistrũ militiæ sancti Iacobi, potentia sua opprimere, ac regnũ gubernare conatos armis deturbasset, postea tñ aduersante sibi regina, redeũtibus illis, ac regem in potestatem suã recipiẽtibus, è curia pulsus, in possessionibus suis aliquãdiu priuatus vixit, felix si cõcesso frui ocio nouisset, sed nulla est regno deiectis quies. dum ergo sublimẽ locum de quo rursus maiori cum ruina præcipitetur vendicare conatur, regi clam suadet, vti per speciem venationis in saltus sibi propinquos egrediatur, secum potenti manu futurum obuiã. Nec dubiũ quin regni optimates libertatem regi asserant, nõ fuit difficilis persuasio. Rex cũ paucis egressus parum custoditus, (nam Aluari iam pene nomen extinctum erat) vbi ad insidiarum locum peruenit, mox clamore edito, Aluarus inter lectos exultans milites liberum regem saluere dixit, eumq; secum adduxit, quare vulgata confestim mira inclinatio regni facta est, & iterum ad Aluarũ regni gubernatio deuoluta: nec diu post cum eisdem Ioanne atq; Henrico atrox prælium cõmissum est, in quo plures vtrinq; cecidêre, victoria penes Aluarũ fuit. Henricus nõ multis post diebus ex vulnere manus, quod in ea pugna receperat, mortẽ obijt. Magistratũ eius Aluarus obtinuit, & aliquãdiu postea regis pariter & regni moderator est habitus, ad extremum tñ potenti inuidiæ succubuit. Nam cum nobilẽ quempiã

Hẽricus rex ex uulnere manus obijt.

iussu regis ingrata sibi quædã renunciantẽ, e fenestra suæ domus pręcipitari iussisset, mox captus, & i mediо foro capitali sententia dãnatus est: nõ tñ vt ignauus occubuit, sed numeratis suis in regem regnũq; meritis, nõ lachrymãs aut eiulans, sed alacri vultu & quasi ad epulas inuitatus, ceruicẽ gladio prębuit: vir alti spũs, nõ minus domi q̃ belli clarus, & cui magna semper in mente sederint. Ioannes deinde aliq̃t annis per se regnũ administrauit, quo vita functo, filius eius Henricus regnum accepit. Adolescens animo plenus, & recti cupidus, qui relicta priori coniuge velut infœcũda, alterã ex Portugallia duxit imperatricis sororem, & in regnũ Granatæ cum exercitu profectus, magnã hostibus terræ partem diripuit atq; pertriuit. Ioannes cardinalis Ostiensis, summa vir integritate, & scientia iuris eminens, cui iuuenis in dictandis epistolis seruiui senio confectus, in eo regno vnde illi origo erat animã deo dedit. In regno Nauarræ & filius in patrem & pater in filium arma suscepit, filiusq; tandem regno pulsus ad Alphõsum patruum Aragonum Siciliæq; regem, peragrata prius Gallia, confugit. Nunc Ludouicus Montesiæ magister, & Ioannes Deseritanus viri præstabiles, ab Alphonso missi, reconciliare patri filium student. Ioanna Alphonsi & soror & coniunx, absente viro multis annis Aragonum & Valentiæ regnis tot potẽtiæ ciuitatibus, tot nobilissimis principibus iura dixit, casta & sancta mulier, & digna quę prolem peperisset Alphõso. In Portugallia Petrus cognoĩe infans (sic eñ filij regis anteq̃ regnent appellantur) magni nominis princeps, qui totam ferme Europã peragrauerat, suæ virtutis documenta demonstrans, cum

Aluarus ceruicem alacri uultu gladio præbuit.

regnũ tutorio noĩe aliquãdiu ſumma cum laude ad miniſtraſſet,nec minori fide Alphonſo ex fratre nepoti ſimul & genere ſuo reſtituiſſet, tandẽ ſubortis vtrinq; diſſenſionibus,cum odio creſcente ad præliũ ventum eſſet,ſagitta in incertũ miſſa tranſfoſſus interijt,vir magnorũ operũ,& qui olim ſub Cæſare Sigiſmundo ſtipendia faciens non paruam ſibi gloriã in Turcas pugnando parauerat. Alphonſus exinde manſuetiſſimus princeps, alti cordis & prudentia (neq; enim in ſtultos vnq̃ regius Portugalliæ ſanguis deriuatus eſt)poſt regnum vtrunq; tenuit, cui cum obijſſet dilectiſſima coniunx eadem ſoror, patruelis hortatu vt aliam ſuperduceret non ſuaderi potuit,ſed om̃is eius cura eo conuerſa eſt,vt aliquid agat quod ſibi laudem & Chriſtianæ religioni fructum pariat. Quapropter inuitatis regni procerib⁹, ſuſcepto publice crucis ſigno, claſſem in Turcas & expeditionem promiſit.

De Genuenſibus, & eorum crebris in principatu reipublicæ mutationibus.

Caput XLVIII.

VLtimis Europæ finibus peragratis, & quantum propoſiti noſtri fuit,ſeptentrione decurſo,in partem tandem reuerſus,nouitates Italię,cum iam referendæ occurrant,ab ea nimirum vrbe incipiendum eſſe arbitror,cuius creberrimas mutationes & oriens ſimul & occidens admiratur.Ea eſt Genua Ligurum domina ac regina, quæ ciuilibus agitata diſcordijs, memoria noſtra imperium maris amiſit. In ea cum excluſo Philippo Mediolanenſium duce, eiúsque prætore Opicino Olgate neca-

to,autore Frãcisco Spinula. viij.libertatis capitanei creati essent,eisq́ paulopost sublata libertate exactis,Isnardus Guarro ducatum accepisset,annos supra septuaginta natus,autore Thoma Fregoso,qui & ipse olim ante Philippi dominium ducali honore functus fuerat,cum homo grandęuus ad gubernationem inutilis videretur,vix septem diebus regnare permissus est,Thoma eius honorem surripiẽte:quem cum quatuor gubernasset annis, german⁹ eius Baptista ad.xvi. circiter horas regno expulit. Nam Thomam resumptis viribus confestim fratrẽ palatio deturbauit,tres annos postea & nonnullis mensibus vrbem regens,donec autore Ioanne Antonio Flisco iterum ciuitas libertatem asseruit, delectis octo capitaneis,priori ex more rem publicam administraturis,qui Thomam Fregosum in carcerẽ coniecerũt,cum iã ter patriæ suę ducẽ gessisset. horũ principes fuere Ioãnes Antonius, quẽ p̃nominauimus,miles equestris ordinis,& Raphan⁹ Raphael Aduanus iuris interpres. Sed hæc quoq́ paucorũ mensium libertas fuit,cum Raphaeli,non tam capitanei q̃ ducis nomen placeret:Is enim gentibus suis ac Spinularum primoribus in suam sententiã tractis, collegas suas magistratu abdicauit, ducalesq́ fasces assumpsit, quibus paulo supra duos annos ẽ vsus, à Barbana gentili & patruele suo è re publica deiectus. Barbanam vero nondum mẽse toto principatu potitum,Ianus Fregosius Ioanne Antonio Flisco & Aurianis fauentibus regno pepulit. Qui paulopost Antonio pro suscepto beneficio necem parauit.Interposito Ioanne Philippo eius gentili, q cum permitteret,cui & castella defuncti condona-

Raphael colle gas ma gistratu abdicauit.

uit. Iano vero cũ rexisset annis paulo amplius duobus, in magistratu satis functo, frater eius Ludouicus successit, q à Petro patruele suo è dignitatis culmine deiectus est. Is est Petrus Fregosius, qui modo regnat, multa vi animi & corporis, sed optimatibus ciuitatis & omni ferme nobilitati odio habitus, qui & gentilem & patruelem suum Nicolaum Fregosium honestis moribus præditũ, & philosophiæ studijs insignem, ob suspitionem affectati dominij, vocatum à se in palatium paratis percussoribus interemit. Hinc, cum regnassent annis quatuor, tam suæ q̃ aliarum nobilium familiarum principes, in vrbe Ludouico patruele suo quem ipse ante deposuerat in eius locum suffecto, cum se parum gratũ magnatibus esse intellexisset, eundem Petrum quem regno deturbauerat, in auxilium accersiuit, ille tertia post exilium die reuersus, & patruelem ducatu amouit, & omnes aduersarios vrbe pepulit. Quorum principes ad florẽtes Alphonsi Aragonum & Siciliæ regis opes cõuersi magnam & formidabilem classem ab eo impetrauerũt, cum qua iam ferme duobus annis terra mariq; Genuam oppresserunt. Ventum est sæpe ad mœnia ciuitatis, & aliquando intra suburbia pugnatum. Hoc autem anno, cum signo dato & in ipso portu & pro mœnibus vrbis vndique pugnaretur, ingressi sunt Aragonenses ducisq; milites & magnam vrbis partem fugauerunt, passim cædibus, passim rapinis ciuitatem fœdantes. sed adfuit præsto cum delecta iuuentute Petrus, qui fugientes suos sistere compulit, & in Aragonẽses dilapsus, ingẽti edita strage, vrbem penè captam, recuperauit. Actum tamen de eo fuerat, si portam quam cepe-

rant hostes ita communissent, ne concludi superne potuisset, & aditum sequētibus naualibus socijs pó tentem retinuissent. Nunc ambæ partes quasi ex in tegro ad bellum se parant, quāuis fama est Petrum animo fractum Gallorum implorare auxilia, eorū regi patriæ suæ principatum, quem retinere nō potest, pecunia venditurum.

De Mediolanēsibus, & uarijs apud eos rebus gestis, Philippo Maria, & Francisco Sfortia, ducibus.

Caput XLIX.

APud Insubres vrbem'q; toto famatam orbe Mediolanum, Philippus Maria dux gentis, qui Genuam ditioni suæ quondā subegerat, Amedei Sabaudiæ ducis filiam matrimonio sibi coniunxerat, Alphonsum potentissimum regem cum duobus fratribus, altero rege Nauarræ, altero militiæ Compostellano magistro'q;, multis'q; regulis nauali prælio victum, captum, & ad se vsque deductum, insolita vsus liberalitate, magnificentissime donatū libertati dimiserat. Sigismundum Cæsarem Romā petentem, cum Mediolani ageret, visitare contempserat. Bononiam, Forliuium, Imolam è manibus tyrannorum armis ereptas, sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ restituerat. Atrocem Suitensium gentem bello domuit. De Florentinis ac Venetis per suos duces sæpius triumphauerat, totámque quondam Italiam tremore affecerat. Iam recedente fortuna, perdita Genua, Nicolao Piccinino in quo maxime fidebat defuncto, exercitu suo ad Casale maius iuxta flumen Padum duce Micheleto.

Carimiola ab hostibus prelio fuso,& castris exuto, magno numero equitum peditumq; capto, eo deductus erat, vt non modo Venetis, sed omnibus p circuitum populis ac principibus contemptui esset. Et Veneti quidē Abdua flumine trāsmisso, in agro Mediolanensi castrametati, tantum ei terrorem incussere, vt de relinquendo imperio cogitauerit, quę sunt vltra & citra montes auxilia regni deposcens. Sed quæ fortunatum atq; hostibus insultantē omes honore ac fauore dignum existimauêre, idem in calamitate cōstitutus ab omnibus tanq̄ odio dignus relictus est. Vnus tamen omnium Alphonsus accepti beneficij memor ad opem ferendam sese accinxit, sed cum serius iter agit, interim Philippus primū ob aduersam valetudinem oculis captus, deinde ex ipsa arce hostiū armorū fragore audito vehementer commotus, vitæ tędio simul & languore mortē obiit, ipso Alphonso hærede instituto, fuit aūt Philippus ingenti corpore, in iuuentute macer, in senectute pinguissimus, deformi facie ac terribili, instabilibus ac prægrandibus oculis, ingenio peracri & callido, in largiendo profusus, in parcendo facilis, in audiendo difficilis. at vbi in colloquium venisset mitis ac placidus, cultus corporis ac munditiarū omnisq; lenocinij negligens, venandi cupidus, equorum studiosus. Cæterum quietis impatiens, atq; imperitandi auidus, in pace bellum, in bello pacem quæsiuit, simulandi atq; dissimulandi egregius artifex, in milites q̄ in ciues indulgentior, raro in publicum prodijt, delatoribus facile credidit, in suspiciones adeo pronus, vt sæpe fidissimos à se amicos leuissimis de causis alienauerit. Pulchris indutus vestibus ægre

Veneti Philippo terrorē incutiūt.

ad se venire permisit. Sermonem de morte audiuit inuitus. Tonitrua ac fulmina mirum in modum expauit. Tabifica lue percussos ex vrbibus migrare in agros iussit, eorumq́ domos incendio tolli, qua cura innumerabilem illum Mediolani populum multis annis intactum quodammodo ab ea peste seruauit. huic cum vita decessisset, funus nec tanto principe dignum, nec suis maioribus ductum est, nec sepulchri decus additum. Populus cognita duc mor te in libertatem sæpe proclamauit, duodecim viris electis qui rem publicã administrarent. Castrũ portæ Iouis instar excellentissimę regiæ captum ac dirutum est, & testamentum Philippi dilaniatũ. Ad dominium Mediolanense multi aspirauêre, sed qui coloratis vterentur titulis quatuor tantũ fuêre. Fredericus imperator deuolutũ ad se principatum Philippo sine liberis legitimis vita subtracto contẽdebat. Alphonsus ex testamento hæreditatem petebat. Carolus dux Aurelianensis ex sanguine vicecomitum natus, ab intestato sibi deberi ducatum aiebat. Frãciscus Sfortia Vicecomes coniugem suam, quæ Philippi filia fuerat, hæredem patri suscipiendam affirmabat. Auditę sunt legationes omniũ in senatu Mediolanensi. Quarũ aliquę sermone directo dominiũ petiêre, aliquæ per simulationem oblati contra Venetos auxilij insinuare se populo, atq; inde paulatim vendicare dominium satagebant. Sed ciuitati, quæ iam libertate gauderet, & imperandi cupiditate demortui principis militiam cõduxisset, nulla conditio placuit, quo iugum quouis pacto in capita ciuiũ videretur inferre. Obtulit tamen imperatori cẽsum quotannis, aureum poculum, si libera suis legibus

dimitteret. Dilaniabat interea vndiq; Philippi hæreditas. Veneti Placentiam, Cremam, Laudam occupauêre, & multa præterea minora oppida. Dux Sabaudiæ Ludouicus Valentiā & Confluentiam inuasit. Astenses ad ducem Aurelianensem Carolum defecere, qui susceptis à rege Franciæ non paruis auxilijs, Alexandrinorū agros vexare cœperunt. Papienses intestinis agitati discordijs diu ancipites fuere, q̄bus se potissimū p̄tibus iungerent. Nouarienses, Comenses, Alexandrini, ac Terdonenses Mediolanensium imperium subiere, Parmenses in societate quodammodo recepti sunt. Franciscus Sfortia per idem tempus in Piceno agebat, q̄uis maiorem eius prouinciæ partem iam amisisset, quē Philippus nō multo anteq̄ moreretur, sibi per cōmunes amicos recōciliatum, vt ad se rediret in Venetos pugnaturus accersiuerat, rogato Alphonso rege, sibi vt septuaginta millia auri nummum suo noīe numeraret, quo facto iam paratis atq; instructis copijs, itineri se accinxerat, cum mors Philippi enunciata, eum qui longo tempore ad Mediolanenses inhiasset, magis ac magis properare compulit: quem vt Lombardiam primū ingressus est, Mediolanenses incerti quo mēs eius inclinaret, ne vel per seipsum vel cōiunctus Venetis suis cœptis obuiam iret, missis oratoribus, & oblatis non paruis stipendijs conduxere, moxq; duce sui exercitus facto, vt Placentiam om̄ibus copijs obsideret imperauerunt. Ipse dicto parens, dum ad Placentiam in obsidione sedet, Papienses quia iam Mediolanense imperium tanq̄ fastidiosum & insolens detractarant sese sibi dedentes accepit: quæ res Mediolanensium animos haud mediocriter con-

turbauit,qui per conuentiones inhibitum Francisco dicebant quāpiam ex vrbibus, quam olim Philippus tenuisset,occupare.Franciscus vero nō se occupasse,sed dedentem, & vltro se offerentem ciuitatem recepisse aiebat. At Mediolanēses cum eius potentiam vererentur, dissimulādum potius statuêre. Ille continuata apud Placentiam obsidione, tandē summa vi oppugnare adorsus vrbem, quāuis magna & forti militum manu munitam, armis tamen oppugnauit ac diripuit. Mediolanense regimen per id tempus penes nobiles fuit, & apud eos qui Philippi quondam consilium direxêre. Itaq; res prosperæ sapientium ductu cedebant iam non parua Gallorum manus. Nam circiter tria millia equitum delecti roboris, quæ Alpes trāsierāt, apud Alexandriam profligata deletaq; fuerāt, & Veneti apud Carauagium magno prælio superati, omnes penè copias amiserant, & Lauda ab eorum imperio erepta in potestatem Mediolanēsium redierat. Cum Franciscus Sfortia ad infestādum Brixienses missus, siue quod principatum Mediolanensem, cuius opinionem sibi iā pridem finxerat, alio modo consequi non posse sperabat, siue ꝙ Mediolanenses cum Venetis amicitiam societatemq; clam sequentes ne solus vtriusque populi præda relinqueretur, præueniendos censuit, prior cum Venetis fœdus iniȷt. in quo cum multa hinc atq; inde ꝓmissa eēnt, illud inť cætera cōuenit, vt ad vrbē Mediolani, ditionēq; eius obtinendā, Frācisco cum copiȷs ꝓficiscēti senatus Venetus & pecuniȷs & armis auxilio eēt, q̄ re firmata mox in Mediolanēsem duxit. Militabāt eo tpe apud Mediolanenses Bracciani, q cū Ludouicū de Verme, ac nōnullas

alias Francisci copias apud Modoetiam fudissent, tandem relictis Mediolanensibus ad eum defecêre. Frãciscus filiam suam Iacobo Picinino vxorem despondit. Carolus vero Gonzaga haud ignotus copiarũ ductor, qui pauloante à Mediolanẽsibus defi ciẽs ad Franciscum venerat, postq̃ desertos eosdem Mediolanenses, & sine vllo duce relictos animaduertit, iterum ad Mediolanenses relicto Francisco transiuit. Erat hic vasto corpore, formaq; pene gigantea: viribus vero, quæ magnitudini responderent, dicendi copia clarus, literis græcis ac latinis instructus, sed animo inconstanti, & ingenio ad omẽ facinus siue honestum siue necessariũ parato, cui nõ parua spes fuit oppressa in Mediolano libertate dominium vrbis arripere, sed fortuna iam Mediolanẽsibus nouercante, Placentini, Therdonenses, Nouarienses'q; populi ab eis deficientes, Frãcisci præsidia receperunt. Alexandrini cum nullam in eis spem sitam esse cõtuerentur, Vvilhelmi Mõtisferrati principis fratris imperio se commiserũt. Respublica medio tempore ex nobilitate in plebem defluxerat, lectiq; viri duodecim qui vrbi de more præessent, ex fece populari ignobiles atq; incogniti magistratum gerebant. Hi cum ignobilitatem, quam multis modis offenderant, suspectam haberent, neue cũ Francisco sentirent, suadente Gonzaga, qui eam viã ad principatum vrbis arripiendum cõmodissimã existimauit, septem primarios ciues, genere nobiles, & opibus abundantes, raptim interceptos per noctẽ obtruncauêre, ac deinde in foro plebi spectaculum obiecerunt, inter quos Iacobinus Bossius egregius adolescens, placidus moribus, & literis eruditus, &

Septem uiri primarij noctu obtruncati.

nobis amicitia iunctus, prorsus innocēs, supinus trūcusq́; iacuit. Nec diu post Ioannē Caynū venerabilē senem, & filiū eius Franciscū egregia forma iuuenē, nō alio crimine irretitos, nisi q, illustrissimæ Blancæ Mariæ Francisci coniugi sanguine iuncti erant, crudelibus affectos cruciatibus necauêre. Exin Georgius Lampugnanus iuris interpres, sub specie legationis tanq̃ ad imperatorē mitteret in Modoetia, capt⁹ atq; interfectus est, magnus libertatis assertor, & q testamentū olim Philippi (populari fauens regimini) laniasset. Nec Theodoro Bossio admodū in ciuitate gratioso pepercerūt, quē cū diu in vinculis tenuissent, tandē interemerūt. Galeothus q́q; Thuscan⁹, & ipse natu nobilis atq; opulentus ciuis intercisus occubuit. Quibus ex rebus cum iam nulla libertatis forma relicta esset, & duodecim viri ausu tyrannico vrbē cædibus ac rapinis fœdarent, successorūq́; comitia prohibentes, inuito populo sibiipsis imperiū prorogarent. Commota deniq; atq; incensa ciuitas, correptis armis, nouo magistratu ex nobilitate creato, tyrannos è repub. deiectos in carcerē coniecit. At cum neq; hoc modo respirare populus posset (Nam perditis omībus, excepta ciuitate Comensi ac Parmensi, quę in officio ad vltimū perstaret,) Frãciscus dura obsidione ciuitatē premebat) iterū plebs incensa nobilitatē è palatio pepulit, tyrannos demptis vinculis, tanq̃ libertatis amatores, & optime de repub. meritos, in priorē locum restituit. Illi ad priores artes reuersi, cum satellites magno numero sibi assumpsissent, multaq́; suadente Carolo spolia perpetrarent, nobilitatemq́; prorsus opprimerent, non tamen ei viam ad inuadendum principatum permi

Tyrãni Mediola. i carcerē cō iecti, subinde eiecti.

fere. q̄d cum ip̄e animaduertisset, & iam sibi periculosam apud Mediolanēses morā intellexisset, per internuncios Francisco reconciliatus, ac magnis allectus pręmijs, Laudā illi prodidit, tertioq; iam fidem fallens, non sine magno Mediolanensiū damno, ac plebis consternatione, ad eum transiuit: non tn̄ defuit tyrānis animus, quin postulatis vndiq; subsidijs Frācisci iugum iam prope ceruicibus imminens excutere conarent. Sed cum alios frustra rogassent, Venetos tandē ne se derelinquerent, peruicerunt; nam neq; illis ex vsu videbat Franciscum ętate florentem rei bellicæ peritissimū, cuius iam vires atq; arma nō sine graui iactura sensissent, eo imperio potiri, quo suo par tandem videretur: percusserunt igitur fœdus Veneti cum Mediolanensibus, legesq; quas tota citerior Gallia sequi deberet, præscripserunt, mandantes Sfortiæ, vt certis contentus viribus ac terminis, Mediolanenses in pace dimitteret. Ille haud ignarus se breui periturum vbi Venetis paruisset, imperiū eorū contempsit, & q̄uis desertus ab omnibus videretur (nam soli Florentini, & hi quidem parce opem ferebant) in obsidione tn̄ perseuerare decreuit. Iam mortuo Francisco Picinino, frater eius Iacobus cū Bracchianis ad Venetos transierat, iam Leonardus Venereus à senatu Veneto missus, Mediolanum ingressus, auxilia & commeatus magnā copiam, quibus ciuitas indigebat, propediem affore pollicebatur: erat & in exercitu & in ciuitate summa oīm rerum indigentia, ita vt dubium videri posset an obsidens Frāciscus, an obsessus dici deberet. Vix ei bis mille equi supererāt, qui ferre incessorem possent, & milites stipendio fraudati, pro cibis sese armis exuerant. Neq;

Carol' Gozāga Mediolanēses prodit.

em̃ Francisco argentum erat, quo stipendiari militi posset. Sed inter spem metum'q; dubius, obsidionem de die in diem verba pro factis ostentans, producebat. In ciuitate vero, cum iam frumentũ om̃e absumptum esset, nec aliud genus edulij restaret, & iam canes, equi, cæteraq; id genus animalia manducarent, nec ferre amplius famem multitudo posset, collecti in vnum apud portã Vercillinam, correptis armis, in forum prorumpunt, obuium'q; Leonardum Venetorũ legatum gladijs cõfodiunt ac discerpunt: exin palatium fusis tyrannorũ satellitibus aggrediunt, quo sine resistentia occupato, quos inuenerunt tyrãnis vincula indidêre. Exin missis ad Franciscũ legatis, principatum ei ciuitatis obtulerunt, qui mox ingressus dominiũ vrbis accepit: & deinde nõ multis interiectis diebus, cũ liberis ac cõiuge versus, ducalib' insignibus exornatus, in triumphantis modũ vrbẽ intrauit: qui cũ iam Comũ Parmãq; in deditionẽ accepisset, Vuilhelmoq; Mõteferratensi Alexandriã ademisset, nõ paruũ deinde bellũ Florentinis socijs cum Venetis & Alphõso rege diutius gessit: in q̃ cũ acrius premeret, (neq; em̃ tantę potentię par esse poterat) Rhenatũ regem fortissimis equitũ cohortibus cinctum ex vlteriori Gallia magnis stipendijs ac pmissis allectũ in auxiliũ accersiuit: qui cum superatis mõtibus in Italiã descendisset, ac Vuilhelmũ è Mõteferrato arma ponere per amicitiã ac necessitudinẽ compulisset, & iam castra sua Francisci castris coniungẽs in hostilẽ agrum descendisset, expugnatisq; raptim nõnullis castellis, more Gallico mortales oẽs in eis cõprehensos trucidasset, tãtus mox terror Venetos inuasit, vt iã castra castris cõferre ampli' nullo pacto

Leonardus Venetorũ legatus Mediolani discerpitur.

præsumerent, nec iam retinere posse vel Brixiã vel Bergomum agris amissis considerẽt. Cumq́ꝫ Turcarum bellũ res eorum maritimas infestaret, repente præter omniũ opinionẽ pax quæ diu in senatu apostolico frustra fuerat agitata, deniq́ꝫ apud Laudam interuentu cuiusdam (sed probatæ & integræ vitæ monachi) inter Venetos & ipsum Franciscum clam rege facta est: quæ res vt regi molesta, ita Francisco vtilis, Venetis necessaria fuit. Arcẽ deinde insanientis populi fauore dirutam Franciscus breui restaurauit, mira fortunæ siue cuncta regentis dei prouidentia nobile ac magnificũ opus hisdẽ manibus subito refectũ est, quibus fuerat paulo ante reiectum. Franciscus Philelphus nobilis Satyrarũ scriptor, per idem tempus ad Heroicum carmen conuersus, res Sfortiæ scribere cœpit, Leodrisius Cribellus soluta oratione ac metro clarus haberi cœpit.

Arx Mediolanẽsis prius destructa, restituitur.

De Venetis, & q̄ Franciscus Foscarius dux ab imperio depositus, animam indignatus statim emiserit.

Caput L.

Apud Venetos terra mariq́ꝫ potentissimos, q nomẽ Italicũ apud barbaras nationes lõge lateq́ꝫ clarũ fecere, filius Francisci Foscari ducis veluti quippiã in rempub. molitus esset, in exiliũ actus, deiude reuocatus, & iterũ in suspitionẽ criminis adductus, & crudelissime tortus, cum nihil mali confiteretur, relegatus in Peloponesum, miserã ibi vitam finiuit. Gener eiusdẽ ducis Andreæ donatus, dũ Cretam insulã pro Veneto imperio gubernat dux insulæ appellatus, reuocatus domum, honore priuat, &

magna mulctatus pecunia, in exiliũ mittit. Armilaus inter Venetos dignitate & autoritate potens, dũ ex concilio ad multã noctem domũ reuertit, iaculoq; transfossus occidit, nec qui tm̃ scelus patrauerit in uẽtus est, q̃ id filio ducis crimini dederint. Franciscus Barbarus studijs humanitat; excellẽs, editis nõ paucis neq; illaudat; opusculis senio cõfectus, nõ sine celebri noĩe vita decessit. Imperator Fredericus cũ Roma rediens, eo secũ cõiuge & rege Hũgariæ Ladislao, totoq; comitatu recepisset, libẽter & amice visus incredibilib⁹ honoribus cumulat⁹ est. Franciscus dux gentis, q annos .xxxv. summa cũ laude ciuitatẽ rexerat, Philippo Mediolanensium duci Brixiam Bergomũq; ademerat, copias eius pluribus in locis fuderat, Franciscũ carminiolã clarũ ducẽ copiarũ de proditione suspectũ securi percusserat, Marsiliũ Carariũ cuius maiores diu Patauiũ per tyrãnidẽ tenuissent, dũ paternã hæreditatẽ vendicare conat, interceptũ necauerat, pacẽ cum Turcis nõ tam honestã q̃ necessariã fecerat, Imperiũq; Venetũ terra mariq; longe ampliauerat, Gubernationi tandẽ cedere compulsus est, tanq̃ præ senio reipub. videret inutilis. Ille veluti contumelia affectus, ingratæ patriæ aspectũ non ferens, eamq; vitã recusans q̃ careret imperio, è publico palatio in priuatã domũ se recepit, vbi cũ principatũ suis ciuibus reddidisset, ægram q̃q; confestim aĩam naturæ restituit. Cuius casum tanq̃ prævidisset Baptista Blasius Cremonẽsis astronomus pluribus antea mensibus p̃dixerat. Erat aũt Franciscus cũ moreretur nõ longe ab anno suæ vitæ nonagesimo, venerabilis senex, præcipua corporis maiestate decorus, memor oĩm quæ post infantiam aut vidisset,

Armilaus iaculo nočtu trãsfoditur

aut audiuisset, facundia copiosus, & ingenio prõpto ac dexterrimo, & q moderari frena senatus optime nosset, eius pater in Aegypto negociat⁹ cũ prophetam regiõis illius quẽpiã de futuris interrogaret, responsum ab illo accepit, filiũ sibi esse qui aliqñ suæ ciuitatis principatũ assequeret. Frãcisco suffectus Paschalis, vir singulari prudẽtia, & moribus humanissimis, cuius ducatũ nulla putant bella suscepturũ, nisi vel necessaria, vel admodum gloriosa.

De Mantuanis.

Caput LI.

LVdouicus Marchio Mantuanus inter principes nostri seculi famæ nõ mediocris, literis eruditus, & rebus militaribus exercitatus, in eo bello quod Veneti cum Francisco Sfortia post dominiũ Mediolani ab eo captum gessere, partes illius secutus, magnũ momentum rebus eius accessit. Carolus frater eius qui fidem Francisco fefellerat in vincula coniectus, sub eius fideiussione dimissus, cum neq; sic promissionem suæ faceret satis omĩbus, quæ in mantuano agro tenebat oppidis priuatus est. Sed cum stipendia Venetis faceret, non paruas eorũ copias in Mantuanum duxit, vbi vastatis late atq; incensis agris, cum fortuna principium eius belli secũdum fecisset. Et cũ iam Mantuani metu perculsi rebus suis diffidere viderent, Ludouicus accersitis ex Mediolano auxilijs, milites suos in aciem producẽs, fratri copiam pugnæ fecit, nec ille certamẽ detrectauit. Commissum est atrox præliũ, in quo duo fratres ambo ætate florentes, ambo rei militaris periti, ambo corporis atq; animi viribus pręstantes, de gloria,

Bellum inter fratres

de imperio, de vita summis conatibus contendere. Denique victor Ludouicus fuso fugatóque Carolo, omnes eius copiarum duces ac primores equitum, cæsis plurimis intercepit. Ille deinde patria extorris atque egenus morbo confectus interijt.

De Ferrariensibus, & disputatione apud eos inter Græcos & Latinos facta.

Caput. LII.

APud Ferrariã mortuo Nicolao Estensi principe, oĩm nostri seculi fortunatissimo, nisi cõiugis adulterium, & in ea, & filio dilectissimo vindicare olim coactus fuisset, Leonellus dominatũ suscepit, princeps pacificus, literarum peritus, & musicæ cultor, quo decedente, Borsius frater eius & ipse Nicolai filius ex concubina Ptolemæa Senensi ad principatũ vocatus est. Egregia forma iuuenis, & in armis cum laude versatus, dicendi & agendi peritus, qui cum Cæsarẽ Fredericũ Romã petentem, & inde reuersum magnificentissime accepisset, super Mutinã & Regium ciuitates ducatus honorẽ accepit, primusque oĩm in Estensi familia dux appellatus est. Eugenius Pontifex dum Ferrariæ cum Græcis consilium ageret, Hugo Senẽsis qui per id tempus medicorum princeps habitus est, omnes qui ex Græcis studiosi philosophiæ eò cõuenisse crediti sunt, apud se inuitauit, quos cum opipare magnificeque pauisset, finito prandio epulis mensisque remotis, eos in disputationem pedetentim placidéque pellexit. Cum iam Marchio Nicolaus adesset, & multi in synodo excellentes philosophi aduentassent, cunctos in medium philosophiæ locos adduxit,

Vdulterij uindicta.

de quibus inter se Plato & Aristoteles in suis operibus contendere ac magnopere dissentire videntur, dicens eam se partẽ defensurum quã Græci oppugnandam ducerent, siue Platonẽ illi, siue Aristotelẽ sequendum arbitrarentur: cum Græci certamen minime recusassent, protracta est ad multas horas disputatio, postremo cũ rex conuiuij Hugo Græcorũ philosophos alterũ post alterũ argumẽtis & dicendi copia victos tacere cõpulisset, palam factum est Latinos hoĩes, qui iam pridẽ bellicis artibus & armorũ gloria Græcos superauerant, ætate nostra etiam literis & omnium doctrinarũ genere anteire: fuit autem domus Estensis viris semper doctis amica, nostra ætate non solum Hugonem (de quo pręfati sumus) magnis ad se præmijs traxit, sed multos in iure ciuili, plures in cęteris facultatibus honorauit. In studijs vero eloquentiæ Ioannem Aurispam Siculũ græcis ac latinis literis edoctum, & qui versu prosaq; claru it, inter familiares habitum, ditem beatumq; facit. Guarinus autem Veronensis omniumq; ferme pater ac magister, qui nostra ætate græcas literas didicêre, admirabilis, & omni honore dignus senex, qui omnem ætatem suam legendo, docendo, scribendo percurrisset, vnicum senectutis suæ refugium, & illud quidem honestum, dignumq; suis exercitijs ac virtutibus inuenit.

De Bononiensibus, et factione inter Baptistam Connetulum & Hannibalem Bentiuolum. Caput LIII.

IN agro Bononiẽsi pirũ quandã aridã ex minoribus formicis pastus causa complures ascen-

derant,superuenêre maiores non paruo numero q̃ illas partim occiderunt,partim deiecerunt. Post duas ferme horas tãta minorũ formicarum vis exorta est,vt totus ager nigro tectus agmine videretur. accessere stipatæ omnes,& arboris vndiq; stipitem circundantes paulatim ascendere cœperunt. Maiores formicæ vbi hostes adesse animaduerterũt, conglobatæ supernæ pugnam expectauerunt. Postq̃ simul acies conuenêre,cõmisso prælio maiores morsu rabido,modo illas modo istas è minoribus interemêre,totoq; breui spacio confecerũt,vt cadentiũ morientiumq; cumulus ad piri radices non paruus in terra succreuerit. Sed cum pertinacius instarent minores,semperq; acies aciem premeret,vigintiq; aut plures vnam ex hostibus circũdarent,& à tergo & à fronte pugnantes vndequaq; latera confoderent. victæ tandem maiusculæ & ad vnum omnes necatæ,illati prius temere prælij pœnas dedêre. Hęc acta sunt,spectantibus Romanæ ecclesiæ copijs, cũ Petri cathedram Eugenius quartus teneret, ea nobis qui se vidisse ait vir fide dignus & autorite retulit Nicolaus Pistoriensis vtroq; iure cõsultus, qui tũ in castris apostolicis Nerij Senensis epidices agebat. Simile hoc illi est,quod in Gallia Belgica non longe ab vrbe Leodio constanti fama gestũ ferũt, nidum sive in arbore,siue in rupe falco sibi parauerat, ouáque fouẽs pullos auidus expectabat. hunc corui superuenientes loco deturbauêre, ouis eius effractis ac voratis. Spectauerunt id è proximo bubulci,fugientemq; trepidum falconem annotauêre. Postridie (mirabile dictu) falcones coruiq;,quasi ex toto orbe ad pugnam vocati,isti septentrionem,illi meridi

Mira formicarum pugna.

prælium inter falcones et coruos

onalē partē tenentes, ordinatis aciebus & tanq̃ rati onis capaces essent, aliis q cornua obseruarent, aliis qui media ducerent agmina dispositis, atrox ac ferocissimū prælium in aere cōmiserunt. In quo cum modo corui, modo falcones cederent, & iterum resumptis viribus, certamen instaurarēt, totus vndiq; subiectus ager & pennis & cadaueribus obtectus est. Ad extremun victoria penes falcones fuit, qui non solum rostris, sed etiam vnguibus acerrime decertãtes coruos omnes ad internecionem deleuêre. Exin paruo tempore interiecto, cum duo de Leodiensi ecclesia contendentes, alter à Gregorio tertiodecimo, alter à Benedicto duodecimo in episcopum electus, erant enim inter illos de Romano Pontifice disceptantes, ambo cum copiis in eundem locum pugnaturi venerunt. Ioannes dux Burgūdiæ alterum armis iuuit, alterum Leodiensis populus sequebatur. Pugnatum est collatis signis summa vtrinque contentione, horrendum cruentumq; prælium factum. In quo tandem victor Ioannes dux triginta millia hostium cęcidit. memorabile eius rei fanum conditum est, quod nos illac postea transeuntes cæsorum ossibus plenum vidimus. Sed de illo falconum atq; coruorum suam cuiq; opinionē relinquimus, veri periculo penes famam dimisso. Bononia quæ non tam studiorū mater, q̃ seditionum alitrix appellari potest, soror & ipsa ciuitatis Genuæ, ac solius inconstantiæ constans, cum factionem Lambecariam non sine cæde multosq; ciues domo pepulisset, Comū Cinetulorum consilio regi cepit. Principes factionum Baptista Conetulus & Hannibal Bentiuolus fuêre, ambo sanguinarii, ambo patra-

ris cædibus insignes, qui licet simul compatratus sacramento iuncti essent, nihil tamen inter se meliores fuêre: nam Hannibal leuato de sacro fonte Baptistæ filio, visurus puerperam compatrē sequit, eiq́ꝫ manu prenso pro nouo nato congratulat, ab irruētibus ex improuiso Baptistę satellitibus obtruncat, vt manifeste apparuerit Baptismi sacramentū non tam fœderis retinendi, q̄ cædis patrandæ causa à Baptista quæsitum fuisse: sed non inulta mors Hannibalis fuit, nam qui partes eius sequebantur, sumptis paulo post armis fugatis aduersarijs plateā obtinuêre. Baptista iudicio tandē puerili in specu quodam subterraneo, cum plerisq́ꝫ complicibus suis latitans, repertus, & fumo compulsus exire, mox pluribus vulneribus confossus est: Cadauer eius in forū tractum, & diu ludibrio habitum. cum pleriq́ꝫ more ferarum cor eius dentibus laniassent, cruorem q́ꝫ bibere non horruissent, tandem exustum est. Apud Florentiam per id tempus Xancthus latebat Herculis Bentiuoli, quem quondam Eugenius pontifex max. interfici siue iusserat siue permiserat, filius extra matrimoniū natus, pauperē vitā in lanificij exercitio ducens, nec satis gnarus quo patre genitus esset: hunc Bononienses è vestigio vocant, recusantem & quodammodo inuitū in patriam ducunt, equitem ex lanifice faciunt, tutorem Hannibalis filio reipub. principē tradunt. Cuius ea in rebus aduersis fortitudo, ea in secundis moderatio hactenus ostensa est, vt Herculis filium om̄es norint, qui cum exules per proditionem nocte quadā vrbē intrassent, ac exercitus rumore quasi victores insultassent, haud quaq̄ destitut⁹ animo, excitis amicis, correptis armis, i cos

Horrēda in cadauer sæuities.

profiliit.nec mora victos cæsis captisq; pluribus ex ciuitate deturbauit. Bessarion eo tempore cardinalis Nicenus, natione Græcus, prudentia singulari, & nr̄a suaq; lingua peritissimus, Nicolai quinti pont. max. in ea vrbe vices gerebat, qui vsq; ad ipsius pontificis obitum legatione functus, nobilitati plebiq; iuxta charus fuit. quamuis eo deducta ciuitas est, vt legati Papæ rogare magis q̄ imperare queant. quod plane nunc experitur Ludouicus sanctorum quatuor coronatorum Cardinalis legatus. qui quamuis ingenio valet, & ea præditus est autoritate, quæ summi sacerdotis nepoti deberetur, nō plus tamē in vrbe potest q̄ senatui placet & Xanctho.

De Florentinis, & diuersis apud eos rebus gestis,

Caput LIIII.

FLorētiam vrbem in Fesulanis ruinis ad ripas Arni fluuij conditam prisci homines Fluentiam vocauêre. quæ cum auspicijs fundata felicibus vicinas per circuitum ciuitates excellere, mirisq; modis imperium ꝓpugnare cœpisset, Florentia longe melius q̄ Fluentia dicta est. In hac vrbe pont. max. Eugenius quartus, id concilium quod Ferrariæ cū Græcis cœperat, magnifice cōsūmmauit. Erant plures inter Græcos ac Latinos super arcanis orthodoxæ fidei contentiones, quarū maxima ac difficillima fuit de sancti spiritus processione, cum Græci paracletum ex patre duntaxat, nostri ex patre filioq; procedentem assererent. Post multas ac diuersas disputationes in quibus tanq̄ interpretes Nicolaus Saguntinus vtraq; lingua disertissimus ingenio fa-

cundiaq; iuxta promptus illustre nomẽ adeptus ẽ, tandem cum latina ecclesia in vno fidei symbulo cõsensere, ciuitas in imperatorem Græcorũ, & Patriarcham Constantinopolitanũ, & omnes eorum comites abunde lateq; patuit, patriarcha illic senio confectus decessit, & apud prædicatores in templo humat⁹ est, cui Maffeus Vegius poeta Laudensis nõ ignobilis epitaphiũ versibus imparibus edidit. Nicolaus Picininus illustris copiarũ ductor, ab exulibus Florẽtinis inuitatus, Fesulanum ingressus agrum, qui à Florentia decem millibus passuum abest, hostiliter cuncta diripuit. nec diu postea in agro Aretino cũ Eugenio simul & Florentinis bellũ intulisset, apud Angleriam magno prælio victus & profligatus est. Ludouicus Archiepiscopus Florentinus apostolicis tunc copijs præerat, quia ea victoria nobilitatus ad cardinalatum paulo postea prouectus est. Eugenius enim, & vnione Græcorũ facta, & Picinini metu deposito, mente atq; animo auctus septendecim cardinales necauit, viros autem genere illustres, aut virtute præstantes, aut vitæ sanctitate conspicuos. Inter quos & duo Græci assumpti sunt, Isidor⁹ Archiepiscopus Ruthenorum, Bessarion Nicenorũ põtifex, quorũ supra meminimus. Alphonsus rex Aragonũ rogat⁹ à Philippo Maria (vt antea dictũ est) sibi aduersus Venetorũ potentiam opem ferret, coacto nõ paruo exercitu, profecturus in Galliam iter ingressus est. Sed ante Philippus obijt, q̃ ipse Tiburi quo iam appulerat digrederetur, audita vero amici morte, & q̃ ab eo nuncupatus hæres esset, in Sabinos profectus magnificentissimo illi funere iusta p̃soluit. deinde transmisso Tiberi, recta via in Floren

tinum duxit, eo vt aiebat animo, vt Florentinos reuocare suas copias ex Gallia cogeret, atque ita per Thusciã pacatam & sibi amicam ad opem Mediolanẽsibus ferendam, quos Veneti bello premebant, proficisceretur. Noluerant Florentini ab Alphonso rogati Rege, Venetorum societatem deserere. Quapropter Alphonsus in agrum Volaterranũ ꝑfectus, Pomaratium haud ignobile oppidum portas claudere ausum, eo ipso q̃ venerat die copijs circũpositis vi cepit ac diripuit. deinde ad castrum nouum in agro mouit, cuius incolæ audita Pomaratij clade, confestim absq; certamine in deditionem venerunt. Idem fecere aliquot castella circũiecta. Exin Montecastellum natura & opere munitum obsedit quo tempore ea imbrium magnitudo, eaq; vis ventorum exorta est, vt neq; extra tẽtoria quiescere milites possent, multis eorũ discerptis ac per inane raptatis. quibus ex rebus & quod annonæ inopia laborabat, mouens inde Alphonsus Cãpiliam duxit. sed quoniam Florentini id oppidum præsidio & annona firmauerant, frustra ibi contendit. Castella tamen aliquot finitima in Gerardisca (id ei regioni nomen est) recepit, atq; illis restituit, quibus Florentini prius ademerant. Erat in comitatu regis Simonetus mille ducens equites, qui finito Florentinorũ stipendio ad eum transiuerat. Sigismundus aũt Malatesta, quem rex anteq̃ Thusciam ĩgrederetur, cum equitibus mille & octingẽtis, peditibus vero sexcentis conduxerat, cũ ab eo indies expectaretur, ad Florẽtinos transiuit. Fredericus quoque Vrbinatium princeps notus & clarus in armis florentinorum stipendia faciebat, qui cum essent equitatu peditatuq;

haud inferiores rege, omnémque illi expugnandorum oppidorum facultatem præriperent, non fuit regi consilium in obsidione Campiliç perseuerare, & præsertim quòd in montibus commeatus penuria premebatur. diuertitur igitur ad loca maritima, & apud Populoniam olim fama celebrem, nunc dirutam vrbem consedit, quo in loco facile sibi ex regno Neapolitano & frumenta & bellica tormenta nauibus afferri poterant. Abest inde tribus ferme millib⁹ passuum Plumbinum nobile oppidum, in cuius obsidione (de qua postea dicemus) Laboranti regi, Castilionum & ipsum non parui momenti oppidum prodente Florentinorum præsidio traditum est, præter arcem, quam cum Simonetus obsedisset, paucis post diebus per deditionem accepit. dum vero rex paulo ante apud Aquam viuam hybernia ageret, à legatis Mediolanensibus aditus est, qui opem eius implorantes in eo loco decerni bellum aduersus Venetum senatum obtinuêre. Iam enim Franciscus Sfortia Mediolanẽsi populo indignatur, Venetorum auxilio fretus, eos subigere sibi summis conatib⁹ nitebatur, quorum paulo ante fines & arma promouerat. Cum vero rex soluta Plumbini obsidione Neapolim redisset, & deinde in Pelignos secessisset, Florentini legatos ad eum misêre, pacem petentes. Quibus accepta fide in castra profectis, postquam mandata exposuerunt, bellúmque excusarunt, Antonij cardinalis Hilerdensis, nominati inter primos theologi opera, qui id negotij de Pontificis voluntate susceperat paucis post diebus ea lege pax Florentino populo reddita est, vt Calionum & insula Gilij, quæ ipsius

belli tempore Florentinis erepta fuerant, in potesta tem regis remanerent. Sed cum Franciscus Sfortia Mediolano potitus esset, omnesq; pontes & arces apud Abduam tanq̃ Mediolanenses à Venetis repe teret. Alphonsus qui cum Francisco esset infensus, è re sua esse ratus, illum, ne radices in tanto imperio ageret, impedire, per Leonellum marchionem Estẽ sem reconciliatus Venetis, & cum eis amicitia socie tateq; facta, Florentinis, Frãcisci fortunam secuti & armis & pecunia eum iuuabãt, secũdo bellum indi- xit, Ferdinandum filium in expeditionẽ contra eos mittendum duxit. Erat is eo tempore admodũ ado lescens, ingenio eximio, & ad cũctas optimasq; artes docili ac parato, liberalibus disciplinis institutus, ar morũ tractandorum scientią edoctus, gloriæ cupi- dus, inedię ac laboris patiens, cui pater sex millia eq tum, duo millia peditum commisit. fuerunt & in ex ercitu eius comes Euersus & Vrsinus Neapoleos haud contemnendi copiarum duces, Fredericus q̃- que Vrbinas, qui superiori bello Florentinorũ arma secutus erat, in eius exercitu militauit. Florentini ve ro postquam imminere sibi belli tempestatem sen- serunt, Estorem Fauentinum Symonetum (quem supra nominauimus) ac Sigismundum Malatestã, postremo Alexandrum Sfortiam conduxêre, qui si mul iuncti supra decem millia equitum, peditũ ve- ro magnum numerum in castris habuerunt. Ferdi- nandus tamen per agrum Cortonensem in Areti- num copias duxit, vbi castellis aliquibus nõ magni nominis vi captis atq; direptis, Folianum nõ parui momenti oppidum cum oppugnare cœpisset, nec hostes auxilium ferrent, post dies octo per deditio-

nẽ accepit, equitatũ Estoris apud montẽ Politianũ pluribꝰ captis, nõnullis occisis, fudit ac fugauit. Reuciniũ in agro Florẽtino vi expugnauit, Castellinã vero cũ obsedisset, hyberno rigore inualescẽte recessit, & ĩ maritima loca ad Aquã viuã patris exẽplo sese recepit: q̃ tẽpore & Antonius Olzina Vadã in littore maris sitam nauibus occupauit, & ampliori fossa à terra cõmuniuit, q̃ ex loco Pisanũ & Volaterranũ agrũ infestũ reddidit. Cũq; in terra Florentinoꝝ duces ad Folianũ castra mouissent, velletq; Ferdinãdꝰ auxiliũ obsessis ferre, iamq; itineri se cõmunisset, tanta in castra lues consecuta est, vt ꝑ languentiũ numero, nõ modo ad rem gerendã, sed vix ad mouẽda castra satis esset. Ob quã rem Folianũ interea summa vi expugnatũ, nec minori virtute defensum, tandem ab oppidanis clam ꝑsidio traditũ est, q tñ paulo post & ipsi victoꝝ ꝑda fuere, oppidum incensum ac solo ęquatũ. Per idẽ q̃q; tempus Gerardus Gãbacurta dũ castella quatuor q̃ pater à Florẽtinis acceperat, intra Apenninũ sita, Ferdinãdo tradere vult, ab vno è suis ꝓditus, castellis amissis diu regẽ mendicãdo secutus est. Exin pace apud Laudã (vt diximꝰ) facta, reuocatus à patre, Ferdinãdus ĩ regnũ cõcessit. Florẽtini q̃ amiserãt, cũcta receperũt. Baldatius pedestriũ copiarum haud ignobilis ductor, manu promptus & audax, cũ diu Florẽtinoꝝ stipẽdia meruisset, in palatiũ tandẽ accersitus, dũ magistratui cõtumaciter respõdet, captus ex altissimis fenestris in forũ ꝑcipitat, qui q̃uis magno casu iam expirasset, sibi tñ ceruix abscisa est. Inter Florentinos omẽs q nostra ætate floruerunt, Cosmus cognomine Medicus, & prudentia & autoritate eminuit: is princeps vrbis habitus, senatũ

Lues ĩ castris Ferdinandi.

ff

quo voluit, impulit: ciuitati leges ex arbitrio dixit, inopes ciues complurimos ditauit. Matrimonia, cõstitutis ex argento suo dotibus, multa cõiunxit. Villas magnificentissime exædificauit. In sacras ædes ditissima dona cõtulit. Monasteriũ sancti Marci & amplum & nitidũ à fundamentis erexit. Parochiæ suæ templũ, cum sibi parũ placeret, prorsus diruit. Exin structurã admirãdi operis ex lapide Fesulano suscitauit, ædes suas q̃uis ornatissimas erexisset, amplius tamẽ meditatus opus, palatiũ & altum & ingens ex quadratis lapidibus insigni vrbis loco adeo pulchrũ adeo amplũ cõstruxit, vt alterꝫ æquari tota ciuitate nõ possit. Cõmendanda est multis in rebus Florentinorꝫ prudentia, tum maxime quod in legendis Cãcellariis nõ iuris scientiã, vt pleræq; ciuitates, sed oratoriã spectant, & quę vocãt humanitatis studia. Norunt enĩ recte scribendi dicendiq; artem, nõ Bartholum aut Innocentiũ, sed Tulliũ, Quintilianũq; tradere. Nos tres in ea vrbe cognouimus, Græcis & Latinis & conditorꝫ operꝫ fama illustres, qui Cancellarium alius post alium tenuere, Leonardũ & Carolum Aretinos, & Pogium eiusdẽ reipublicæ ciuem, qui secretarius apostolicus tribus quondã Romanis põtificibus dictarat epistolas. Illos præcesserat Colucius, cuius ea dicendi vis fuit, vt Galeacius Mediolanẽsium princeps, qui patrũ nostrorꝫ memoria grauissimum Florentinis bellũ intulit, crebro auditus est dicere, nõ tam sibi mille Florentinorꝫ equites q̃ Colucij scripta nocere. Disceptatũ est diu inter Florentinos ob pecuniarꝫ exactiones, qua tenuiores ciues magis q̃ opulenti vrgebantur. his diebus, consentiente Cosmo noua Catasti, id est, fortunarꝫ cuiusq; ciuis

Florentini cãcellarium magis oratorẽ q̃ iurisperitũ eligunt.

descriptio cœpta est,quã raro factã sine tumultu mo tuq́ꝫ populi ferunt. At nũc quiete trãquilleq́ꝫ transit. Tucenses q̃ nostra memoria bis Florentinorum obsidionem perpessi, bis Philippi Mediolanensium ducis auxilio suam libertatem defendêre. Ad extremum cùm vicinis viribus pares esse non possent, nec facile inuenirent,qui quoties hostis premeret,toties ferret opem. Fœdus in quinquaginta annos cũ eis percussere,eas leges subeuntes, quas dixere potentiores. Inter Florentiam & Senam apud oppidũ, quod Cassiam appellant,anno post Iubileum sexto visæ sunt nubes,viginti(vt ferunt)cubitis à terra sub limes,inter se mirabili ventorum impetu agitatæ depugnare,& alteræ alteras pellere,& mutatis sæpe vicibus pelli quæ pepulerant. Interea summa incredibili spiritus violentia domorum tecta per inane iactari,muros deijci,& saxa ingentia loco moueri,vetustissimas oliuas & antiquissima quercuum robora radicitus conuelli atq; confringi, homines ac iumenta non paruis spacijs per cælum ferri, ac raptari. Hæc nobis,qui se vidisse aiebant retulere. Sed magis nos vt crederemus, epistolæ à grauissimis viris de his rebus Alphonso regi cum apud eum ageremus scriptæ, & in præsentia nostra lectæ, commouerunt.

De Senensibus & eorum aliquot bellis. Item de Hermophrodito.

Caput LV.

VRbs Sena vnde mihi origo est, secũdũ hodie locũ in Hetruria obtinet,amœnissimo sita loco, & (si mihi fides habẽda ẽ) pp̄lo neq; rudi neq; ĩurbano. Hui⁹ rectores q̃ nobilitate postposita

quę fuit ĩ ea ciuitate tota Italia memorabilis, & parte populi quã duodecim appellãt, prorsus cõculcata multis ãnis in pace quieuerãt. Inter se tandẽ duas factiões habere cœperũt, q̃ prout suæ rei cõducere arbitratę sunt, ita se vel populis vel Italię prĩcipib⁹ cõiũxerũt. Cũ vero rex Alphõsus ĩ Florẽtinos (vt ãtea relatũ est) exercitũ duceret, factiões ipę manifestius patefactę, altera, cũ regiũ bellũ cõtra Florẽtinos iuuandum esse suadere nõ auderet, dissimulãdũ esse censuit: vicerũt primo regis amici, & ĩ eius castra cõmeat⁹ misère: sed cũ rex ad sextũ lapidẽ vrbi proximus castrametatus esset, disseminãtibus in plebe q Florẽtinis studebãt, Alphõsum nõ tam Florẽtię q̃ Senę dominiũ quærere, tota vrbe trepidatũ est, & armati ad portas dispositi haud aliter Alphõsi milites q̃ liberi suæ insidiantes obseruauere. Cõminuit aliquãtisper eam populi suspicionẽ Frãciscus Martorellus, præstanti vir ingenio, & q̃ rex libenter vteret, legatus ad eos missus. Sed cũ nõ tam regis amore aut odio q̃ priuatis ciuiũ cõtentionibus reipub. concilia turbarent, adeo tenuiter annona in castra regis deportari permissa est, vt & Florentinis simul & regi videret illusum. Idem factũ cũ Ferdinandus regis filius alio postea tẽpore in eosdẽ Florentinos duxisset, neq; enĩ principio eius aduentus satis ei fauẽtes fuere, sed Veneti cum Senensibus ac regi fœdere iuncti essent, vsq; adeo Senenses legatiõibus agitarũt, vt & ipsi societatem tandẽ regis inierint, bellũq; Florentinis publice indixerint, q̃d breui sopitũ est, Venetis apud Laudam incõsulto rege pacẽ recipientibus. Post hęc Senensibus aliud è vestigio bellũ exortum est aduersus Hildebrandinũ Pitiliani comitem, in quo ducib⁹ vsi

ſunt Sigiſmũdo Malateſta,& Giſberto Corrigienſi, quorũ potentia nõ hoſtibus tm̃ q̃tũ ipſis Senenſibus formidãda fuit. Suborta inter Sigiſmundũ & Senenſes diſcordia,cũ ſeſe ille ſuſpectũ eſſe aĩaduerteret,nõ ſine ſuo & Senenſiũ damno receſſit,Giſbertus cũ Senenſibus pſeuerauit. Interea comes Iacobus Picininus,q iam pridẽ apud Venetos ſtipẽdia faciẽs,nõ ſine laude rerũ geſtarũ eorũ copias duxerat,cum pace vbiq; parta ſtipendio careret,in Hetruriã properãs, Senẽſes iure paternę amicitię,vt ſibi auri viginti millia mutuo dent miſſis legatꝭ expetit,q̃d cũ fruſtra fuiſſet,acies ĩ eos cõuertit,& ingreſſus Senenſem agrũ, pleraq; oppida partim vi,partim ꝓditiõe recepta diripit. Calixtꝰ tertius,q recens pontificatũ inierat,copias ſuas Senenſi auxilio mittit. Idem Frãciſcus Sfortia,idẽ Florentini faciũt. Veneti q̃q; p fœdus requiſiti auxiliũ, q̃uis tenue p̃bent, cõmittiť ex improuiſo pręliũ,ex q̃ ſine magno partiũ dãno diſceſſum eſt. Iacobus cũ exercitu coactus eſt Caſtilionũ ſeſe recipere,q̃d regis oppidũ eſſe diximus,Florẽtinis priori bello receptũ,vbi q̃uis acriter oppugnareť,expugnari tñ nõ valuit. Inter hæc Giſbertus in ſuſpicionẽ actus tanq̃ cũ Picinino ſentiret,cũ eius rei tũ parua extarẽt iudicia,vocatus ad vrbẽ in ſenatu Senenſi trucidatꝰ eſt,& p feneſtrã in forũ proiectꝰ. Picininꝰ paulo poſt Vrbetellũ natura loci munitiſſimũ oppidũ p prodi tionẽ obtinuit. Vna eñ tm̃modo via,eaq; arctiſſima & arcis oppoſitiõe defenſa poteſt adiri,reliquas partes ſtagnũ claudit,paruis dũtaxat leuibus cimbis nauigabile:vbi cũ frumenti viniq; copiã Picininꝰ reperiſſet,tam diu ſe cõtinuit,donec pace apud regẽ Aragonũ firmata,in regnũ ſeſe receperit:ſed ea pax exter

Giſbertus Corrigien. in ſenatu Senẽſi trucidatus ẽ

no Senēse soluit, interno magis ac magis implicuit. Nam regis amici tanq̃ bellorum causa fuissent, Piciniq́ue studia fouissent, partim securi pcussi sunt, partim in exiliũ relegati. Multi cũ sibi periculũ in patria imminere cernerēt, spōte in exiliũ abiere, adeoq́ue in eos q suspecti habiti sunt, seueritas exercita ēst, vt etiam Florētinis videat esse sæuitũ: nec dũ malorum finis, qñ in ciuitate parũ pacata nouę indies machinationes aut fingunt aut inueniunt, & sanguis ciuilis forũ dispergit. Hoc fortasse malũ equulus ille prænũciauit, q anno Iubileo ante portã eius vrbis quę Romã vergit pręgnãs frequēti astãte ppl'odũ pareret expirauit, erat eñ Hermophroditus, q̃uis fœminei sexus nullũ in eo vestigiũ cerneret. Inter alios q̃s urbe relegatos haud nocēres ciuitas existimauit, duo fuēre ab ipsa ꝓuincia socij, & studiorum cōmunione coniuncti, q̃uis alter iuris ciuilis scientiã ꝓfiteret, alter poëticã, Gregori' Lollius & Frãciscus Patricius, cuius plura extant poëmata q̃ doctissimi petũt, & q̃ sibi vitã retinuisse credunt. Marianus Sozinus per idē tempus scientia iuris non solum apud Senenses, sed tota Italia late clarus habitus est.

De Plumbinensibus Galeatio Baldasino viro in armis dexterrimo.

Caput LVI.

PLumbinũ nobile oppidũ ex Populoniæ ruinis ædificatũ existimat, nōnulli Populinũ appellandum putãt. Id est in littore Thusci maris situm, Iluæ insulę oppositũ, quę ferri venis inexhausta magnũ quotãnis vectigal Plũbini dño prębet. Huic oppido præfuit Iacobus Appianus ex Paula nobilissi-

ma fœmina Martini quinti Romani pōtificis sorore natus, pacificus quidē princeps, & à vicinis amat⁹; q cū ex cōiuge virilē sobolē nō susciperet, extra matrimoniū hęredē quęrēs cōcubinā quādā amare cœpit, cuius cū vēter intumuisset, & iā pariēdi ,ppe tempus adesset, icredibili gaudio gestiēs, Florētinos ac Senēses, legatos vti ad se mitterēt, ac partū de sacro fonte leuarent, futuros cōpatres magnis pcibus inuitauit. Paritū est. Venēre ad diem dictā legati. Mulier inter obstetricū manus diu laborās, æthiopē tandē peperit; q̄ res, vt risum in ppl'o cachinnūq; excitauit, ita & cōpaternitates & lętitiā principis interrupit. Tibicen tū forte Maurus in familia eius erat, ex q̄ natū puerū credidêre, q mox vbi detectū flagitiū intellexit, saluti suę fuga cōsuluit. Mortuo Iacobo Raināldus Vrsinus peracri vir ingenio & rei militaris perit⁹ in eius locū suffect⁹ est, nō suo iure, sed cōiugis q̄ Iacobi filia fuisset. Hūc Alphōsus, cū in Thuscia Florētinorū bello distineret, fauentē hostibus reperit. Quapropter castris Plūbino admot', cū intra mœnia clausum terra mariq; summis virib⁹ oppugnauit. Sed nō minori virtute ipē ab interiore parte ciues suos defendit, q̄ regis miles ab exteriori muros inuasit: pugnatū ē diu acri cōtentione, ita vt multi vtrinq; ceciderint, complures vulnerati in hostium manus peruenerint. In eo prælio multorum virtus enituit. Inter q̄s duo Antonij, alter Fuxanus, alter Condola ad muros pariter vadentes inter cæteros pugnare fortiter animaduersi sunt. Sed omibus pręlatus est Galeatius Baldasinus natione Siculus, qui ter muri fastigio apprehęnso, qua prius tormāta disiecerant conatus est

Partus risu dignus.

oppidũ irruere: cęterꝝ feruẽtis aquę viuęq́; calcis, quę inter arma ingesta vbi ad corp⁹ penetrauerat perure bat artus, vi deterrit⁹, grauisq́; saxi ictu, cũ reuulsa ag geris parte deturbat⁹ est. Fuit aũt Galeatius statura q̃ mediocrẽ excederet, robustis ac teretibus mẽbris, corporis magnitudini vires respõdebãt, lucta, ictu, saltuq́; nulli hoĩm cessit, mẽbroꝝ robori par anim⁹ erat, equo ac pede iuxta bellator acerrimus: armatu ra graui armat⁹ galeatusq́;, humi stãs, sinistra sellam, dextra hastã equestrẽ tenẽs, strenuo saltu grandi sta tura equũ insiliebat. Singulari certamine quater prę liatus, bis in Italia, bis in Gallia transalpina toties vi ctor euasit, à tribus hostiũ equitibus eo ipso Florẽti no bello petitus, vnũ ex his gladij capulo semincẽ equo decussit, aliũ citato equo mediũ amplexus è sel la extractũ, humi strauit, tertiũ cubito grauiter pcus sum in fugã vertit. Tãta porro modestia, vt nũq̃ ipse de se, vel rogãtibus amicis diceret: vitę cultu morũq́; elegãtia oĩbus p̃terea gratus dilectusq́;. Perstitit aũt pluribus diebus ad Plumbinũ Alphonsus, sed cũ op pidi expugnatio difficilis videret, neq́; iã cõmeatus in castris esset, & equi cõsumptis arboꝝ folijs, fame perirent dissoluta obsidione, recessit. Nec diu postea Rainaldus morbo interijt, vxor eius Catherina ve rita, ne rex in se viri delictũ puniret, missis ad eũ ora toribus, tributũ ei q̃tannis dũ viueret aureũ poculũ quingẽtoꝝ aureoꝝ datuꝝ, ꝓmisit, ea mortua solici tis oppidanis, quẽ sibi potissime legerẽt, vicini vero potẽtatus cũ varijs artibus ad se trahere conarent, re nunciatũ est Manuelẽ Appianũ adhuc è principum suoꝝ prosapia superesse, cui scientiæ cõmittere pos sent: hic multos annos in militia versatus, nec tñ aut

opes congesserat, aut egregio aliquo facinore nomen quæsierat: ob quã rem dimissis iam armis, vxorem Troiæ inter Apulos ceperat, ibiq; tenuiter vitam agebat, nihil minus q̃ dominandi solicitus, cùm à Plumbicensibus publice vocatus est, quod ei primo nuncio velut somnium visum est. Exin fortunę ludum libenter amplexus, tanq̃ vitæ reliquum dormiuisset in alterum virum mutatus, q̃uis senex principatum iniijt, rexitq; postea plerisq; annis ciuibus suis gratus, & vicinis amicus. Alphonso vero qui ei fautor fuisset, & stipendium fecit, & censum dedit: decessit autem duobus filijs extra legitimum coniugium sibi natis. minore (quod eum ciuitas seniori præferret) hærede instituto.

De Viterbio.

Caput LVII.

IN Viterbio vero non parui motus fuere, sedente nanque Nicolao quinto, Princiuales Gattus eius vrbis princeps dùm Roma redit, apud lacum Vicensem ab inimicis inuasus obtruncatus est. Exin sedente Calixto tertio Vvilhelmus eius nepos noctu domi necatus, ob quam rem ciuitas in vltionem solicita, dum malefactores inquiruntur, dum isti fugiunt, illi plectuntur, magnas calamitates perpessa est.

De Roma, & apud eam Eugenio, Nicolao quinto, & Calixto tertio, summis pontificib⁹, alijsq; viris multis percelebribus.

Caput LVIII.

VRbis Romę iã tandē nobis ſeſe res offerũt,q̃ bus ſuã narrationē petentibus, ſeruato breuitatis inſtituto ſatisfacere pergimus. Hic Ioannes Vitellicus Alexãdrinus patriarcha & cardinalis & legatus,& patrimonij beati Petri gubernator,& ductor apoſtolici exercitus,q Fulginates,qui Camerinos tyrãnos,qui p̄fectum vrbis,qui comitē Antoniũ Picininũ,qui plures alios eccleſiæ inſultantes bello victos neci dederat, dum Pontē Tyberis, quē ſancti Angeli vocant,tranſire nititur,in Hetruriã copias traducturus,ab his q mole Adriani cuſtodiebant repente inuaſus,vulneratus captusq́; in arcē rapitur,vbi paucis poſt diebus ſiue hauſto veneno,ſiue ex vulnere vitã finiuit.Prouinciã deinde ſuã ſortitus eſt Ludouicus, & ipſe cardinalis Aquilegiēſis patriarcha,iam rebus geſtis &amicitia Pontificis late cognitus,qui pacatis in vrbe rebus, Eugenio reditum præparauit.Cõprehenderãt Romani Eugenium ,ac libertatem aſſerētes apud ſanctã Mariã in Tranſtyberina regione cuſtodiebãt,eumq́; cum deceptis cuſtodibus per Tyberim nauigio fugeret, iaculis ac ſagittis peremerant. Fremebat eñ populus cum externus miles infeſtis armis Romanos vaſtaret agros,homines atq; armēta ſurripiens. Sed cum pluribus annis Eugenius abfuiſſet, intellexerant & opulenti ciues & inopes Romani ſine Pontificis cura,non tam vrbem q̃ vaſtam ac deſertam ſpelũcam videri,quibus ex rebus,miſſis ad eum legatis, vt in vrbem ſuam rediret,magnis precibus rogauēre.Rediijt ille nono poſtq̃ effugerat anno.Nec tam ignominioſe pulſus fuerat, q̃ exceptus eſt glorioſe. fuit cum Franciſco Sfortia,& in Piceno, de q̃ poſtea di-

temus,& in alijs locis periculosum bellũ, quod per Ludouicũ cardinalem,& Nicolaum Piceninũ iam sibi reconciliatum confecit. Alphonso rege opem ferente cogitauerat Franciscus Sfortia Tudertinã vrbem sibi amicam,nam eius aliquando potitus clæmentia ciues imperio rexerat, deinde Romam cũ exercitu petere. Erant enim inter cardinales nõnulli qui Ludouici potentiam indignãtes, Franciscum non quasi aduersus Eugenium,sed contra eius consilium inuitabant,inter quos Nicolaum Capuẽsem in vrbe gratiosum ac potẽtem fuisse cõmemorant. Nam Eugenius per id tempus eum de ipsa re suspectum Roma amouendum curauit,sed cũ auxilia ecclesiæ propere aduenissent,Franciscus irrito proposito retrocessit. Eugenius vero,qui quõdam Venetis ac Florentinis studiosissimus fuisset, cum illi hostem suum Franciscũ ad ecclesiam armis pecunijsq; iuuarent,& ipse ad eorũ hostes declinauit Alphonsum regẽ ac Mediolanesium principẽ. Et rex quidẽ eius suasu vsq; Tiburem venerat, Philippo, cuius opes iã pene collapsę videbant,laturus opẽ, aut in Thusciã cõtra Florẽtinos, aut in Galliã cõtra Venetos ꝓfectur⁹. Sed Eugeni⁹ cũ q̃tuor cardinales creasset,ex qbus successorẽ suũ assumendũ esse p̃dixerat, in lectulo ęgritudinis iacẽs, paucis post dieb⁹ migrauit ad p̃res,& in Basilica beati Petri apud Eugeniũ tertiũ sepultus est. prius tñ q̃ obiret Germani q post q̃ duos de summo põtifice contẽdere animaduerterãt,neutralitate q̃dam vtentes, vtriq; recusauerant obedire. destinatis Romã legatis(inter quos & ego vnus eram à Frederico imperatore missus)obedientiã ei iamiã morituro restituerũt. Ipse vero Theodericũ Coloniẽsem & Iacobum Treuerensem archie-

piscopos,quos põtificali dignitate priuauerat,mutata sententia ad pristinos reduxit honores. Magnus profecto & clarus põtifex fuit Eugenius, contempsit pecunias, virtutẽ apprime dilexit. neq; secũdis rebus intumuit,neq; succubuit aduersis,neq; spes ei gaudium,neq; metus tristitiã auxit. sedatus animus, eundem semper eius vultũ ostendit.sermone breui, eoq; grauissimo vsus est.durus & asper ĩ hostes,prõ prior in fidem receptis. Ad hæc proceritas corporis oris decor,& veneranda in sene maiestas.quibus fi dẽ adhibuit,plus aliquanto credidit,& maius imperiũ q̃ par fuerat,cõmisit. Huius pater cũ in Aegypto negociaretur cum patre Francisci Foscari (de q̃ licet iam mentio facta est)ab eremita,quẽ pariter sciscitandũ adorsi sunt,nõ minus lętũ vaticiniũ q̃ illę accepit. Ille eñ filiũ quẽ habebat futurũ patriæ principẽ,hic suum inter sacerdotes ad summũ euasurũ didicerat. Eugenio vero Gabrieli nomẽ in baptismo inditum fuit, qui cũ adoleuisset, conditis parentibus, euangelij non surdus auditor, patrimonium quod ab illis non tenue acceperat,inter Christi pauperes erogauit. Exin Antonio Corario comite eiusdẽ fer uoris adolescente religionẽ intrauit,in q̃ summa cũ laude versatus,tamdiu cũ illo vixit,donec Angelus Corario Gregorius tertiusdecimus appellatus sedẽ Petri sortitus,cũ alter ab altero separari non posset, ambos ad se vocans genuensi eum,Bononiẽsi Antoniũ p̃fecit ecclesiæ.nec diu moratus,vtrũq; cardinalatus honore dignatus est,in q̃ ambo claruerunt. Sed hic summũ pontificatũ adeptus, magis enituit. q etsi oriente scismate in principio sui pontificatus vsq; ad obitũ cũ Basiliensibus contenderit, corona-

Vaticiniũ de Eugenio futuro Papa.

tō tamen Sigiſmūdo Cęſare,Græcorꝝ & Armenio-
rū pacta cum eccleſia Latina vnione,ciuitatibus ec-
cleſiæ(quas amiſerat)recuperatis,tyrannis p circui-
tū deletis,contumacia Romanorꝝ edomita, victor
inclytus,veterē hoīem exuit.hic me, q̄uis aliqn̄ ad-
uerſus eū, exiſtimās deo ſacrificiū facere,cū Baſilienſi
bus ſenſiſſem(nam meo tpe tota nutabat eccleſia)
venientē ad ſe benigne recepit, inter ſecretarios col
locauit,& apoſtolici ſubdiaconatus honore dona-
uit.Eccleſiā quoq; Tergeſtinā paucis diebus anteq̄
moreretur,cū falſo rumore vacantē audiſſet, multꝫ
illam petentibus,mihi vni ex oībus deſtinauit, q̄d
poſtea ſucceſſor eius impleuit.

¶Nicolaus quintus natiōe Thuſcus ex oppido Sar-
zana,patre medico,theologica doctrina illuſtris,&
omni ferme ſcientiarꝝ genere inſignis,poſt Eugeni-
um in Petri cathedrā ſuffectus eſt,qui paucis an̄ mē
ſibus cardinalatū ab eo cū Fodicē apud Germanos
legationē obijſſet,nec diu prius epiſcopatū Bono-
nienſem acceperat.Hic vrbē Romā multis ac maxi
mis ędificijs mirꝝ in modū exornauit,cuius opa ſi cō
pleri potuiſſent,nulli veterū imperatorꝝ magnificē
tiæ ceſſura videbantur.ſed iacent adhuc ædificia ſi-
cut ruinæ murorū ingentes.Sciſma quod apud Sa-
baudienſes adhuc in eccleſia vigebat,exploſit.Ame
deum papatui renuntiantē,in gratiā recepit,Cardi-
nalatus honorē & ī paterno dominio legationē re-
liquit.cardinalibus aliq̄t ab eo creatꝫ,dignitatē dimi
ſit.Romanos longa pace ditauit.Iubileum feliciter
geſſit,niſi q; in pōte ſancti Angeli ex concurſiōe po
pulorꝝ improuide facta,ducentos circiter homines
aut cōculcatos,aut in flumine eiectos perijſſe con-

ſtat. Bernardinũ Seneſem ordinis minorũ profeſſorẽ, q pauloante obierat, in numerũ ſanctorũ retulit. Fredericũ tertium imperatorẽ, & Leonorã Auguſtam matrimonio iunxit, ac de more iunctos coronauit, eorũ familias abũde & multa cũ laude paſcẽs. Bis cardinales creauit, & primo quidem vnũ tantũ Antoniũ natiõe Maioricẽſem, ad titulũ ſancti Chriſogoni, quẽ ſibi philoſophiæ ſtudijs & arcanorũ ſacræ theologiæ cognitione ex omnibus parẽ eligeret. Secundo ſex creauit, aut doctrina pcelebres, aut generis claritate inſignes. Inter quos & germanũ ſuũ Philippum ſanctæ Suſannæ cardinalem aſſumpſit, placidis moribus & incorruptæ fidei, iurium libros ex tota Græcia perquiſitos, ad ſe iuſſit afferri, & in latinam cõuerti linguã curauit, magna præmia tralatoribus præbens. Acceptiſſimi ei fuerunt in transferendis operibus Georgius Trapezõtius, Laurẽtius Valla, Petrus Candiduſdecember, & Georgius Caſtellanus. Item Demetrius natione Græcus, qui ſoluta oratione vtentes, cum põtificis aures mirifice oblectarent, nihil ex eo q̃d peterent nõ abſtulerunt. In Homeri vero poemate quod Heroico carmine Latinum fieri magnope cupiebat, cum plurimi morẽ ei gerere conarentur, vnus tantum inuentus eſt, qui acri eius iudicio ſatiſfaceret. Horatius Romanus, q ſcribatum apoſtolicum ea de re cõſecutus, magniſque pollicitatiõibus illectus, Iliadem aggreſſus, nõ nullos ex ea libros latinos fecit, dignos quos noſtra miraretur, priſca non imploraſſet ætas. Nicolaus q̃que Petrotus, Polybio è Græcis cõmode atq; ornate ad nos traducto: Ioannes Tortellius Aretinus, libro de orthographia peritiſſime cõſcripto: Albert⁹

Florentinus,conditis de architectura egregijs volu minibus, alijq́ pene innumerabiles noua cudentes opa,eius pontificis gratiã meruêre. Adeo cũ inge-nia excitauit fouitq́ Nicolaus,vt vix æuum inueniri possit,quo magis humanitatis & eloquentiæ,cæte-rarumq́ bonarum artium studia,quã suo tempore flo ruerint.Illud certe nemo negauerit,Tot ei à doctissi mis viris inscripta esse volumina,quot neque suorũ prædecessorum,neq́ imperatorum cuiuspiam no-mini dicata comperimus. Vnum tamen è doctis ab eo neglectũ miramur Blondiũ Flauium Foroliuiẽ ensem,qui res à declinatione Romani imperij vsq́ ad ætatem nostram toto orbe patratas mirabili or dine in tres digessit decadas. Romam describendo instaurauit,Italiam illustrauit, deinde triumphan-tem vrbem scribere adorsus,omnem nobis vetusta tem aperuit.Sed ita fuerunt hominum mores nam perraro quenq̃ extollit pontifex,quẽ præcessor a-mauit.Cæterum Nicolaus & veteribus & nouis co dicib⁹ ornatissimam bibliothecam instruxit,in qua circiter tria millia librorũ volumina condidit. Sacra riũ apostolicũ vasis aureis atq́ argenteis,sacerdota libus indumẽtis mirifice decorauit. altaris ornamẽ ta,aulea quoque ex auro contexta mirandi operis coemit,supellectilem toto palatio necessariam ma-gnificentissime comparatam duplicauit triplicauit que. legationibus quas publice audiuit ita respon-dit,vt dubium esset sapientiam eius aut eloquenti-am magis admirere. Si quos esse in vrbe peregri-nos existimatione dignos accepit,confestĩ eos mis-sis xenijs honorauit. nobiles domo sua extorres, qui ad se venerant, benigne confouit. pauperibus

Stephanus Porcarius pōtifici insidiās ad colligādū eū catenā aureā secū attulit.

Christi largas eleemosynas dedit. Religiosis mendicantibus nihil ad necessitatē deesse sustinuit. in ędes sacras vrbis plurima dona contulit. In patrimonio beati Petri plurimas ac munitissimas arces opportunis locis erexit. Huius tamen tam admirabilis tā expetendæ pontificis vitæ non defuerūt insidiatores, Stephanus eñ Romanus familia Porcaria tenui cēsu eques, res nouas sępe in vrbe molitus, ac propterea Bononiæ relegatus, clam inde excedens magnis itineribus Romā rediīt, conuocatisq; mox amicis, mentem suā exposuit, turpe esse dictitās, eam vrbē quæ totū sibi subiecerit orbem, nunc sacerdotū imperio subiacere, quos rectius fœminas q̃ viros quisque appellauerit. Venisse se paratū patriæ iugū excutere, rem factu facilem si viri fuerint. Nicolaū pontificē celebri epiphaniæ die in æde beati Pauli sacra facturæ, haud magno negotio cōprehendi posse, populū libertatis amore, quā ꝓclamari audierit, mox opem audientibus daturū. Ad colligandum aūt p̄sulē catenā aureā secum attulit, à se iam pridē paratā quā congregatis ostendit. Neq; enim mox occidendum præsulē ex vsu esse dicebat, sed obseruandum donec arcē sancti Angeli per eum recuparent, atq; vt erat homo facundus facile in suā sententiā congregatos traxit, atq; eo facilius ꝙ inopes ære alieno grauatos & ob patrata scelera iudicium formidantes, ad se vocauerat, quibus nihil erat in pace sperandum. Sed præsensit insidias Nicolaus, missisq; militibus, cōprehendi hoīem iussit. Illi eum iam animo fractum, & apud sororē in arca latentē inuenerunt. Complices eius in domo qua conuenerat expugnati captiq; sunt, è quibus vnus Baptista Sciarra manu

promptus, & animo intrepido, per medias põtificis cohortes viã gladio sibi aperiens effugit. Stephanus in arce sancti Angeli, alij in Capitolio suspensi vitã finiere, atq; ita põtifex max. ingenti periculo liberatus Romanę sedis dignitatẽ imperiũq; seruauit: felix põtifex & oĩm iudicio beatissimus, nisi eo sedente Turcę (vt añ diximus) Cõstãtinopolim expugnassent, Christianorũ desidiæ atq; ignauiæ memorabile perpetuũ. Accessit & aliud, q̃d nõ parum eius gloriã imminuit. Nã cum pacis Italię (quę tum vehemẽter ferro vastabat & igne) ipse repertor & arbiter cõcor dipartiũ voto delectus esset, dum diẽ ex die in deliberationẽ ducit, suspectus esse Frãcisco Sfortiæ iam Mediolanensiũ principi ac Venetis cœpit, tanq̃ eam sententiã promere nollet, q̃ alijs pacẽ, ecclesiæ bellũ allatura videret: ob quã rem, intercedẽte Simoneto monacho ordinis eremitarũ sancti Augustini professore, obscuri antea noĩs & prorsus ignoti, sed vitę integritate probato, Veneti cũ Frãcisco duce cõuenientes inter se concordiæ leges dixere, præstituta die intra quã bello socij pacem ratã haberẽt. Visum est id oĩbus mõstri simile, humilem & incognitũ monachũ Italiam pacauisse. Sed recusante Alphonso pacem, quę sibi inscio dicta erat, vanã esse Nicolaus, quę de se habita fuerat suspicionẽ ostendit, misso ad Alphonsum legato dominico sanctę Crucis cardinali prudentia singulari & vitę integritate conspicuo, qui cum Caietã deinde Neapolim peruenisset, interuenientibus Venetorũ & aliarũ partium legatis, differentijsq; oĩbus tanq̃ ex integro discussis, Alphonso regi non solum pacem suasit, sed fœdus in annos quinq; & viginti inter oĩes Italiæ potẽtatus

Baptista Sciarra p medias pontificis cohortes viã gladio sibi aperuit

percussit,cuius Roma.pontifex & cõseruator & iudex dictus est. Sed cũ doloribus artheticis per oẽm ferme pontificatũ suũ Nicolaus vehemẽter laborãs, indies magis ac magis opprimeret,nec iam amplius mortalẽ pollutũq; comitatũ candidior anima digna retur,è vita decessit. Ab eo quæ mihi pontifex Eugenius munera crediderat, nõ solum confirmata sunt, sed amplius põtificalis dignitas adiecta,tergestinaq; primũ ecclesia, deinde Senẽsis cõmissa. ¶ Calixtus tertius post eum beati Petri cathedrã obtinuit,natione Hispanus,ex regno Valentię nobili genere nat⁹, vnus oĩm qui suo tempore scientiam iuris ꝓfiterenť eminentissimus,& qui consiliũ regis Alphonsi in q̃ multis annis præsiderat, illiusq; artes ac cautiones præ se ferret. Is vt primũ pontificatus apicẽ adeptus est,mox animũ ad delendã Turcarꝶ & legem & gentem conuertit,votumq; vouit. Ad eam rem solẽnes misit in Galliã,in Hungariã,in orientẽ legatos, primarios sanctę Romanę ecclesiæ,cardinales, è quib⁹ nullus adhuc rediit. Alanum tñ cardinalẽ sanctę Braxedis,magno ingenio virũ,& animo securo & potẽti propediẽ è Gallia reuersurꝶ putant. Naualia quod antea inauditum fuerat Romę constituit,triremes, quas plures ad ripam Tyberis in ciuitate Leonina parauit,armauit,& in Turcas misit. Comitẽ Iacobũ Picininũ Senensibus (vt dictũ est) armis insultãtem, misso mili.e suo repressit. Regi Alphonso quærenti ex eo quo pacto inuicem victuri essent,regna sua respondit ipse regat,mihi summi apostolatus gubernationem relinquat. Veras eorum multis de rebus dissensiones,magna pars Italię simultates confictas esse credidit: qui fidem dedere contentioni,alij Cali-

xium,alij Alphonsum,alij vtrūq; accusauere. Quorū alter regem sub q̄ natus esset,alter suū sacerdotē, cui tanq̄ vicario dei parendū est ferre nō posset. Bis cardinales à Calixto creati sunt,primo tres,ex quis duo nepotes eius fuere, q̄rū & si fuit ætas aliq̄to minor q̄ tāta dignitas videret̄ exposcere,doctrina tñ & circūspectio & morū suauitas id honoris haud iniuria cōsecuta cēsei. Tertius fuit Iacobus de Portugallia,regio sanguīe natus, in q̄ ea modestia, ea grauitas, id acumē ingenij,id studiū literarū,is amor virtutis emicuit,vt q̄uis iuuenis adhuc,tardius tamen opinione oīm ad eam dignitatem ascenderit. Secundo loco sex assumpti sunt, haud profecto indignissimi (vnū demas)tanto munere. Meo tamen iudicio nulli dignius id honoris obuenit q̄ Ioanni episcopo Zamorensi, ciuilis sapientiæ cognitione sublimi, qui vno de quadraginta annis Romanā secutus curiam,per omīa ferme officia castus & innoxius transierat,cancellariam vero quæ à tempore Nicolai vacauerat, Calixtus nepoti suo sancti Nicolai in carcere tulliano cardinali ac Marchiæ legato cōmisit.Germanum eius Petrum Borgiā egregia specie atq; indole iuuenem ecclesiasticę militię ducem pręfecit, exin præfectura vrbis ei commisit.Ludouico cardinali sanctorum quatuor coronatorū,& ipsi quoq; nepoti legationem Bononiensem demandauit. Vincentiū natione Hispanū,& Osmundū Anglum miraculorū fama illustres inter sanctos redegit. Legatos in Scythiam & Persidē in Aethiopiam misit,qui Christianos per orientem in fide continerent, & aduersus religionis hostes armarent. Scanderbechio in Albania, multisq; alijs per Græciam Turcarum bello labo-

rantibus pecuniaria subsidia largitus est. Transfiguratiõis dñicæ festũ instituit, & celebrari publice iussit. Assumptionẽ suã priusq̃ pontifex maxi. eligeret pluribus annis prędixit: cladem quoq; quã Turcę apud Albã in Hungaria sustinuere, anteq̃ fieret vaticinatus est: nunc quoq; de futuris multa & magna promittit, quę diuina pietas nõ abnuat velim. Mortuo Ioanne comite Taliacogio, qui ẽ prosapia Vrsinorum fuit, cum mascula ei soboles nulla esset, Vrsini hæreditatem eius ꝓpinquitatis iure ad se traxerunt. Id ægre tulit comes Euersus, cuius filia nupta esset vnica Ioannis filia, ventũ est ad arma. Columnenses comiti Euerso auxilium prębuere: deinde hortante pontifice, Prosper cardinalis Martini quinti Romani quõdam sapientissimi & felicissimi Papę nepos, eius gẽtis hostis honoratissimus, & literarum studio late clarus, cognitionem suã bello subtraxit. Inter Vrsinos & Euersum vsq; in pacatę durant inimicitię. Latinus sanctorum Ioannis & Pauli cardinalis illustris, Vrsinorum familiæ princeps, dexterrimo vir ingenio, iuris scientia & animo qui alta curet, parua despiciat, insignis, ex vrbe profectus ad oppida sua concessit, tanq̃ Romæ non se satis tutum existimaret, siue comitis insidias veritus, siue pontificis indignatione com motus, nec reuocatus in hancusq; diem reuerti voluit. Calixto inter omes cardinales duo ad hoc vsq; tẽpus imprimis auditi atq; accepti fuerunt. Vvilhelm' Rothomagensis, amœno ingenio, & affinitate sanguinis clarus, ac Petrus sancti Marci Eugenij quarti nepos, patritia apud Venetos gente natus, & industria potens, siue q, eorum consilijs multum inesse crederet, siue q, alterum Franciæ regnum, alterũ Ve

petorum rempublicam ducere arbitratus eſt. Simonem Romanæ philoſophiæ ſtudijs, & arte medica excellentem adeo dilexit, vt fratrem eius Iacobum epiſcopum Ferretanum, q̃q̃ virtute præſtantem, ſua potiſſimum conſideratione rubeo galero donauerit. In audiendis legationibus priuatorumq́ꝫ hominum cauſis anteceſſorum ſuorum facilitatem lõge ſuperauit, epiſtolas & regibus & amicis per ſeipſum dictauit. In ſignandis ſupplicationibus libens et hilaris tempus abſumpſit: de iure interrogatus per cupide reſpondit: leges & canones tam ei fuerunt in promptu, q̃ ſi heri aut nudiuſtertius ſcholam iuris primum exiuiſſet: nihil em̃ memoria ſua excidit, q̊d retinendum exiſtimauit. Cæterum nulla facultas ei iuris cognitione potior viſa eſt, in q̊ua ipſe ita excelluit, vt ſuorum prædeceſſorum, qui ſibi poſſit æquari, vix vnus aut alter inueniatur. Hic poſtq̃ ordini cardinalium me inſcripſit, Varmienſem quoq́ꝫ eccleſiam ad mare Baltheum inter Sarmatas ſitam poſtulantibus canonicis commendauit. Cuius poſſeſſionem, frementibus ea in regione crudelibus & atrociſſimis bellis, nondum aſſequi potui. *Autor de ſe hic loquitur.*

De Vmbria & Piceno & diuerſis in eis bellis à varijs ducibus confectis.

Caput LIX.

IN Vmbria, quæ hoc tempore ſub ducatu Spoletano continetur, paucæ ciuitates inteſtinis ſeditionibus caruerunt. Nurſia Quinti Sertorij quõdam patria, Guelforum partium inſidijs ſæpius agitata, vix tandem reſpirare potuit. Narnia quam ſulphureo gurgite conditus amnis circuit, ancipiti vix

adeunda iugo, Gibellinorū factione depressa Guelforum consilio & ductu quiescit: nō Amerinis, nō Reatinis, non Fulginatibus, non Ortanis, nō ipsis deniq; Spoletanis suæ calamitates defuerunt. Sed Alifina ciuitas omnium miserior inuenta est, quæ dum modo Brachianam, modo Sfortianam factionem admittit, & nunc partem quæ superior, modo alteram quæ inferiorē amplectitur, se procellis fortunę quatiendam prostituit. Picentium regionem, quam nostra ætas Marchiam vocat. Franciscus vicecomes, Eugenio quarto pontifici maximo tum rebus Basiliensibus occupato, ac non solum Philippi Mariæ, sed Alphonsi quoq; regis inimicitijs implicito, vna quodammodo excursione ademit, nonnullisq; post annis continuata possessione retinuit. Interim captus amore puellæ, quæ inter virgines coniugi suæ seruiebat, & sibi multarum molestiarum, & illi necis causa fuit. Perpetua ea vocata est, apud Nouariēses honestis parentibus orta, forma egregia, & ingenuis moribus, nisi potentis dñi decepta blanditijs, virginitatem cum adulterio pmutasset: hęc cum iam paulatim intumesceret vterus, ad tegendū facinus quæsito qui eam duceret viro desponderur: constituta nuptiarū die, vocatis amicis, apparato grandi conuiuio, sponsus in oppido (qd à Francisci curia non longe inhabitabat) lætus aduentum nouę nuptæ protestabatur; ducitur illa multis comitata nobilibus. Sed ingressa oppidum, cum descendere in domo sponsi crederetur, iussa vlterius pergere in arcem rapta est, nec vlterius infelici viro videndæ sponsę, copia fuit. Quod cū Blanca Frācisci coniunx cordatissima mulier cognouisset, nunq̄ deinde quieuit, donec dimis-

ſis percuſſoribus puellã quis diligenter cuſtoditam interfecit. Frãciſcus quis ea re valde cõmotus, vxorĩ tñ iuſto dolori cenſuit ignoſcendum. Exin pontifex Eugenius iam Philippo regiq́ conciliatus, Nicolaũ Picininũ cum exercitu aduerſus Frãciſcum miſit, regemq́ vt item in Marchiã duceret adhortatus eſt: annuit Alphonſus, delectuq́ militũ habito, cum florentiſſimis equitũ peditũq́ copijs in Picenum peruenit. Iunctisq́ apđ Biſium cum Picinino caſtris, eoq́ totius exercitus duce conſtituto, conterritos oppidanos in deditionẽ eccleſię compulit: quorũ exemplum & ſancti Seuerini incolæ ſecuti, claues portarũ miſère. Quę cum Franciſcus accepiſſet, copijs ſuis p munitiora prouincię oppida diſtributis, protrahere bellum è re ſua arbitratus eſt. Exin cũ Petrus Brunorus è copiarũ ſuarũ ductoribus, cum octingẽtis equitibus ad regem tranſiſſet, Maceratenſes vero ac Colentinates deditionem eccleſiæ feciſſent, conſentientibus Venetis ac Florentinis, redire ſe in gratiã Philippi ducis Mediolani, vt regis impetum euaderet, amicis interpoſitis ſimulauit: credidit Philippus, literisq́ ac nuncijs vti copias in regnum reduceret, Alphonſum fruſtra rogauit. Turpe eñ regi videbatur inuito Eugenio rem infectam relinqui: perſeuerauit igitur atq́ acrius inſtans Cingulum oppidum in deditionem eccleſiæ recepit, caſtrum planũ vi captum militi diripiendum dedit, nec territus eſt, quis Philipp⁹ ea re commotus pacem cum Venetis ac Florentinis feciſſet. Sed Aeſim cum exercitu petens, Troilum copiarum ducem, cui Franciſcus maxime fidebat, nam & multos annos in equitatu ſuo primos ordines duxerat, & ſororem eius in vxorem receperat,

tradita ciuitate sese dedentẽ in comitatum suũ rece pit: deinde Roccham contratã cum defendente Ruberto Francisci nepote pluribus diebus frustra oppugnasset, ad Metaurũ amnem supra Fortunę fanũ, quo se Franciscus cũ reliquo equitatu receperat continuato itinere duxit. Ibi ad Alphõsum tubicen quidam à Frãcisco in castra venit, impetrataq́ꝫ à rege, p sui ordinis more liberius loquendi venia, multa nefaria in Nicolaũ pręsentẽ Francisci noĩe probra congessit, proditorem ac perfidũ appellans, regemq́ꝫ admonens, ne illi se credat, cui fallere potissimũ sit. Postremo Nicolaũ Francisci verbis, ad duellũ prouocauit. In quo duces ipsi, eorumq́ꝫ quædã copiæ de gloria, de dignitate certarent, appariturã quidẽ vno prę lio ducum simul atqꝫ equitũ virtutem, simul à rege petijt, vt æquus spectator pugnę adesset. Nicolaus iam inde ab initio ea audiens, commotus, haud leui oribus conuitijs in Franciscũ absentẽ coniectis, fidẽ suã multis exemplis comprobans, ægre sibi esse respondit, corpus suum vulnere in ceruice recepto debilitatum fuisse, ostensum se singulari certamine, vt eorum proditionis infamia censendus esset, nisi hãc fortuna sibi facultatem abstulisset, oblatam tñ pugnandi cum exercitibus cõditionem, læto se animo, cum bona regis venia accipere, postero die cum copijs suis sub ipsam vrbem fanum patenti campo futurũ; q̃d cum à se postulare Nicolaũ decoris tuendi causa rex animaduerteret, vtriusqꝫ partis securitati sese consulturũ recepit, sed cum dicta die Nicolaus in campum cum suis processisset, atqꝫ insultans vrbis mœnibus vsqꝫ ad portas cucurisset, rex vero procul inde ad mille passus cum exercitu consedisset, libe-

Tubicẽ ad Alphonsum uenit et i Nicolaum probra cõgerit.

rum vtriq; parti præstaturus campum. Franciscus si ue regi parum fidens, siue gloriam suam de qua per id tempus hauddubie iactabatur, in discrimẽ adducere veritus, intra vrbem suos continuit. Magna inter Franciscum & Nicolaum non æmulatio modo viguit ob rei militaris gloriam, cuius primas parteis sibi vterq; arrogabat, verum & simultas ingens ob veteres inimicitias, quæ olim inter Brachium & Sfortiam fuerant, quorũ alter Francisco pater, alter Nicolao magister ac dux fuerat: atq; idcirco, non tantum hostes, sed vt inimici inter se bellum gerebant, nec sub vno eodemq; principe vt militarẽt adduci poterãt. Nicolaus ex corporis breuitate Picinini nomen accepit, sed quanto mediocritate statura eius inferior, tanto animi magnitudo superior. pauca ei verba fuerunt, atq; parum compta, sed quæ multarum ac magnarum rerum sententiam comprehenderẽt. In milites suos indulgẽs, in amicos liberalis, in hosteis durus & asper, dimicandi cupidus, quietis impatiẽs, gloriæ auidus, & in periculis obeũdis promptus ac securus, prælium ex occasione protinus sumpsit, hostem celeritate præuenit, excursione fatigauit, leuis armaturæ, equite magis quàm pedite vtebatur, fortes atq; asperos milites amauit, hostium numero deterreri non potuit, diligens & expeditus in exercitu ductãdo semper visus fuit. Quibus rebus cũ plurimos & in Gallia Cisalpina & in reliqua Italia triumphos ex hoste duxisset, hauddubie rerum gestarum magnitudine & gloriæ magistro suo Brachio maior euasit. Franciscus autem honesto corpore fuit, & quod mediocritatem non parum excederet, amplo pectore, robustis membris & apte dispositis, facie grata,

iocundis oculis, caluitie venerabilis, facūdia copiosus, ingenio pacri, aīo rerꝫ magnarū cupido. Solers in administrādis rebus, in laboribus pferendis infatigabilis, in occasionibus pspiciēdis acutus & sagax, in hostibus fallēdis versutus & vafer, in psagiendis euitandisq́ꝫ dolis ad hostiū consiliū puertendū caut⁹ atqꝫ puidus. Deniqꝫ ipse in oībus reb⁹ gerēdis adeo aptus, dexter & absolutus extitit, vt eius verā integritatē sufficient dicere posse, homini etiā dicendi peritissimo, facile videatur minime. Raro, nisi ex destinato cōflixit, hostē sępius obsidēdo q̃ decertādo cōfregit. Peditatū magno in ptio habuit. Argento atqꝫ auro cultos esse milites voluit. In exequendis consilijs celer ac pseuerans, ita vt in rebus q̃s aggrediebat, sæpius se virū prudētissimū oñderit. In omni renouanda præsentia animi, laborum tolerantia, vsu, exercitatione, cōsilio mirifice instructus, quibus artibus breui adeo magnus effectus est, vt vnus ex omnibus copiarum ducibus inuentus sit, qui cum Nicolao de rei militaris principatu concertare possit. Nam cum scientia rei militaris atqꝫ autoritate pares viderentur, diu dubium fuit, vter alteri anteponendus esset. Sed hanc litem, fugatus paulopost Nicolai exercitus, & ingens victoriarum Francisci cursus, & Mediolanensium fortuna in eum pleno cornu tralata, prorsus diremit. Cæterꝫ Fani expugnationē cū rex difficillimam intelligeret, non Francisci solū magni & peritissimi ducis præsentia defensi, verum q̊d etiā vrbs mari adiacens claudi, ne commeatus intrarent, haud quaq̃ potuit. Inde abiens in Ermanum duxit, quo in loco cum Alexander Francisci frater eruptione facta postremū agmen eius inuaderet,

conuerſis in eũ ſignis hoſtẽ intra vrbẽ repulit, atroci pugna pro muris facta, & antemurali ꝗd pro val lo ſtabat vi capto. deinde ad turrim palmaꝝ cõpoſi to agmine peruenient, Franciſci epiſtola reddita eſt nuncio intercepta, quę Troilo ac Petro Brunoro in ſcripta, inter cętera ea verba continebat, ne amplius differentes iã tandem cogitata mutarent, ꝗpropter ambos de proditione ſuſpectos armis equiſq́ꝫ & oĩ quantumuis magna ſupellectili priuatos in vincula coniectos, in Aragoniã miſit, & in arce Satabia Va lentini agri cuſtodiri mãdauit. Nec diu poſtea, cum Temaritani deditionẽ feciſſent, in regnũ ſuũ diuertit, duobus millibus equitum ad Picininum, qui ad montem aureum cum exercitu extiterat, tranſmiſ-ſis. Sed poſtꝙ illi aduentaſſent, Picininus repentino Frãciſci aduentu inuaſus, ꝑlio fuſus pulſuſq́ꝫ fuerat. Cliuus, in ꝗ caſtra poſita erant, & oppidum ꝓximũ diſſipatos fuga ſeruauit. Frãciſcus ea victoria ſimul & profectione regis elatus, Picenum vndiqꝫ veluti victor percurrere & infeſtare cœpit. Rogatus ab Eugenio Alphonſus eo reuerti, cum iam ſe itineri accinxiſſet, nouis regni motibus domi retentus, Lu pum, Virreum, Vrſinum, Carſiamq́ꝫ cum non par-uis copijs aduerſus Sfortiam miſit. Interea Nicola us Picininus à Philippo in Galliam reuocatus, Frã ciſcum filium cum parte copiarum in Piceno dimi ſerat, quem Sfortia ad montem Vlmum prius pu gna ſuperatum intercepit, quàm regis auxilia ei adueniſſent. Poſt hæc Ludouicus Aquilegienſis pa-triarcha eam prouinciam ab EVGENIO ſorti-tus, Iohannem Vintimilium inter belli duces fama præſtantem, cum magna equitum peditumq́ꝫ ma-

nu à rege missum omnibus copijs suis præfecit. Cu-
ius industria Aufidã oppidũ obsidione clausum, in
deditionẽ accepit. Erant eo tpe non paruæ Philippi
copiæ apud Cingulũ oppidũ, contra Franciscũ mis-
sæ. Nam Philippus cũ Francisci reconciliationẽ iam
tãdem simulatã intellexisset, Italianũ Forlanũ in re
bus bellicis late cognitũ, qui Pontificis partes adiu-
uaret, eo transmiserat. cui cum patriarcha & Vinti
milius per rectã viã coniũgi non possent, nã media
loca Franciscus obtinebat, magnis itineribus p mõ
tana ad eũ peruenêre. quo cognito Franciscus è Pice
no descendens, in vrbinatẽ agrũ sese recepit. Patriar
cha montem Melonẽ obsedit atq; obtinuit. deinde
oppidũ sancti Angeli vi expugnans, diripiendũ mi
liti dedit. Vintimilius paulopost ab eo in regnũ ad
hiberna recedẽs, per agrũ Firmianũ nõ ꝓcul à Mõ-
te sancto constitit. Cuius aduentu cõterriti oppida
ni, emissis oratoribus deditionẽ fecere: similiter cir-
cũiecta castella, deinde ad mõtem altũ profectus, di
es aliqt ibi mansit. Interim Firmiani cõiuratione fa
cta, spe propinqui auxilij à Francisco defecerũt. Ale
xãdro fratre cũ magna equitatus parte in arcẽ com-
pulso, quib⁹ & Vintimilius & Pontificis copię mox
auxilium præbuêre. Sed cum arx eiuscemõi esset, vt
sola fame vinci posset, ꝑmunitis vrbis partibus, ne
descẽsus ex arce fieret, Vintimilius vti constituerat,
in hyberna concessit. Sequẽti anno Alphonsus Re
nundũ Buillũ, & cũ eo mille equites, & totidẽ pedi-
tes ad Patriarchã in Picenũ misit. Qui vbi cũ Iacobo
Caynano in ecclesię castra ꝑuenit, mox Talian⁹ For
lanus mandante Philippo Maria cõprehensus est,
at postriduo iussu patriarchæ apud Rocchamcon-

tratã securi percussus. Mõtem fabrũ deinde cepêre, & aliq̃t Castella Frederico Vrbinatiũ principi eripuerunt. Sed cũ iam duo millia eqtum à Florentinis ac Venetis missa Francisci exercitũ auxissent, Philipp⁹ verò exercitu suo ad Casale maius iuxta flumen Padum à Venetis pugnâ fuso ac castris exuto copias suas è Piceno reuocasset, & amplius Eugenij ac reg; auxilia postulasset, ad quẽ duo millia & quingenti equites ex castris ecclesiæ iubente Pontifice transierunt, Franciscus iã bello superior, Mõtem aureũ, & alterum ei ꝓximũ castellũ Sigismundi Malatestæ, q iã ab eo defecerat, ecclesiæ fortunã secut⁹ expugnauit, & eiũsdẽ oppidũ Gradariã obsedit. Interim rex alia patriarchæ auxilia misit, cum qbus in Picenum reuersus Iacobũ Caynanũ proditionis suspectum apud Rocchã contratã, vbi & Italianũ Forlanũ interfici iusserat, capitali supplicio affecerat. Exin nihil memoria dignum ab eo gestum, donec Franciscus Philippo recõciliatus, illius stipendia facturus, & iã dux contra Venetos designatus, ex Piceno recessit. Nam postea nõ solum arx Firmiana, sed oĩs fermè prouincia in eius potestatem facta est.

De Iosia duce Asculano.

Caput LX.

IN Asculo Iosias nobilibus ortus parentibus ad modũ adolescens, Ioannẽ Francisci Sfortiæ fratrem magno animo iuuenẽ, & q eã vrbem per om̃e belli tempus egregie defendisset, cõspiratione cum paucis inita incautum obtruncauit. Sed cũ & ipse tyrãnum in patria gereret, in exiliũ actus est. Ciuitas deinde sub ecclesia quieuit. q̃uis anno ab hinc superi

ore idē Iosias arcem quandā naturali situ munitam, & vrbi ꝓpinquam, cum plerisq; latronib⁹ occupās non paruas curas illi populo ingesserat: quæ res ei parum prospere processit. Nam Rhodericus sancti Nicolai Cardinalis, eius ꝓuinciæ legatus, obsidionem loco admouens, postq̃ arce potitus est, captū ipsum vinctumq; Romam misit.

Quod apud Vrbinates dux Oddo, & ꝓthonotarius Carpēsis ꝓpter suā in fœminas libidinē fuerunt interfecti. Cap. LXI.

IN Vrbino dux gētis Oddo matre Colūnensi nobilissima nat⁹, cū p libidinē in matronas nobiles debacchareť, nec modū licentiæ faceret, populari tumultu interfectus est. Incēsor neqtiæ & adolescētiæ suæ corruptor, Prothonotarius Carpēsis, nobili gñe ortus, sed ingenio pessimo, q nuptis ac virginibus q̃ plurimis vim intulerat, q per oĩa scelera ad summā vitiorꝝ puenerat, eadē nocte cum discipulo suo necat⁹, inexhaustæ libidinis pœnas dedit. Cadauer eius in forū delatū, desecta virilia in ore mordicus tenuit. Guido pater Oddonis priusq̃ coniugem ex Colūnensi familia duceret, cū proles ei nulla virilis esset, anxius quonā pacto in gēte sua imperium propagaret, cōcubinā ex se prægnantē assimulauit. Exin Bernardini Cardensi agnati sui, pclari copiarū ducis filiū, tum forte natū supponi pro suo nutririq; iussit, Frederici nomine indito. Sed cōiugio deinde contracto, cū filium legitimū sustulisset, cōuersa in eum cura Fredericū adhuc puerū militiæ tradidit, in qua ille ad ætatem vsq; virilem perseuerauit. Deinde Oddone mortuo, vocatus à populo, Vrbinatiū

factus est princeps. Clarus vir & Castrẽsibus disciplinis apprime institutus, cui nec administrãdis rebus bellicis consiliũ, nec in capescendis periculis animus vnq̃ defuit, nec vero factis q̃ fide clarior, quę quidem vel maxime patuit, cum bello Picenti Franciscũ Sfortiã qui ad eũ se recepat, fortunæ afflatu iam pene desertũ, cõstantissime iuuit ac fouit. Indignus ꝑfecto, q militari ludo dextrũ perdiderit oculum.

De Sigismundo Malatesta duce Ariminensi. Caput LXII.

Apud Ariminum Aemiliæ vrbem, Sigismundus Malatesta sceleribus insignis, imperium tenuit. qui cum Sfortiæ filiam matrimonio sibi adiunxit, partes eius in Picenti bello aliquãdiu secutus est. deinde sub ecclesia stipẽdia fecit. militauit in Gallia contrà Venetos, & in Thuscia contra regem Aragonum, quæ res postea magno sibi detrimento fuit. Nam cum de pace Italiæ apud Neapolim ageretur, rex huius iniuriæ memor, eum qui sibi fidem non seruasset, extra communem pacem esse voluit. deinde comitem Iacobum Picininum, & Fredericum Vrbinatium principem, cum copijs in eum misit, qui aliquot ei non parui nominis oppida abstulerũt, eiusque agrum ferro & igne vastarunt. ipse cum auxilia frustra implorasset, ad extremum (quod vnum salutis erat remedium) Alphonso misso, ad eum recõciliari cõstituit. cuius nõdum preces exauditæ sunt q̃uis spem concordiæ regis clementia non paruam effecit.

De Fauentia, & Fabrienensibus.

Caput LXIII.

IN Fauentia mortuo Guidone Antonio, principatum frater eius Nestor arripuit, qui Florentinis contra Rege militans, haud alia ratione q̃ Sigismundus ab Alphõso declaratus hostis, extra cõmunem pacẽ factus est. Fabrienenses q dudum tyrãnide oppressi, necatis tandẽ quindecim ex familia quę principatũ inuaserat, fugiẽtibus reliqs ad ecclesiæ imperiũ redierant, multisq; post annis in pace quieuerãt, hoc anno de rebelliõe tentatos, seu cõsentientes seu suspectos ciues aliqs in vincula adiecere. Exin tormentis ac q̃stionibus prodito & expresso crimine, vltimo supplicio affecerunt.

De Aquila Marsorum urbe, ubi de diuo Bernardino Senensi. Caput LXIIII.

IN Aquila Marsorꝝ vrbe, apud quã memoria nostra Brachius Perusinus dux belli formidatissimus, dum per anni temporis obsidionem tenuissent, Martini quinti Pont. Maxi. ac felicissimi armis victus interijt. Diuus Bernardinus Senensis, postq̃ Italiã oẽm Christi nomen p̃dicando peragrasset, vitæ cursum peregit, eo in loco sepultus clarere miraculis affirmatur. Fuit aũt Bernardino clara inter Senenses origo, nec vera est assertio eorꝝ qui patriã illi Massam fuisse tradunt, q̃uis pueritiæ nõnulla rudimenta peregerit. Cæterꝝ pater ac maiores sui longa serie inter nobiles Senẽses habiti sunt. vbi & ipse, natus, & maiori ex parte educatus, cum doleuisset iuri pontificio ediscendo operã dedit. Sed cum sepultis parentibus fallaces huius mundi blandicias, & inania eius esse promissa animaduertisset, distributa

inē Christi pauperes substātia, diui Frācisci religiōem ingressus, traditā sibi regulā exactissime obseruauit: declināsq; maiores cōuētus, eorꝝ ductor ac mgr̄ effe ctus est, q fratres obseruātes appellant. Maximū aūt ei studiū in edocēdis ppl'is fuit. Qui cū esset facūdia copiosus, & doctriua insignis, incredibili oīm atten tione audiebat, & quasi alter Paulus esset vas electio nis ī admiratiōe ac reuerētia habit⁹. Tres eū ppl'i sibi pontificē elegerūt, Vrbinates, Ferrariēses, Senenses. Sed non fuit ei consiliū linguā quæ toti posset Italiæ consulere vnam vrbem concludere.

¶De Neapolitano regno, & multis prēlijs per Alphōsum Aragoniē regē, & alios duces nō paucos, in ipso regno Neapo. & alijs locis factis. Ca LXV

REgnū iam neapolitanū ingressi, ad felices Alphonsi mirabilesq; rerū cursus stilū conuerti mus. Post bellū nauale q̄d ipse cū Genuēsibus infeliciter gessit, tanq̄ cognorit fortuna suū errorē, quē tanto principi molesta fuisset, nouercale odium in maternū nutriuit affectū, & quæ illi aduersissima fuerit, secūdissima facta est. Nā Philippus Mediolanensiū princeps, vbi captiuū regē ad se ductū & se vi ctorē lōge minorē victo aīaduertit, mox ex hoste fa ctus amic⁹, liberꝝ eē iussit, societateq; secū ēquis cōditiōibus facta, magnis muneribus donatū ad se dimisit. Isabella interea cōiunx Rhenati Lothoringiē ducis, q cū Alphōso de regno cōtendebat, & p id tēpus in captiuitate Philippi Burgūdiē ducis destinabat, cū duobus paruis filijs Caietā venerat, eaq; præsidio fir mata, Neapolim se cōtulerat. Sed Petr⁹ Arrago frater Alphonso q ex bello nauali cū paucis triremibus euaserat, reparata ī Sicilia classe, p̄ter spē inuitat⁹ ab altera factiōe Caietanoꝝ, nocte profect⁹, ea Caietā

obtinuit: & expulso hostiũ ꝑsidio, suũ imposuit, missis ad Alphonsum nauibus, q̃ illũ ex portu Venetijs aduehere͂t: appulit paulo post Caietã in eisdẽ nauibus Alphõsus, deĩn Capuã petijt, quæ licet medio tẽpore ab Isabella & Iacobutio Candola acriter oppugnata fuisset, virtute tñ Ioannis Vintimilij eius loci præfecti, in fide persttiterat. Ibi Renũdus Nolanus regulus Alphõso reconciliatus est, & mox Scaphatum ĩ insula Sarnisitũ Castrũq; maris in ditionẽ accepit. Isabella vbi se viribus Alphõsi imparẽ esse cognouit, ab Eugenio Roma. pontifice auxiliũ petijt, qui Ioannẽ Vitelliscũ patriarchã Alexandrinũ cũ tribus millibus equitũ ac pari numero peditũ ad eam misit: profectus in Campanũ Patriarcha aliq̃t castella vi cepit, obsedissetq; Capuã nisi Ioannes Vintimilius octingentos equites quos regina ad eũ trãsmiserat, ex improuiso inuadens fudisset, cepissetq;. Aggressus est tñ i dẽ Patriarcha Ioannẽ Antoniũ principem Tarentinũ ad montẽ Fusculũ, ac eũ expugnatis vi castris captiuũ abduxit, eaq; demũ lege dimisit, vt frater eius quingẽtis equitib⁹ stipendia põtifici faceret. Gerebãt Patriarcha & Iacobutius Cãdola communi consilio & amicis animis pro regina bellũ, sed interuenientibus simultatibus copias separarũt. Interea duorũ mensiũ induciæ inter Patriarcham & Alphõ sum factæ, quibus durãtibus, Patriarcha Iacobutio recõciliatus, cum eo iuribus prius opprimere Alphonsum statuit, cuius reconciliationis cũ ad eũ notitia perueniret. Erat Alphonsus apud vicũ Iulianũ, tribus miliaribus ab Auersa securus in castris, cũ sibi nunciatũ est hostes rupto induciarũ fœdere aduentare, sibiq; minime tutũ expectare impetũ, ob quã rem sublatis signis, mox Capuã se recepit, nõ tñ absq; da-

mno suorum, qui postremũ agmẽ duxere. Exin cũ Patriarcha Auersam sibi ad inhabitandũ tradi ab Isabella peteret, Iacobutius impediret, rursus inimicitię inter eos subortę sunt. Sed cũ Tramenses excepta arce Alphonsum dñm appellassent, & arx oppugnari cœpisset, Patriarcha cũ exercitu eò profectus obsidionẽ firmauit, cui & Iacobutius Candola ab Isabella rogatus, & Ioannes Antonius Vrsinus & multi alij se coniunxerunt. Firmata obsidione, cũ Ioannes Antonius haud ex animo bellũ gerere crederet, & naues regis aduentare Tranẽsibus auxilio narraretur, veritus Patriarcha intercluderet, cum paruo nauigio ingressus mare, tanq̃ pecunias ab Eugenio petitur', in Picenum adnauigauit, deinde Romã se contulit. Milites eius sine duce relicti ad Candolã se contulerunt. Arx deinde Alphõso dedita est, & Ioannes Antonius ad eũ rediit. Inter hęc Rhenatus è captiuitate dimissus, cũ decem triremibus Neapolim venit, & vocato ad se Iacobutio Candola, & eius cõsilio Scaphatum petens, in deditionem accepit: deinde in Sulmonensem profectus, cum frustra vrbem obsedisset, agrum vastauit incendio. Nec Alphonsus interea quiescebat, sed Albano ac Celano agro subacto ad Castrũ vetus peruenerat, in valle Subletia situm, cui Rhenatus oblata pro militari more Chirotheca prælium indixit: accepit Alphonsus: sed quæsiuit singulari ne certamine an collatis signis cum toto exercitu dimicandum esset, se ad vtrumque paratũ esse, cumq; Rhenatus respondisset vniuersi certaminis cum toto exercitu fortunam se velle subire, Alphonsus renunciauit placere id quidem. Sed quoniã veteri more eius fuerit qui prouocetur, diem & locum prælij dicere, se cũ exercitu inter Acerras ac No-

Iam ꝓficiſci, q̃ cãpus lata planitie vtriſq; idone' eẽt, ibiq; cũ ad diẽ octauã pſtolatur. Hinc orta diſſenſio ne, cũ Rhenatus locũ in q̃ Alphõſus eſſet cõſtituẽdũ diceret, prœliũ impeditũ eſt. Alphõſus in Nolanũ per rexit, Rhenatus in eũ locũ vbi Alphõſi fuerãt caſtra, duxit exercitũ, atq; ita ſuo ſatis honori iter factũ pu tauit. Exin Rhenatus in Pelignos duces Caſtrũ vet' ſubegit. Alphõſus i vallẽ Cardinã ꝓfectus Arpariũ oppidũ vi cepit, et Marinũ Boſſam vallis dñm capti- uauit, Caſertinũ regulũ in fidẽ recepit. In Lucaniã du cens, oppidũ Anglũ obſidiõe fatigatũ obtinuit. Nu- ceriam dedẽtibus oppidanis accepit. Iam. xv. millia equitũ in caſtris eius erãt, quibus fretus abſente Rhe nato Neapolim petẽs cũ Petro fratre binis caſtris vr bem obſedit, decẽ triremibus in portu collocatis, op pugnat̃ vrbs magnis viribus, nec ciues ſeipſos negli gũt. Sed dũ Petrus paululũ à caſtris ſpeculãdi grã in littore vagat̃, è Carmelitano tẽplo caput tormento ictus, repẽte occubuit. Vir apud oẽs ordines gratio- ſus, ad rem militarẽ natus, animi magnitudine & cor porꝫ robore excellẽs, ad ſubeũda pericula impauid', acer & manu prõptus, cuius interitu cõſternato ex- ercitu eius diei dimiſſa ẽ oppugnatio. Alphõſus vbi germani iacere truncũ cadauer inſpexit: Ad hæc (in- quit) ego te frater ſtipendia duxi, vt eſſes q̃ mihi tuo ſanguine, tuaq; nece regnũ parares, recondiq; loculo corp' iuſſit, & in arcẽ maritimã deportari, cui poſt tẽ pora nactus idonea dignũ ſuo genere fun' duceret. Sequẽtib' vero dieb' cũ oppugnatio repararet̃, tãta vis imbriũ cecidit, vt neceſſario ab obſidione diſceſ- ſum, & res in religionẽ ſit verſa. Exin Caynanũ oppi dum, tradente quodã milite, multis oppidanis occi- ſis, ab Alphonſo receptũ eſt, & arx fame coacta in de

ditionẽ venit. Rhenatus interea ex Pelignis reuersus Neapolim, vbi quę acta fuerãt didicit, turrim sancti Vincẽtij opportune in mari sitam ad tutelã regiæ arcis vi expugnauit: deinde arcẽ ipsam pluribus dieb⁹ oppugnans, dedente prefecto, cui annona prorsus deerat, in potestatẽ suã accepit. Alphõsus vero cum frustra obsessis auxilium ferre conatus esset, in Lucanos traijciens, Salernitanos, totãq; ferme prouinciã & Brutiorũ multos in deditionẽ accepit. Iacobutius aũt Candola prestãti ingenio, & à literarũ studijs nõ abhorrens, atq; inprimis rei militaris peritus, qui sub Bracchio stipendia fecerat, dum castellũ quoddã Iacobi Lagunissæ oppugnare nititur, catarri profluuio correpus occidit, clarus profecto regulus, & ingenti laude dignus, si quãta industria & rei bellicæ cognitio, tanta illi fides & in promisso constantia fuisset. Ioãnes Vintimilius & ipse per idẽ tempus Acerras prodentibus oppidanis, & arcẽ fame laborantẽ in potestatẽ recepit. Auersani quoq; à Rhenato deficientes Alphonsum intromisere, q arcẽ apprime munitã, & forti presidio defensam, cũ expugnare facile nõ posset, fossatis ingẽtibus exclusit, & oppugnari quotidie iussit. Rhenatus ad Antoniũ Candolę filiũ in Apuliã profect⁹, cũ nihil propterea ab oppugnatiõe arcis Auersię cessari aĩaduerteret, per Candimã vallẽ, & deinde ab Alphonso q occurrerat impeditus, per transuersos mõtes, sequente Antonio, in Nolanũ descendit: nec tamen obsessis apud Auersam opẽ ferre præsumpsit, cum Alphonsus in castris illic potentior videret. Sed reuersus Neapolim, Antoniũ Candolã de proditione suspectũ comprehendi & in carcerẽ trudi iussit: q res magno ei detrimento fuit. Nam cũ castra illi⁹ sub vrbem posita tumultuarẽt, ducẽq; suũ reposcerent,

Antonius dimissus est, qui contumeliam sibi arroga tam iniquo ferens animo, mox ad Alphonsum transiuit, & arcem Auersianam septimo iam mense obsessam ei tradi curauit. Persuaso per epistolam Xancho, qui cum patre suo militauerat, præfectusq; ibi præsidij erat. Desciuit tamen paulo post Antonius ab Alphonso. Deinde apud Beneuentum ei reconciliatus est, cum arce per proditionẽ tradita, ciues quoq; consternati in Alphonsi potestatem venissent: quo tempore & Calathini adactis machinis ab Alphonso expugnati sunt, & castellum Padula & ante Vrsariam castra posita. Franciscus Sfortia Rhenato amicus Arrianum, Troiam, Mamfredoniã, Nuceriam, & alia pleraq; oppida per idem tempus in Apulia obtinebat: quorũ custodiam Cæsari Martinengo, cũ non paruo equitatu cõmiserat, ipse in Piceno agẽs. Cęsar cum esset Alphonso infestus, bis extra mœnia Troię pugnare ausus, bis ab Alphonso ex acie fusus, turpi fuga in vrbem se recepit: nec multo post Vicarum oppidum resistentibus oppidanis vi captum, præda militi permissa, fœminarum decus regio more seruatum. Alexander autem Francisci Sfortiæ frater, sub vrbem Thetini Renundum Candolam, ac Riccium & Iosiam cum copijs ad Alphonsum euntem repente aggressus, leui certamine fudit: Ricciũ ac Iosiam præceps fuga saluauit. Renundus interceptus est, qui cum esset Antonij Candolæ patruus, illum secundo ab Alphonso alienauit. Venit & Ioannes cardinalis Tarentinus, in Rhenum aduersus Frãciscum Aquinianum Eugenij copias ducens. Sed occurrens Alphonsus, retro eum repulit. Exin rupem

Vuilhelmi in alto monte sitam castellis circa occupatis fame coactam obtinuit,& paulopost Capreas oppidum in insula eiusdem nominis situm, Tyberij quondam Cæsaris siue delicias, siue latebras dicere malis,tradentibus oppidanorum quibusdam recepit:nec moratus castra ad Neapolim posuit,simulq; Puteolos obsedit: qui aliquandiu fortiter resistentes, tandem rei frumentariæ inopia & defectione regi portas aperuerunt. Turris quoque (quam vocant Ottattij) recepta est. Vrgebâtur interea rei frumentariæ inopia Neapolitani,nec spem aliam habebant,quàm vel Genuẽses mari, vel Franciscum Sfortiam cum Antonio Candola auxilium terrestri itinere allaturos esse. Anellus interea faber quidam cõmentarius,quem fames Neapolim exire compulerat,ad Alphonsum profectus,si præmium adsit, vrbem paruo militum periculo capi posse demõstrat. Deliguntur viri fortes ducenti,qui cum Anello eiusque fratre, per ostensum aquæductum, nocte vrbem ingressi,mœnia occupent. Rex cum exercitu paratus, signum certaminis audaciter expectat. Illi ad domum quandam perueniunt, in qua vnica erat anus,& adulta cũ ea virgo:mater cum exclamare cœpisset,celeriter oppressa vocem emittere inhibita, filia sua sponte conticuit:& iam sol exortus erat, nec amplius,quàm viri quadraginta ex omni numero puteum inuaserant, qui nunciare ingressum regi debuerant, siue negligentia,siue aliam ob causam nihil regi significarunt. Existimabat Alphonsus, aut cæsos esse qui missi fuerant, aut metu exilire non auos:profectusq; propius,vrbẽ ab ea parte quę occu-

pāda erat inuadit. Rhenatus cū ea manu, quā ad subitos inopinatosq́ casus parauerat, citato equo ad muros cōtendit, hostesq́ ꝓcul amouit. Ingēs vero pauor & cōsternatio eos cepit, q è puteo euaserant: nec regredi ī puteū, ne armoꝝ strepitu ꝑderent, nec erūpere propt̄ paucitatē audebāt. Alphōsus vt vidit nihil à suis intus misceri, desperatis reb⁹ in castra rediјt. Rhenatus tanq̄ periculū depulisset, relictis custodibus, & ipe in regiā concessit. Nec mora nunci⁹ ad Alphōsum currēs, multos è puteo prodiјsse, atque in domo tacitos ob metū latere nūciat. Iteꝝ igit̄ ad mœnia succeditur, instauraturq́ p̄liū, vt erūpendi animus latentibus acuatur. Interea filius ei⁹, quē nominauimus anicule, à statione sua domū veniēs, pulsatis foribus aperiri sibi expedit. Mater, & q int⁹ erant exanimati, quid agant nesciūt. Vincit tandem ea sentētia, vt reseratis paululū foribus, manus ei inijciant, eūq́ cōprehensum tacere iubeant. Sed ille repente vt armatos vidit, trepidus refugit, hostesq́ intra vrbem esse vociferatur. Ad Rhenatū vero subito peruolat, & quæ viderit refert. At qui intus erant vno agmine raptim è domo prosiliūt, primoq́ impetu mœnia propinqua vno tantū vigile ibi reperto, turrimq́ occupant. Rhenatus eo nuncio ac tumultu excitatus, ad mœnia celerrime reuersus, impetū in hostes facit. Alphonsus q̄ suis animos addat, scalas admoueri imp̄at. Sed oppidani eā muri p̄tem facile tuebant̄, & q p scalas in captā turrim euaderēt grauiū saxoꝝ deiectu obsistebāt. dū pugnatur acrit̄ obequitans mœnia Alphonsus, locū quendā vrbis neglectū esse animaduertit, eoq́ celeriter scalas admoueri iubens, murū obtinuit. Iā vero qui turrim occuparāt, partim grauit̄ sauciati, pugnā remiserāt,

partim pcipites e muro se dederāt. Eratq; Rhenat⁹ eā turrim recepturus, nisi a tergo subito cū ingenti clamore hostes inuecti terrorē intulissent. Auxit & trepidationē oppidanoꝝ vnus ex Alphōsi militib⁹ qui p mœnia vrbem ingressus, cōscenso equo quem vacuū forte inuenit, in hostē acerrime inuectus, opinionē præbuit, proxime portę captę atq; infractæ. non tū Rhenato defuit animus, sed cohortatus, qui aderāt in hostes fortiter irruens, eoꝝ impetū paululū coërcuit atq; repressit. Mox vero, vt crescente hostiū numero, suos exterritos animaduertit, sensim referre pedē cœpit: atq; īgressis p diui Ianuarij portā hostiū cōpluribus, in arcē regiā cū paucis se recepit. tum & a fori Boarij porta, & ab alijs diuersis muri partibus irruptio facta, atq; ad prædas discursum est à cędibus tamē tēperatū. Mox vero ingressus Rex, & prædæ quoq; finis factus. Insignis huius anni memoria expugnationem tantæ vrbis, quæ eo modo capta est, quo annis antea mille per Belisariū e Gothoꝝ manibus erepta fuerat, quadragesimo & quadringentesimo supra millesimū ab ortu saluatoris Christi, is annus erat ab initio cœpti belli vnus & vigesimus Postridie duæ ingentes onerariæ naues a Genuensibus missę cum frumento applicuerūt quę cognita vrbis captura sub arcē cōcesserūt, Rhenatū q; omniū spe recuperandæ vrbis abiecta inde auexerūt. Tres adhuc arces in fide Rhenati perseuerabant Capuana, Montana, Regia. Sed Capuana, pactis paucoꝝ dieꝝ inducijs, ante Rhenati abitū se dedidit Regia aliquanto postea & Montana tardius receptæ sunt, Rhenatus ad Eugenium Florentiæ morantem sese contulit. Exin in Galliam vlteriorē abijt. Alphonsus munita Neapoli, aduersus Antoniū Cādo

in Picenum Alphonsus,& quæ supra relata sunt,felici cursu perrexit. Exin domum rediens,cum Genuensibus duce Raphaele Adurno ea lege pacem fecit,vt bello ablata nemini petendi ius esset.Nec regis hostes Genuensis populus,nec rex Genuensium reciperet,illós ve commeatu adiuuaret. Genuenses regi quotannis dum viueret honoris gratia pateră auream dono darent,ac Neapolim mitterent. Post hęc Antonius paterna stirpe gentilis,per matrē Vintimillus, qui multa in Apulis egregia facinora Alphonsi gratia fecisset,ad Fontem populi non procul à Theano,quo iussi erant regni principes conuenire, cum equitibus trecentis profectus, tanquam vnus ex purpuratis autoritate maioribus interficere constituisset,apud regem accusatus, clam fugiens Cantanzanū ditionis suæ oppidum repetiјt, extinctasq́ regni lites excitare conatus,non solū vicinos proceres,sed Venetos & alios Italiæ potentatus, vt in regem arma susciperent, & literis & nunciјs inuitauit. sed frustra illi cuncta successēre. Nam rex cum copiјs aduersus eum profectus, & Creronē vrbem & oēm ei reliquū agrū ademit, ipsumq́ in Catanciano reclusum ad deditionem nulla cōditione interueniente compulit. Ioannē vero Nucetum,qui contumaciæ Antoniј suasor fuerat,oppidis omnibus exutum,regno excedere iussit. Secuta est paulopost profectio regis in Thusciam, de quà suo loco relatum est. Vnde reuersus, non multo tempore interiecto,Fredericum imperatorem, & Leonoram imperatricē ex sorore sua neptem ad se venientes tanto honore excepit, quātum referre vix oratori maximo facundia suppetat, donatosq́ magnifice ambos à se remisit.Exin q̄uis pacem vt prędi

ctũ ẽ, Florẽtinis petẽtib⁹ dedisset, cũ tñ capta Medio lanẽsi vrbe à Francisco Sfortia, Leonelli marchionis Esteñ ĩteruẽtu, cũ Venetꝫ positꝫ inimicitijs fœd⁹ inijs set, alterꝛ tñ ĩ Thuscia bellũ gessit, misso ĩ eã expeditio nẽ Ferdinãdo filio, de q̃ satis intres Hetruscas cõme moratũ ẽ. Soluta ẽ & pax cũ Genuẽsib⁹ capta naue, q̃ de Chio ĩsula Genuã petebat, vt postea referem⁹. Ob quã rẽ cõmota rep. Genuensi, Ioãnes Philippus Flisca gẽte ꝓgnatus, cũ q̃tuordecĩ altissimis nauib⁹ in portũ vsq; Neapolitanũ adnauigauit, ibi vt regis triremes onerariasq; naues incenderet. sed repulsus tormẽtis æneis, inglorius abijt. Nec multis post diebus classis regia ad montẽ Cyrceũ sex Genuensiũ naues insecuta, cũ hoĩes effugissent demersit, diuiti p̃dą in eis recepta. Quibus ex rebus, q̃q̃ de pace tota ferme Italia cõuenisset, inter Genuẽses tñ & regẽ cõcordia fieri nõ potuit: sed cũ Genuenses exules ad regis opes cõfugissent, classis ei cõcessa ẽ, q̃ Ligusticũ vexans littus, etiã vrbẽ ipsam, vt relatũ est oppugnare nõ dubitauit, & nunc maioribus viribus idẽ bellũ repetit. Fuit aũt Alphõsus cũ Fredericus impator ad eũ venit, annos circiter octo & q̃nquaginta nat⁹, corpore gracili, vultu pallido, sed aspectu lęto, naso aq̃lo, & illustribus oculis, crine nigro, & iã albicãti, ad aures vsq; ꝓtenso, statura mediocri, cibi potusq; tẽperãs, nec vino vsus, nisi aq̃ multa ꝑdomito. Literꝫ ꝑ oẽm ętatẽ opam dedit, grãmaticę apprime peritus q̃uis latine perraro loq̃ret, historias oẽs coluit, nec poetas aut oratores ignorauit, dialecticos nodos facile soluit, nihil ei abditũ ĩ philosophia, arcana theologię perscrutat⁹ oĩa, de p̃ntia dei, de libero hoĩs arbitrio, de incarnatiõe verbi, de sacramẽto altaris, de trinitate, de difficillimis q̃stionibus percũtat, & p̃sto

& sapiēter occurrit, in rñsionibus dandis q̃uis breuis & circūfusus nūq̃ tñ diminutus, sermōe blādus tersusq́ȝ. Sūma ei cura, ne qſpiā ab se abiret ingratus, petitiões differre maluit q̄ negare, fauit religioni, rē diuinā diligenť curauit. Sacerdotalia īdumēta & altaris ornamēta cōparauit, qbus cōparari alia nulla q̄ant. Sacrā ac domesticā supellectilē aureā & argēteā admirabilē & īcredibilē cōpōsuit, margaritas, vniões, adamātes, cęterosq́ȝ lapides p̄tiosos toto orbe q̄sitos coēmit: sacelli in q̄ sacris interfuit, & aularū q̄s incoluit, parietes, diuitib⁹ atq́ȝ aureis pānȝ ornauit. Vestiuit seip̄m nitide magis q̄ p̄tiose. Serico raro vsus, aūt ostreo paludamēto. Venatiōi magnā vitę suę p tē cōsumpsit, in bello seuer⁹ & asp, in pace clęmēs ac māsuetus, pepercit facile his q cōtra se arma tulerāt, humanū sanguinē inuitus fudit. Scelera tñ odit, nec īpune subditos delinq̄re passus est. Regnū, q̄d multȝ añ seculis spelunca latronū fuerat, adeo pacatū securūq́ȝ reddidit, vt quacūq́ȝ iter habeas nullus prędonū metus adsit. Legatis oībus ad se veniētibus sumpt⁹ opipare p̄buit. apostolicis q Cardinales eēnt obuiā extra vrbē ꝓfectus, q̄si patres honorauit, naues īsolite magnitudinis fecit, & q̄si q ꝓcul inspiciat sublimes eē arces p mare vadētes arbitrerē, ędificauit pluri b⁹ in locis. Sed Neapoli supra quā dici possit, splendide ac magnifice arcē regiā, cui nouo castro fuit nomē, à fundamētis eiectā iterū erexit, tū ope mirabilē inexpugnabilēq́ȝ, tū sumptu magnificētissimā, turribus orbiculari forma ex lapide q̄drato mirifica structura atq́ȝ artificio, muriq́ȝ crassitudine inaudita, & ingenti arcu triūphali ex marmore cādidissimo reformauit. Arcē sancti Saluatoris in mari ex Ouo nūcupatā, cuius inexpugnabilis situs ad vsum magnifi

centissimæ regiæ redactus est. Ampliauit & vrbis portũ, obiecta in profundum maris altissima mole crassissimo muro, turribus munita, salubritatẽ vrbi exiccatis paludib⁹ dedit. Magnus ꝑfecto princeps, & in vtrãq; fortunę partẽ probatus, q inter cętera ſi bi aduersantia etiã terræmotũ anno ab hinc secũdo passus ẽ, toto ferme regno, q̃lem nec nostra nec patrũ nostrorũ memoria visum auditúm ve ferũt. Nã & multa regni oppida funditus corruere, inter q̃ Arrianũ ita absorptũ est, tanq̃ caumate perisset. Raro ciuitas absq; insigni ruina superfuit, circiter triginta millia hoĩm inter cadẽtia tecta perisse ferunt. Neapolitanorũ nobiliores ædes disiectęq; sunt. Nec tem plũ in ea vrbe lęsionẽ non sensit. Sed hodie iã ciuitas ferme refecta est, ciuiũ diligentia & regis liberalitate. ¶Cęterũ clarissimi regis, q sæculũ nostrũ, veluti si dus q̃ddã ꝑfulgidũ illustrauit, haud ab re fuit q̃ breuissime velut in epilogo ꝑclara facinora ꝑcurrere, q̃uis tp̃is à nobis recepti pleraq; modũ excedant, ex q̃bus illustriora huiuscemodi sunt: Adolescens mortuo Ferdinando patre, Aragoniã, q̃ ab illo in Hispania regna suscepit, cũ aliquãdiu sapient administrasset, adoptatus in filiũ à Ioanna Neapolitanorũ regina, dissuadentib⁹ amicis, expeditionẽ in Italiã suscepit. Regina opem tulit, Ludouicũ ducẽ Andegauẽsem, q regnũ sibi hęreditario iure debitũ affirmabat plurib⁹ ꝑlijs afflictũ expulit. Reginã q̃ malo vsa cõsilio ab se defecerat, non tã puniuit q̃ coërcuit. Rhenatũ alterũ regni æmulũ armis victũ cedere cõpulit. Ioannẽ Vitellĩscũ Alexãdriæ patriarchã, magnis copijs insultantẽ regno fugauit. Caietã bis cepit, semel acri pugna deuictã, & iterũ ciuitatis parte vocante, cũ defecisset. Neapolim q̃uis Rhenat⁹ & magn⁹ in

esset popul⁹, expugnauit Ioãnẽ fratrẽ Nauarræ regẽ in Hispania laborantẽ armꝫ adiuuit: Massiliã insignẽ prouinciæ ciuitatẽ noctu adorsus obtinuit ac diripuit. Ad insulã Gerbini, quã veteres Lotophagiten appellauerũt, à cõtinenti Africę q̃tuor millia passuũ distantẽ, obsidione admouit. Bossoriũ prouincię regẽ, cũ copijs aduẽtatẽ in ꝓximo littore victũ, ex minoribus castris ad maiora fugere compulit. Nec diu post ab eisdẽ tributa suscepit, ab Eugenio pontifice maximo, q sibi de regno contrarius esset, q̃s tãdem voluit leges pacis accepit. Franciscũ Sfortiã ex agro Piceno armis deturbauit, & in Albania & in oriẽte p suos duces Turcis infestus, nõ parua eis dãna intulit. Bis Florentinos ob res Gallicas armis afflixit. Bis eis pacẽ petẽtibus dedit. Sed maius om̃ibus est & admiratione stuporeq́ꝫ dignius, ꝙ ꝑlio nauali à Genuensibus (vt ante diximus) superatus, & in Philipi Mediolanensiũ ducis captiuitatẽ adductus, mox liberatus potẽtissimo regno potitus est, & à victoribus victor tributũ accepit, & adeo erga Philippũ grat⁹ inuentus est, vt ab illo superꝫ voluntate hæres sit nuncupatus. Vera Gothorꝫ soboles, ex q̃bus deriuatum esse regiũ Hispanię sanguinẽ, vnde Alphonsi origo est, haudquaq̃ ambigunt. Illis & ꝑlio vincere & regna sibi subijcere propriũ fuit. Quorꝫ vestigia Ferdinadus imitatus, haud dissimilẽ filiũ genuit, qñ & ipẽ Aragoniã, Cathaloniã, Valentiã, Siciliã: Alphonsus vero eam Italiæ partẽ, q̃ olim Magna Græcia dicta est, pugnando, instando, vincendo sibi subiecit: & magister Italię pacis factus, Hispanicarum quoq́ꝫ rerum moderator & arbiter esse videtur.

FINIS.

